

A stylized, expressionist painting of a woman's face and hands. The face is pale with closed eyes, set against a background of warm, textured brushstrokes in shades of yellow, orange, and green. The hands are visible on the right side, with fingers spread, rendered in a similar textured style. The overall composition is vertical and abstract.

LITERATURĂ UNIVERSALĂ

George Eliot

MIDDLEMARCH

George Eliot

Middlemarch

roman

Volumul 4

Traducere de Eugen B. Marian

Editura ALLFA
2010

EDITURA ALLFA

Middlemarch

George Eliot

Copyright © 2010 Editura ALLFA

Editura ALLFA:

Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,

sector 6, cod 060512 – București

Tel.: 021 402 26 00; Fax: 021 402 26 10

Departamentul distribuție:

Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33

Comenzi la: comenzi@all.ro, www.all.ro

ISBN General: 978-973-724-278-5

ISBN Vol. 4 - ePub: 978-973-724-514-4

ISBN Vol. 4 - PDF: 978-973-724-436-9

ISBN Vol. 4 - print: 978-973-724-277-7

Redactor: Mariana Cărbunar

Coperta: Alexandru Novac

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

CARTEA A ȘAPTEA
DOUĂ TENTAȚII

LXIII

*Aceste lucruri mărunte sunt
mari pentru omul mărunț.*

Goldsmith

–L-ai mai văzut în ultima vreme pe vulturul dumitale științific, pe Lydgate? Întrebă domnul Toller la una din mesele pe care le oferea de Crăciun, adresându-se domnului Farebrother, așezat la dreapta lui.

– Nu prea des, regret că trebuie s-o spun, răspunse vicarul, deprins să zădărnicească efectul persiflărilor domnului Toller pe tema încrederii lui în noul for medical. Eu locuiesc cam peste mână, iar el este prea ocupat.

– Chiar așa? Mă bucur să aflu, interveni doctorul Minchin, cu un amestec de suavitate și surprindere.

Își dedică o parte din timp Spitalului Nou, explică domnul Farebrother, care avea motivele lui de a nu abandona subiectul. Treaba asta mi-a comunicat-o vecina mea, doamna Casaubon, care se duce des pe-acolo. Spune că Lydgate e neobosit și face un lucru frumos din institutul lui Bulstrode. Pregătește un nou pavilion, în caz că se-abate holera peste noi.

– Și presupun că pregătește teorii asupra tratamentului care trebuie experimentat pe pacienți, insinuă domnul Toller.

– Haide, Toller, fii sincer! Îl provocă domnul Farebrother. Ești prea inteligent ca să nu vezi folosul adus de o minte proaspătă și cutezătoare în medicină, precum și în oricare alt domeniu; cât despre holera, îmi închipui că nimeni dintre voi nu este prea sigur cu privire la ce s-ar cădea să facem. Dacă un om înaintează puțin prea departe pe un drum nou, de obicei își face mai mult rău lui însuși decât oricui altcuiva.

– Sunt convins că dumneata și cu Wrench s-ar cuveni să-i fiți îndatorați, interveni doctorul Minchin, uitându-se spre Toller, fiindcă v-a

trimis crema pacienților lui Peacock.

– Lydgate prea duce o viață pe picior mare pentru un tânăr începător, se pronunță domnul Harry Toller, berarul. Presupun că îl susțin neamurile lui din Nord.

– Așa sper și eu, se amestecă domnul Chichely, altminteri nu ar fi trebuit să se însoare cu fata aceea drăguță, pe care o îndrăgim cu toții. Dă-ncolo, cum să nu-i porți pică bărbatului care o răpește pe cea mai dragălașă fată din oraș.

– Oho, pe legea mea, ba și pe cea mai bună, întări domnul Standish.

– Prietenului meu Vincy nu i-a plăcut nici de frică această căsătorie, știu bine asta, urmă domnul Chichely. Nu prea cred că face mare lucru pentru tinerii însurăței. Nu pot spune cum îi sprijină rubedeniile din partea cealaltă.

În felul de a vorbi al domnului Chichely plutea un soi de reticență pretențioasă.

– A, n-aș crede că Lydgate a plănuit vreodată să practice medicina pentru a se întreține, comentă domnul Toller, cu o ușoară notă de sarcasm, și după aceea subiectul fu abandonat.

Nu era pentru prima dată când domnul Farebrother auzea aluzii la cheltuielile lui Lydgate, vădit prea mari pentru a face față cu clientela câștigată; dar își spunea că nu era improbabil să existe unele resurse sau speranțe care scuzau trena exagerată de la începutul căsătoriei lui Lydgate, resurse menite să stăvilească orice consecințe nefaste de pe urma decepțiilor suferite în profesie. Într-o seară când își dăduse osteneala de a se duce la Middlemarch, în scopul de a sta la taifas cu Lydgate, ca pe vremuri, remarcase la el un aer încordat și agitat, ce contrasta cât se poate de mult cu obișnuitul lui fel degajat de a păstra tăcerea sau de a o rupe cu bruscă energie, ori de câte ori avea ceva de spus. Lydgate vorbea fără oprire cât timp se aflară în odaia lui de lucru, aducând argumente pro și contra probabilităților anumitor vederi biologice; dar nu avea de spus ori de prezentat niciunul dintre acele argumente certe care vorbesc despre o răbdătoare cercetare neîntreruptă, caracteristică pentru el în trecut, când afirma că „trebuie să existe o sistolă și o diastolă în orice cercetare”, și că „mintea unui om trebuie să fie în continuă expansiune și contractare între întregul orizont uman și orizontul unei lentile”. În seara aceea părea că discută mai cu seamă de dragul de a evita orice aluzie la situația personală; iar la scurt timp intrară în salon, unde Lydgate, după ce o rugă pe Rosamunda să le dăruiască un interludiu muzical, se cufundă tăcut în fotoliul său, dar având o licărire stranie în ochi. „Se poate să fi luat un preparat cu opiu, fu gândul care străbătu mintea domnului Farebrother, poate că are un *tic douloureux*¹, sau necazuri medicale.”

Nu-i trecu prin cap că mariajul lui Lydgate nu-i prilejuia încântare:

credea, și el, ca și restul cunoștințelor, că Rosamunda era o făptură amabilă, docilă, deși totdeauna o considerase destul de neinteresantă – aducea cam prea mult cu tiparele de carton de la cursurile de finisaj; iar mama lui nu-i putea ierta Rosamundei că părea să nu constate niciodată prezența Henriettei Noble într-o încăpere. „Oricum, Lydgate s-a îndrăgostit de fată, își spuse vicarul în sine sa, și pesemne că trebuie să fie pe gustul lui.”

Domnul Farebrother își dădea seama că Lydgate era un om mândru, dar având în ființa lui o foarte redusă calitate corespunzătoare, și prea puțină grijă pentru demnitatea personală – afară de demnitatea de a nu părea meschin ori nătâng – cu greu putea găsi suficientă justificare pentru felul în care Lydgate se ferea, ca ars, de a rosti orice cuvânt despre treburile lui particulare. Și la scurtă vreme după conversația aceea de la domnul Toller, vicarul află ceva care îl făcu să pândească cu mai multă înfrigurare un prilej de a-i da a înțelege lui Lydgate, în mod indirect, că, dacă voia să-și deschidă inima mărturisind vreo dificultate personală, o ureche prietenească era dispusă să-l asculte.

Prilejul se ivise în casa domnului Vincy, unde în seara de Anul Nou avusese loc o petrecere la care, în mod inevitabil, domnul Farebrother fusese invitat, pe temeiul că nu trebuia să uite de vechii lui prieteni la primul revelion de când ajunsese și el un om însemnat, paroh și vicar în același timp. Petrecerea avea un caracter cu totul amical: erau de față toate doamnele din familia Farebrother; toți copiii domnului Vincy cinau la masa festivă, iar Fred își convinsese mama că, dacă nu o invită pe Mary Garth, Farebrotherii ar fi privit această neglijare ca pe o ofensă personală, Mary fiind prietena lor intimă. Mary veni, și Fred manifestă o foarte bună dispoziție, deși bucuria lui era cam pestriță; o notă de gelozie vârstă triumful prilejuit de gândul că mama lui urma să vadă ce trecere avea Mary la personajele principale ale petrecerii când domnul Farebrother se așeză lângă fată. Fred obișnuia să se comporte mult mai degajat, vorbind despre propriile lui realizări, pe vremea când nu începuse încă să se teamă că va fi „scos din joc de Farebrother”, și spaima aceasta plutea acum pe fața lui. Doamna Vincy, în cea mai deplină înflorire a majestății sale de matroană, se uita la fețișoara lui Mary, la părul ei aspru, cârlionțat, și la chipul cu totul lipsit de crini și de roze, și se mira; încerca fără succes să se închipeie bucurioasă de înfățișarea lui Mary în veșminte de mireasă, sau să simtă o plăcere la gândul unor nepoți care să moștenească trăsăturile familiei Garth. Totuși, petrecerea era voioasă, iar Mary deosebit de strălucitoare, bucurându-se, de dragul lui Fred, că neamurile lui arătau mai multă bunăvoință și, de asemenea, foarte dornică să vadă și ei cât de mult o prețuiau alții, pe care trebuiau să-i recunoască drept mai buni judecători.

Domnul Farebrother observă că Lydgate părea plictisit, și că domnul

Vincy vorbea cât mai puțin posibil cu ginerele lui. Rosamunda avea o grație și un calm desăvârșite, și numai efortul unui observator subtil – pe care vicarul nu se simțise stârnit să i-l dedice – ar fi perceput totala absență a acelui interes pentru prezența soțului ei, pe care-l vădește orice soție iubitoare, chiar dacă eticheta o ținea la distanță de el. De câte ori Lydgate lua parte la conversație, Rosamunda nu-și îndrepta ochii spre el, stând asemenea unei Psiche sculptată, modelată ca să se uite în altă direcție – iar când, după ce fusese chemat în orăș pentru un ceas sau două, Lydgate reintră în încăpere, ea păru să ignore total acest fapt, care cu optsprezece luni mai înainte ar fi avut efectul unei cifre puse înaintea unităților. În realitate, însă, era perfect conștientă de glasul și mișcărilor lui Lydgate; și frumosul ei aer bine echilibrat, de totală impasibilitate, reprezenta o negare studiată, prin care își manifesta rezistența launtrică, fără a încălca buna-cuviință. După ce doamnele trecură în salon, iar între timp Lydgate fusese chemat la un pacient, tocmai când se servea desertul, doamna Farebrother așteptă până ce Rosamunda se nimeri să fie lângă ea și i se adresă:

– Ești nevoită să renunți o bună parte din timp la compania soțului dumitale, doamnă Lydgate.

– Da, viața unui medic este foarte spinoasă; mai cu seamă când manifestă atâta devotament pentru profesiunea sa ca domnul Lydgate, răspunse Rosamunda care stătea în picioare, și se depărtă cu degajare la sfârșitul acelei mici fraze corecte.

– Viața e îngrozitor de mohorâtă pentru fata mea când nu e înconjurată de societate, explică doamna Vincy, care era așezată alături de bătrâna doamnă. Nu, negreșit, am ajuns la această părere când Rosamunda a fost bolnavă și am stat cu ea. Știți, doamnă Farebrother, în casa noastră domnește veselia. Eu personal sunt o fire veselă, iar domnului Vincy îi place ca întotdeauna să avem casa plină. Cu asemenea trai a fost obișnuită Rosamunda. Adică ceva foarte diferit de un soț care e mereu plecat, la ore imposibile, fără să știe vreodată când se întoarce acasă, și înzestrat pe deasupra cu o fire închisă, trufașă, cred *eu* – indiscreta doamnă Vincy rosti cu glas ușor scăzut această paranteză. Dar Rosamunda a avut întotdeauna o fire angelică; frații ei obișnuiau adesea să o necăjească, numai că o fată ca ea nu-și dă drumul nevoilor; de mic copil era întotdeauna bună ca o mieluşea, și cu un chip mai presus de orice. Ei, dar, slavă Domnului, toți copiii mei au o fire bună.

Această afirmație era lesne de crezut pentru oricine s-ar fi uitat la doamna Vincy, când își aruncă pe spate panglicile bonetei largi și le zâmbi celor trei fetițe ale familiei, care împliniseră între șapte și unsprezece ani, Dar în privirea aceea zâmbitoare fu obligată să o includă și pe Mary Garth, pe care

cele trei fetițe o trăseseră într-un colț ca să le spună povești. Mary tocmai isprăvea desfătătoarea poveste a lui Rumpelstiltskin, pe care o știa pe de rost, fiindcă Letty nu se mai sătura niciodată să le-o împărtășească ignoranților ei frați mai mari, citind-o dintr-un volum roșu favorit. Luiza odorul doamnei Vincy, alergă spre ea cu ochii măriți de o serioasă ațâțare, strigând:

– O, mămico, mămico, omulețul a izbit așa de tare în dușumea, că n-a mai putut deloc să-și scoată piciorul de-acolo!

– Fii binecuvântat, îngerul meu, exclamă mămica, ai să-mi istorisești mâine despre întâmplarea asta. Du-te acum de ascultă!

Și apoi, cum ochii ei o urmăriră pe Luiza întorcându-se spre ungherul acela atrăgător, se gândi că, dacă Fred voia s-o mai invite pe Mary, n-o să mai ridice nicio obiecție, de vreme ce copiii se simțeau atât de bine cu ea.

Dar ungherul deveni de îndată și mai însufletit, pentru că apărură și domnul Farebrother care, așezându-se în spatele Luizei, o luă pe genunchii lui; fetițele stăruiră în cor că trebuie să asculte și el peripețiile lui Rumpelstiltskin cerându-i lui Mary s-o ia de capăt. Vicarul stăruia și el, și Mary, fără fasoane, o luă de la capăt, în felul ei îngrijit, folosind exact aceleași cuvinte ca și mai înainte. Fred, care se afla și el prin apropiere, ar fi trăit un moment de adevărat triumf, fiind martor la talentele lui Mary, dacă domnul Farebrother nu s-ar fi uitat la ea cu evidentă admirație, mimând interes pentru poveste, ca să le facă plăcere copiilor.

– N-o să vă mai pese de uriașul meu cu un singur ochi, Loo, se plânse Fred, când fata sfârși de povestit.

– Ba da, o să-mi pese. Povestește-mi despre el chiar acum, ceru Luiza.

– A, n-aș mai îndrăzni; sunt făcut praf. Rugați-l pe domnul Farebrother.

– Da, adăugă Mary, rugați-l pe domnul Farebrother să vă povestească despre furnicile a căror căsuță frumoasă a fost doborâtă la pământ de un uriaș numit Tom, iar el credea că nici nu le pasă fiindcă nu le poate auzi cum plâng, și nici nu le vedea cum își folosesc batistele.

– Te rog frumos, imploră Luiza, înălțându-și ochii spre vicar.

– Nu, nu, eu sunt un paroh bătrân și serios. Dacă încerc să scot din tolbă o poveste, iese o predică în locul ei. Vreți să vă țin o predică? Întrebă el, punându-și pe nas ochelarii de miop și țuguindu-și buzele.

– Da, zise Luiza, cam cu jumătate de gură.

– Ia să vedem, atunci. Împotriva plăcintelor: cum se vădește că plăcintele sunt lucruri rele, mai cu seamă dacă sunt dulci și au și prune în ele.

Luiza cam luă în serios treaba asta și se dădu jos de pe genunchii vicarului, ca să se ducă la Fred.

– Aha, văd eu că nu merge să țin predici în ziua de Anul Nou, grăi

domnul Farebrother, ridicându-se și plecând de-acolo. Descoperise de curând că începuse să stârnească gelozia lui Fred și, în același timp, că Mary nu-și pierdea în ochii lui înțâietatea față de orice altă femeie.

– Miss Garth este o tânără încântătoare, spuse doamna Farebrother care urmărise mișcările fiului ei.

– Da, încuviință doamna Vincy, obligată să-i replice ceva, deoarece bătrâna doamnă se întoarse spre ea, plină de așteptare. Păcat că nu e chipeșă.

– Nu pot spune asta, afirmă categoric doamna Farebrother. Îmi place înfățișarea ei. Nu trebuie să pretindem totdeauna frumusețe, când bunul Dumnezeu a judecat potrivit să făurească o tânără minunată și fără de asta. Eu una pun mai presus bunele maniere, și Miss Garth va ști cum să se poarte, indiferent ce poziție socială va ocupa.

Bătrâna doamnă adoptase un ton puțin tăios, căci dispunea de autoritatea conferită de perspectiva ca Mary să-i devină noră; întrucât poziția lui Mary față de Fred prezenta inconvenientul de a nu putea fi încă făcută publică, cele trei doamne de la parohia din Lowick își mai păstrau speranța că Miss Garth va fi aleasa lui Camden.

Intrară și alți musafiri, iar salonul fu hărăzit muzicii și jocurilor, în vreme ce mesele de whist erau pregătite în camera tihnită, de la celălalt capăt al holului. Domnul Farebrother jucă un *rober*, ca să o satisfacă pe maică-sa, care privea ocazionalele ei partide de whist ca un protest împotriva bârfelilor și o inovație adusă în opinii, și în lumina aceasta până și o renonsă² își avea demnitatea ei. Dar la sfârșitul *rober*-ului îl puse pe domnul Chichely să treacă în locul lui și părăsi camera. În timp ce străbătea holul, Lydgate tocmai se întorsese și își scotea paltonul.

– Ești omul pe care aveam de gând să-l caut, zise vicarul; și, în loc de a intra în salon, se duseră și se rezemară de cămin, unde aerul înghețat adus de Lydgate formă o pală sclipitoare.

– Vezi, acum pot părăsi destul de lesne masa de whist, urmă el zâmbindu-i lui Lydgate, dacă nu mai joc pentru bani. Asta ți-o datorez dumitale, așa spune doamna Casaubon.

– Cum? întrebă cu răceală Lydgate.

– Aha, nu voiai să aflu acest amănunt – asta numesc eu o reticență lipsită de generozitate. Trebuie să lași omul să aibă plăcerea de a simți că ai pus umărul pentru el. Nu împărtășesc antipatia pe care o încearcă unele persoane față de cei cărora li se simt obligați; pe cuvântul meu, eu unul prefer să le fiu îndatorat tuturor fiindcă s-au purtat frumos cu mine.

– Nu pricep ce vrei să spui, se apără Lydgate, doar dacă te referi la faptul că i-am vorbit despre dumneata doamnei Casaubon. Dar nu m-am gândit că o să-și încalce promisiunea de a nu pomeni despre acest lucru, urmă

Lydgate, rezemându-se cu spatele de colțul șemineului, fără a arăta deloc o față radioasă.

– Brooke te-a dat de gol abia alaltăieri. Mi-a făcut complimentul de a spune că e foarte bucuros că am căpătat beneficiul, deși dumneata ai luat-o înaintea manevrelor lui tactice și m-ai lăudat ca pe un Ken și un Tillotson, și genul ăsta de lucruri, până ce doamna Casaubon nici n-a mai vrut să audă de altcineva.

– A, Brooke e o gură-spartă, rosti disprețuitor Lydgate.

– Ei bine, atunci mă bucur de spărtura asta. Nu văd de ce nu ți-ar plăcea să aflu că ai vrut să-mi faci un serviciu, bunul meu prieten. Și neîndoios mi l-ai făcut. E într-adevăr o serioasă frână pentru mulțumirea de sine să descoperi în ce măsură buna ta comportare se datorește faptului că nu ai nevoie de bani. Niciun om nu va fi ispitit să rostească Tatăl nostru de la coadă la cap, atâta timp cât n-are nevoie de serviciile diavolului. Acum nu mai sunt nevoit să depind de capriciile norocului.

– Fără noroc, nu văd cum se pot obține bani, replică Lydgate. Dacă un om scoate bani din profesia lui, e aproape sigur că norocul și-a vârat coada.

Domnul Farebrother socoti că poate considera cuvintele acelea – care contrastau atât de izbitor cu felul cum Lydgate se exprima mai înainte – drept un indiciu al perversității care țâșnește adesea din acreala unui om cu ghinion în afaceri. Răspunse pe un ton împăcat și bine dispus:

– A, lumea asta merge într-un fel care-ți cere o răbdare enormă. Dar îi vine mai ușor unui om să aștepte cu răbdare atunci când are prieteni care-l iubesc și care nu-i cer altceva decât să-l ajute să răzbească, atât cât le stă-n puteri.

– O, da, zise Lydgate, pe un ton nepăsător, schimbându-și atitudinea și uitându-se la ceas. Oamenii fac mai mult caz de greutățile lor decât e nevoie.

Știa cât se poate de lămurit că din pricina domnului Farebrother i se oferea în acest chip posibilitatea unui ajutor, și nu putea să suporte asemenea gest. Noi, muritorii, suntem mânați de o atât de stranie îndărătnicie, încât, după ce vreme îndelungată pe Lydgate îl măgulise ideea că-i făcuse, în particular, un serviciu vicarului, gândul că vicarul înțelesese nevoia lui de a i se face în schimb un alt serviciu îl făcea să se închisteze într-o rezervă de neclintit. Pe lângă aceasta, după toate ofertele de acest gen, ce anume avea să urmeze? – trebuia să „menționeze cazul lui”, explicând că are nevoie de un anumit sprijin. În momentul acela, i se părea mai lesne să recurgă la sinucidere.

Domnul Farebrother era un om înzestrat cu un spirit prea pătrunzător ca să nu prindă tâcul acelei replici, iar purtarea și tonul lui Lydgate sugerau ceva atât de masiv, corespunzând cu fizicul lui, care, când făcea să-ți ricoșeze

avansurile din prima clipă – scotea cu totul din cauză argumentele folosite în pledoaria ta.

- Cât e ceasul? Întrebă vicarul, înghițindu-și susceptibilitatea rănită.
 - Unsprezece trecute, zise Lydgate.
- Și intrară amândoi în salon.

¹ Nevralgie (fr.) (n.t.).

² Carte jucată fără a respecta regulile *bridge*-ului.

LXIV

Primul gentilom:

Unde-i puterea-nvinuirea fie!

Al doilea gentilom:

*Ba, relativă-i; nu poți speria
ciuma, punându-ți la hotar cetăți,
nici crap să prinzi c-un argument
subtil;*

*E geamănă-orice-forță; cauza chiar
nu-i cauză fără-efect, însăși
acțiunea
are și-un miez pasiv. Comanda-
astfel
și cu supunerea, merg pas la pas.*

Chiar dacă Lydgate ar fi fost înclinat să discute absolut fără rezerve despre afacerile lui, știa că foarte greu i-ar fi stat în puteri domnului Farebrother să-i dea imediat ajutorul de care avea nevoie, acum, când avea de luptat cu notele de plată venite de la furnizorii lui, și cu sechestrul amenințător pus de Dover pe mobilă; și neputându-se baza pe nimic altceva decât pe plăți lente și picurate în rate de la pacienții pe care nu-și putea permite să-i ofenseze – căci onorariile frumoase primite de la Freshitt Hall și Lowick Manor fuseseră grabnic absorbite de cheltuieli – nicio sumă mai mică de o mie de lire nu i-ar fi scăpat de încurcăturile lui de astăzi lăsând în urmă doar un rest care, conform frazei favorite folosite de optimiști în asemenea împrejurări, i-ar fi dat „răgazul de a privi în jur”.

Firește, voiosul Crăciun, aducând după el fericitul An Nou, când concetățenii așteaptă să-și primească răsplata pentru ostenele și bunurile

împărțite cu zâmbetul pe buze semenilor lor, făcuseră să se strângă în asemenea hal cercul grijilor sordide în jurul minții lui Lydgate, încât anevoie își putea dedica fără întrerupere gândurile oricărui alt subiect, până și celui mai obișnuit și mai plăcut. Nu era un om morocănos; activitatea intelectuală, generozitatea lui, precum și constituția puternică l-ar fi menținut oricând – în condiții suportabile – deasupra măruntelor și necontrolatelor susceptibilități care alcătuiesc proasta dispoziție. Dar acum era prada celei mai aprigi enervări, care nu-i iscată de sâcâieli, ci din convingerea subterană, aflată îndărătul acestor sâcâieli, că îți irosești energia și că te pierzi în preocupări degradante – adică exact reversul tuturor scopurilor sale anterioare. „Iată, acest lucru mă preocupă; și ar fi putut să mă preocupe *ăstălalt*”, murmură întruna neostoit, un glas amar în sufletul lui, transformând orice dificultate ivită într-o dublă povară pentru puterea lui de îndurare.

Unii domni și-au făcut o poziție uluitoare în literatură prin nemulțumirea lor generală manifestată față de univers, văzut ca o trapă de plictis în care sufletele lor mărețe au căzut din eroare; dar convingerea că posezi un eu măreț într-o lume mărunță, poate oferi și ea unele consolări. Nemulțumirea lui Lydgate era însă mult mai greu de suportat; avea impresia că în jurul lui pulsa o existență măreață, o lume a gândirii și a activității rodnice, în vreme ce ființa lui se îngusta în mizerabila izolare a temerilor egoiste și în vulgare neliniști provocate de întâmplări care puteau genera asemenea temeri. Necazurile lui vor apărea, poate, jalnic de sordide și nevrednice de atenția unor persoane semețe, care nu știu nimic despre datorii, decât la proporții mărețe. Fără îndoială, erau sordide; dar pentru majoritatea oamenilor lipsiți de măreție, nu încapă scăpare din ghearele sordidului decât dacă ești eliberat de goana obsesivă după bani, cu toate speranțele și ispitele ei josnice; pândă muribunzilor bogați, sau solicitările indirecte ale acestei curse: dorința de geambaș de a face ca o muncă proastă să treacă drept bună, căutarea unei slujbe care s-ar cuveni de drept altcuiva, impulsurile pe care aceeași cursă ți le insuflă adesea de a râvni ca Norocul să ia aspectul unei mari calamități.

Din pricină că Lydgate se răzvrătea la ideea de a-și vârî gâtul în jugul acesta josnic, se prăbușise într-o stare de amară posomoreală, care adâncea mereu înstrăinarea apărută între el și Rosamunda. După prima dezvăluire a proiectului de ipotecare, doctorul se străduise în diverse rânduri pentru a-i atrage colaborarea la unele măsuri posibile în vederea restrângerii cheltuielilor și, odată cu apropierea amenințătoare a Crăciunului, propunerile lui luau aspecte tot mai concrete.

– Noi doi ne putem descurca și cu un singur servitor și am putea trăi cu foarte puțin, iar eu pot s-o scot la capăt cu un singur cal, declarase el.

Fiindcă Lydgate, după cum am văzut, începuse să raționeze cu o viziunea mai clară asupra cheltuielilor necesare întreținerii și, oricât orgoliu îi stârniseră aparențele de viață pe picior mare, acesta era neînsemnat în comparație cu mândria care-l făcuse să se revolte la ideea denunțării sale ca datornic, sau la gândul de a le cere oamenilor să-l ajute bănește.

– Bineînțeles că-i poți concedia pe ceilalți doi servitori, dacă poțtești, răspunse Rosamunda, dar aș spune că ar fi foarte jignitor pentru poziția ta dacă am trăi sărăcăcios. Va trebui să te aștepți să-ți scadă clientela.

– Scumpa mea Rosamunda, nu se pune chestiunea alegerii. Am pornit-o prea costisitor. Peacock, după cum știi, locuia într-o casă mult mai mică. Eu port vina: s-ar fi convenit să am mai multă minte și merit o chelfăneală – dacă ar exista cineva care ar avea dreptul să mi-o tragă – pentru că îți voi impune să trăiești mai sărăcăcios decât ai fost obișnuită. Dar presupun că ne-am căsătorit fiindcă ne iubeam. Și asta ne-ar putea ajuta s-o scoatem la capăt, până ce situația se va mai îmbunătăți. Haide, draga mea, lasă-ți jos andrelele și vino lângă mine.

În realitate, în clipa aceea Rosamunda îi inspira o posomoreală rece, dar se temea de un viitor lipsit de afecțiune, și era hotărât să reziste dezbinării iminente dintre ei. Rosamunda se supuse, și el o luă pe genunchi; în adâncul sufletului, însă, și ea se simțea cu totul izolată de Lydgate. Biata făptură vedea doar că lumea nu era rânduită după placul ei, și Lydgate făcea parte din lumea aceea. El îi cuprinse mijlocul cu o mână și-și puse cealaltă, cu blândețe, peste mâinile ei; pentru că bărbatul acesta destul de colțuros se purta foarte tandru cu femeile, părand să păstreze mereu prezentă în minte fragilitatea lor fizică și echilibrul precar al sănătății lor, atât trupește cât și mintale. Și începu să vorbească iar, în mod convingător.

– Acum că stau și judec puțin lucrurile, Rosy, descopăr că e de mirare cum de ne lunecă printre degete o groază de bani în gospodărirea casei noastre. Presupun că servitorii sunt neglijenți, și că am avut o droaie de musafiri. Dar cred că există numeroase familii de categoria noastră care se descurcă cu sume mult mai modeste: îmi închipui că se mulțumesc cu lucruri mai de rând și se uită și la firimituri. Se pare că banii joacă doar un rol mic în atragerea clientelei, fiindcă Wrench trăiește cât mai modest posibil, sub toate aspectele, și totuși are o clientelă foarte întinsă.

– A, dacă te gândești să trăiești ca familia Wrench! exclamă Rosamunda, răsucindu-și ușor gâtul. Dar te-am auzit exprimându-ți dezgustul față de asemenea fel de trai.

– Da, au prost gust în toate; la ei cumpătarea capătă o înfățișare urâtă. Dar nimic nu ne silește să procedăm așa. Voiam să spun doar că se feresc de cheltuieli, cu toate că Wrench are o clientelă însemnată.

– De ce n-ai avea și tu o clientelă bună, Tertius? Domul Peacock își formase una. Ar trebui să ai mai multă grijă ca să nu ofensezi oamenii și s-ar cuveni să le trimiți doctorii, cum fac și ceilalți. Sunt sigură că ai început bine și ai câștigat câteva case bune. Dar nu poți obține rezultate, dacă ai purtări excentrice, trebuie să gândești și tu așa cum îi place majorității să gândească, încheie Rosamunda, adoptând un aer hotărât și un ton de ușoară dojană.

Mânia lui Lydgate fu ațâțată; era pregătit să se arate indulgent față de slăbiciunea feminină, dar nu și față de dictatura feminină. Superficialitatea unui suflet de efemeridă poate avea farmec, până când devine didactic. Dar se stăpâni și spuse doar, cu o nuanță de fermitate despotică:

– Mie îmi revine răspunderea de a hotărî în ce fel urmează să mă port cu clientela, Rosy. Nu avem de discutat această chestiune, ci altele. Pentru tine e de ajuns să știi că o bucată de vreme venitul nostru va fi, probabil, foarte limitat și voi câștiga abia vreo patru sute, poate și mai puțin; așadar trebuie să căutăm să ne organizăm din nou viața, în conformitate cu acest fapt.

Câtea clipe, Rosamunda rămase tăcută, privind drept înainte, apoi spuse:

– Unchiul meu Bulstrode s-ar cădea să-ți ofere un salariu pentru timpul pe care-l acorzi spitalului; nu este drept să muncești pe degeaba.

– Ne-am înțeles de la început că serviciile mele vor fi gratuite. Acest lucru, de asemenea, nu intră în discuția noastră. Am subliniat care este singura posibilitate – urmă nerăbdător Lydgate. Pe urmă, înfrânându-se, continuă mai liniștit: Cred că întrezăresc o singură soluție care ne-ar putea elibera de o bună parte din dificultățile actuale. Aud că tânărul Ned Plymdale o să se însoare cu Miss Sophy Toller. Ei au avere și în Middlemarch nu prea se găsește des o casă bună liberă. Sunt sigur că vor fi bucuroși să preia casa aceasta de la noi, împreună cu majoritatea mobilelor, și că vor fi dispuși să plătească o sumă frumoasă pentru cedarea contractului. Îl pot folosi pe Trumbull ca să-i vorbească lui Plymdale despre asta.

Rosamunda se ridică de pe genunchii soțului ei și se duse încet până la capătul odăii; când se întoarse și veni iar spre el, era clar că-i dădura lacrimile și că-și frângea mâinile ca să evite plânsul. Lydgate era nefericit – cutremurat de mânie, și totuși simțind că ar fi neomenos să-și descarce mânia tocmai în clipa aceea.

– Regret foarte mult, Rosamunda; știu că situația te îndurerează.

– Credeam – când am îndurat să trimiți îndărăt tacâmurile și să accept ca omul acela să facă un inventar al mobilierului – credeam că *atât* era suficient.

– Ți-am explicat situația la vremea aceea, draga mea. Obiectele constituiau doar o garanție, și îndărătul acelei garanții se află o datorie. Iar

datoria aceasta trebuie să fie plătită în câteva luni, altminteri ni se va vinde mobila. Dacă tânărul Plymdale va prelua casa noastră, împreună cu mai toate mobilele, vom fi în stare să achităm și datoria aceea, precum și alte câteva, și vom părăsi o locuință prea scumpă pentru noi. Am putea închiria o casă mai mică: știi că Trumbull are de închiriat o casă foarte curățică, cu treizeci de lire pe an, pe când asta ne costă nouăzeci.

Lydgate rosti aceste fraze la modul sec, sacadat, prin care încercăm de obicei să pironim o minte împrăștiată, fixând-o de niște imperative. Lacrimile continuau să șiroiască în tăcere pe obrajii Rosamundei; se mărginea să le tamponeze cu batista și să stea nemișcată, privind la o vază mare de pe consola căminului. Nicicând nu simțise o amărăciune mai intensă. În cele din urmă, rosti fără grabă și cu o grijă căutată:

– N-aș fi crezut niciodată că o să-ți placă să te porți în felul acesta.

– Să-mi placă? explodă Lydgate, ridicându-se de pe fotoliu, înfundându-și mâinile în buzunare și depărtându-se cu pași mari de cămin – aici nu e vorba de un gust personal. Bineînțeles că nu-mi place; dar nu pot face altceva.

Se răsuca pe călcâie și se întoarse spre ea.

– Aș fi crezut că există multe alte mijloace, afară de acesta, urmă Rosamunda. Hai să vindem lucrurile și să plecăm definitiv din Middlemarch.

– Și ce o să facem? Ce rost are să-mi părăsesc munca din Middlemarch ca să mă duc undeva unde nu am nimic asigurat? Oriunde am pleca, am suferi de aceeași lipsă de bani, ripostă Lydgate, și mai înfuriat.

– Dacă ne vom afla în această situație, lucrul se va datora numai și numai purtării tale, Tertius, spuse Rosamunda întorcându-se spre el ca să vorbească cu cea mai fermă convingere; va însemna că nu te-ai purtat așa cum se cuvine cu propria ta familie. L-ai jignit pe căpitanul Lydgate. *Sir Godwin* s-a arătat foarte amabil cu mine când le-am făcut vizita aceea la Quallingham și sunt sigură că dacă i-ai fi arătat considerația cuvenită și l-ai fi informat despre afacerile tale, ar fi putut face ceva pentru tine. Dar decât să procedezi așa, mai curând vrei să-ți dai casa și mobilierul pe mâna domnului Ned Plymdale.

În ochii lui Lydgate apărură o scânteiere aprigă când răspunse, cu o violență nouă:

– Prea bine, dacă vrei să prezinți lucrurile așa, atunci într-adevăr țin să procedez astfel. Recunosc că prefer această atitudine decât să mă fac de răs, ducându-mă să cerșesc acolo unde nu are niciun rost. Pricepe, odată pentru totdeauna, că așa îmi place să procedez.

Ultima frază fusese rostită pe un ton ce echivala cu o înțeleștare a mâinii sale pe brațul delicat al Rosamundei. Cu toate acestea, voința lui nu se dovedea nici măcar cu un dram mai tare decât a ei.

Rosamunda părăsi imediat camera, în tăcere, însuflețită de o neclintită hotărâre de a împiedica să se realizeze ceea ce voia să facă Lydgate.

Doctorul ieși din casă, dar pe măsură ce i se domolea furia, își dădea seama că rezultatul principal al discuției era teama nou încolțită în sufletul lui la gândul de a aborda vreodată, pe viitor, subiecte care l-ar putea împinge iarăși să vorbească violent cu Rosamunda. Ca și cum s-ar fi ivit o fisură într-un cristal delicat, se temea că orice mișcare s-ar fi dovedit fatală. Căsătoria lui ar deveni o simplă ironie amară, dacă nu ar putea să se bizuie mai departe pe iubire. De multă vreme se resemnase cu ceea ce considera drept latura negativă a soției lui – lipsa ei de sensibilitate, care se vedea printr-o nepăsare atât față de dorințele lui personale, cât și față de țelurile lui în mare. Rezistase la șocul primei dezamăgiri: trebuia să renunțe la ideea soției ideale, plină de un tandru devotament și de adorație docilă, și să reia viața de la un stadiu inferior așteptărilor inițiale, așa cum se întâmpla cu oamenii cărora li s-au amputat picioarele. Dar soția reală nu numai că emitea pretenții proprii, dar îi stăpânea încă inima și Lydgate dorea cu ardoare ca stăpânirea aceea să-și păstreze forța. În căsătorie, e mai ușor de îndurat certitudinea: „Niciodată nu mă va iubi prea mult”, decât teama: „Voi înceta s-o mai iubesc”. De aceea, după ultima izbucnire, efortul lui lăuntric se îndrepta în întregime către absolvirea soției de vină, și blamarea împrejurărilor aspre, care se datorau, în parte, și greșelilor lui. În seara aceea, căuta, dezmiertând-o, să vindece rana făcută în cursul dimineții, și nu stătea în firea Rosamundei să se arate ranchiunoasă sau ursuză: într-adevăr, primi bine semnele că Lydgate o iubea și se afla încă sub puterea ei. Dar asta era una, și iubirea ce-i purta ea, alta.

Lydgate nu s-ar fi hotărât curând să recurgă la planul de a se despărți de casă; își propunea totuși să-l ducă la îndeplinire și să discute cât mai puțin despre el. Dar Rosamunda atinse din nou subiectul la micul dejun, întrebând blajin:

– Ai și vorbit cu Trumbull?

– Nu, răspunse Lydgate, dar am să intru la el chiar azi-dimineață, când voi trece prin fața casei. Nu avem vreme de pierdut.

Luă întrebarea Rosamundei drept un semn că nu se mai împotrivea și o sărută tandru în creștet, când se ridică să plece.

De îndată ce orele fură destul de înaintate pentru a putea face o vizită, Rosamunda se duse la doamna Plymdale, mama lui Ned și, felicitând-o drăgălaș, intră de-a dreptul în subiectul apropiatului mariaj. Vederile materne ale doamnei Plymdale o făceau să creadă că se putea ca Rosamunda să-și fi dat seama acum, retrospectiv, de nebunia săvârșită și, simțind că în momentul acela toate avantajele se aflau de partea fiului sau, era o femeie prea bună la suflet ca să nu se poarte îndurător.

– Da, trebuie să spun că Ned este cât se poate de fericit. Și nici nu mi-aș putea dori altă noră decât Sophy Toller. Bineînțeles că tatălui ei îi dă mâna să facă ceva frumos pentru ea – nici nu m-aș fi putut aștepta la altceva din partea lui, cu fabrica de bere pe care o are. Și înrudirea aceasta ne-aduce tot ce ne-am putea dori. Dar nu la asta mă uit eu. E o fată atât de drăguță – nu are deloc fumuri, nici pretenții, deși e deopotrivă cu fetele cele mai de frunte din oraș. Nu mă refer la aristocrații cu titlu. Eu văd că lucrurile nu ies prea bine când oamenii ținesc să iasă din sfera lor. Vreau să spun că Sophy nu-i cu nimic mai prejos de cele mai bune fete din oraș, și se mulțumește cu asta.

– Totdeauna am socotit-o o persoană foarte agreabilă, recunosc Rosamunda.

– Eu o judec ca o răsplată pentru Ned, care niciodată nu s-a ținut cu nasul prea sus, dornic să facă neapărat cea mai bună alianță posibilă, urmă doamna Plymdale, a cărei ascuțime înăscută era domolită de impresia că vederile ei sunt imparțiale. Și cu niște oameni atât de năzuroși cum sunt Toller-ii, mi-era teamă să nu ridice obiecții fiindcă o parte dintre prietenii noștri nu frecventează și cercul lor. De pildă, se știe prea bine că mătușa voastră Bulstrode și cu mine am fost prietene intime, încă din tinerețe, și domnul Plymdale a fost totdeauna de partea domnului Bulstrode. Iar eu, personal, prefer oamenii cu opinii serioase. Cu toate acestea. Tollerii l-au întâmpinat binevoitor pe Ned.

– Sunt sigură că este un tânăr foarte merituos, cu principii sănătoase, răspunse Rosamunda, cu un pronunțat aer protector, replică la corectitudinea impecabilă a doamnei Plymdale.

– Ei, nu are el stilul unui căpitan din armată, sau genul ăla de ținută care vrea să arate că parcă toată lumea e mai prejos de tine, sau un fel ostentativ de a vorbi și de a cânta, și nici talent intelectual. Dar slavă Domnului că nu are asemenea daruri. Ele îți asigură o slabă pregătire atât pentru viața de aici, cât și pentru cea de dincolo.

– O, da; aparențele au prea puțină legătură cu fericirea, spuse Rosamunda. Cred că există toate perspectivele ca să alcătuiască o pereche fericită. Ce casă vor închiria?

– A, cât despre asta, trebuie să se descurce cu ce pot găsi. S-au gândit la casa din piața Sfântul Petru, vecină cu locuința domnului Hackbutt; e proprietatea lui și o va repara frumos. Presupun că nu există posibilitatea să găsească una mai bună. De fapt, cred că Ned va decide chiar astăzi asupra acestei chestiuni.

– Cred că e o casă drăguță; mie îmi place piața Sfântul Petru.

– Ei, e lângă biserică și are o poziție simpatcă. Dar ferestrele sunt înguste și tot apartamentul e numai urcușuri și coborâșuri. Nu cumva, din

întâmplare, ai aflat de altă casă care ar fi liberă? întrebă doamna Plymdale, ațintindu-și ochii negri și rotunzi asupra Rosamundei și oglindind însuflețirea unui gând răsărit subit.

– A, nu; aud atât de puțin despre asemenea lucruri.

Rosamunda nu prevăzuse întrebarea și nici răspunsul dat de ea, când pusese la cale vizita aceea; intenționase pur și simplu să culeagă orice informație care ar fi ajutat-o să evite despărțirea de locuință, în împrejurări întru totul dezagreabile pentru ea. Cât despre neadevărul conținut în răspunsul ei, nu se gândise la el mai mult decât o făcuse când declarase că aparențele au prea puțină legătură cu fericirea. Avea convingerea că urmărirea un obiectiv pe deplin justificat; intenția lui Lydgate era de neiertat și în mintea ei se definise un plan care, când avea să-l execute în întregime, urma să dovedească ce pas greșit ar fi făcut coborând din poziția lui actuală.

Se întoarse acasă trecând pe la biroul domnului Borthrop Trumbull, cu gândul de a-i face o vizită. Pentru prima dată în viața ei, Rosamunda proiectase o acțiune desfășurată pe tărâmul afacerilor, dar se simțea la înălțimea împrejurării. Nevoia de a întreprinde ceva ce-i repugna era un element care convertea liniștita ei tenacitate într-un activ spirit de inventivitate. În cazul de față nu era de-ajuns doar să se supună și să vădească o senină, placidă îndărătnicie: trebuia să acționeze conform cu judecata ei, și își spunea că aprecia situația așa cum se cuvine – într-adevăr, dacă judecata ei n-ar fi fost justă, nu ar fi dorit să acționeze pe baza ei, se asigura singură.

Domnul Trumbull se afla în cămăruța din spate a biroului său, și o primi pe Rosamunda cu cele mai alese maniere, nu numai fiindcă era foarte sensibil la farmecele ei, ci și pentru că filonul de bonomie din el era stârnit de certitudinea că Lydgate avea greutate și că o femeie neobișnuit de frumoasă – aceea tânără conia înzestrată cu cele mai alese farmece personale – simțea probabil împunsătura necazurilor; se trezise antrenată în circumstanțe care-i depășeau puterile. O rugă să-i facă onoarea de a lua loc și el rămase în picioare în fața vizitatoarei, foindu-se și comportându-se cu o febrilă solitudine, care purta pecetea bunăvoinței. Rosamunda întrebă mai întâi dacă soțul ei îl vizitase pe domnul Trumbull în dimineața aceea, ca să-i vorbească despre intenția de a renunța la casă.

– Da, ma'am, da, mi-a vorbit; așa a făcut, spuse bunul licitator, căutând să arunce o nouă mângâiere în repetările sale. Sunt pe cale să dau curs dorinței sale, dacă se poate, chiar azi după-amiază. Mi-a cerut să nu târăgănez.

– Am venit să vă cer să nu mergeți mai departe, domnule Trumbull; și vă rog să nu pomeniți nimănui despre ce ați discutat pe tema aceasta. Mă veți îndatora procedând astfel.

– Desigur că da, doamnă Lydgate, desigur. Pentru mine lucrurile

confidențiale sunt sfinte, în afaceri sau în oricare alt domeniu. Trebuie, așadar, să consider că mi-a fost retras acest comision, zise domnul Trumbull, potrivit-și cu amândouă mâinile capetele lungi ale cravatei albastre și uitându-se cu deferență la Rosamunda.

– Da, dacă sunteți bun. Am aflat chiar acum că domnul Ned Plymdale a închiriat o casă – cea din Piața Sfântul Petru, lângă locuința domnului Hackbutt. Domnul Lydgate s-ar necăji dacă dispozițiile sale ar fi duse la îndeplinire fără niciun folos. Și pe lângă aceasta, mai intervin și alte circumstanțe care fac demersul inutil.

– Foarte bine, doamnă Lydgate, foarte bine. Sunt la dispoziția dumneavoastră, ori de câte ori aveți nevoie de vreun serviciu din partea mea, spuse domnul Trumbull, care simțea bucurie la gândul că se iviseră posibilități noi. Vă rog să vă bizuiți pe mine. Afacerea nu va merge mai departe.

În seara aceea, Lydgate căpătă puțin curaj observând că Rosamunda era mai vioaie decât se arătase în ultima vreme, și că părea chiar interesată să facă ce i-ar fi lui pe plac, fără să i se ceară. Se gândi: „Dacă ea va fi fericită și voi izbuti să mă strecor prin strămoare, ce mai contează greutățile celelalte? Nu e decât o mlaștină îngustă pe care trebuie să o străbatem în cursul unei călătorii lungi. Dacă pot să-mi limpezesc din nou mintea, am s-o scot la capăt.”

I se ridică atât de mult moralul, încât începu să caute raportul asupra unor experiențe pe care intenționase de multe vreme să-l studieze și-l neglijase din pricina acelei apatii ce-l toropise, provenită din acumularea multor griji mărunte. Simți din nou ceva din vechea și încântătoarea absorbire pe care ți-o dă munca de cercetare cu rezultate cuprinzătoare, în timp ce Rosamunda cânta muzica aceea liniștită, care constituia un fundal la fel de calm pentru meditația lui ca și plescăitul unei vâsle într-un lac, în amurg. Se făcuse târziu; împinse deoparte toate cărțile și rămase cu privirea ațintită la foc, cu mâinile încrucișate pe ceafă, uitând de orice, afară de realizarea unui nou experiment de control, când Rosamunda, care părăsese pianul și se rezema de spătarul fotoliului său, urmărindu-l, îi zise:

– Domnul Ned Plymdale a și închiriat o locuință.

Lydgate, tresărind zdruncinat din meditație, înălță privirea în tăcere, pentru o clipă, ca un om tulburat din somn. Pe urmă, roșind sub invazia unei presimțiri neplăcute, întrebă:

– De unde știi?

– Am vizitat-o azi-dimineață pe doamna Plymdale, și mi-a spus că au închiriat casa din piața Sfântul Petru, vecină cu locuința domnului Hackbutt.

Lydgate rămase mut. Își trase mâinile de pe ceafă și își apăsă tâmplele și şuvițele care îi atârnau grămadă pe frunte, rezemându-și cotele de genunchi.

Îl năpădisese o amară dezamăgire, ca și cum ar fi deschis ușa unei încăperi sufocante și s-ar fi trezit în fața unui zid; dar simțea în același timp că Rosamunda se bucura de motivul dezamăgirii lui. Preferă să nu o privească și să nu-i vorbească, până ce nu va fi trecut peste primul șoc provocat de supărare.

„La urma urmei, își spuse în amărăciunea lui, la ce poate o femeie să țină mai mult decât la casă și la mobilier? Fără ele, un soț devine o absurditate.” Când își ridică privirea și își dădu părul la o parte de pe frunte, ochii lui negri aveau o privire jalnică, secătuită de orice speranță de a afla înțelegere; spuse doar atât, cu răceală:

– Poate se va ivi altceva. I-am spus domnului Trumbull să stea cu ochii în patru, dacă dă greș cu Plymdale.

Rosamunda nu făcu niciun comentariu. Se bizuia pe noroc, trăgând nădejdea că între soțul ei și agentul de licitații să nu mai aibă loc vreo întrevvedere înainte de ivirea unui rezultat care să justifice intervenția ei; în orice caz, împiedicase producerea întâmplării care-i stârnise temeri imediate. După un răstimp, zise:

– Câți bani îți cer oamenii aceia antipatici?

– Care oamenii antipatici?

– Cei care au făcut inventarul și ceilalți. Vreau să spun, ce sumă i-ar satisface, ca să nu trebuie să mai fii săcâit?

Lydgate o măsură câteva clipe, ca și cum ar fi căutat niște simptome, și apoi spuse:

– A, dacă aș fi căpătat șase sute de lire de la Plymdale pentru mobilier și ca filodormă, m-aș fi putut descurca. I-aș fi putut achita toată suma lui Dover și le-aș fi dat celorlalți un avans suficient ca să-i fac să aștepte răbdători, cu condiția să ne restrângem cheltuielile.

– Dar vreau să spun de cât ai avea nevoie dacă am rămâne în locuința aceasta?

– Mai mult decât ar fi posibil să capăt din orice parte, răspunse Lydgate, cu o ironie cam sardonică.

Îl înfuria să vadă că mintea Rosamundei rătăcea în jurul unor dorințe impracticabile, în loc să înfrunte eforturile posibile.

– De ce nu specifici suma? stăruie Rosamunda, indicându-i cu blândețe că nu-i plăceau manierele lui.

– Ei, ar fi nevoie, zise Lydgate, cu tonul cuiva care încearcă să dea răspuns la o ghicitoare, de cel puțin o mie de lire, ca să-mi pot trage răsuflarea. Dar, adăugă el, cu o notă incisivă, trebuie să chibzuiesc cum am să mă descurc fără această sumă și nu cu ea.

Rosamunda nu mai scoase un cuvânt.

A doua zi însă, își puse în aplicare planul de a-i scrie lui *Sir Godwin Lydgate*. De la vizita căpitanului, primise o scrisoare de la el, precum și una din partea doamnei Mengen, sora lui măritată, în care o condolau pentru pierderea sarcinii și-și exprimau în mod vag speranța de a o mai vedea la Quallingham. Lydgate îi spuse că politețea aceea nu însemna nimic; ea însă nutrea convingerea secretă că orice reținere vădită în purtările familiei soțului ei se datora comportării reci și disprețuitoare a doctorului, așa încât răspunse la scrisori în maniera ei cea mai fermecătoare, nutrind oarecare încredere că va urma o invitație precisă. Dar nu intervenise decât o tăcere totală. Evident, căpitanul nu avea condei grozav, iar Rosamunda își spunea că s-ar putea ca surorile lui să fie plecate în străinătate. Oricum, sosise sezonul potrivit pentru a se întoarce acasă și, în orice caz, *Sir Goldwin*, care o gădilase sub bărbie și o declarase aidoma celebrei frumuseți, doamna Croly, care îl cucerise prin 1790 – nu putea să nu fie mișcat de orice apel venit din partea ei ca să se poarte așa cum se cuvine cu nepotului lui. Rosamunda avea convingerea naivă că un bătrân *gentleman* se cădea să facă ceva pentru a evita ca ea să sufere vreun necaz. Și scrisese o misivă pe care o considera cea mai judicioasă posibilă – una care avea să-l impresioneze pe *Sir Godwin* ca o dovadă a excelentului ei bun-simț – subliniind că era cât se poate de indicat ca Tertius să părăsească un loc ca Middelmarsh-ul pentru a găsi un oraș mai adecvat talentelor lui; lămuri cum caracterul antipatic al locuitorilor împiedicase succesul lui profesional și cum, ca o consecință, își crease dificultăți bănești, iar pentru a se putea descurca și scăpa definitiv de ele avea nevoie de o mie de lire. Nu afirma că Tertius n-ar fi la curent cu intenția ei de a scrie, căci gândea că acesta i-ar fi aprobat demersul, dat fiind că-i scrisese unchiului Godwin despre marele respect pe care Lydgate i-l purta, considerându-l ruda care se arătase totdeauna a-i fi cel mai bun prieten. Aceasta era forța tacticilor bieteii Rosamunda, tactici pe care începuse acum să le aplice în sfera afacerilor.

Lucrul acesta se întâmplase înainte de petrecerea de Anul Nou, și încă nu sosise niciun răspuns de la *Sir Godwin*. Dar în dimineața aceea, Lydgate avea să afle că Rosamunda revocase dispoziția dată de el lui Borthrop Trumbull. Părându-i-se necesar ca soția lui să se deprindă treptat cu ideea de a părăsi locuința din Lowick Gate, își învinse sila de a-i vorbi din nou despre acel subiect și, în timp ce-și lua micul dejun, îi spuse:

– Voi căuta să-l văd azi-dimineață pe Trumbull, ca să-i cer să dea un anunț pentru casă în *Pionierul* și în *Goarna*. Dacă oferta va fi publicată, s-ar putea să-i dea curs cineva care altminteri nu s-ar fi gândit la o schimbare. În localitățile astea de provincie, mulți oameni își duc traiul mai departe în locuințele vechi, chiar atunci când familiile lor devin prea numeroase, numai pentru că nu știu unde pot găsi altă casă. Și Trumbull pare că nu pune deloc

inimă în treaba asta.

Rosamunda știi că sosise momentul inevitabil.

– Eu i-am dat dispoziții lui Trumbull să nu se mai intereseze de acest lucru, rosti ea, cu un calm studiat, care era vădit o tactică defensivă.

Lydgate o privi, mut de uimire. Abia cu o jumătate de oră mai înainte îi legase cozile și-i vorbise în „micul limbaj” al afecțiunii, pe care Rosamunda – deși nu-i răspundea pe același ton – îl accepta, ca și cum ar fi fost o senină și minunată icoană care, când și când, făcea gropițe, în mod miraculos, către drept-credinciosul ei. Cu strunele acelea vibrând în el, lovitura primită nu putea să se prefacă pe loc în mânie fățișă; îi pricinuia doar o durere confuză. Puse jos furculița și cuțitul și, lăsându-se pe spate în fotoliu, rosti, în cele în urmă, cu o ironie rece în glas:

– Îmi dai voie să te întreb când și de ce ai procedat astfel?

– Când am aflat că Plymdalii închiriaseră o locuință, i-am făcut domnului Trumbull o vizită ca să-i cer să nu le pomenească de casa noastră; și, în același timp, i-am spus să nu mai dea curs ofertei. Știam că ar fi foarte umilitor pentru tine dacă s-ar afla că vrei să renunți la casă și la mobilier; mă împotrivesc cu dârzenie la așa ceva. Cred că acest motiv ajunge.

– Deci, nu a contat deloc că eu ți-am expus rațiuni imperative de altă natură; nu a avut nicio importanță că eu ajunsesem la o concluzie diferită și că i-am dat agentului o dispoziție conformă cu aceasta? rosti Lydgate mușcător, în timp ce în ochii și pe fruntea lui se adunau tunete și trăsnete.

În fața mâniei, Rosamunda reacționa întotdeauna ghemuindu-se în cochilia unei reci antipatii și afișând o corectitudine și mai calmă, cu convingerea că, indiferent de ce-ar putea face alții, nu era ea persoana ca să se abată de la buna-cuviință. Ripostă:

– Cred că eram perfect îndreptățită să discut despre un lucru care mă privește cel puțin tot atât cât te privește și pe tine.

– Negreșit, erai îndreptățită să discuți, dar numai cu mine. Nu aveai niciun drept să-mi contrazici în taină dispozițiile, tratându-mă ca și cum aș fi un neisprăvit, urmă Lydgate, pe același ton ca și mai înainte. Pe urmă, adăugând o anumită notă de dispreț: – E cu puțință să te fac să înțelegi ce consecințe va avea acest gest pentru mine? Are vreun rost să-ți repet încă o dată de ce trebuie să scăpăm de casa asta?

– Nu e necesar să-mi spui încă o dată, grăi Rosamunda, cu un glas care picura ca stropii de apă înghețată. Am ținut minte tot ce mi-ai spus. Ai vorbit cu aceeași violență ca și acum. Dar asta nu-mi schimbă părerea că s-ar cuveni să încerci a folosi oricare alte mijloace mai curând decât să iei o măsură atât de dureroasă pentru mine. Cât despre anunțul de cedare a locuinței, cred că ar fi absolut degradant să publici așa ceva.

– Și ce se întâmplă dacă nici eu nu țin seama de părerea ta, la fel cum nu ai ținut tu seama de a mea?

– Firește că poți face așa ceva. Cred însă că s-ar fi convenit să mă avertizezi înainte de a ne căsători că mai degrabă m-ai pune în cea mai urâtă situație, decât să cedezi în vreo chestiune.

Lydgate nu vorbi, își lăsă capul pe un umăr, iar colțurile gurii îi zvâcniră de disperare. Rosamunda, văzând că nu se uită la ea, se ridică și-i puse dinainte ceașca de cafea; el însă nu-i dădu nicio atenție și continuă să-și desfășoare drama și dezbaterea lăuntrică, mișcându-și la interval scaunul, odihnindu-și un braț pe masă și frecându-și părul cu mâna. Sufletul îi era răvășit de o vâltoare de emoții și gânduri care nu-l lăsau nici să dea frâu liber mâinii, nici să persevereze într-o simplă fermitate rigidă. Rosamunda profită de tăcerea lui.

– Când ne-am căsătorit, toată lumea avea impresia că ocupi o poziție foarte înaltă. Nu mi-aș fi imaginat atunci că vei voi să vinzi mobila din casă și să închiriezi o casă pe Bride Street, unde odăile sunt ca niște cuști. Dacă urmează să trăim în felul acesta, cel puțin să părăsim Middlemarch-ul.

– Considerentele acestea ar fi juste, spuse Lydgate pe jumătate ironic – buzele lui păstrau încă o paloare lividă, când își privi cafeaua, fără să o bea – considerentele acestea ar fi juste, dacă nu s-ar întâmpla să am datorii.

– Multe persoane trebuie să fi făcut datorii în același fel, dar dacă sunt oameni respectabili, li se face credit. Sunt sigură că l-am auzit pe papă spunând că familia Torbit are datorii, și o duceau foarte bine mai departe. Nu e chibzuit să acționezi în pripă, se pronunță Rosamunda, cu senină înțelepciune.

Lydgate stătea locului, paralizat de impulsuri contradictorii; odată ce, oricare ar fi fost raționamentul ce i-l putea înfățișa Rosamundei, nu exista nicio posibilitate de a-i câștiga consimțământul, simțea nevoia să spargă și să facă zob vreun obiect, asupra căruia, cel puțin, putea să producă vreo impresie, sau altminteri să-i spună cu brutalitate Rosamundei că el este stăpânul și că ea trebuie să se supună. Dar nu numai că se temea de efectul pe care l-ar fi putut avea asemenea atitudini extreme asupra vieților lor în comun – încerca însă o spaimă crescândă în fața liniștii și indirectei îndărătnicii a Rosamundei, care nu îngăduia ca lucrurile să fie hotărâte odată pentru totdeauna prin afirmarea forței; și pe de altă parte, îl atinse la punctul lui cel mai sensibil declarându-i că se lăsase amăgită de o falsă viziune a fericirii, când se măritase cu el. Cât despre ideea de a-i declara că el e stăpânul, afirmația nu corespundea realității. Însăși hotărârea la care izbutise să ajungă singur, prin puterea logicii și a unui orgoliu onorabil, începuse să slăbească, în contact cu apatia. Sorbi jumătate din conținutul ceștii de cafea și se ridică să

plece.

– Pot măcar să-ți cer să nu te duci deocamdată la Trumbull – până ce nu s-a constatat că nu mai există alte căi? i se adresă Rosamunda.

Cu toate că nu prea se temea de el, se simțea mai în siguranță netrădându-i că-i scrisese lui *Sir Godwin*.

– Promite-mi că nu te vei duce la el mai înainte de câteva săptămâni, sau că-mi spui când ai de gând s-o faci.

Lydgate avu un râs scurt.

– Cred că eu ar trebui să-ți pretind o promisiune că nu vei face nimic fără să-mi spui, zise el, aruncându-i o căutătură tăioasă și pornind apoi spre ușă.

– Nu uita că luăm cina la papă, strigă după el Rosamunda, dorind să-l facă să se întoarcă și să-i acorde o concesie mai categorică. Dar Tertius se mulțumi să răspundă nerăbdător: „A, da” și ieși.

Rosamunda socotea ca foarte odios din partea soțului ei faptul că nu-și dădea seama că penibilele propuneri ce-i făcuse erau de ajuns, fără să se mai arate și îmbufnat în mod atât de antipatic. Și în vreme ce ea își exprimase cererea moderată de a amâna o nouă vizită la Trumbull, era o cruzime din partea lui să nu o încunoștiințeze ce-avea de gând să facă. Era convinsă că acționase spre binele amândurora, din toate punctele de vedere; și fiecare sarcasm sau vorbă mânioasă a lui Lydgate constituia un adaos la registrul ofenselor, deschis în mintea ei. De luni de zile, sărmana Rosamunda începuse să asocieze persoana soțului său cu un sentiment de dezamăgire, iar relația teribil de inflexibilă a mariajului își pierduse farmecul cu care o aureolaseră visele ei încântătoare. O eliberase de neplăcerile avute în casa tatălui ei, dar nu-i dăduse nimic din ce-și dorise și sperase. Tânărul Lydgate de care se îndrăgostise reprezentase pentru ea un mănunchi de condiții iluzorii, în mare parte spulberate, locul lor fiind luat de detalii cotidiene care trebuiau trăite ceas de ceas, fără a-ți îngădui să plutești printre ele și să alegi în grabă doar aspectele favorabile. Uzanțele profesiei lui Lydgate, preocuparea lui pentru subiecte științifice, manifestată și acasă, care ei îi părea aproape un gest morbid, de vampir – opiniile speciale exprimate de el asupra lucrurilor, neincluse niciodată în dialogul prescris între îndrăgostiți; toate aceste influențe care îi înstrăinaseră în mod continuu, chiar și fără faptul că el își crease o poziție dezavantajoasă în oraș, încă înainte de primul șoc pricinuit de revelarea datoriei contractate față de Dover, ar fi contribuit ele însele ca prezența lui să o plictisească. Mai existase o prezență care, chiar din zilele de început ale căsătoriei lor și până cu patru luni în urmă, însemnase o ațătare agreabilă, dar și aceasta pierise; Rosamunda nu-și mărturisea nici ei însăși în ce măsură pustiul ce urmase influențase deplinul ei *ennui*³; și îi părea (poate

avea și dreptate) că o invitație la Quallingham și perspectiva deschisă lui Lydgate de a se stabili oriunde afară de Middlemarch – la Londra, sau undeva unde i se oferea probabilitatea de a fi scutit de sâcâieli – ar satisface-o destul de mult și ar face-o indiferentă la absența lui Will Ladislaw, căruia îi cam păstra ranchiună din pricina exaltării cu care o privea pe doamna Casaubon.

Așa se înfățișau raporturile dintre Lydgate și Rosamunda în ziua de Anul Nou, când cinară la tatăl ei, ea vădind o blândă neutralitate față de soț, în amintirea vie a comportării lui urâte de la micul dejun, iar el păstrând în suflet o urmă mult mai profundă a conflictului lăuntric, pentru care scena de dimineață însemnase doar una dintre numeroasele faze. Efortul lui anevoios, în timp ce vorbea cu domnul Farebrother, de a pretinde cu cinism că toate căile de a obține bani sunt, în esență, aceleași, și că norocul deține o influență predominantă care reduce posibilitatea de alegere la o iluzie necugetată – nu era decât simptomul unei hotărâri ce se clătina; un răspuns amorțit la vechi stimuli ai entuziasmului.

Ce avea de făcut? Îi apărea, chiar și mai pătrunzător decât Rosamundeii perspectiva searbădă de a o muta în casa mică de pe Bride Street, unde urma să aibă în jur o mobilă sărăcăcioasă: o viață de privațiuni și traiul alături de Rosamunda deveniseră două imagini din ce în ce mai de neîmpăcat, chiar din clipa când apăruse amenințarea privațiunilor.

Dar chiar dacă hotărârea lui forțase îmbinarea celor două imagini, preliminariile necesare menite să pregătească acest plan dificil nu păreau a sta în puterea lui. Și, cu toate că nu făgăduise ceea ce-i ceruse Rosamunda, nu mai trecu din nou pe la Trumbull. Începu chiar să se gândească la o călătorie întreprinsă rapid în nord, pentru a-l vedea pe *Sir Godwin*. Cândva crezuse că nimic nu l-ar putea îndemna să ceară bani de la unchiul său, dar pe atunci nu cunoscuse pe pielea lui presiunea exercitată de alternative și mai dezagreabile. Nu putea să se bazeze pe efectul avut de o scrisoare; numai în cursul unei întrevederi, oricât de neplăcută s-ar fi putut dovedi pentru el, ar fi izbutit să ofere o explicație temeinică și să pună la încercare tăria și rostul rudeniei. De îndată ce Lydgate începu să-și înfățișeze acest pas ca fiind mai ușor de făcut, se și produse o explozie de furie la ideea că el – el, care de mult era hotărât să trăiască scutit de asemenea calcule abjecte, de asemenea interesată grijă pentru înclinările și buzunarele unor oameni cu care se mândrise că nu are nimic de-a face, căzuse nu numai la nivelul lor, dar ajunsese chiar să le adreseze cereri.

LXV

*Unul din doi se pleacă, negreșit,
și cum bărbatul e mai chibzuit
decât femeia, mult i-e dat să-ndure.*

Chaucer, *Povestiri din Canterbury*

Tendința naturii umane de a răspunde lent la corespondență triumfă chiar și asupra actualei accelerări ivite în ritmul general al lucrurilor: ce să ne mirăm atunci că în 1832, bătrânul *Sir Godwin Lydgate* nu se grăbea să scrie o epistolă care avea însemnătate mai curând pentru alții decât pentru el?

Trecuseră aproape trei săptămâni din noul an și *Rosamunda*, așteptând un răspuns la cuceritorul ei apel, era în fiecare zi dezamăgită. *Lydgate*, ignorându-i total așteptările, vedea cum notele de plată se adunau și simțea că era iminent momentul când *Dover* va folosi avantajul său asupra celorlalți creditori. Niciodată nu-i pomenise *Rosamunde*i că pritocea proiectul de a pleca la *Quallingham*; nu voia să admită decât în ultima clipă ceea ce în ochii ei ar fi apărut drept o concesiune, venită după refuzul indignat; în realitate, se pregătea să pornească la drum curând. O porțiune de linie ferată îi putea permite să facă întreaga călătorie, dus-întors, în patru zile.

Dar într-o dimineață, după plecarea lui *Lydgate*, sosi o scrisoare adresată lui, și *Rosamunda* văzu clar că o expediase *Sir Godwin*. Era plină de speranță. Poate că plicul conține și un bilet personal pentru ea; dar firește că *Lydgate* i se adresase pentru chestiuni bănești sau pentru altă formă de ajutor, și faptul că i se răspunsese, ba nu, însăși întârzierea cu care i se răspunsese părea să certifice că răspunsul corespundea într-un tot al cererii. Era prea tulburată de aceste gânduri pentru a face altceva decât să coase într-o doară, într-un ungher cald al sufragerii, cu plicul acelei misive covârșitoare așezat pe masă dinaintea ei. Pe la douăsprezece, auzi în coridor pasul soțului ei și,

repezindu-se să deschidă ușa, îi spuse cu tonul cel mai degajat:

– Tertius, vino-ncoace – a sosit o scrisoare pentru tine.

– Da? zise fără să-și scoată pălăria și îndreptându-se spre locul unde se afla scrisoarea. Unchiul Godwin! exclamă el, pe când Rosamunda se așeza la loc și-l urmărea cu privirea în timp ce deschidea scrisoarea. Se așteptase să-l vadă surprins.

Ochii lui Lydgate parcurgeau rapid scurta misivă, iar ea văzu cum pe fața lui, de obicei de un brun pal, se așterne o albeață mortală; cu buzele și nările fremătânde, zvârli epistola pe masă în fața ei și rosti cu violență:

– Va fi imposibil să îndur viața alături de tine, dacă vei acționa totdeauna în secret – în opoziție cu mine și ascunzându-ți faptele.

Își curmă fraza și îi întoarse spatele, apoi se răsuci pe călcăie și se învârti prin încăpere, se așeză și se ridică iarăși agitat, încleștându-și cu furie degetele pe diferite obiecte aflate în buzunarele lui. Se temea să nu rostească ceva de o cruzime iremediabilă.

Rosamunda se schimbase și ea la față, pe măsură ce citea. Scrisoare cuprindea următoarele:

„*Dragă Tertius*, nu-ți pune nevasta să-mi scrie, când ai să-mi ceri ceva. Este un fel de ademenire ocolită, de care nu te-aș fi crezut capabil. Eu unul niciodată n-aș scrie unei femei în chestiuni de afaceri. Cât despre rugămintea de a-ți procura o mie de lire, sau chiar jumătate din suma aceasta, nu-ți pot fi cu nimic de folos. Propria mea familie mă stoarce până la ultimul *penny*. Cu doi fii mai mici și trei fete, nu prea am posibilitatea să pun bani deoparte. Se pare că ți-ai epuizat banii cam repezător și că ai intrat într-o încurcătură serioasă, acolo unde te afli; cu cât vei pleca mai curând în altă parte, cu atât mai bine. Dar nu am niciun fel de relație printre oamenii de profesia ta și nici nu te pot ajuta în această direcție. M-am străduit din răputeri pentru tine ca tutore și te-am lăsat să-ți urmezi chemarea, apucându-te de medicină. Ai fi putut intra în armată sau îmbrățișa cariera clericală. Bani tăi ar fi acoperit cheltuielile necesare și ți s-ar fi oferit o scară mai sigură pentru a urca. Unchiul tău Charles îți poartă pică pentru că nu ai ales profesia lui, dar eu nu. Totdeauna ți-am dorit binele, dar trebuie să te consideri acum pe picioarele tale, sub toate aspectele. Afectuosul tău unchi,

GODWIN LYDGATE.”

Când Rosamunda isprăvi de citit scrisoarea, rămase absolut neclintită, cu mâinile împreunate dinainte ei, stăpânindu-și orice semn care i-ar fi trădat profunda dezamăgire și împlătoșându-se într-o liniștită pasivitate, sub focul mâniei soțului ei. Lydgate se opri din foială, îi mai aruncă o căutătură și rosti

cu o severitate mușcătoare:

– Întâmplarea aceasta va fi oare suficientă pentru a te convinge de răul ce-l poți săvârși amestecându-te pe furiș în treburile mele? Ai acum destulă minte pentru a-ți recunoaște incompetența de a judeca și de a acționa în numele meu – de a interveni cu ignoranța ta în afaceri în care dreptul de a decide îmi aparține mie?

Cuvintele erau severe; dar nu era întâia oară când Lydgate fusese dezamăgit din pricina ei. Rosamunda nu-i aruncă nicio privire și nu răspunse niciun cuvânt.

– Aproape că mă hotărâsem să plec la Quallingham. Mi-ar fi fost destul de dureros să fac acest pas, totuși ar fi putut folosi la ceva. Dar în zadar m-am gândit la orice. Mereu mi-ai dejucat planurile în secret. Mă amăgești printr-o falsă aprobare, și pe urmă sunt la discreția născocirilor tale. Dacă vrei să opui rezistență la orice dorință exprimată de mine, spune-ți deschis părerea și sfidează-mă. Cel puțin atunci am să știu ce am de făcut.

În viețile tinere sosește un moment teribil, când legătura strânsă a iubirii se prefăce în această putere de a stârni fierea. În pofida stăpânirii de sine a Rosamundei, o lacrimă căzu în tăcere și i se rostogoli peste buze. Continuă să nu scoată o vorbă; dar sub tăcerea aceea se ascundea un simțământ intens: o stăpânea un dezgust atât de total față de soțul ei, încât ar fi vrut să nu-l fi întâlnit niciodată. Grosolănia lui *Sir* Godwin față de ea și completa lui lipsă de sensibilitate îl puneau în rând cu Dover și cu toți ceilalți creditori – oameni antipatici, care se gândeau doar la persoana lor și puțin le păsa cât de rău o necăjesc pe ea. Chiar și tatăl ei era lipsit de bunăvoință și ar fi putut face mai mult pentru menajul lor. De fapt, în lumea Rosamundei exista o singură persoană pe care nu o socotea vrednică de blam, și anume: grațioasa făptură cu cozi blonde și mânuțe încrucișate cuminte în poală, care niciodată nu s-ar fi exprimat cum nu se cuvine și care totdeauna acționa animată de cele mai bune țeluri – cele mai bune țeluri fiind, firește, ceea ce-i plăcea ei mai mult.

Lydgate se opri și, uitându-se la ea, încercă impresia aceea de neputință înnebunitoare care-i năpădește pe oamenii pătimiși când mânia lor este întâmpinată de o calmă înfățișare inocentă, al cărei aer blajin de victimă pare să arunce toată vina pe proprii lui umeri și care, în cele din urmă, contaminează chiar și cea mai justă indignare de o îndoială cu privire la justetea ei. Simțea nevoia de a-și redobândi convingerea deplină că are dreptate, moderându-și cuvintele.

– Nu poți să pricepi, Rosamunda, începu el din nou, încercând să fie doar grav și nu amar, nu poți să pricepi că nimic nu poate fi atât de fatal ca lipsa de sinceritate și de încredere între noi? S-a întâmplat nu o dată să-mi

exprim o hotărâre, pe care tu ai părut să o încuviințezi, pentru ca după aceea, în taină, să nu te supui dorinței mele. În felul acesta nu pot ști niciodată în ce să mă încred. Ar mai rămâne oarecare speranță pentru noi, dacă ai vrea să recunoști acest lucru. Sunt eu oare o asemenea brută nerezonabilă, furioasă? De ce să nu ai o purtare deschisă față de mine?

Îi răspunse tot tăcerea.

– Poți măcar recunoaște că ai greșit și că mă pot bizui în viitor să nu mai acționezi în secret? Întrebă Lydgate cu stăruință în glas, dar și cu o nuanță de rugămintă pe care Rosamunda o prinse iute. Vorbi cu răceală.

– Nu-mi este cu puțință să recunosc sau să promit ceva, ca răspuns la cuvinte ca acelea pe care mi le-ai adresat. Nu am fost deprinsă cu asemenea limbaj. Ai vorbit despre „amestec pe furiș” și, despre „intervenția ignoranței mele”, și despre „falsa mea încuviințare”. Niciodată nu m-am exprimat astfel în ce te privește și cred că s-ar cuveni să-ți ceri scuze. Spui că este imposibil de îndurat viața alături de mine. E cert că în ultima vreme nu mi-ai făcut viața deloc plăcută. Cred că era de așteptat să caut a înlătura o parte din greutățile pe care căsătoria noastră le-a adus pe capul meu.

Altă lacrimă lunecă pe obraji, în timp ce Rosamunda termină ce-avea de spus și și-o șterse la fel de liniștită ca și mai înainte.

Lydgate se trânti pe un fotoliu, simțindu-se făcut șah-mat. Exista vreun ungher în mintea ei unde să poată fi găzduită dojana? Își puse pălăria pe dușumea, trecu un braț pe după spătarul scaunului, și-și aținti privirea în jos, câteva clipe, fără a scoată o vorbă. Rosamunda avea asupra lui îndoitul avantaj al insensibilității față de argumentele juste conținute în reproșurile lui, și ale sensibilității la greutățile de netăgăduit ivite în viața lor conjugală. Cu toate că duplicitatea ce-o dovedise în afacerea cu casa depășise tot ce-și imaginase Lydgate și îi împiedicase într-adevăr pe Plymdali să afle de ocazie, nu era conștientă că acțiunea ei putea fi numită, pe bună dreptate, falsitate. Nu suntem obligați să ne etichetăm acțiunile conform unei clasificări stricte, în mai mare măsură decât facem acest lucru cu hainele noastre, sau cu articolele de băcănie. Rosamunda se simțea mândrită, și Lydgate era nevoit să recunoască acest lucru.

Cât despre el, nevoia de a se acomoda cu firea soției sale, de o inflexibilitate proporțională cu cusururile ei, îl ținea prins ca într-un clește. Începuse să întrevadă alarmat dispariția irevocabilă a iubirii ce-i purtase ea și, ca o consecință, viața lor devenea și mai searbădă. Plenitudinea și impulsivitatea emoțiilor lui făceau ca teama aceasta să alterneze rapid cu prima izbucnire violentă a mâniei sale. Hotărât, ar fi însemnat să se fălească în van dacă ar fi declarat că el era stăpânul.

„În ultima vreme nu mi-ai făcut viața deloc plăcută” – „greutățile pe

care căsătoria noastră le-a adus pe capul meu” – cuvintele acelea îi străpungeau spiritul la fel cum o suferință provoacă un coșmar. Ce s-ar fi întâmplat dacă urma nu numai să se prăbușească de pe piscul celei mai depline fermități, dar să cadă chiar în hidoasa încătușare a urii domestice?

– Rosamunda, grăi el, întorcându-și ochii spre ea, cu o căutătură melancolică – trebuie să te înveți să tolerezi cuvinte mai tari din partea cuiva profund dezamăgit și înfuriat. Nu pot separa fericirea mea de a ta. Sunt supărat pe tine numai din pricină că nu pari să vezi cum orice ascunziș ne dezbină. Cum aş putea dori să-ți fac traiul mai greu, fie prin vorbele, fie prin comportarea mea? Când te rănesc pe tine, rănesc o parte din viața mea. Nu m-aș supăra niciodată pe tine dacă ai fi absolut sinceră față de mine.

– Am vrut doar să te împiedic să te resemnezi cu acceptarea unui trai mizer, fără să fie nicio nevoie, replică Rosamunda, și lacrimile îi izvorâră iar, pornite dintr-un impuls spre îmbunare, odată ce constata că soțul ei se muiase. E îngrozitor de greu să accepți dezonoarea aici, printre toți oamenii pe care-i cunoaștem, și să trăiești într-un mod atât de mizerabil. Mai bine muream și eu o dată cu copilașul.

Vorbea și plângea cu acea duioșie care face ca asemenea cuvinte și lacrimi să fie atotputernice asupra unui om cu inima iubitoare. Lydgate își apropie fotoliul de al ei și, cu mâna lui puternică și tandră, trase spre el capul delicat lipindu-l de obrazul său. Se mărgini să o dezmiere; nu-i spuse nimic, căci ce mai rămăsese de spus? Nu-i putea promite să o ferească de mult temutul trai mizer, fiindcă nu izbutea să întrevadă niciun mijloc sigur pentru a o cruța de greutate. Când o părăsi, ca să plece iarăși în oraș, își spuse că pentru ea totul era de zece ori mai greu: el mai avea și o viață în afara căminului, la activitatea lui se apela într-una, spre folosul altora. Încerca să scuze toate greșelile din purtarea Rosamundei, dacă putea – dar era inevitabil ca, în clipele acelea, când înclina spre iertare, să se gândească la ea altfel decât la un animal dintr-o specie diferită, mult mai slabă. Și totuși, Rosamunda își impusese voința.

LXVI

*Una-i să fii ispitit, Escalus, și-alt
lucru-i să cazi.*

Măsură pentru măsură.

Desigur că Lydgate avea bune temeiuri de a reflecta asupra serviciilor aduse de profesia lui, ca o compensație pentru grijile personale. Nu mai dispunea de suficientă energie liberă pentru cercetarea spontană și gândirea speculativă, dar la căpătâiul pacienților, apelurile directe și exterioare făcute la judecata și la compasiunea lui îi ofereau impulsul necesar pentru a se smulge din el însuși. Nu era vorba numai de acea corvoadă binefăcătoare a rutinei, care îngăduie proștilor să trăiască respectabil și nefericiților să trăiască cu calm – ci era o perpetuă și imediată solicitare adresată gândirii lui, necesității de a ține seama de nevoile și încercările prin care treceau alții. Mulți dintre noi, privind în urmă la curgerea vieții, am putea spune că omul cel mai bun pe care l-am cunoscut vreodată a fost medic, sau poate chirurgul acela al cărui tact, călăuzit de o percepție fină și o profundă informare, a venit la noi când ne aflam în impas, vădindu-se mai binefăcător decât orice făuritor de minuni. O parte din această grație de două ori binecuvântată îl înconjura mereu pe Lydgate în munca dusă de el la spital, sau în casele particulare, servindu-i mai bine decât orice stupefiant drept calmant și sprijin, sub povara neliniștii și a senzației de degenerare mintală care-l apăsau.

Bănuiala domnului Farebrother cu privire la opiu nu era totuși nedreptățită. În primele zile când sub presiunea dificultăților ce se întrezăreau începuse să se simtă hărțuit, și la prima înțelegere a faptului că mariajul lui, dacă nu urma să constituie o singurătate pusă sub jug, trebuie să devină un efort constant pentru a continua să iubească fără a-i păsa dacă este sau nu iubit, Lydgate încercase de două-trei ori câte o doză de opiu. Dar nu avea o

înclinație constituțional-ereditară spre asemenea trecătoare evaziuni de sub obsesiile mizeriei. Era robust, putea să bea mari cantități de vin, dar nu ținea la asemenea refugiu; și când în jurul lui oamenii beau alcool, el lua apă cu zahăr, nutriend o milă disprețuitoare chiar pentru cele mai incipiente stadii ale ațâțării stârnite de băutură. La fel se petreceau lucrurile și cu jocurile de noroc. Fusesse multă vreme spectator la jocuri de noroc la Paris, urmărindu-le ca și cum ar fi fost o maladie. Astfel de câștiguri nu-l ispiteau mai mult decât băutura. Își spuse că singurul câștig care-l interesa trebuia să fie dobândit printr-un proces conștient, de înaltă și dificilă calificare, și tinzând către un rezultat binefăcător. Puterea pe care o râvnea el nu putea fi reprezentată de degete agitate încleștând spasmodic un morman de monezi, sau de sclipirea de triumf pe jumătate barbară, pe jumătate idiotizată, din ochii unui om care vântură între mâinile lui soarta a douăzeci de inși doborâți de beție.

Dar la fel cum făcuse o încercare cu opiul, tot așa gândul lui începu să se îndrepte către jocurile de noroc – nu mânat de pofta pentru senzații tari, ci cu un soi de jind lăuntric după acel mod facil de a scoate bani – care nu implica niciun efort și nu comporta nicio responsabilitate. Dacă în perioada aceea s-a ar fi aflat la Londra sau la Paris, probabil că astfel de gânduri, secundate de împrejurări, l-ar fi dus într-un tripou – de astă dată nu ca să-i urmărească pe jucători, ci ca să pândească alături de ei, dominat de o febrilitate înrudită cu a lor. Imensa nevoie de câștig ar fi învins repulsia, dacă șansa ar fi fost de ajuns de îngăduitoare cu el. Un incident petrecut la scurt timp după ce acea nefericită idee de a solicita ajutorul unchiului său fusese exclusă, a constituit un semn puternic al urmărilor ce le-ar fi putut avea asupra-i orice prilej de a se deda jocurilor de noroc.

Sala de biliard de la „Dragonul Verde” era locul statornic de distracție al unui anumit grup, majoritatea membrilor săi – ca și cunoștința noastră, domnul Bambridge – având reputația de oameni de viață. Acolo contractase bietul Fred Vincy o parte din memorabila lui datorie, pierzând bani la pariuri și fiind obligat să împrumute de la acel vesel companion.

În Middlemarch se știa, îndeobște, că acolo se pierdeau și se câștigau sume frumoșele, și reputația dobândită de „Dragonul Verde” de a fi un lăcaș de desfrâu sporea în chip firesc, în anumite medii, tentația de a da o raită pe-acolo. Probabil că vizitatorii regulați ai locului, la fel ca inițiații în francmasonerie, ar fi dorit să existe cu privire la sediul lor un secret ceva mai solemn, păstrat doar pentru ei; dar nu alcătuiau o comunitate închisă, și mulți capi de familie cumsecade, precum și numeroși tineri treceau ocazional prin sala de biliard, ca să vadă ce mai e pe acolo. Lydgate, care avea o aptitudine musculară pentru biliard și ținea la jocul acesta, își încercase de vreo două-trei ori măiestria cu tacul în primele zile de la sosirea lui în Middlemarch; după

acea însă, nu avusese răgaz pentru joc și nicio înclinație pentru relațiile sociale stabilite acolo. Într-o seară, totuși, i se ivi prilejul de a-l căuta pe domnul Bambridge în localul acela. Geambașul se angajase să-i găsească un client pentru calul de soi care-i rămăsese, și pe care Lydgate se hotărâse să-l înlocuiască cu o mârțoaică ieftină, sperând că prin această înlocuire să obțină poate chiar douăzeci de lire; în momentul acela îl interesa orice sumă mică, pentru a alimenta nerăbdarea negustorilor lui. O raită dată în trecere prin sala de biliard, însemna să economisească timp.

Domnul Bambridge încă nu venise, dar trebuia să sosească neapărat, dintr-o clipă într-alta, îi spusese prietenul său, domnul Harrock; și Lydgate rămase, jucând o partidă doar așa, ca să treacă timpul. În seara aceea avea un licăr aparte în ochi și acea vivacitate neobișnuită pe care le observase odată la el domnul Farebrother. Prezența sa cu totul neobișnuită, fu remarcată în încăpere, unde se afla o bună parte din societatea middlemarcheză, iar câțiva privitori, precum și unii dintre jucători, încheiară pariuri însuflețite.

Lydgate juca bine și se simțea încrezător în forțele lui; în jurul său ploua cu pariuri și, calculând rapid câștigul probabil, care ar fi putut dubla suma economisită prin vânzarea calului, începu să parieze pe propria lui mână și câștigă într-adevăr. Domnul Bambridge venise, dar Lydgate nu-l observă. Nu era numai ațâțat de joc, dar începuseră să-i sclipească viziuni ce-l îndemneau să se ducă a doua zi la Brassing, unde se juca pe scară mai mare și unde, trăgând zdravăn din momeala diavolului, ar fi putut să nu se lase prins în cârlig, și să scape totodată de hărțuielile zilnice.

Continua să câștige, când intrară doi musafiri noi. Unul dintre ei era tânărul Hawley, abia întors de la studiile juridice urmate în Capitală, iar celălalt Fred Vincy, care în ultima vreme petrecuse câteva seri în vechiul lui bârlog. Tânărul Hawley, un jucător de biliard desăvârșit, aduse o mână rece și proaspătă pe tac. Dar Fred Vincy, speriat la vederea lui Lydgate și uluit să-l găsească pariind cu un aer ațâțat, se dădu deoparte și se ținu în afara cercului format în jurul mesei.

În ultimele săptămâni, Fred își răsplătise perseverența acordându-și puțină relaxare. Șase luni în șir dovedise tragere de inimă în toate îndeletnicirile în aer liber, sub conducerea domnului Garth și, în urma unor strădanii încordate, aproape că înlăturase defectele caligrafiei sale, practica devenind, poate, ceva mai puțin neplăcută datorită amănuntului că o efectua adeseori seara la domnul Garth, sub ochii lui Mary. Dar în ultimele două săptămâni, se mutase la vicariatul din Lowick, cu doamnele de-acolo, în timpul cât domnul Farebrother își avusese reședința în Middlemarch, unde ducea la îndeplinire niște planuri parohiale; iar Fred, negăsind nimic mai agreabil de făcut, se abătuse pe la „Dragonul Verde” – pe de o parte cu

intenția de a juca biliard, pe de altă parte pentru a gusta vechea savoare a discuțiilor despre cai, sporturi și mersul lucrurilor în general, judecate dintr-un punct de vedere care nu oglindea o zeloasă corectitudine. Nu se duse nici măcar o dată la vânătoare în sezonul acela, nu avea niciun cal de călărie și cutreierase din loc în loc, mai ales cu domnul Garth, în cabrioleta acestuia, sau în docarul auster pe care i-l împrumuta din când în când. E cam neplăcut, începu să gândească Fred, să te țină cineva pe calea cea dreaptă cu mai multă severitate decât dacă ai fi îmbrățișat profesia de cleric. „Am să-ți spun ceva, doamnă Mary – mi se pare că îmi dai mai multă bătaie de cap să învăț topometria și desenatul planurilor, decât aș fi avut scriind predici”, declarase el, vrând ca fata să aprecieze greutățile prin care trecea de dragul ei. „Hercule și Teseu sunt un fleac pe lângă mine. Ei petreceau, și în viața lor n-au învățat să scrie cu o caligrafie bună în registrul contabil”. Și acum, fiindcă Mary plecase din preajma lui pentru un scurt interval, Fred, ca oricare alt câine voinic care nu-și poate scoate zgarda, trăsesse de pironul lanțului și făcuse o mică escapadă – firește, fără intenția de a o zbughi prea iute sau prea departe. Nu vedea niciun motiv ca să nu joace biliard, dar era ferm decis să nu parieze. Cât despre bani, chiar în zilele acelea Fred formulase proiectul eroic de a pune deoparte aproape toate cele optzeci de lire plătite de domnul Garth, ca să-i poată restitui o parte din datorie, deoarece îmbrăcăminte avea chiar de prisos și în casă nu dădea nimic pentru întreținere. În felul acesta putea, într-un singur an, să se apropie de achitarea sumei de care o privase pe doamna Garth, din nefericire într-o perioadă când avusese mai multă nevoie de banii aceia decât în prezent. Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem că, în seara respectivă, când vizita pentru a cincea oară, la rând, sala de biliard, Fred avea – nu în buzunar, ci în minte – cele zece lire de care intenționase să nu se atingă, din leafa cuvenită pe jumătate de an (savurând cu anticipare plăcerea de a-i duce treizeci de lire doamnei Garth, când se va fi apropiat momentul ca Mary să se întoarcă acasă). În mintea lui cele zece lire reprezentau însă un fond din care ar putea să riște ceva dacă s-ar ivi șansa unui pariu bun. De ce? Ei bine, când bănetul zbura în jurul lui, de ce să nu prindă și el câteva monezi? N-avea să mai pășească niciodată pe drumul acela; dar omului îi place să se verifice singur – mai ales omului de viață – cât l-ar ține frânele când ar fi vorba să se pună pe rele, lăsându-se în voia chefului. În felul acesta se convinge că, dacă se abține de la desfrâu, dacă are grijă să nu ajungă în sapă de lemn, sau să trăncănească în modul cel mai spurcat permis de limitele înguste ale volubilității omenești, aceasta se întâmplă pentru că așa vrea el, și nu pentru că e un papă-lapte. Fred nu se pierduse în justificări formale, care constituie un mijloc foarte artificial și inexact de a înfățișa plăcutele reveniri ale vechilor deprinderi și capriciile sângelui tânăr; dar în seara aceea, în adâncul lui zăcea tăinuită profetica

presimțire că, în clipa când va reîncepe să joace, se va apuca din nou de pariuri, ba nu se va da înapoi nici de la puncte și, în general, va trebui să se pregătească sufletește pentru a se simți „cam mahmur” în dimineața următoare. Prin asemenea mișcări lăuntrice, de nedefinit, prinde adeseori formă acțiunea.

Dar ultimul lucru la care s-ar fi putut aștepta Fred era acela că își va vedea cumnatul, Lydgate – despre care nu-și schimbase nicicând în întregime vechea opinie: că se manifestă ca un ins pedant și îngrozitor de conștient de superioritatea lui – arătând ațâțat și pariind, întocmai cum ar fi putut face el însuși. Fred resimți un șoc mai puternic decât își putea explica, pentru că știa în mod vag că Lydgate făcuse datorii și că tatăl lui refuzase să-l ajute. Brusc, își simți frânată propria lui înclinație de a participa la joc. Se producea o ciudată răsturnare de atitudini: chipul blond și ochii albaștri ai lui Fred, de obicei strălucitori și nepăsători, gata să se intereseze de orice făgăduia o posibilitate de amuzament, căpătară fără voie un aer grav și aproape stânjenit, ca la vederea a ceva necuviincios; în vreme ce Lydgate – caracterizat îndeobște printr-un aer de voință stăpână pe sine și printr-o anumită aură meditativă, ce părea ascunsă îndărătul atenției celei mai încordate – acționa, privea, vorbea cu acea întărită și îngustă vigilență care-ți amintește de un animal cu ochi sălbatici și gheare gata să înșface.

Încheind pariuri asupra propriilor sale lovituri, Lydgate câștigase șaisprezece lire, dar sosirea tânărului Hawley schimbase echilibrul lucrurilor. Noul-venit dădea lovituri de maestru și începu să parieze împotriva rezultatelor lui Lydgate; încordarea nervoasă a acestuia nu mai era de astă dată o simplă încredere în propriile sale mișcări, ci sfida îndoiala manifestată în privința lui de o altă persoană. Sfidarea era mai excitantă decât încrederea, dar mai puțin sigură. Continuă să mizeze pe jocul lui, dar începu să dea greș adesea. Totuși mersese mai departe, fiindcă mintea lui era la fel de total robită, lunecând în prăpastia abruptă a jocului, de parcă ar fi fost cel mai ignorant pierde-vară de prin local. Fred observă că Lydgate pierdea rapid și se trezi în situația, nouă pentru el, de a-și stoarce creierii ca să născocască vreun șiretlic prin care – fără a-l jigni – să poată abate atenția doctorului, și poate chiar să-i sugereze vreun motiv de a părăsi încăperea. Văzu că și alții remarcau în ce mod straniu se deosebea comportarea lui Lydgate de felul lui obișnuit de a fi, și-i trecu prin minte că, dacă-i va atinge doar cotul și-l va chema deoparte pentru un moment, l-ar putea deștepta. Nu se putu gândi la nimic mai inteligent decât la pretextul cutezător de neverosimil, cum că ar dori s-o vadă pe Rosy și voia să știe dacă în seara aceea era acasă. Deznădăjduit se pregătea să pună în aplicare trucul acesta ineficace, când un chelner veni să-i aducă un mesaj din partea domnului Farebrother, care-l înștiința că era jos și-l aștepta

să-i vorbească.

Fred fu mirat, nu prea în largul lui, dar trimițând vorbă că va coborî numaidecât, se duse, împins de un nou impuls, la Lydgate și-i spuse:

– Pot să-ți vorbesc un minut? și-l trase deoparte. Farebrother mi-a trimis chiar acum vorbă că vrea să discute cu mine. M-am gândit că poate ți-ar face plăcere să afli că se găsește aici, dacă ai ceva să-i spui.

Fred prinse pur și simplu din zbor pretextul acela de a-i vorbi, pentru că nu era în stare să-i spună: „Pierzi al naibii și faci să se uite toată lumea la tine, ar fi mai sănătos să ieși afară de-aici.” Dar cu greu l-ar fi putut servi mai bine inspirația. Până atunci Lydgate nu constatasese prezența lui Fred, și apariția lui neașteptată, însoțită de vestea sosirii domnului Farebrother, avu efectul unei scuturături serioase.

– Nu, nu, zise Lydgate. N-am nimic deosebit să-i spun. Dar – partida e în curs – trebuie să plec – am venit aici doar ca să-l văd pe Bambridge.

– Bambridge e dincolo, s-a luat la harță cu cineva, nu cred că poate discuta acum despre afaceri. Vino cu mine la parter, ca să-l vezi pe domnul Farebrother. Mă aștept să mă facă praf, așa că va trebui să mă ocrotești, urmă Fred, cu oarecare dibăcie.

Lydgate se simțea rușinat, dar nu-l răbda inima să acționeze așa cum ar fi avut chef, adică refuzând să-l vadă pe domnul Farebrother, și coborî. Se mărginiră să-și dea mâna și să vorbească despre ger, iar când se aflară toți trei în stradă, vicarul păru foarte dispus să-și ia la revedere de la Lydgate. Scopul lui era clar: voia să discute cu Fred între patru ochi, și i se adresă blajin:

– Te-am deranjat, tinere *gentleman*, fiindcă am o treabă urgentă de rezolvat cu tine. Faci împreună cu mine o plimbare până la Sfântul Botolph?

Era o noapte minunată, cu cerul bătut în stele, și domnul Farebrother propuse să facă un ocol, în drum spre bătrâna biserică, luând-o pe șoseaua Londrei. Fraza următoare urmă astfel:

– Credeam că Lydgate nu se duce niciodată la „Dragonul Verde”.

– Așa credeam și eu, încuviință Fred. Dar mi-a spus că s-a dus acolo numai ca să-l vadă pe Bambridge.

– Atunci, nu juca?

Fred nu intenționase să dea de gol acest lucru, însă acum fu obligat să recunoască:

– Ba juca. Dar presupun că era ceva accidental. Nu l-am mai văzut niciodată până acum.

– Așadar, în ultima vreme te-ai dus des în local?

– A, de vreo cinci-șase ori.

– Bănuiam că ai un motiv bine întemeiat care te face să renunți la obiceiul de a frecventa localul?

– Da. Dumneavoastră cunoașteți totul despre povestea mea, recunosc Fred, căruia nu-i plăcea să i se țină predici în felul acesta. Doar mi-am descărcat cugetul în fața dumneavoastră.

– Presupun că discuția dintre noi îmi dă dreptul de a vorbi acum despre asta. Cred că e de la sine înțeles între noi – nu-i așa? – că suntem pe picior de egalitate, ca într-o prietenie deschisă: eu te-am ascultat, și tu vei avea bunăvoința să mă ascuți la rândul tău. Pot să-mi cer dreptul de a vorbi puțin și despre mine însumi?

– Vă sunt cât se poate de îndatorat, domnule Farebrother, glăsui Fred, sâcâit de o presupunere jenantă.

– Nu voi nega în mod prefăcut că ai anumite obligații față de mine. Dar am să-ți mărturisesc, Fred, că m-am simțit ispitit să răstorn toată această situație, pur și simplu neintervenind în ceea ce se întâmplă acum. Când cineva mi-a spus: „Tânărul Vincy stă iarăși ținut lângă masa de biliard, seară de seară; nu rabdă el prea multă vreme să se strunească”, am fost ispitit să procedez pe dos de cum fac acum – adică să-mi țin gura și să aștept să cobori din nou treptele scării, mai întâi pariind, și apoi...

– N-am făcut niciun pariu, se grăbi Fred să protesteze.

– Mă buc să aud asta. Dar îți repet, îndemnul meu a fost să pândesc și să văd cum cotești pe drumul greșit, cum îl aduci pe Garth la capătul răbdării și pierzi cea mai bună ocazie din viața ta – situație pe care ți-ai dobândit-o cu un efort destul de anevoios. Poți ghici ce sentimente a stârnit această ispită în sufletul meu – sunt sigur că știi. Sunt sigur că știi că împărtășirea afecțiunii tale stă în calea afecțiunii mele.

Urmă o pauză. Domnul Farebrother părea că așteaptă o recunoaștere a faptului, și emoția ce se simțea în glasul său frumos dădea solemnitate cuvintelor lui. Dar niciun sentiment nu putea domoli surprinderea plină de neliniște pe care o încerca Fred.

– Nimeni nu s-ar fi așteptat din partea mea să renunț la ea, replică tânărul, după o clipă de ezitare; nu era cazul de a face pe generosul.

– Firește că nu, dacă afecțiunea ei a venit în întâmpinarea simțămintelor tale. Dar legături de acest gen, chiar când s-au întins pe o lungă durată, sunt totdeauna supuse schimbării. Îmi pot lesne închipui că ai fi fost în stare să te comporți într-un fel în stare să slăbească legătura dintre voi – trebuie să-ți amintesc că Mary e legată de tine doar în mod condițional – și că în acest caz, alt bărbat, măgulindu-se că are dreptul ca ea să-l stimeze, ar izbuti să câștige în dragostea și în respectul ei acel loc ferm pe care tu l-ai lăsat să-ți alunece din mână. Pot să-mi închipui lesne un asemenea rezultat, repetă cu emfază domnul Farebrother. Există un gen de înțelegere spontană care poate triumfa chiar asupra celor mai îndelungate relații.

Lui Fred îi părea că, dacă domnul Farebrother ar fi avut un cioc și pintenii în loc de limba sa foarte ascuțită, cu greu ar fi putut să fie mai crud în modul său de atac. Nutrea oribila convingere că îndărătul întregii lui declarații se afla cunoașterea vreunei schimbări reale intervenite în sentimentele fetei iubite.

– Știu, desigur, că totul s-ar putea sfârși ușor cu mine, rosti el cu glas tulburat. Dar ar începe să compare... Își curmă fraza, nedorind să trădeze tot ce simțea, și apoi adăugă, ajutat de puțină amărăciune: Dar credeam că dumneavoastră îmi arătați prietenie...

– Așa și este; de asta mă aflu aici. Am simțit însă o puternică înclinare de a proceda altminteri. Mi-am spus în sinea mea: „Dacă apare posibilitatea ca flăcăiandrul ăsta să-și facă rău cu mâna lui, de ce ar trebui să intervii? Nu valorezi și tu atâta cât el, și cei șaptesprezece ani pe care-i ai în plus, și în cursul cărora ai umblat destul de flămând, nu-ți dau mai mult drept la fericire decât lui? Dacă există vreo șansă ca să se ducă de râpă, lasă-l – poate că, oricum, nu l-ai putea opri – iar tu ai obține profitul!

Se așternu o tăcere, care-l făcu pe Fred, cuprins de răceală, să se simtă cât se poate de stingherit. Ce avea să urmeze? Se temea să audă că i se spusese ceva lui Mary – avea senzația că asculta mai degrabă o amenințare decât un avertisment. Când vicarul începu din nou să vorbească, în tonul lui se ivise o schimbare, ca o tranziție optimistă într-o gamă majoră.

– Dar am avut cândva o intenție mai bună, și revin la vechea mea intenție. Am chibzuit că greu aș putea *să-mi iau o garanție* mai bună, Fred, decât spunându-ți exact ce s-a petrecut în sufletul meu. Și acum, mă înțelegi? Vreau să făurești fericirea vieții ei, și pe-a ta, și dacă există vreo șansă ca un cuvânt de avertisment venit de la mine să îndepărteze orice risc de a se produce contrariul – ei bine, l-am rostit.

Când rosti ultimele cuvinte, Fred simți că glasul vicarului se stinge. Făcu o pauză – stăteau pe un petec de verdeață, într-un loc unde șoseaua se abătea spre biserica Sfântul Botolph – și întinse o mână ca și cum ar fi indicat încheierea conversației. Fred era pradă unor emoții noi. Cândva, o persoană extrem de sensibilă la contemplarea faptelor frumoase, a afirmat că un gest de abnegație îți stârnește un fior regenerativ prin toată făptura și te face să te simți gata de o viață nouă. În bună măsură, o asemenea stare se înstăpânise peste ființa lui Fred Vincy.

– Voi căuta să fiu vrednic, spuse el, și glasul i se curmă înainte de a putea continua: „de dumneata ca și de ea”.

Între timp, domnul Farebrother își găsisse elanul necesar pentru a mai adăuga ceva:

– Nu trebuie să-ți imaginezi că, în acest moment, preferința pe care ți-

a arătat-o a scăzut cu ceva, Fred. Liniștește-ți inima, căci dacă vei rămâne pe drumul cel drept, și alte lucruri vor merge drept.

– Nu voi uita nicicând ce-ați făcut pentru mine, răspunse Fred. Nu pot spune nimic care să pară demn de-a fi spus, voi căuta doar ca bunătatea dumneavoastră să nu se risipească în vânt.

– Asta-mi ajunge. La revedere, și Domnul să te binecuvânteze.

În felul acesta se despărțiră. Dar amândoi se plimbară o bună bucată de vreme, înainte de a intra în casă. O mare parte din cele gândite de Fred ar putea fi sintetizate în cuvintele: „Desigur că ar fi fost un lucru bun pentru ea să se mărite cu Farebrother, dar dacă pe mine mă iubește mai mult și dacă voi fi un soț bun?”.

Poate că reflecțiile domnului Farebrother s-ar putea concentra într-o simplă înălțare din umeri și o mică frază: „Când te gândești ce rol poate juca o fetișcană în viața unui bărbat, încât renunțarea la ea să ajungă a imita foarte bine eroismul, iar cucerirea ei să poată deveni o disciplină!”.

LXVII

*Acum în suflet e război civil;
Voința-i alungată de pe tron
De-o larmă de Nevoi-mare-vizir,
Trufia-umil apare-n suplu rol
De sol cu grai abil, scuze-aducând
Pentru rebeli flămânzi.*

Din fericire, Lydgate sfârșise prin a pierde în sala de biliard și nu fusese nicidecum încurajat să organizeze o expediție de pradă asupra norocului. Dimpotrivă, simți un dezgust pur a doua zi, când fu nevoit să mai plătească patru-cinci lire pe lângă câștigurile irosite și rămase cu impresia nespus de neplăcută de-a fi făcut figură urâtă, nu numai frecându-și coatele de oamenii de la „Dragonul Verde”, ci și comportându-se aidoma lor. Un filozof căzut la patima pariurilor nu se deosebește prea mult de un filistin aflat în aceleași condiții: diferența se va ivi îndeosebi în reflecțiile ulterioare, și Lydgate fu servit din belșug cu asemenea bucate. Rațiunea îi spunea că episodul acela ar fi putut fi amplificat până la proporțiile ruinei, doar printr-o ușoară schimbare de decor – dacă ar fi nimerit într-un tripou, unde norocul poate fi apucat cu amândouă mâinile, în loc de a fi cules între arătător și degetul mare. Cu toate acestea, deși rațiunea îi sugruma dorința de a juca, mai stăruia impresia că, de-ar fi fost sigur de șansă, i-ar fi plăcut să se dedea jocurilor de noroc mai degrabă decât să adopte alternativa care începuse să i se impună ca inevitabilă.

Alternativa aceea era să-l solicite pe domnul Bulstrode. De nenumărate ori Lydgate se fălise, atât față de el însuși cât și față de alții, că nu depindea întru nimic de Bulstrode, pe care-l ajutase să-și realizeze planurile numai și numai fiindcă ele îi promiteau să-și ducă la îndeplinire propriile lui idei pe târâmul profesional și al binelui obștesc. În cursul relațiilor stabilite

între ei doi, mândria lui găsisese un sprijin statornic în convingerea că se folosea în chip util, pe plan social, de acel bancher influent, ale cărui opinii le socotea demne de dispreț și ale cărui mobiluri îi păreau un absurd amestec de impresii contradictorii; de aceea își crease puternice bariere etice care-l împiedicau să-i adreseze orice fel de cerere personală însemnată. Totuși, la începutul lui martie afacerile sale se aflau în acel impas când oamenii încep să-și spună că diversele jurăminte prin care s-au legat se datorau doar ignoranței și să-și dea seama că acțiunea pe care o etichetaseră drept imposibilă devine pentru ei vădit posibilă. Odiosul sechestrul al lui Dover urma curând să fie pus în aplicare, veniturile din practicarea profesiei erau imediat absorbite de plata unor datorii întârziate și, în același timp, Lydgate înfrunta riscul ca furnizorii zilnici să-i refuze creditul; dar, mai presus de orice, îl obseda mereu amărăciunea deznădăjduită a Rosamundei, așa că doctorul începuse să presimtă că se va încovoia în chip inevitabil, văzându-se nevoit să ceară ajutor la unul sau altul. Mai întâi cumpănise dacă se cădea să-i scrie domnului Vincy; întrebând-o însă pe Rosamunda, află că, așa cum bănuise, ea îl și solicitase de două ori pe tatăl ei, ultima dată după dezamăgirea suferită din partea lui *Sir Godwin*; și papă declarase că Lydgate trebuie să iasă singur din încurcătură.

– Papă susține că a ajuns – fiindcă treburile i-au mers rău mai mulți ani în șir – să facă tot mai mult negoț cu capital împrumutat, și-a fost silit să renunțe la multe gusturi nevinovate; nu poate să sacrifice nici măcar o singură sută din cele care acoperă nevoile familiei lui. A spus: „Lasă-l pe Lydgate să ceară de la Bulstrode, totdeauna au mers mână în mână”.

Într-adevăr, Lydgate ajunsese singur la concluzia că, dacă n-avea încotro și tot trebuia să recurgă la un împrumut negirat de nimeni, relațiile lui cu Bulstrode – măcar mai mult decât cu oricare alt individ – ar putea căpăta forma unei solicitări cu caracter mai puțin personal. Indirect, Bulstrode contribuise la eșecul lui Lydgate în privința clientelei, și se arătase de asemenea extrem de satisfăcut să includă un asociat medical în planurile lui; dar cine a fost vreodată redus la gradul de dependență în care se afla acum Lydgate, fără a încerca să se convingă singur că ar avea drepturi menite să-i micșoreze umiliința de a cere? Ce-i drept, în ultima vreme păruse că interesul lui Bulstrode pentru spital lăncezește; dar sănătatea bancherului se înrăutățise și trăda semnele unei afecțiuni nervoase cu rădăcini adânci. În alte privințe nu părea schimbat; totdeauna fusese extrem de politicos, dar Lydgate observase la el, de la bun început, o răceală pronunțată față de căsnicia lui și de alte împrejurări ale vieții sale particulare: o răceală pe care până atunci o preferase oricărei încercări de familiaritate între ei. Amâna din zi în zi intenția de a i se adresa, obiceiul lui de a acționa pe baza concluziilor fiind paralizat în acest

caz de repulsia față de orice concluzie ca și de acțiunea care i-ar urma. Îl vedea des pe domnul Bulstrode, dar nu încerca să folosească nicio ocazie pentru scopul lui particular. La un anumit moment se gândise: „Am să-i trimit o scrisoare: prefer calea aceasta, oricărei discuții ocolite”, altădată se gândise: „Nu; dacă i-aș vorbi, aș avea posibilitatea să bat în retragere înainte de a se ivi vreun semn că nu e dispus să mă satisfac.”

Totuși, zilele treceau și nu scria nicio misivă, nu căuta nicio întrevvedere specială. Ferindu-se de umilința provocată de o atitudine dependentă față de Bulstrode, începu să-și familiarizeze imaginația cu alt pas, chiar mai nepotrivit cu firea lui anterioară. Începu în chip spontan să cumpănească dacă n-ar fi posibil să dea curs ideii puerile a Rosamundei, care adesea îl scotea din sărite – anume, să părăsească Middlemarch-ul fără a vedea nimic dincolo de acest preludiu. Se punea întrebarea: „S-ar găsi vreun confrate dispus să cumpere clientela mea, chiar acum, oferindu-mi oricât de puțin valorează? După aceea s-ar putea să se țină licitația, ca o pregătire necesară pentru plecare”.

Dar împotriva săvârșirii acestui pas, despre care simțea totuși, că ar fi însemnat o abandonare demnă de dispreț a muncii lui, o renunțare vinovată la un făgaș real și cu posibilități de lărgire pentru o activitate valoroasă, în schimbul unei luări de la capăt, fără un scop justificat – se mai ridica și obstacolul următor: cumpărătorul, dacă avea măcar șansa de a găsi vreunul, putea să nu se ivească prea curând. Și apoi? Aruncată într-o locuință de oameni nevoiași, chiar în cel mai mare oraș sau în cea mai îndepărtată localitate, Rosamunda nu ar fi găsit traiul care să o salveze de suferință, iar pe el să-l salveze de reproșul de a o fi cufundat în acea viață. Căci atunci când un om a ajuns la poalele colinei cu norocul lui, poate rămâne acolo mult și bine în pofida competenței sale profesionale. În climatul britanic nu există incompatibilitate între competența științifică și modestele locuințe mobilate: incompatibilitatea se manifestă îndeosebi între ambiția științifică și o soție care se împotrivește unui asemenea gen de locuință.

Dar în mijlocul acestor ezitări, ocazia menită să-l decidă se ivi de la sine. Un bilet trimis de domnul Bulstrode îi cerea lui Lydgate să vină să-l vadă la bancă. De câțeva vreme, în starea bancherului se ivise o tendință ipohondrică; iar o lipsă de somn, care era doar o ușoară exagerare a unui simptom dispeptic uzual, stăruise în conștiința lui ca un semn de anormalitate amenințătoare.

Voia să îl consulte pe Lydgate fără întârziere, chiar în dimineața aceea, deși nu avea nimic să-i spună peste ce-i spusese și altădată. Ascultă febril cele înșirate de Lydgate ca să-i împrăstie temerile, deși cuvintele doctorului nu erau decât o repetare; și în clipa aceea, când Bulstrode primea o opinie

medicală care-l îmbărbăta, păru să facă mai ușoară decât prevăzuse Lydgate comunicarea unei nevoi personale. Tocmai stăruise că i-ar prii domnului Bulstrode să-și mai relaxeze atenția acordată afacerilor.

– Evident că orice încordare mintală, oricât de ușoară, poate afecta o structură delicată, zise Lydgate, în stadiul acela al consultației când remarcile tind să treacă de la aspectul personal la cel general; e de-ajuns să ne gândim la pecetea adâncă lăsată de îngrijorare, pentru un timp, chiar asupra oamenilor tineri și viguroși. Eu am o constituție foarte puternică, totuși în ultima vreme am suferit o zguduire serioasă din pricina acumulării de necazuri.

– Presupun că o constituție aflată în stadiul de slăbiciune în care e a mea, în momentul de față, ar prezenta o vulnerabilitate deosebită, dacă holera s-ar ivi în districtul nostru. Și de când și-a făcut apariția lângă Londra, nu ne rămâne altceva decât să ne închinăm în lăcașul îndurării, pentru ocrotirea noastră, urmă domnul Bulstrode, fără a intenționa să ocolească aluzia lui Lydgate, ci sincer preocupat de neliniștea provocată de propria-i stare personală.

– În orice caz, dumneavoastră v-ați îndeplinit partea de răspundere luând bune precauțiuni practice pentru oraș, și acesta este cel mai bun mod de a cere ocrotire, îl asigură Lydgate, simțind față de metafora cu aripi frânte și de logica falsă a evlaviei bancherului o intensă antipatie, întrucâtva sporită de aparenta surzenie a compasiunii lui.

Dar mintea doctorului pornise pe calea aceea de mult pregătită către obținerea ajutorului, și încă nu se oprise în drum. Adăugă:

– Orașul a procedat bine în materie de curățenie, și a găsit și dispozitivele necesare; și cred că, dacă ar veni holera, până și dușmanii noștri ar recunoaște că măsurile luate în spital sunt o binefacere publică.

– Adevărat, grați domnul Bulstrode, cu oarecare răceală. Cu privire la cele spuse de dumneata, domnule Lydgate, despre relaxarea activității mele mintale, de câțeva vreme cuget la un plan legat de acest domeniu – un plan cu un caracter foarte precis. Intenționez, măcar temporar, să mă retrag de la conducerea multor treburi, fie ele filantropice ori comerciale. De asemeni, mă gândesc să-mi schimb pentru un timp reședința; probabil că voi închide sau voi închiria domeniul „Crânguri”, și-mi voi alege o reședință situată la malul mării – bineînțeles, conform sfatului primit cu privire la salubritate. Ar fi o măsură pe care dumneata ai recomanda-o?

– A, da, zise Lydgate, lăsându-se pe spate în fotoliu, cu o nerăbdare greu stăpânită, sub privirea deschisă a ochilor spălăciți ai bancherului, copleșit de intensa preocupare a acestuia pentru propria lui persoană.

– Am simțit de multă vreme că ar trebui să abordez cu dumneata o discuție în legătură cu spitalul nostru, continuă Bulstrode. În condițiile

indicate mai înainte, firește că trebuie să încetez de a avea orice rol personal în conducerea spitalului și e împotriva vederilor mele despre responsabilitate să continui să acord subscripții largi unei instituții pe care nu o pot supraveghea personal și căreia nu-i pot, în oarecare măsură, regla mersul. De aceea, în cazul punerii în practică a deciziei mele ultime, anume de a părăsi Middlemarch-ul, voi găsi de cuviință să retrag Spitalului Nou orice sprijin, în afară de cel reprezentat de faptul că am acoperit mare parte din cheltuielile necesitate de clădirea lui și am contribuit ulterior, cu sume însemnate, la funcționarea lui plină de succes.

Gândul lui Lydgate, când Bulstrode făcu o pauză, fu: „Poate că a pierdut o sumă însemnată”. Ipoteza oferea cea mai plauzibilă explicație a acelui discurs care produsese o schimbare destul de surprinzătoare în așteptările lui. Replică:

– Mă tem că cu greu va putea fi compensată pierderea suferită de spital.

– Greu, ripostă Bulstrode, pe același ton răspicat, cristalin; doar prin unele modificări de plan. Singura persoană pe a cărei dorință de a-și mări contribuția se poate conta cu certitudine este doamna Casaubon. Am avut o întrevedere cu dânsa pe această temă, și i-am subliniat, așa cum sunt pe cale să fac și cu dumneata, că ar fi de dorit să se câștige sprijin mai larg pentru Spitalul Nou printr-o schimbare de sistem.

Altă pauză, dar Lydgate nu scoase o vorbă.

– Schimbarea la care mă refer este o contopire cu dispensarul, astfel ca Spitalul Nou să fie considerat ca un adaos special adus instituției mai vechi, având același comitet de conducere. Va fi necesar, totodată, ca și conducerea medicală a celor două instituții să fie unificată. În felul acesta, orice dificultate cu privire la întreținerea adecvată a noului nostru așezământ va fi înlăturată; interesele filantropice din orașul nostru vor înceta de a mai fi divizate.

Domnul Bulstrode își coborâse privirea de la fața lui Lydgate la nasturii hainei sale, când făcu o nouă pauză.

– Fără îndoială că este un proiect bun în ce privește modalitățile și mijloacele, comentă Lydgate, cu o nuanță de ironie tăioasă în glas. Dar nu este de așteptat din partea mea să mă bucur de el imediat, deoarece unul dintre rezultate va fi că alți medici vor da peste cap sau vor înlătura metodele mele, chiar de n-ar avea alt motiv decât faptul că îmi aparțin.

– Eu personal, după cum știi domnule Lydgate, acord o înaltă prețuire prilejului folosit cu sârguință de dumneata de a introduce procedee noi și independente; mărturisesc că planul original îmi stătea mult la inimă, sub rezerva supunerii lui către Voința Divină. De vreme însă ce indicații ale providenței cer de la mine o renunțare, mă supun.

Bulstrode vădea o abilitate cam exasperantă în conversația aceea.

Metafora frântă și logica falsă a justificării, care stârniseră disprețul interlocutorului său, se potriveau perfect cu un mod de a expune faptele ce făcea ca lui Lydgate să-i vină greu să-și manifeste indignarea și dezamăgirea. După câteva reflecții rapide, întrebă doar:

– Și care este părerea doamnei Casaubon?

– Aceasta este a doua problemă; tocmai voiam să ți-o aduc la cunoștință, zise Bulstrode, care-și pregătise temeinic explicațiile ministeriale. Îți dai seama, ea este o femeie cu cele mai generoase dispoziții, și din fericire în posesia – presupun că nu a unei mari averi – dar a unor fonduri de care se poate dispensa ușor. M-a informat că, deși a destinat altui scop partea principală a acestor fonduri, dorește să reflecteze dacă nu ar putea să-mi preia complet locul, în ce privește spitalul. Dar dorește un răgaz ca să chibzuiască mai matur asupra acestei chestiuni, și i-am spus că nu trebuie să se grăbească, pentru că, de fapt, propriile mele planuri nu sunt încă definitive.

Lydgate fu cât pe-acți să spună: „Dacă doamna Casaubon ar lua locul dumitale, ar fi un câștig, și nu o pierdere”. Dar mintea lui stătea încă sub apăsarea unei poveri care-l oprea de la această voioasă candoare. Replică:

– Atunci, presupun că pot discuta acest subiect cu doamna Casaubon.

– Exact; dorește în mod expres acest lucru. Decizia ei, mi-a spus, va depinde mult de cele ce-i poți spune dumneata. Dar nu în momentul acesta; cred că tocmai pleacă într-o călătorie. Am la mine scrisoarea ei, urmă domnul Bulstrode, scoțând-o din buzunar și citind câteva pasaje: „În perioada imediat următoare am de îndeplinit câteva obligații... Plec la Yorkshire, cu *Sir James* și *Lady Chettam*, iar hotărârile la care voi ajunge cu privire la o moșie pe care trebuie s-o văd pot afecta puterea mea de a contribui la cheltuielile spitalului”. Așadar, domnule Lydgate, nu e necesară nicio grabă în această materie; doream însă să te înștiințez din vreme despre cele ce s-ar putea întâmpla.

Domnul Bulstrode puse la loc scrisoarea în buzunarul lateral al surtucului și își schimbă atitudinea, ca și cum chestiunea ar fi fost tranșată. Lydgate, a cărui speranță renăscută cu privire la spital îl făcea doar să simtă și mai viu faptele care îi otrăveau speranța, își dădu seama că efortul pentru obținerea unui ajutor – dacă mai merita să fie făcut – trebuia să fie împlinit în clipa aceea, ba chiar cu energie.

– Vă sunt foarte îndatorat că m-ați informat pe larg, începu el, cu un ton ce vădea o intenție fermă, totuși cu un debit întrerupt care arăta că vorbea în silă. Pentru mine țelul cel mai înalt îl reprezintă profesia mea, și am identificat Spitalul Nou cu cea mai bună aplicare pe care o pot da în prezent profesiei mele. Dar aplicarea cea mai bună nu este totdeauna același lucru cu succesul monetar. Tot ceea ce a făcut ca Spitalul Nou să fie nepopular, a

contribuit, împreună cu alte cauze – cred că sunt legate toate de zelul meu profesional – pentru a mă face nepopular și pe mine ca practician. Capăt de obicei pacienți care nu îmi pot plăti. Aș ține foarte mult la ei, dacă nu aș avea și eu de făcut plăți, la rândul meu.

Lydgate așteptă puțin, dar Bulstrode se rezumă doar să se încline puțin, privindu-l țință, așa încât urmă, cu aceeași rostire întreruptă – de parcă ar fi înghițit în silă un hap.

– Am alunecat în dificultăți bănești din care nu văd nicio cale de ieșire, decât dacă cineva care are încredere în mine și în viitorul meu îmi va avansa o sumă, fără a cere altă garanție. Îmi rămăsese foarte puțină avere când am venit aici. Nu am perspective de a obține bani de la familia mea. Ca urmare a căsătoriei, cheltuielile personale mi-au depășit cu mult așteptările. În momentul acesta, rezultatul este că mi-ar trebui o mie de lire ca să mă scoată la liman. Vreau să spun, să mă eliberez de riscul de a ni se scoate în vânzare toate bunurile, ca garanție pentru cea mai importantă datorie – precum și pentru a ne putea întreține câțva timp de-acum înainte, din micul nostru venit. Am aflat că nu există nicio șansă ca tatăl soției mele să-mi facă un asemenea avans. De aceea menționez situația mea unui... singurului om care ar avea oarecare relație personală cu prosperitatea sau ruina mea.

Lydgate detesta sunetul propriei sale voci. Dar acum vorbise, și se exprimase într-un mod direct, imposibil de a fi înțeleș greșit. Domnul Bulstrode replică fără grabă, dar fără ezitare:

– Sunt mâhnit, deși, mărturisesc, nu sunt surprins de această informație, domnule Lydgate. Întrucât mă privește, am regretat înrudirea dumitale prin alianță cu familia cumnatului meu, care a fost totdeauna deprinsă cu risipa și care a și contractat multe datorii la mine, pentru a-și menține poziția actuală. Sfatul ce ți-l pot da, domnule Lydgate, ar fi ca, în loc de a te îngloba în alte obligații și a continua o luptă cu rezultat îndoielnic, pur și simplu să te declari falit.

– Asta nu mi-ar schimba cu nimic perspectivele, zise Lydgate, ridicându-se de pe scaun și vorbind cu acreală, chiar dacă faptul în sine ar fi un lucru mai agreabil.

– Asemenea situație reprezintă totdeauna o încercare, cuvântă domnul Bulstrode, dar încercările, dragul meu domn, sunt soarta noastră aici pe pământ, și înseamnă un avertisment necesar. Îți recomand să cântărești bine sfatul dat de mine.

– Vă mulțumesc, spuse Lydgate, fără să știe prea bine ce spune. V-am reținut prea mult. La revedere.

LXVIII

*Ce strai de har Virtutea-și poate
pune,
Când Viciul e prosper, cu-un strai la
fel?
Când Rău și Viclenie, Indiscrețiune.
Au rol frumos, și-un lăudabil țel?
Cu-acest uriaș volum de întâmplări,
Lumea-mplinirii universală hartă
Ține-un puternic frâu, și-n coborâri
Vădește că cel mai drept drum te
poartă
Mai bine spre succes. Grava-
experiență,
Cu-ochi-învățați privind a firii lege,
Și-adună a vârstelor inteligență
Mai sigur c-amăgirea știe-alege!*

Daniel, *Musophilus*

Schimbarea aceea de proiecte și deplasarea de interese afirmată sau trădată de Bulstrode în conversația avută cu Lydgate fusese determinată la el de o experiență aspră, prin care trecuse din perioada licitației de la domnul Larcher, când Raffles îl recunoscuse pe Will Ladislav și când bancherul încercase în zadar să înfăptuiască restituirea care ar fi putut îndemna Divina Pronie să oprească urmările dureroase.

Convingerea lui că Raffles – doar dacă nu cumva murise – avea să se întoarcă negreșit, în scurtă vreme, la Middlemarch, fusese justificată. În ajunul Crăciunului, individul reapăruse la „Crânguri”. Bulstrode era acasă, astfel

încât îl putu primi și-l opri să comunice cu restul familiei, dar nu fu în stare să împiedice cu totul ca împrejurările vizitei să-l compromită și să o alarmeze pe soția lui. Raffles se arătă mai puțin maleabil decât se vădise în aparițiile sale anterioare, starea lui de cronică agitație mintală, adică efectul crescând al obișnuitei necumpătări alungându-i rapid din creier orice impresie lăsată de cele ce i se spuneau. Stăruia să fie găzduit în casă, și Bulstrode, cântărind două categorii de necazuri posibile, găsi că soluția aceea înfățișa o alternativă mai puțin primejdioasă decât dacă individul s-ar fi dus în oraș. În seara aceea îl ținu îndelung în odaia lui și-l conduse până la pat, și în tot acest răstimp Raffles se amuza grozav de săcăiala ce i-o pricinuia celui cuviincios și peste măsură de prosper tovarăș de păcate – un amuzament despre care se exprimă în chip mucalit că oglindea doar plăcerea prietenului său de a adăposti pe un om care fusese serviabil cu el și nu dispunea de veniturile lui. Sub glumele lui zgomotoase se ascundea un calcul șiret – o rece hotărâre de a stoarce de la Bulstrode o sumă cu-atât mai rotundă, ca preț pentru scutirea de acea nouă metodă de aplicare a torturii. Dar viclenia lui întrecuse puțin măsura.

Într-adevăr, Bulstrode era mai torturat decât putea să-și imagineze Raffles, cu firea lui necioplită. Îi spusese soției sale că nu făcea decât să se îngrijească de făptura aceea prăpădită, victima viciului, care altminteri ar fi putut să se vatăme singur; implica, fără a folosi o formă directă de fățarnicie, că o legătură de rudenie îl silea să ia asupra-și grija lui și că Raffles dădea semne de alienare mintală, așa că urma să-l conducă personal pe nefericit cu trăsura. Prin aluziile acelea știa că-i furnizează doamnei Bulstrode informații prudente pentru uzul fiicelor și al servitorilor, și lămurea de ce nu mai lăsa pe nimeni să intre în cameră, nici măcar ca să-i ducă hrană și băutură. Dar îl stăpânea o spaimă de moarte ca nu cumva cineva să-l audă pe Raffles când se referea cu glas tare, fățiș, la fapte trecute – și ca nu cumva doamna Bulstrode să fie pur și simplu ispitită să tragă cu urechea la ușă. Cum o putea opri, sau cum să-și trădeze spaima deschizând ușa pentru a o surprinde?

Era o femeie cu purtări oneste, și nu prea se potrivea cu firea ei să urmeze o cale atât de josnică pentru a ajunge la cunoașterea unor lucruri penibile; dar teama domnului Bulstrode se arătă mai puternică decât calculul probabilităților.

În modul acesta, Raffles împinse tortura prea departe și obținuse un rezultat pe care nu-l prevăzuse în planul lui. Arătându-se exasperant de nemaleabil, îl făcuse pe Bulstrode să simtă că singura cale ce-i rămăsese era să-l înfrunte cu hotărâre. În seara aceea, după ce-l dusesese pe Raffles la culcare, bancherul ordonă ca la șapte și jumătate, în dimineața următoare, să i se pregătească cupeul lui închis. La ora șase era de mult îmbrăcat și-și petrecuse o parte din zbucium cufundat în rugăciune, înșirând argumentele

menite să-i evite pedepsele dacă cumva se dovedise vreodată fățarnic și rostise vreun neadevăr în fața Domnului. Fiindcă Bulstrode se ferea de o minciună directă, mult prea teribilă față de numărul fărădelegilor sale indirecte. Dar multe dintre fărădelegile acelea erau asemenea impulsurilor fizice, de care conștiința noastră nici nu ținea seama deși, în mod subtil, ele ne apropie de țelul fixat de mintea sau de dorința noastră. Și numai lucrurile de care suntem profund conștienți ne trezesc senzația vie că sunt văzute și de Atotștiutorul.

Bulstrode se duse, cu lumânarea în mână, la căpătâiul lui Raffles, care dădea impresia că ar fi pradă unui vis apăsător. Stătu așa în tăcere, sperând că prezența luminii va sluji la deșteptarea treptată și blândă a celui adormit, fiindcă se temea ca un zgomot să nu-l trezească prea brusc. Contemplase vreo câteva minute în șir cutremurăturile și convulsiile care păreau că se vor încheia cu deșteptarea, când Raffles, cu un ton horcăit prelung, pe jumătate înăbușit, sări în sus și-și roti privirea terorizat, tremurând și gâfâind. Dar nu mai scoase alt sunet și Bulstrode, punând jos lumânarea, îl așteptă să se dezmeticească.

Mai trecu un sfert de ceas până când Bulstrode, cu un ton rece, categoric, pe care nu-l mai adoptase până atunci, îi zise:

– Am venit așa devreme să te văd, domnule Raffles, pentru că am poruncit ca trăsura să fie pregătită la șapte și un sfert, și am de gând să te conduc până la Ilsey, unde poți fie să iei trenul, fie să aștepti poștalionul.

Raffles se pregătea să spună ceva, dar Bulstrode i-o luă înainte, poruncitor, cu vorbele:

– Păstrează tăcerea, domnule, și ascultă cele ce-am să-ți spun. Țiți voi da o sumă de bani acum și Țiți voi trimite din când în când o sumă rezonabilă, la cererea formulată de dumneata într-o scrisoare; dar dacă ai de gând să te înfățișezi aici, dacă te mai întorci la Middlemarch, dacă-ți folosești limba într-un mod injurios pentru mine, vei fi nevoit să trăiești din roadele ce-ți poate aduce ticăloșia dumitale, fără a te mai bizui pe vreun ajutor din partea mea. Nimeni nu te va plăti fiindcă îmi terfelești numele: știu până unde poți merge cu ticăloșia născocirilor împotriva mea, și-ți voi înfrunta uneltirile, dacă cutezi să-mi cazi pe cap. Scoală-te, domnule, și fă cum Țiți poruncesc, fără scandal, altfel voi trimite după un polițist să te ridice din domiciliul meu, și poți să-ți împrăștii istoriile în toate tavernele din oraș, dar de la mine nu vei căpăta nici măcar șase pence ca să-ți plătești cheltuielile.

În viața lui, Bulstrode vorbise rareori atât de nervos și energic; deliberase o bună parte din noapte asupra acelei scurte cuvântări și a efectelor ei probabile, și deși nu era încredințat că avea să-l scape definitiv de o revenire a lui Raffles, ajunsese la concluzia că, în partida angajată, nu putea

dispune de o miză mai bună. În dimineața aceea, vorbele lui izbutiră să-i asigure supunerea acestui ins sleit de putere: sistemul nervos intoxicat al intrusului se muie în fața comportării reci, hotărâte, a lui Bulstrode, și se lăsă dus în liniște în cupeu, înainte ca familia să-și ia micul dejun. Servitorii își închipuiau că au de-a face cu o rudă săracă și nu se mirau defel că un om sever ca stăpânul lor, care ținea capul sus în lume, se rușinează de asemenea văr și vrea să se descotorosească de el. Drumul de zece mile făcut de bancher în trăsură alături de odiosul lui însoțitor, constituia un posomorât început al sărbătorii Crăciunului; dar, la sfârșitul lui, Raffles își dobândise curajul și se despărți plin de o mulțumire explicabilă prin faptul că bancherul îi dăduse o sută de lire. Felurite motive îl îndemnaseră pe Bulstrode să se arate mână largă, dar nici el nu le cercetase îndeaproape pe toate. Tot stând și privindu-l pe Raffles în somnul lui zbuciumat, desigur că-i venise ideea că omul se subrezise rău de când îi dăruise prima dată două sute de lire.

Avusese grijă să-i repete răspicat hotărârea sa de a nu se mai lăsa tras de sfori ca o marionetă, și încercase să bage în capul lui Raffles că riscurile de a-l șantaja erau absolut egale cu riscurile lui de a-l sfida. Dar când, scăpat de prezența lui respingătoare, Bulstrode se înapoie în căminul tihnit, nu era încredințat în sinea lui că și-a asigurat altceva decât un scurt răgaz. Se simțea de parc-ar fi avut un coșmar oribil, și nu-și putea alunga din minte imaginile visului, cu odioasa lui suită de senzații, ca și cum peste plăcuta ambianță a vieții sale de familie, o reptilă periculoasă și-ar fi lăsat dârele băloase.

Nimeni dintre noi nu cunoaște precis în ce proporție viața noastră launtrică este alcătuită din păreri pe care credem că le au despre noi alți oameni, până când această structură a opiniei publice nu e amenințată să se prăbușească.

Bulstrode era cu atât mai conștient că în mintea soției sale se aduna un torent de presimțiri nesigure, cu cât ea se ferea cu grijă să facă cea mai mică aluzie la așa ceva. Fusesse deprins să guste zilnic aroma supremației și să primească tributul unei totale deferențe, iar certitudinea că cineva îl pândește sau îi măsoară gesturile cu bănuiala ascunsă că ar avea o taină ce-i știrbește reputația, îl făcea să se bâlbâie când încerca să se justifice. Pentru oameni cu temperamentul neliniștit al lui Bulstrode, adesea este mai rău să prevadă decât să vadă: iar imaginația lui sporea mereu teama provocată de iminența unei catastrofe. Da, era iminentă, căci dacă sfidarea aruncată lui Raffles nu-l ținea la distanță pe omul acela – și cu toate că se ruga pentru acest rezultat, abia de îndrăznea să-l spere – catastrofa era atât de neînlăturat. În van își spunea că, dacă se îngăduia catastrofei să izbucnească, însemna că e o vestire divină, o osândă, o pregătire; asemenea gânduri nu-l împiedicau să dea înapoi cu spaimă din fața rugului imaginar, și își spunea mai departe că, fără îndoială,

slava divină ar avea mai mult de câștigat dacă el scapă de dezonoare. Replierea aceea îl îndemâna în cele din urmă să facă pregătirile necesare pentru a părăsi Middlemarch-ul. Dacă trebuia să fie dezonorat prin dezvăluirea adevărului despre el, atunci măcar să se afle la o distanță mai puțin dogoritoare de disprețul vechilor săi vecini; iar într-un cadru nou, unde viața lui nu ar fi fost pătrunsă de aceeași ascuțită sensibilitate, călăul, chiar dacă l-ar fi urmărit, ar fi fost mai puțin formidabil. În sfârșit, știa că părăsirea orașului avea să o îndurereze adânc pe soția sa și, chiar și din alte considerente, ar fi preferat să rămână acolo unde-și înfipse rădăcinile. De aceea la început își făcu pregătirile în mod condiționat, dorind să lase în toate direcțiile o porțiță deschisă pentru întoarcerea lui, după o scurtă absență, dacă vreo intervenție favorabilă a Providenței avea să-i risipească temerile. Se pregătea să treacă administrarea băncii în mâinile altora și să renunțe la orice control activ al afacerilor comerciale, sub pretextul sănătății sale șubrezite, dar fără a exclude posibilitatea unei viitoare reluări a muncii. Măsura avea să provoace anumite debursări suplimentare și o oarecare scădere a venitului său, peste cea suferită din pricina crizei generale a negoțului; iar Spitalul Nou se înfățișa drept principalul capitol de cheltuieli la care putea să facă economii frumușele.

Acest proiect determinase discuția lui cu Lydgate. În momentul acela, însă, măsurile luate de el în majoritatea cazurilor nu depășiseră un stadiu în care să poată fi revocate, dacă s-ar fi dovedit că nu mai erau necesare. Amâna mereu etapele finale; în mijlocul spaimelor sale, la fel cum mulți alți oameni aflați în primejdie de a naufragia sau de a fi azvârliți din trăsură de caii care au luat vânt, avea impresia irezistibilă că se va întâmpla ceva care să împiedice calamitatea, și că a-și strica viața printr-o transplantare târzie ar putea constitui un act prea pripit, mai cu seamă fiindcă îi venea foarte greu să-i explice în mod satisfăcător soției sale proiectul de a se exila pe termen nedefinit din singurul loc unde ei i-ar fi plăcut să trăiască.

Printre afacerile de care trebuia să se îngrijească Bulstrode figura și administrarea fermei de la Stone Court, în cazul absenței sale; și în această privință, ca și în toate celelalte chestiuni legate de imobilele și terenurile pe care le poseda în Middlemarch sau în jurul orașului, se consultase cu Caleb Garth. Ca orice persoană silită să rezolve treburi de acest gen, dorea să aibă un agent care să fie mai preocupat de interesele patronului decât de ale lui personal. Cu privire la Stone Court, de vreme ce Bulstrode dorea să păstreze controlul asupra inventarului și să stabilească un aranjament prin care să poată, dacă se decidea astfel, să-și reia recreația favorită, adică aceea de intendent principal, Caleb îl sfătuisese să nu se încreadă într-un simplu arendaș, ci să închirieze anual pământul, cu vitele și uneltele, luând o parte

proporțională din venituri.

– Pot avea încredere în dumneata să-mi găsești un chiriaș în aceste condiții, domnule Garth? întrebă Bulstrode. Și vrei să-mi menționezi suma anuală care te-ar răsplăti pentru administrarea afacerilor discutate până acum?

– Am să chibzuiesc, răspunse Caleb, cu bruschetea lui tipică. Am să văd cum pot s-o scot la capăt.

Dacă nu s-ar fi gândit la viitorul lui Fred Vincy, probabil că domnul Garth nu ar fi fost bucuros să se mai încarce cu încă o muncă, soția sa temându-se totdeauna de vreun exces în această direcție, pe măsură ce îmbătrânea. Dar când se despărți de Bulstrode, după discuția aceea, îi veni o idee foarte ademenitoare cu privire la arendarea domeniului Stone Court. Ce-ar fi fost dacă Bulstrode ar fi încuviințat să-l plaseze pe Fred Vincy acolo, cu înțelegerea ca el, Caleb Garth, să răspundă de administrare? Ar fi fost o școală excelentă pentru Fred; ar fi putut scoate de-acolo un venit modest, și totuși i-ar fi rămas destul timp pentru a acumula cunoștințe, ce aveau să-i folosească și în alte treburi. Îi pomeni doamnei Garth de ideea aceea cu o încântare atât de evidentă, încât pe ea nu o răbdă inima să nu tragă un duș peste bucuria lui, exprimându-și teama, pe care o simțea neconținut, de a-l vedea luându-și prea multe poveri în spinare.

– Flăcăul o să fie în al șaptelea cer de fericire, o asigură el, lăsându-se pe spate în fotoliu cu un aer radios, dacă i-aș putea spune că totul e aranjat. Gândește-te, Susan! Mintea lui a dat mereu târcoale locului ăstuia, de ani de zile, înainte de moartea bătrânului Featherstone. Și ar însemna o întorsătură frumoasă a lucrurilor, dacă, până la urmă, locul ar putea să încapă pe mâna lui, într-un fel cinstit și harnic; ar intra astfel în afaceri. Fiindcă întrevăd destule probabilități ca Bulstrode să-l lase să meargă mai departe și, cu vremea, să-i vândă tot inventarul. Pot să-mi dau seama că încă nu s-a hotărât dacă se va statornici aici sau în altă parte, în mod durabil. Nicicând, un proiect nu mi-a făcut mai multă plăcere. Și apoi, încet-încet, copiii s-ar putea căsători, Susan.

– N-o să-i pomenesci nimic din planul ăsta lui Fred, până ce nu te asiguri că Bulstrode e de acord? spuse doamna Garth, pe un ton de blândă avertizare. Cât despre căsătorie, Caleb – noi, bătrânii, nu avem nevoie să contribuim la grăbirea ei.

– A, nu știu, replică bunul Caleb, legănându-și capul dintr-o parte în alta. Căsătoria domesticește omul. Oricum, n-am să suflu o vorbă până nu știu exact pe ce teren pășesc. Am să stau din nou de vorbă cu Bulstrode.

Profită de cel dintâi prilej pentru a-i vorbi. Bulstrode era departe de a arăta un interes cald nepotului său, dar îl mâna puternica dorință de a-și asigura serviciile domnului Garth pentru multe capitole împrăștiate ale afacerilor sale, de care era sigur că ar suferi pierderi considerabile dacă s-ar

afla sub o administrare mai puțin conștiincioasă. Din pricina aceasta nu făcu nicio obiecție la propunerea domnului Garth. Avea și un motiv în plus de a nu regreta consimțământul la un lucru de care urma să beneficieze un membru al familiei Vincy. Anume, doamna Bulstrode, auzind despre datoriile lui Lydgate, își manifestase nerăbdarea de a afla dacă soțul ei nu ar putea face ceva pentru biata Rosamunda și se arătase foarte tulburată aflând din gura lui că afacerile lui Lydgate nu erau ușor remediabile și că planul cel mai înțelept ar fi fost să se lase „să-și urmeze cursul”. Doamna Bulstrode îi declarase atunci, pentru prima dată: „Cred că te porți cam dur cu familia mea, Nicholas. Și sunt sigură că nu am niciun motiv de a-mi renega vreunul din neamuri. Se poate să aibă purtări prea lumești, dar nu s-a găsit încă nicio persoană care să afirme despre ei că n-ar fi respectabili.”

– Scumpa mea Harriet, replicase domnul Bulstrode, clătînându-se sub ochii soției care se umpleau de lacrimi, i-am procurat fratelui tău un capital însemnat. Nu se poate aștepta nimeni din partea mea să am grijă și de copiii lui căsătoriți.

Părea un lucru just, și reproșul doamnei Bulstrode se transformă în milă pentru sărmana Rosamunda, căci prevăzuse ea dintotdeauna ce roade putea să dea credința ei nesocotită.

Dar, amintindu-și de dialogul acela, domnul Bulstrode simți că, în clipa când va fi constrâns să-i vorbească pe larg soției despre planul de a părăsi Middlemarch-ul, se va bucura să-i spună totodată că făcuse un aranjament care putea fi spre binele nepotului ei, Fred. Deocamdată se mărginise să-i menționeze că se gândea să închidă pentru câteva luni „Crângurile” și să închirieze o casă pe coasta de sud.

Drept care, domnul Garth căpătă asigurarea mult râvnită că, în cazul plecării familiei Bulstrode din Middlemarch, i se va permite lui Fred Vincy să capete în arendă domeniul Stone Court, în condițiile propuse de el.

Caleb nu-și mai încăpea în piele de bucurie, sperând din toată inima în acea „întorsătură frumoasă” pe care urmau să o ia lucrurile, astfel încât, dacă stăpânirea de sine nu i-ar fi fost impusă de o mică muștrare afectuoasă făcută de nevastă-sa, i-ar fi trădat totul lui Mary, vrând „ca fetița să aibă o mângâiere”. Își ținu însă gura, și păstră în mare secret față de Fred anumite vizite făcute la Stone Court, cu scopul de a cerceta mai îndeaproape starea moșiei și a inventarului și de a trece la o estimăție preliminară. Hotărât, vizitele acelea îi creau mai multă înfrigurare decât i-ar fi solicitat, în mod firesc, graba cu care se desfășurau evenimentele; dar o încântare paternă îi stimula mintea cu acel crâmpeli de fericire posibilă, ținut în rezervă ca un tainic dar de nuntă pentru Fred și Mary.

– Gândește-te, că întregul plan s-ar putea dovedi un castel clădit pe

nisip, îl avertiză doamna Garth.

– Ei bine, ei bine, ripostă Caleb, chiar așa, castelul nu se va rostogoli în capul nimănui.

LXIX

*De ți-a prins auzul cuvânt, cu tine
odată să piară.*

Ecleziastul

Domnul Bulstrode se afla încă în biroul lui directorial de la bancă, pe la ceasurile trei, în aceeași zi în care îl primise acolo pe Lydgate, când funcționarul intră ca să-l anunțe că-i înșăuase calul și, de asemenea, că domnul Garth era afară și cerea să stea de vorbă cu el.

– Să poftească, zise Bulstrode, și Caleb intră. Te rog să iei loc, domnule Garth, continuă bancherul, pe cel mai suav ton. Mă bucur că ai venit tocmai la timp ca să mă mai găsești aici. Știu că la dumneata contează fiecare minut.

– A, spuse blajin Caleb, legănându-și încet capul, și se așează, punându-și pălăria pe dușumea.

Își aținti privirea în podea, aplecându-se și lăsându-și degetele lungi să-i atârne între genunchi, mișcându-le pe rând, de parcă fiecare dintre ele i-ar fi împărtășit vreunul din gândurile care-i umpleau fruntea vastă și liniștită.

Domnul Bulstrode, ca toți cei care-l cunoșteau pe Caleb, se obișnuise cu încetineala acestuia când începea să discute despre orice subiect socotit important, și se cam aștepta să-i amintească de propunerea de a cumpăra niște case de pe Blindman's Court, de dragul de a le dărâma și reclădi – asemenea sacrificiu al proprietății urmând a fi bine răsplătit de revărsarea de aer și lumină adusă locului acela. Cu astfel de propuneri își cam pune uneori Caleb patronii în încurcătură; dar de obicei îl găsea pe Bulstrode gata să-i țină isonul în materie de proiecte de reformă, și până atunci se înțeleseră bine. Când cuvântă din nou, însă, spuse cu glas îmbunat:

– Tocmai acum am venit de la Stone Court, domnule Bulstrode.

– Și sper că n-ai găsit nimic rău, zise bancherul. Am fost și eu pe acolo ieri. Anul ăsta Abel a făcut treabă bună cu miei.

– Păi, de, grăi Caleb, înălțând o privire gravă, totuși, am găsit ceva *rău* acolo – un străin, care este tare bolnav, socot eu. Are nevoie de un doctor, și am venit să vă spun de treaba asta. Îl cheamă Raffles.

Văzu cum cuvintele lui descărcară parcă un curent electric prin tot trupul lui Bulstrode. Bancherul se gândise că temerile sale prea stăteau mereu de veghe pentru a mai fi luat prin surprindere, dar se înșelase.

– Bietul nefericit! rosti el compătimator, deși buzele îi tremurau puțin. Ai idee cumva cum a ajuns acolo?

– L-am dus chiar eu, răspunse liniștit Caleb. L-am luat în cabrioleta mea. Coborâse din diligență și mergea pe șosea, ceva mai încolo de cotitura de la casa accizelor, și eu l-am depășit... Și-a adus aminte că m-a văzut odată cu dumneata la Stone Court și mi-a cerut să-l duc acolo. Am văzut că bolește pe picioare: mi-am zis că ar fi o treabă cuminte să-l duc sub un acoperiș. Și acum cred că n-ar mai trebui să pierdeți timp, ci să cereți numaidecât pentru el sfatul unui medic.

Când isprăvi de vorbit, Caleb își luă pălăria de pe jos și se ridică de pe scaun.

– Desigur, aprobă Bulstrode, a cărui minte lucra foarte activ în momentul acela. Poate că mă vei îndatora chiar dumneata, domnule Garth, intrând la domnul Lydgate când vei trece pe-acolo; sau, stai! probabil că la ora aceasta îl poți găsi la spital. Mai întâi o să-l trimit călare pe omul meu până la spital, cu un bilet pe care-l scriu chiar în clipa asta, și apoi voi porni eu însumi spre Stone Court.

Bulstrode așternu în grabă un bilet și ieși să-i transmită servitorului său însărcinarea. Când se întoarse, Caleb stătea ca mai-nainte, cu o mână pe spătarul scaunului, ținându-și în cealaltă pălăria. În mintea lui Bulstrode domina gândul: „Poate că Raffles i-a vorbit lui Garth numai despre boala lui. Garth se poate mira cum pesemne că a mai făcut-o, de intimitatea pe care acest individ pretinde că ar avea-o cu mine, dar nu știe nimic. Și se arată prietenos cu mine – îi pot fi de folos.”

Jinduia să capete o confirmare a acestei ipoteze optimiste, dar ar fi însemnat să-și trădeze frica dacă ar fi pus vreo întrebare cu privire la ce-a spus sau ce-a făcut Raffles.

– Îți sunt peste măsură de îndatorat, domnule Garth, rosti bancherul, cu politețea sa dintotdeauna. Servitorul meu se întoarce peste câteva minute, iar după aceea mă voi duce personal să văd ce se poate face pentru acest nenorocit. Poate că mai ai și altă treabă cu mine? Dacă-i așa, te rog să iei loc.

– Mulțumesc, grăi Caleb, făcând un mic gest cu mâna dreaptă, ca să

înlătura invitația. Vreau să vă spun, domnule Bulstrode, că trebuie să vă cer să vă încredințați afacerile în alte mâini decât ale mele. Vă sunt obligat pentru felul frumos în care mi-ați întâmpinat propunerea – cu privire la închirierea domeniului Stone Court și la celelalte afaceri. Dar trebuie să renunț la ele.

În sufletul lui Bulstrode pătrunse, ca un vârful de cuțit, o certitudine ascuțită.

Mai întâi nu fu în stare să rostească decât:

– E o schimbare bruscă, domnule Garth.

– Așa e, zise Caleb, dar părerea mea rămâne absolut fermă. Trebuie să renunț la aceste afaceri.

Vorbea cu o hotărâre foarte bonomă, și totuși vedea cum Bulstrode părea că se chircește sub bonomia aceea; chipul lui arăta uscat și ochii se fereau de privirea ațintită asupra lor. Caleb simțea o milă profundă pentru el, dar n-ar fi putut născoci niciun fel de pretext pentru a-și explica decizia, chiar dacă i-ar fi folosit la ceva.

– Mă neliniștește gândul că ai fost adus la această hotărâre de unele calomnii zvârlite la adresa mea de făptura aceea nefericită, zise Bulstrode, acum nerăbdător să afle lucrurile până la capăt.

– E adevărat. Nu pot tăgădui că acționez pe baza celor auzite din gura lui.

– Ești un om conștiințios, domnule Garth, sunt convins, un om care se simte dator să dea socoteală Domnului. Dar nu cred că ai dori să mă insulti dovedindu-te gata să dai crezare unui calomniator, rosti Bulstrode, zbatându-se să găsească o pledoarie adaptată cu mintea ascultătorului său. Înfățișezi un motiv prea slab pentru a renunța la o relație care, cred că pot afirma, va aduce beneficii reciproce.

– Nu aș insulta pe nimeni dacă ar sta în puterea mea, zise Caleb, chiar de-aș gândi că Dumnezeu nu închide ochii asupra faptei mele. Dar, domnule, sunt obligat să cred că Raffles mi-a spus adevărul. Și nu pot fi fericit muncind cu dumneavoastră sau profitând de pe urma dumneavoastră. Lucrul ăsta mi-ar răni mintea. Trebuie să vă cer să căutați alt agent.

– Foarte bine, domnule Garth. Dar trebuie cel puțin să pretind a ști ce ți-a spus mai odios omul acela despre mine. Trebuie să știu căror vorbe murdare sunt pasibil a le cădea victimă, grăi Bulstrode, în timp ce furia începea să se amestece cu umilința încercată în fața acelui om liniștit, care renunța de bună voie la beneficiile lui.

– Nu e nevoie, ripostă Caleb, fluturându-și mâna și plecându-și ușor capul, fără să se abată nicio iotă de la tonul care vădea intenția îndurătoare de a-l cruța pe omul acela vrednic de milă. Cele ce mi-a spus el nu vor ieși nicicând de pe buzele mele, doar dacă ceva necunoscut mie acum nu mi le va

smulge cu sila. Dacă dumneata ai dus o viață păcătoasă, atras de câștig, și prin înșelăciune ai răpit altora drepturile lor, ca să dobândești mai mult, am convingerea că te căiești – că ai vrea să faci cale întoarsă și nu poți; pesemne că sorbi dintr-un pahar plin de amărăciune... Caleb se opri din vorbă și clătină din cap. Nu eu am căderea de a-ți face viața mai grea.

– Dar o faci, mi-o faci într-adevăr mai grea, rosti Bulstrode, constrâns la strigățul acela sincer, cu care implora. Mi-o faci mai apăsătoare, întorcându-mi spatele.

– Așa sunt nevoit să procedez, urmă Caleb, cu și mai multă blândețe, înălțându-și mâna. Îmi pare rău. Nu te judec și nu zic: „El este un ticălos, iar eu sunt un om drept”. Ferească Dumnezeu! Eu nu cunosc totul. Un om poate săvârși un rău, și totuși voința lui se poate înălța neîntinată din greșeala aceea, deși nu-și mai poate face viața curată. Asta este o osândă aspră. Dacă așa stau lucrurile cu dumneata – ei, îmi pare tare rău. Dar eu unul port în cugetul meu acest simțământ: că nu mai pot continua să lucrez cu dumneata. Asta-i tot, domnule Bulstrode. Toate celelalte zac îngropate, atât cât atârnă de voința mea. Și îți doresc ziua bună.

– O clipă, domnule Garth! exclamă grăbit Bulstrode. Pot să mă încred deci în asigurarea dumitale solemnă că nu vei repeta vreunui bărbat sau femeie niște afirmații care – chiar dacă cuprind ele o parte de adevăr – înfățișează totuși în chip răuvoitor lucrurile?

Mânia lui Caleb fu stârmită și el protestă, indignat:

– L-a ce-aș mai fi spus acest lucru, dacă nu aveam de gând să-l respect? Nu mă tem de dumneata. Povești dintr-astea nu-mi vor ispiti niciodată limba.

– Iartă-mă! Mă las târât de porniri, sunt victima acestui om înrăit în patimi.

– Oprește-te un pic! Trebuie să chibzuiești dacă n-ai contribuit să-l faci mai rău, când ai profitat de pe urma viciilor lui.

– Mă năpăstuiești dându-i prea curând crezare, se apără Bulstrode, apăsător ca de un coșmar de neputința de a tăgădui de la obraz ceea ce putea să fi afirmat Raffles, și totuși simțind o ușurare în faptul că Garth nu expusese lucrurile în asemenea mod încât să-i forțeze tăgada aceea categorică.

– Nu, zise Caleb, ridicându-și dezaprobat mîna, sunt gata să cred un lucru mai bun, când mi se dovedește mai binele. Nu îți răpesc nicio șansă cinstită. Cât despre clevetiri, consider drept o crimă denunțarea păcatului unui om, până ce nu mi-e limpede că trebuie să procedez așa pentru a-l scăpa pe nevinovat. Asta e felul meu de a gândi, domnule Bulstrode, și pentru ceea ce spun nu am nevoie să jur. Îți doresc ziua bună.

Peste câteva ceasuri, pe când se afla acasă, Caleb îi spuse soției sale,

în treacăt, că avusese unele neînțelegeri cu domnul Bulstrode și că, în consecință, renunțase la orice hotărâre de a mai prelua din mâna lui domeniul Stone Court și chiar refuzase să mai facă afaceri cu el.

– Era dispus să-și vâre prea mult nasul, așa-i? întrebă doamna Garth, imaginându-și că soțul ei fusese atins la punctul lui sensibil, fiindcă nu i se îngăduise să facă ceea ce credea el de cuviință cu privire la metodele și materialele de lucru.

– A, făcu Caleb, plecânduși capul și făcând un gest cu mâna.

Iar doamna Garth știu, după semnul acela, că nu mai avea de gând să sufle o vorbă despre subiectul discutat.

Cât despre Bulstrode, încălecase aproape imediat și o pornise glont spre Stone Court, nerăbdător să ajungă acolo înaintea lui Lydgate.

Mintea îi era înțesată de imagini și ipoteze care alcătuiau un limbaj pentru temerile și nădejdlile lui, la fel cum distingem uneori sunete în fiorii care ne străbat făptura. Umilința adâncă cu care se clătinase sub lovitura ce-o primise aflând că Garth îi aflate trecutul și refuzase să-l mai aibă de patron, era urmată acum de impresia că nu-l mai amenința nicio primejdie, care aproape că luase locul umilinței din prima clipă, datorită faptului că Garth, și nu altul, fusese omul căruia îi vorbise Raffles. Îi apărea ca un fel de cheazășie, un semn că Providența intenționa să-l scape de consecințe mai rele; îi mai rămânea astfel o porțiță pentru speranța păstrării secretului. Raffles lovit de boală, dus la Court Stone mai curând decât în altă parte... lui Bulstrode îi zvâcnea inima la viziunea probabilității sugerate de întâmplarea aceasta. Dacă avea să rezulte că cerul îl slobozea de orice năpastă și dacă va putea într-adevăr să răsuflă în desăvârșită libertate – avea să-și închine viața evlaviei cu mai multă ferveare ca oricând.

Înălță acest jurământ în minte, de parcă ar fi vrut să stimuleze rezultatul râvnit; căuta să creadă în puterea acelei hotărâri – în puterea ei de a determina moartea lui Raffles. Știa că se cade să spună: „Facă-se voia Ta”, și adeseori rostea aceste cuvinte. Dar dorința sa intensă era ca voința Domnului să conștie în moartea omului detestat.

Totuși, când sosi la Stone Court, nu putu vedea schimbarea intervenită în înfățișarea lui Raffles fără a fi zguduit. De n-ar fi fost paloarea și slăbiciunea individului, Bulstrode ar fi definit schimbarea petrecută în el ca un proces în întregime mintal. În locul zgomotoasei sale dorințe de a tortura, vedea o nedeslușită și intensă spaimă și părea să caute a abate mânia lui Bulstrode, iscată de faptul că banii se topiseră de tot: fusese prădat – jumătate din sumă îi fusese luată. Venise acolo doar fiindcă se nimerise să cadă bolnav și cineva îl hăituia – cineva se afla pe urmele lui: dar nu spusese nimic nimănui, își ținuse gura. Necunoscând semnificația acelor simptome,

Bulstrode se folosi de această nouă susceptibilitate nervoasă ca de un mijloc de a-l alarma pe Raffles, pentru a obține spovedanii sincere de la el, și-l învinui de falsitate, deoarece afirma că nu suflase o vorbă, de vreme ce abia-i dezvăluisese atâtea omului care-l luase cu cabrioleta lui și-l adusese la Stone Court. Raffles negă acest lucru, făcând jurămintele solemne; în realitate, legăturile care alcătuiesc starea lucidă fuseseră întrerupte de el, și minuțioasa istorisire, pătrunsă de spaime, debitată lui Caleb Garth, ieșise la lumină sub un șir de trecătoare străfulgerări de conștiință, scufundate apoi îndărăt, în tenebre.

Lui Bulstrode i se opri din nou inima-n loc în fața certitudinii că nu mai putea obține niciun control asupra minții acelei epave și că deci nu se putea încrede în niciun cuvânt rostit de Raffles cu privire la faptul pe care ținea cel mai mult să-l afle – anume, dacă într-adevăr păstrase sau nu tăcerea față de toate celelalte persoane din jur, cu excepția lui Caleb Garth. Menajera îl vestise, fără cea mai mică reținere, că de la plecarea domnului Garth, Raffles îi ceruse bere, iar după aceea nu mai vorbise, părând tare bolnav. În această privință se putea trage concluzia că nu se produsese o trădare. La fel cu servitorii de la „Crânguri”, doamna Abel nutrea și ea credința că omul acela straniu aparținea speței neplăcute denumită „neamuri”, care figurează printre necazurile bogătaşilor; mai întâi pusese înrudirea pe seama domnului Rigg, pentru că acolo unde se afla o avere moștenită, părea destul de natural prezența sâcâitoare a unor asemenea mari muște albastre. Nu înțelegea tot așa de limpede cum de putea fi intrusul „neam” și cu Bulstrode, dar doamna Abel căzu de acord cu soțul ei că „n-ai cum să știi”, propozițiune care ei personal îi oferea o mare provizie de hrană mentală; în consecință, clătina din cap când se menționa acel subiect și nu mai făcea și alte speculații.

În mai puțin de o oră sosi și Lydgate. Bulstrode îl întâmpină în fața salonului lambrizat unde zăcea Raffles și îi spuse:

– Domnule Lydgate, te-am chemat la căpătâiul unui om nenorocit pe care l-am avut în serviciul meu, cu mulți ani în urmă. După aceea a plecat în America și s-a întors aici ca să ducă o viață trândavă și desfrânată. Fiind lipsit de orice mijloace, are pretenții la mine. Este un fel de rudă cu Rigg, fostul proprietar al acestui domeniu, și prin urmare și-a făcut drum aici. Cred că e serios bolnav; se pare că mintea lui este atinsă și mă simt obligat să fac pentru el tot ce-mi stă în puteri.

Lydgate, care păstrase o amintire vie a ultimei discuții avute cu Bulstrode, nu era dispus să-i spună niciun cuvânt de prisos, și făcu o ușoară plecăciune ca răspuns la relatarea lui; dar chiar înainte de a intra în odaie, se întoarse cu un gest mecanic, și întrebă:

– Cum se numește? cunoașterea numelui alcătuind o parte la fel de însemnată din măiestria medicului ca și din cea a politicianului.

– Raffles, John Raffles, răspunse Bulstrode, care spera că, orice s-ar fi ales de Raffles, Lydgate n-avea să mai afle niciodată altceva despre el.

După ce examinează și cântări temeinic starea pacientului, Lydgate recomandă să stea la pat și să fie ținut acolo într-o liniște cât mai completă, iar apoi trecu cu Bulstrode în altă odaie.

– Mă tem că avem de-aface cu un caz serios, îşi dădu cu părerea bancherul, înainte ca Lydgate să deschidă gura.

– Da şi nu! zise Lydgate, pe jumătate în dubiu. Este dificil să decizi asupra efectelor posibile ale unor complicaţii de lungă durată; dar, înainte de orice, omul are o constituţie robustă. Nu m-aştept ca acest atac să-i fie fatal, deşi, fireşte sistemul lui nervos a ajuns în ultimul hal. Trebuie să fie bine vegheat şi îngrijit.

– Voi rămâne eu însumi aici, afirmă Bulstrode. Doamna Abel şi soţul ei sunt lipsiţi de experienţă. Pot lesne să rămân aici peste noapte, dacă vei fi amabil să-i duci dumneata un bilet doamnei Bulstrode.

– După părerea mea, nu este deloc necesar aşa ceva, afirmă Lydgate. Pare destul de docil şi băgat în sperieţi. S-ar putea să devină mai greu de manevrat. Dar există un bărbat aici – nu-i aşa?

– De mai multe ori am rămas câteva nopţi în conac din dorinţa de izolare şi reculegere, replică Bulstrode, cu nepăsare; sunt foarte dispus să fac şi acum acest lucru. Doamna Abel şi cu soţul ei pot să mă înlocuiască la căpătâiul lui, sau să mă ajute, dacă se va ivi nevoia.

– Foarte bine, atunci nu trebuie să vă dau îndrumări decât dumneavoastră, spuse Lydgate, nesimţind nicio mirare să descopere o mică ciudăţenie la Bulstrode.

– Va să zică, dumneata socoteşti că e un caz care prezintă speranţe! întrebă Bulstrode, după ce Lydgate sfârşise de dat dispoziţii.

– Dacă nu se ivesc complicaţii ulterioare, pe care nu le-am depistat până în prezent, da – afirmă Lydgate. S-ar putea să cadă într-o fază mai rea; dar nu m-aş mira dacă, urmând tratamentul prescris de mine, în câteva zile starea lui s-ar ameliora. E nevoie de fermitate. Țineţi minte dacă cere orice fel de băuturi alcoolice, să nu-i daţi. După părerea mea, oamenii ajunşi la stadiul lui, sunt mai adesea ucişi de tratament decât de boală. Totuşi se pot ivi noi simptome. Voi veni din nou mâine dimineaţă.

După ce aşteptă să fie scris biletul ce urma să fie predat doamnei Bulstrode, Lydgate plecă, fără să-şi formuleze încă nicio ipoteză în legătură cu istoria lui Raffles, ci revizuiind în gând întreaga polemică care avusese loc – şi care se stârnise şi mai aprins în ultima vreme – prin publicarea abundenţei experienţe acumulate în America de către doctorul Ware cu privire la modul indicat pentru a trata cazurile de intoxicare alcoolică de tipul celui consultat.

Când fusese în străinătate, Lydgate se interesase de această problemă: el păstra convingerea fermă că trebuie dusă lupta împotriva practicii predominante de a permite mai departe consumul de alcool și de a administra într-una doze masive de opiu; în repetate rânduri acționase bazat pe această convingere și obținuse rezultate favorabile.

Se gândi: „Omul e grav bolnav, dar poate să o mai ducă mult. Presupun că Bulstrode se preocupă de soarta lui din motive caritabile. E curios ce straturi de duritate și de duioșie pot coexista în firea oamenilor. Bulstrode pare omul cel mai lipsit de simțul compasiunii pe care l-am văzut vreodată, și totuși și-a luat pe cap nenumărate belele și a cheltuit o groază de bani în scopuri filantropice. Îmi închipui că dispune el de vreo probă concludentă pentru a descoperi de cine anume îi pasă Cerului – ori despre mine și-a format părerea că Cerul nu se sinchisește”.

Vâna aceea de amărăciune izvoră dintr-o sursă îmbelșugată și se lăța mereu în curentul gândirii sale, pe măsură ce se apropia de Lowick Gate. Nu mai trecuse pe-acolo din dimineața primei lui întrevederi cu Bulstrode, când curierul bancherului îl găsisse la Spitalul Nou; și pentru prima dată se întorcea acasă fără să-i fi încolțit în minte ideea vreunui expedient care să-i mai lase speranța de a strânge destui bani pentru a-l scuti de apropiata pierdere a tot ce îi ajuta să mai suporte viața matrimonială – tot ce-l salva pe el și pe Rosamunda de acea izolare și pustiu, în care ar fi fost forțați să recunoască ce slabă alinare putea să însemne pentru el faptul de a se afla împreună. Era mai ușor de suportat gândul că va trebui să trăiască el însuși lipsit de tandrețe, decât să vadă cum tandrețea lui nu-i putea compensa soției lipsa altor lucruri. Suferințele cășunate propriului său orgoliu de umilințe trecute și viitoare erau destul de adânci, totuși cu greu le putea deosebi de durerea aceea mai acută, mai puternică decât toate celelalte – durerea de a prevedea că Rosamunda va ajunge să-l considere cauza principală a dezamăgirii și nefericirii ei. Nu-i plăcuseră niciodată expediente la care constrânge sărăcia, și până atunci ele nu intraseră deloc în planurile lui personale; acum însă începea să-și imagineze cum două fapte care se iubesc și au un fond comun de gânduri ar putea râde de drama mobilierului lor ponosit și de calculele necesare pentru a stabili ce cantități de unt și de ouă își pot permite. Dar acel crâmpeli de poezie părea la fel de îndepărtat de el ca și lipsa de griji a vârstei de aur; în mintea sărmanei Rosamunda nu se găsea loc pentru visuri ce riscau să aibă un aer modest. Descălecă, năpădit de o mare întristare, și intră în casă, fără a se aștepta la altă încurajare decât cea a cinei servite, și cugetând că, înainte de sfârșitul serii, ar fi înțelept să-i pomenească Rosamundei de cererea adresată lui Bulstrode și de eșecul ei. Ar fi fost cuminte să nu piardă timp, pregătind-o pentru cele mai rele eventualități.

Cina așteptă însă multă vreme în fața lui, până să-i vină chef de a gusta ceva. Fiindcă, intrând în casă, descoperi că agentul lui Dover își și plasase un om în apartament, iar când întrebă unde era doamna Lydgate, i se spuse că se închisese în dormitorul ei. Se duse sus și o găsi întinsă pe pat, palidă și tăcută; nici măcar pe fața ei nu putea citi un răspuns la un cuvânt sau la o privire de-a lui. Se așează pe pat și, aplecându-se spre ea, exclamă cu un strigăt ce era aproape o rugă:

– Iartă-mă pentru mizeria asta, biata mea Rosamunda! Haide să ne iubim, și atât tot!

Rosamunda îl privi în tăcere, cu o disperare inertă întipărită pe chip; apoi însă lacrimile începură să umple frumoșii ei ochi albaștri și buzele îi tremurară. Bărbatul cel puternic avusese prea multe de îndurat în ziua aceea. Lăsa să-i cadă capul alături de al ei și suspină.

Nu o opri să se ducă la tatăl ei, devreme dimineața – acum îi părea că nu se cuvine s-o oprească de a proceda cum pofteste. Peste o jumătate de oră Rosamunda se întoarse și-l anunță că papă și mamă îi ceruseră să vină și să locuiască la ei, cât timp lucrurile stăteau atât de mizerabil. Papă spusese că nu putea face nimic cu privire la datorie – căci dacă ar plăti suma aceea, cu siguranță că aveau să mai apară alte cinci-șase. Era mai bine să se întoarcă acasă, până ce Lydgate îi putea oferi un cămin confortabil.

– Ai vreo obiecție, Tertius?

– Fă cum poțesti, răspunse Lydgate. Dar criza încă nu s-a precipitat. Nu e nicio grabă.

– Până mâine nu mă duc, îl asigură Rosamunda. O să am nevoie de timp să-mi împachetez rochiile.

– A, în locul tău aș aștepta ceva mai mult, nu se știe ce se poate întâmpla, spuse Lydgate, cu ironie amară. S-ar putea întâmpla să-mi frâng gâtul, și asta ți-ar ușura situația.

Spre nenorocul lui Lydgate și al Rosamundei, tandrețea lui – izvorâtă și dintr-un impuls emoțional dar și dintr-o hotărâre bine cumpănită – era în mod inevitabil întreruptă de asemenea izbucniri de indignare, ce conțineau fie ironie, fie un reproș. Ea le socotea cu totul neîntemeiate, iar repulsia stârnită de severitatea lui neobișnuită crea primejdia de a face imposibilă între ei o tandrețe mai statornică.

– Văd că nu dorești să plec, urmă ea cu un calm rece; de ce nu poți spune asta, fără asemenea ieșiri violente? Voi rămâne până ce îmi vei cere tu să procedez altminteri.

Lydgate nu mai scoase o vorbă, dar ieși să-și continue vizitele. Se simțea măcinat și sfârâmat, și în jurul ochilor avea cearcăne negre, pe care Rosamunda nu i le mai văzuse. Nu o răbda inima să se uite la el. Tertius avea

un fel de a accepta lucrurile care făcea ca soarta să-i pară și mai grea.

LXX

*Pășim de fapta noastră însoțiți,
Și din ce-am fost, azi suntem
plămădiți.*

Prima grijă a lui Bulstrode, după ce Lydgate părăsise conacul Stone Court, fu să cerceteze buzunarele lui Raffles, unde își închipuia în mod sigur că se pot afla unele indicii – sub forma notelor de plată de la hoteluri unde trăsese – dacă nu cumva mințise spunând că venise de-a dreptul de la Liverpool, deoarece se îmbolnăvisese și nu avea bani. Găsi diferite note de plată îndesate în portofelul lui, dar niciuna nu purta o dată mai recentă decât Crăciunul, afară de una singură, datată din dimineața aceea. O făcuse ghemotoc, împreună cu o notă de la un iarmaroc de cai aflată în buzunarul de la spate; reprezenta costul a trei zile de ședere la un han din Bilkley, unde se ținuse târgul – un orașel situat la cel puțin patruzeci de mile de Middlemarch. Nota era încărcată, și cum Raffles picase fără niciun fel de bagaj, părea probabil că-și lăsase geamantanul în contul plății, pentru a economisi banii necesari biletului de voiaj; căci în punga lui sufla vântul, nu avea decât vreo două piese de șase *pence* și câțiva bănuți stingheri, rătăciți prin buzunare.

Toate semnele acestea indicau că Raffles se ținuse cu adevărat la distanță de Middlemarch, de la memorabila lui vizită făcută de Crăciun, așa că îi inspirară lui Bulstrode o senzație de siguranță. La distanță, și printre oameni străini pentru Bulstrode, ce satisfacție putea să obțină Raffles înșirând vechi povești scandaloase despre un bancher din Middlemarch? Și ce rău făcea, chiar dacă trăncănea? Acum, țelul principal era să vegheze la căpătâiul lui, câtă vreme dăinuia vreo primejdie de delir inteligibil, adică impulsul acela inexplicabil de a spune adevărul, care părea să fi acționat față de Caleb Garth; și Bulstrode se simțea tare îngrijorat ca nu cumva bolnavul să încerce un asemenea impuls la vederea lui Lydgate. Rămase singur cu el în tot cursul

noapții, mărginindu-se să-i poruncească menajerei să se culce îmbrăcată, ca să fie gata dacă o va chema, pretextând că nu avea somn și era nerăbdător să ducă la îndeplinire dispozițiile doctorului. Le îndeplini într-adevăr, cu conștiinciozitate, deși Raffles cerea neconținut rachiul și declara că se scufundă – că i se scufundă pământul sub picioare. Era agitat și somnul nu se lipea de el, dar tot se mai văicărea și părea maleabil. Când i se oferi hrana ordonată de Lydgate, o refuză, și neprimind ceea ce voia el, păru să-și concentreze toată spaima asupra lui Bulstrode, implorându-l să-și domolească mânia, și să nu se răzbune pe el înfometându-l; și susținea sus și tare, cu jurăminte vajnice, că nu scăpase în urechea vreunui muritor măcar un cuvânt împotriva lui. Bulstrode simțea că nu i-ar fi plăcut ca Lydgate să audă nici măcar atâtea; dar un semn mai alarmant, care denota alternarea momentelor de delir, fu acela că în lumina tulbure a zorilor, Raffles păru a-și imagina subit că la căpătâiul lui se află un medic și i se adresa, declarând că Bulstrode voia să-l lase să moară de foame ca să se răzbune pe el fiindcă l-a demascat, când el de fapt nu divulgase nimic.

Tăria hotărârii și spiritul de stăpân, înnăscute la Bulstrode, îi slujeau bine. Omul acela cu înfățișare fragilă, el însuși supus unor serioase perturbări nervoase, găsea stimulentele de care avea nevoie în acele împrejurări istovitoare, și în tot cursul nopții și dimineața, în timp ce arăta ca un cadavru reanimat, revenit la mișcare fără a vădi însă căldura vieții, își păstra stăpânirea de sine printr-o rece impasibilitate, deși mintea lui lucra intens, gândindu-se de ce trebuia să se păzească și ce anume îi va dobândi siguranța. Oricâte rugăciuni ar fi înălțat, orice hotărâri ar fi luat în cugetul lui cu privire la condiția spirituală a celui om ticăloșit și la datoria sa de a se supune pedepsei divine sorocite, fără să dorească răul altuia, totuși, de-a curmezișul întregului său efort de a condensa cuvintele într-o stare de spirit sănătoasă, răzbeau și se răspândeau cu irezistibilă vivacitate imaginile evenimentelor dorite de el. Și din înlănțuirea acelor imagini se născu și justificarea lor. Nu se putea gândi decât la moartea lui Raffles, și în ea găsea propria lui eliberare. Ce-ar fi însemnat înlăturarea acelei fapte decăzute? Omul nu mai putea cunoaște izbăvire – dar oare nu la fel erau și criminalii publici? Totuși legea era cea care hotăra asupra soartei lor. În cazul lui Raffles însă, dacă providența ar fi dat sentința de moarte, el nu săvârșea niciun păcat concepând moartea ca pe o soluție dezirabilă – dacă-și stăpânea mâinile și nu o grăbea – și cu condiția de a se ține în mod scrupulos de ceea ce prescriesese medicul. Până și aici putea interveni o greșală: prescripțiile omenesci erau supuse greșelii; Lydgate spusese că în unele cazuri tratamentul grăbise moartea – de ce nu, la o adică, nu ar grăbi-o chiar metoda lui de tratament? Dar, firește, în chestiuni de bine și de rău intenția contează.

Și Bulstrode se strădui să nu-și amestece intențiile și dorințele. În sinea lui își declară că intenționa să se supună dispozițiilor primite. Ce motiv avea să se îndoiască de valabilitatea lor? Acesta e trucul comun al dorinței, care profită până și de cel mai vag scepticism, găsind spațiu mai larg de mișcare în orice incertitudine, în orice neclaritate având aparența unei încălcări a legii. Totuși, se supuse într-adevăr dispozițiilor medicului.

În centrul neliniștii sale se afla neconținut Lydgate, și amintirea celor petrecute între ei în dimineața precedentă era însoțită de intuiții care nu se deșteptaseră nicidecum atunci când scena respectivă avusese într-adevăr loc. În clipele acelea se sinchisea prea puțin de neplăcerea cu care Lydgate primise schimbarea preconizată la Spitalul Nou, sau de ranchiuna medicului provocată de răspunsul lui, pe care-l socotise un refuz justificat la o cerere exorbitantă. Acum revenea la scena aceea simțind că, probabil, își făcuse din Lydgate un dușman, și i se trezi dorința de a și-l apropia sau de a-i crea un puternic sentiment de obligație. Regretă că nu făcuse pe loc chiar și un sacrificiu bănesc rezonabil. Căci, în cazul unor suspiciuni penibile, sau chiar al datelor culese din aiurelile lui Raffles, Bulstrode ar fi simțit atunci că are un apărător în Lydgate, deoarece îi acordase un ajutor temporar. Regretul însă venise prea târziu.

Straniu, jalnic conflict, în sufletul acestui om nefericit, care de ani de zile râvnise să fie mai bun decât era – care-și strunise patimile egoiste și le înveșmântase în mantii severe, astfel încât le purtase sub chipul cucernic; acum însă printre ele încolțise spaima, astfel încât nu mai putea intona imnuri, ci doar să strige într-un glas după puțină siguranță.

Se făcuse aproape amiază, până să sosească Lydgate; intenționase să vină mai devreme, dar fusese reținut, explică el; și Bulstrode îi remarcă înfățișarea de om făcut țândări. Dar Lydgate se apucă imediat să ceară informații asupra stării pacientului și se interesează cu strictețe de tot ce se petrecuse. Lui Raffles îi era mai rău, nu voia aproape deloc să primească hrană sau băutură, se trezea într-una și aiura, pradă zbuciumului; totuși nu avusese încă manifestări de violență. Contrar așteptării alarmante a lui Bulstrode, bolnavul nu prea lua în seamă prezența lui Lydgate și continuă să vorbească sau să murmure incoerent.

– Ce părere ai despre starea lui? întrebă Bulstrode.

– Prezintă simptome mai rele.

– Sunt mai puțin speranțe?

– Nu; continui să cred că poate ieși din impas. Dumneata ai de gând să rămâi aici? se interesează Lydgate, uitându-se la Bulstrode, și punând întrebarea cu o bruschete care-l stingherea pe amfitrion, deși în realitate nu se datora vreunei ipoteze suspicioase.

– Da, așa cred, spuse Bulstrode, controlându-se și vorbind cu fermitate. Doamna Bulstrode este înștiințată de motivele care mă rețin aici. Doamna Abel și cu soțul ei nu au destulă experiență pentru a fi lăsați absolut singuri, iar genul acesta de responsabilitate nu e defel inclus în serviciile pe care mi le datorează ei. Presupun că ai de dat noi instrucțiuni.

Cele mai însemnate instrucțiuni noi pe care le avea de dat Lydgate priveau administrarea unor doze de opiu extrem de moderate, în caz că insomnia avea să continue după câteva ore. Îi dădu îndrumări minuțioase lui Bulstrode asupra dozelor și a punctului la care urma să le întrerupă cu totul. Insistă asupra riscului prezentat de neîntreruperea lor la timp și repetă dispoziția ca sub niciun motiv să nu i se dea alcool.

– După câte constat eu la acest caz, încheie el, singurul lucru de care m-aș teme este narcotismul. Poate să reziste până la capăt chiar fără multă hrană. Mai are o doză bună de robustețe în el.

– Dumneata personal arăți prost, domnule Lydgate – un lucru cât se poate de neobișnuit; aş putea spune chiar fără precedent, de când te cunosc eu, i se adresează Bulstrode, mărturisind o solitudine ce contrasta la fel de mult cu indiferența sa din ziua precedentă, pe cât se deosebea actuala ignorare a propriei lui oboseli de obișnuitele lui temeri pentru persoana sa. Mă tem că ești hărțuit.

– Da, sunt, spuse Lydgate cu bruschețe, ținându-și pălăria în mână, gata de plecare.

– Mă tem că a intervenit ceva nou, urmă Bulstrode cercetător. Ia loc, te rog.

– Nu, mulțumesc, răspunse Lydgate cu *hauteur*⁴. Ți-am menționat și dumitale, ieri, în ce stadiu au ajuns afacerile mele. Nu am nimic de adăugat, afară de faptul că de atunci a fost pusă în aplicare executarea sechestrului. Se poate spune mult despre necazuri într-o frază scurtă. Acum vă zic la revedere.

– Stai, domnule Lydgate, stai, îl opri domnul Bulstrode. Am chibzuit din nou asupra acestei chestiuni. Ieri am fost luat prin surprindere și am judecat în mod superficial. Doamna Bulstrode se simte îngrijorată din pricina nepoatei sale, și m-ar necăji și pe mine dacă în situația voastră s-ar putea aduce o schimbare aducătoare de calamități. Asupra mea se adună numeroase pretenții, dar – cântărind bine lucrurile – apreciez că e mai just să suport un mic sacrificiu, decât să vă las fără ajutor. Ai spus că o mie de lire ar fi absolut suficiente pentru a vă elibera de poveri și a vă îngădui să recăpătați o poziție fermă?

– Da, zise Lydgate, și o mare explozie de bucurie covârși orice alt sentiment în sufletul lui; asta mi-ar acoperi toate datoriile și mi-ar lăsa o mică sumă disponibilă. Aș putea lua măsuri pentru a face economii, în felul nostru

de trai. Și, încetul cu încetul, clientela mea ar putea să se lărgească.

– Dacă aștepți o clipă, domnule Lydgate, voi semna un cec pentru suma aceasta. Îmi dau seama că pentru a da rezultate bune, în asemenea cazuri, ajutorul trebuie să fie dus până la capăt.

În timp ce Bulstrode scria, Lydgate se întoarse spre fereastră, cu gândul la căminul lui – la viața sa, cu începutul ei bun salvat de eșec, cu telurile ei bune încă nesfârșimate.

– Poți să-mi lași o chitanță de mână pentru asta, domnule Lydgate, îi spuse bancherul apropiindu-se de el, cu cecul în mână. Și, treptat, sper că te vei afla în împrejurări care să-ți permită să-mi achiți împrumutul în rate. Până atunci, am plăcerea de a gândi că vei fi scutit de alte dificultăți.

– Vă sunt profund îndatorat, glăsuî Lydgate. Mi-ați redat perspectiva de a munci cu oarecare fericire și cu șansa de a face binele.

Lui Lydgate, revenirea asupra refuzului inițial îi părea un impuls foarte natural din partea lui Bulstrode; corespundea cu latura mai generoasă a caracterului său. Dar, în timp ce-și punea gloaba în galop ușor, ca să poată ajunge mai curând acasă, să-i dea Rosamundei vestea cea bună și să scoată bani de la bancă pentru a-i plăti agentului lui Dover, mintea îi fu străbătută de o impresie neplăcută, precum zborul unei cobe cu aripi întunecate, la gândul schimbării pe care ultimele luni o produsese în firea lui. N-ar fi crezut niciodată că se va simți copleșit de bucurie sub povara unei grele obligații personale contractate față de Bulstrode.

Bancherul știa că făcuse ceva pentru a anula una dintre cauzele temerilor lui, și totuși nu se simțea aproape cu nimic mai ușurat. Nu sta să măsoare cantitatea de motive rău intenționate care-l îndemnaseră să dorească binele lui Lydgate, dar ea îl apăsa totuși ca o prezență activă, un factor iritant aflat în sângele lui. Omul care face un jurământ nu va azvârli niciodată departe mijloacele de a-și călca jurământul. Înseamnă oare că intenționează să-l calce? Nicidecum; dar dorințele care-l împing să-l calce lucrează în mod nebulos în adâncurile sufletului său și-și croiesc drum către imaginația lui, și-i înmoaie voința tocmai în momentele când își repetă încă o dată motivele care-l determinaseră să facă jurământul. Raffles întremându-se rapid, redobândind folosința deplină a puterilor sale odioase – cum ar fi putut Bulstrode să dorească așa ceva? Imaginea lui Raffles mort îi aducea însă ușurare și, indirect, se ruga pentru acea cale de a obține ușurarea implorând ca, dacă era cu puțință, restul zilelor sale pe acest pământ să fie eliberate de amenințarea aceea îngrozitoare, care l-ar fi zdrobit cu desăvârșire pe el ca instrument în slujba Domnului. Opinia lui Lydgate nu prea făgăduia că rugăciunea aceea urma să fie îndeplinită; și, pe măsură ce ziua înainta, Bulstrode se simțea tot mai iritat de viața care se încăpățâna să palpite în omul acela, pe care cu dragă

inimă l-ar fi văzut cufundându-se în tăcerea morții. Dorința imperioasă stârnea impulsuri ucigașe împotriva acelei vieți brute, asupra căreia voința lui – prin ea însăși – nu avea nicio putere. În cugetul lui își spusese că se epuiza prea mult; n-avea să mai stea încă o noapte alături de pacient, ci o să o lase acolo pe doamna Abel care, dacă se ivea nevoia, urma să-l cheme pe soțul ei.

Pe la șase seara, Raffles avu unele crâmpie de somn convulsiv, din care se trezi agitat și strigând neîncetat că se scufundă, așa că Bulstrode începu să-i administreze opiul, conform îndrumărilor primite de la Lydgate. După o jumătate de ceas sau mai bine, o chemă pe doamna Abel și-i spuse că nu se mai simțea în stare să vegheze. Trebuia să-l încredințeze acum pe pacient îngrijirii ei; și se apucă să-i repete instrucțiunile lui Lydgate cu privire la cantitatea de opiu necesară pentru fiecare doză. Până atunci, doamna Abel nu avusese habar de prescripțiile lui Lydgate; se mărginise să pregătească și să aducă orice-i ceruse Bulstrode, și făcuse numai ce-i indicase stăpânul. Acum începu să-l întrebe ce trebuia să mai facă, pe lângă administrarea opiului.

– Deocamdată nimic, decât să-i servești supă sau apă gazoasă; poți veni la mine pentru alte îndrumări. Dacă nu se ivește vreo schimbare însemnată, până diseară nu voi mai veni în odaia aceasta. Dacă e nevoie, vei cere ajutorul soțului dumitale. Trebuie să mă culc devreme.

– Sunt sigură că aveți mare nevoie de somn, domnule, spuse doamna Abel, și să luați un tonic mai puternic decât până acum.

Bulstrode ieși din încăpere, plin de neliniște pentru cele ce-ar putea îndruga Raffles în aiurelile lui, deși acestea căpătaseră forma unor mormăieli incoerente, lipsite de șansa de a suscita vreo curiozitate primejdioasă. În orice caz, trebuia să înfrunte riscul. Coborî mai întâi în salonul lambrizat și începu să chibzuiască dacă nu ar fi fost mai cuminte să pună să-i fie înșăuat calul și să plece acasă, sub clarul de lună, renunțând să-și mai bată capul cu consecințele pământene posibile. Apoi își dori să-i fi cerut lui Lydgate să mai vină o dată în seara aceea. Poate că ar fi putut exprima o opinie diferită, constatând că Raffles intrase într-o stare mai puțin dătătoare de speranță. Se cădea oare să trimită după Lydgate? Dacă lui Raffles îi era într-adevăr mai rău și se stingea încet, Bulstrode simțea că s-ar putea duce la culcare, dormind un somn plin de recunoștință față de pronia cerească. Dar se simțea oare într-adevăr mai rău? Lydgate ar fi putut să vină și pur și simplu să constate că îi mergea așa cum se așteptase, prevăzând treptata lui cădere într-un somn bun, care l-ar fi dus la vindecare. Ce rost avea să trimită după el? Bulstrode se ferea de rezultatul acelei consultații. Niciun fel de idei sau opinii nu-l puteau împiedica să întrevadă o singură probabilitate: că Raffles, odată vindecat, avea să fie același om ca mai înainte, că-și va reînnoi forța de a tortura, obligându-l să-și târască soția de acolo, pentru a-și petrece anii ce-i mai avea de trăit

departe de prietenii ei și de locul natal, purtând mereu în inimă o bănuială sădită împotriva celui constrâns să o ducă printre străini.

Rămase acolo un ceas și jumătate, pradă acestui conflict, luminat doar de focul din cămin, când un gând subit îl făcu să se ridice și să aprindă lumânarea adusă cu el. Anume, îi venise în minte că nu-i spusese doamnei Abel când trebuia să înceteze cu dozele de opiu.

Luă sfeșnicul în mână, dar rămăsese nemișcat un răstimp îndelungat. Poate că femeia îi și dase mai mult decât prescrisese Lydgate. Dar era scuzabil din partea lui ca, în halul de epuizare în care ajunsese, să uite o parte din prescripții. Se plimbă pe coridorul etajului, cu sfeșnicul în mână, neștiind dacă să intre direct în odaia lui și să se culce, sau să se întoarcă în camera pacientului, ca să rectifice omisiunea. Se opri, cu fața întoarsă spre odaia lui Raffles, și-l auzi cum geme și murmură. Așadar, nu adormise. Cine știe dacă nu era mai bine să încalce prescripția lui Lydgate, în loc de a o urma, dacă bolnavul tot nu adormise?

Se întoarse în odaia lui. Înainte de a se fi dezbrăcat de tot, doamna Abel ciocăni la ușă; el o întredeschise de un lat de deget, ca să o poată auzi vorbind în șoaptă.

– Dacă sunteți bun, domnule, să nu iau nici rachiu, nici altceva de băut ca să-i dau bietului om? Simte că se duce – a mai rămas tare puțină putere în el, dacă a avut vreodată – și nu vrea în ruptu’ capului să-nghită altceva decât opiul dat de mine. Și se vaită tot mai mult că se scufundă în pământ.

Spre mirarea ei, domnul Bulstrode nu răspunse. În sufletul lui se dădea o luptă.

– Cred c-o să moară din lipsă de sprijin, dac-o duce tot așa. Când îl îngrijii pe sârmanu’ meu stăpân, domnul Robinson, a trebuit să-i tot dau întruna la porto și la rachiu, ba chiar câte un pahar mare o dată, adăugă doamna Abel cu o umbră de dojană în glas.

Dar nici de data aceasta domnul Bulstrode nu-i răspunse imediat, și femeia continuă:

– Nu e vreme de pierdut când oamenii se află în pragul morții, și sunt sigură că nici n-ați dori așa ceva, domnule. Altminteri aș fi nevoită să-i dau sticla noastră de rom, pe care o ținem la îndemână. Dar cum ați vegheat la căpătâiul său și ați făcut tot ce v-a stat în puteri...

La aceste cuvinte, prin deschizătura ușii i se întinse doamnei Abel o cheie și domnul Bulstrode spuse răgușit:

– Asta-i cheia cămării unde sunt ținute la rece băuturile. Acolo o să găsești rachiu din belșug.

Dis-de-diminează – pe la ceasurile șase – domnul Bulstrode se sculă și

petrecu câțeva vreme cufundat în rugăciuni. Oare își închipuia cineva că rugăciunea intimă este neapărat onestă – și mergea negreșit la rădăcinile oricărei acțiuni? Rugăciunea intimă constă dintr-o vorbire inaudibilă, și vorbirea este reprezentativă: dar cine se poate reprezenta pe sine însuși întocmai așa cum este, chiar în reflecțiile sale? Bulstrode încă nu-și descălcise, în cugetul lui, îndemnurile confuze care-l frământaseră în ultimele douăzeci și patru de ore.

Ascultă pe coridor și auzi o răsuflare grea și sforăitoare. Pe urmă ieși în grădină și se uită la roua matinală de pe iarbă și de pe proaspetele frunze de primăvară. Când pași din nou în casă, se sperie, zărind-o pe doamna Abel.

– Cum îi merge pacientului – a dormit cred? întrebă, căutând să aibă o notă de voioșie în glas.

– A căzut într-un somn foarte adânc, răspunse doamna Abel. A lunecat în somn treptat, între ora trei și patru. Sunteți bun să intrați să vă uitați la el? Mi-am zis că nu fac rău dacă-l las singur. Bărbatul meu s-a dus pe câmp, și fetița vede de bucătărie.

Bulstrode urcă la etaj. Îi fu de ajuns să arunce o privire, ca să știe că Raffles nu era cufundat în somnul aducător de reînviore, ci în somnul care se scurge mai adânc și tot mai adânc în prăpastia morții.

Își roti privirea prin odaie și văzu o sticlă cu puțin rachiu în ea și o fiolă de opiu aproape goală. Ascunse bine fiola și duse sticla de rachiu jos, cu el, înclud-o din nou în cămară.

În timp ce-și lua micul dejun, cumpăni dacă să se ducă la Middlemarch de îndată, sau să aștepte la conac sosirea lui Lydgate. Se decise să aștepte, și-i spuse doamnei Abel că-și poate vedea de munca ei – urmând să vegheze el în dormitor.

Tot stând acolo și contemplând-l pe vrăjmașul tihnei sale cum luneca irevocabil în sânul tăcerii, se simți mai împăcat decât fusese de multe luni. Conștiința îi era alinată de aripa învăluitoare a tainei, care părea aidoma unui înger pogorât pe pământ întru alinarea lui. Își scoase din buzunar agenda, pentru a revedea diferite însemnări făcute acolo cu privire la aranjamentele plănuite și, în parte, duse la îndeplinire, în ipoteza părăsirii Middlemarch-ului, și chibzui în ce măsură să le mai considere valabile sau să le revoce, acum că absența lui urma să se scurteze. Retragerea lui temporară din administrarea treburilor oferea încă o ocazie prielnică pentru unele economii pe care le simțea indicate, și continuă să spere că doamna Casaubon va prelua o parte mai mare din cheltuielile necesare Spitalului. În felul acesta timpul se scurse, până ce o schimbare în horcăitul întretăiat fu de-ajuns de marcată pentru a-i atrage atenția asupra patului și-l forță să se gândească la existența aceea care părasea lumea muritorilor, și care cândva i se supusese – pe care odinioară se

bucurase s-o găsească destul de mârșavă ca să acționeze conform intereselor lui. Bucuria resimțită atunci îl îndemnase să se bucure acum că viața aceea ajunsese la capăt.

Și cine ar fi putut afirma că moartea lui Raffles fusese grăbită cu ceva? Cine putea ști exact ce anume l-ar fi salvat?

Lydgate sosi la zece și jumătate, adică la timp pentru a fi martorul opririi finale a respirației. Când intră în odaie, Bulstrode observă pe fața lui o expresie nouă, apărută subit, care nu oglindea atât surprindere cât recunoașterea faptului că nu judecase corect cazul. Stătu o bucată de timp tăcut, lângă pat, cu ochii îndreptați asupra muribundului, dar cu o stranie mobilitate de expresie, care arăta că în sufletul lui se desfășura o luptă.

– Când a început schimbarea aceasta? întrebă doctorul, uitându-se la Bulstrode.

– Noaptea trecută n-am vegheat la căpătâiul lui. Eram istovit, și l-am lăsat în grija doamnei Abel. Mi-a spus că s-a cufundat în somn între ceasurile trei și patru. Când am intrat eu în odaie, înainte de opt, l-am găsit aproape în starea de acum.

Lydgate nu mai puse altă întrebare, ci privi în tăcere, până când rosti:

– Totul s-a terminat.

În dimineața aceea, Lydgate era în starea omului care și-a redobândit speranța și libertatea. Se apucase de lucru cu vechea lui însuflețire, și se simțea destul de puternic pentru a suporta toate deficiențele vieții sale conjugale. Și era conștient că Bulstrode acționase ca un binefăcător pentru el. Nu se așteptase ca pacientul acela să sfârșească așa cum se întâmplase. Totuși îi venea greu să-l chestioneze pe Bulstrode fără a părea o insultă; iar dacă o descosea pe menajeră – ce mai, omul era mort. Părea că nu mai avea niciun rost să conchidă că îl ucisese ignoranța sau imprudența cuiva. Și, la urma urmei, chiar el însuși putuse să se înșele.

Se întorse călare la Middlemarch, împreună cu Bulstrode, discutând despre multe lucruri – mai cu seamă despre holeră și despre șansele pe care le avea Proiectul de Reformă în Camera Lorzilor, și despre fermitatea Uniunilor Politice. Nu fu rostit niciun cuvânt despre Raffles, doar atâta, că Bulstrode pomeni despre necesitatea de a-l îngropa în cimitirul de la Lowick și mai dădu amănuntul că, pe câte știa el, bietul om nu avea nicio rudă, afară de Rigg, despre care declarase că se purta neprietenos cu el.

Întors acasă, Lydgate primi o vizită din partea domnului Farebrother. Vicarul nu fusese în oraș cu o zi în urmă, dar vestea că avea loc o execuție financiară în casa lui Lydgate ajunsese până în seară și la Lowick, fiind adus acolo de domnul Spencer, pantofar și funcționar municipal, care o primise de la fratele lui, respectabilul clopotar din Lowick Gate. Din seara când Lydgate

coborâse împreună cu Fred Vincy din sala de biliard, purtarea doctorului îi inspirase domnului Farebrother gânduri cam mohorâte. Una sau mai multe partide de biliard la „Dragonul Verde” ar fi putut să însemne un fleac la alt om; dar la Lydgate era semnul unei schimbări profunde. Începea să facă unele lucruri față de care altădată arătase un dispreț fără margini. Orice legătură ar fi putut avea schimbarea aceea cu anumite nemulțumiri în căsnicie, la care făcuseră aluzii unele stupide ecouri de bârfă, domnul Farebrother simțea că vina o purtau, în primul rând, datoriile care începeau să scoată capul în mod tot mai lămurit, și îl cuprinse teama că orice afirmație despre resursele aflate în spatele lui Lydgate se dovedea cu totul iluzoriu. Modul bățos în care fusese întâmpinată prima lui încercare de a câștiga încrederea lui Lydgate îl făcea să nu mai fie dispus la o a doua tentativă; dar vestea că în casă se proceda efectiv la execuție silită îl determină pe vicar să-și învingă rezerva.

Lydgate tocmai expediase un pacient sărac, care îl interesa mult, și veni spre vicar întinzându-i mâna, cu o voioșie deschisă, care-l surprinse pe domnul Farebrother. Oare și gestul acela însemna o orgolioasă respingere a simpatiei și a ajutorului? Nu avea nicio însemnătate; simpatia și ajutorul lui trebuiau să fie oferite.

– Ce mai faci, Lydgate? Am venit să te văd fiindcă am auzit ceva care m-a determinat să-mi fac griji pentru tine, rosti vicarul cu tonul unui frate bun, numai că în glasul lui nu era nici urmă de reproș.

Între timp se așezaseră amândoi, și Lydgate răspunse pe dată:

– Cred că știi ce vrei să spui. Ai auzit că are loc în casa mea o execuție de sechestru?

– Da; e adevărat?

– Era adevărat, urmă Lydgate nestingherit, ca și cum în clipa aceea nu-l mai supăra să discute despre afacerea amintită. Dar primejdia a trecut; datoria e plătită. Acum am scăpat de dificultăți; voi fi eliberat de datorii și-mi va fi posibil, sper, să o iau de la capăt, pe baza unui plan mai bun.

– Sunt foarte mulțumit să aud asta, grăi vicarul înfundându-se în fotoliu și vorbind cu glasul acela pripit și scăzut care urmează adesea după înlăturarea unei poveri. Asta îmi face mai multă plăcere decât toate noutățile din *Times*. Mărturisesc că am venit la tine cu inima foarte grea.

– Îți mulțumesc că ai venit, răspunse cordial Lydgate. Mă pot bucura cu atât mai mult de această amabilitate, cu cât sunt eliberat de griji. Desigur că am fost doborât. Mă tem că o bucată de vreme voi resimți încă durerea vânățăilor, adăugă el cu un zâmbet mai degrabă trist, dar până una-alta simt că a dispărut încleștarea torturii.

Domnul Farebrother rămase o clipă tăcut, și apoi spuse cu sinceritate:

– Dragul meu prieten, lasă-mă să-ți pun o întrebare. Iartă-mă dacă-mi

îngădui o indiscreție.

– Nu-mi închipui că vei întreba ceva care s-ar putea să mă ofenseze.

– Atunci, e o întrebare necesară ca să-mi pot liniști cu totul inima; nu cumva, în scopul de a-ți plăti datoriile, ai luat asupra-ți altă datorie, care te-ar putea hărțui mai rău decât prima?

– Nu, răspunse Lydgate, roșind ușor. Nu am niciun motiv ca să nu-ți spun, de vreme ce așa stau lucrurile, că persoana care mi-a acordat un împrumut este Bulstrode. Mi-a dat un avans foarte frumos – o mie de lire – și îmi dă mâna să mă păsuiască până ce voi fi în stare să-i înapoiez banii.

– Ei bine, a făcut un gest generos, zise domnul Farebrother, străduindu-se să-l aprobe pe omul care-i era antipatic.

Delicatețea sentimentelor sale îl făcea să se ferească a stărui, măcar în gând, asupra faptului că îl îndemnase totdeauna pe Lydgate să evite orice combinație personală cu Bulstrode. Adăugă imediat:

– Bulstrode e dator, în mod firesc, să se intereseze de propășirea ta, după ce ai colaborat cu el într-un mod care probabil că ți-a redus veniturile, în loc de a le spori cu ceva. Sunt bucuros să mă gândesc că a acționat așa cum cerea situația.

Lydgate se simțea prost sub avalanșa acelor supoziții binevoitoare. Îi întăreau și mai mult convingerea stânjenitoare, care îi dădu primele vagi semne abia cu câteva ceasuri mai înainte, că binefacerea la care Bulstrode se hotărâse brusc, venind atât de repede după cea mai glacială indiferență, ar fi putut să aibă mobiluri pur și simplu egoiste. Lăsă să treacă supozițiile binevoitoare ale pastorului. Nu putea istorisi întreaga poveste a împrumutului, dar în mintea lui faptul stăruia mai viu ca oricând, precum și amănuntul pe care vicarul îl ignora în mod delicat – că luase cândva hotărârea cea mai categorică de a evita relații de datornic față de Bulstrode.

În loc de a da un răspuns, începu să vorbească despre economiile proiectate și despre felul cum se ajunsese să-și privească viața dintr-un punct de vedere diferit.

– Voi pune pe picioare un cabinet, urmă el. Cred sincer că am făcut un efort greșit orientat în direcția aceasta. Și dacă Rosamunda nu se va supăra, îmi voi lua un elev. Nu-mi plac asemenea lucruri, dar dacă le îndeplinești conștiincios, nu izbutesc să te înjosească. Am început cu o trântală serioasă; asta va face ca micile frecături să-mi pară mai ușoare.

Sărmanul Lydgate! – expresia „dacă Rosamunda nu se va supăra”, care-i picase de pe buze involuntar, ca o parte a gândului său, indica destul de grăitor jugul pe care-l purta. Dar domnul Farebrother, însuflețit de nădejdi care urmau cu tărie același curs cu cele ale lui Lydgate, și neștiind despre el nimic în stare să-i trezească în clipa aceea vreo presimțire melancolică, îl

părăsi după ce-l felicită afectuos.

⁴ Trufie (fr.) (n.t.).

LXXI

Clovnul:

*...În Ciorchine de Struguri ai avut
cu-adevărat, încântarea de a sta,
nu-i așa?*

Froth:

*Așa este pentru că e o încăpere
deschisă și bună pentru vreme de
iarnă.*

Clovnul:

*Păi cum, prea bine; atunci, trag
nădejde că acolo stau adevăruri.*

Măsură pentru măsură

La cinci zile după moartea lui Raffles, domnul Bulstrode stătea huzurind sub un portal larg, care ducea în curtea hanului „Dragonul Verde”. Nu era el amator de contemplare solitară, ci tocmai ieșise din local, și orice figură umană care se nimerea la începutul după-amiezii sub portal, putea fi la fel de sigură că va atrage tovărășia altora ca și un porumbel care a găsit ceva de ciugulit. În cazul în speță nu se ivise niciun obiect material cu care să se hrănească cineva, dar ochiul rațiunii ar fi văzut probabilitatea unei alimentări intelectuale, sub forma bârfelii. Domnul Hopkins, postăvarul de peste drum, om cu maniere binevoitoare, acționă cel dintâi sub impulsul acelei probabilități, nutrind o ambiție cu atât mai vie de a purta o mică discuție între bărbați, cu cât clientela lui era alcătuită mai cu seamă din femei. Domnul Bambridge se arată destul de zgârcit la vorbă cu postăvarul, simțind că Hopkins era, firește, bucuros să discute cu *el*, pe când el nu avea de gând să-și

irosească prea mult conversația pe un om ca Hopkins. Curând, totuși, se adună un mic ciorchine de ascultători mai importanți, fie reziduuri întâmplătoare ale valurilor de trecători, fie mușterii care se abătuseră anume la fața locului, pentru a vedea ce se mai întâmplă pe la „Dragonul Verde”, iar domnul Bambridge găsea că merită să-și consume răgazul debitând o droaie de lucruri impresionante despre frumoasele herghelii văzute și despre achizițiile făcute într-o călătorie întreprinsă în nord, de unde se întorsese. *Gentlemenii* de față primiră asigurarea că, în clipa când îi vor putea arăta lui ceva mai grozav decât un armăsar pur sânge, un cal rotat, mergând pe patru ani, care putea fi văzut la Doncaster – dacă ar fi catadicsit să se ducă până acolo și să-l privească – atunci domnul Bambridge le va oferi plăcerea de a se da de-a rostogolul „de aici până la Hereford”. De asemeni, o pereche de murgi pe care avea de gând să-i pună la strunit, îi aducea în minte imaginea vie a unei perechi pe care i-o vânduse lui Faulkner în ,819, pentru o sută de guinee, și pe care Faulkner îi vânduse peste două luni cu o sută șazeci – oricărui *gentleman* în stare să arate neadevărul celor spuse de el, i se oferea privilegiul de a-l porecli pe domnul Bambridge cu un nume foarte urât, până în clipa când exercitarea aceluia drept avea să-i usuce gâtul.

Când conversația ajunsese la acest grad de însuflețire, se ivi și domnul Frank Hawley. Nu era el omul să-și compromită demnitatea tăind frunze la câini pe la „Dragonul Verde”, dar se nimerise să treacă pe High Street și, văzându-l pe Bambridge pe trotuarul celălalt, traversă strada cu pașii lui mari, pentru a-l întreba pe geambaș dacă găsise calul de cabrioletă, „ceva fără seamăn”, pe care se angajase să i-l caute. Domnului Hawley i se ceru să aștepte până ce va vedea un sur ales pe sprânceană la Bilkley: dacă nici exemplarul acela nu corespundea pe de-a-ntregul dorințelor lui, însemna că Bambridge nu cunoștea un cal când îl vede, ceea ce părea culmea neverosimilului imaginabil. Domnul Hawley, stând cu spatele spre stradă, stabili o oră la care urma să cerceteze calitățile surului, când un călăreț trecu la pas pe lângă ei.

– Bulstrode! strigară două-trei glasuri deodată, pe ton scăzut, unul dintre ele – cel al postăvarului – punând respectuos înainte prefixul „domnul”; dar nimeni nu rostise numele acela cu mai multă premeditare decât ar fi exclamat: „poștalionul de Riverston!”, la apariția în depărtare a aceluia vehicul. Domnul Hawley aruncă o căutătură nepăsătoare spre spatele domnului Bulstrode, dar Bambridge, fără a-l slăbi din ochi, făcu o strâmbătură sarcastică.

– Fir-ar să fie, asta îmi amintește, începu el cu glas puțin coborât, că am mai cules ceva la Bilkley, pe lângă calul dumatăle de cabrioletă, domnule Hawley. Am cules o istorie frumoasă pe seama lui Bulstrode. Știți cum a pus

mâna pe averea lui? Oricărui *gentleman* doritor de un pic de informație senzațională, pot să i-o ofer cu scutire de cheltuială. Dacă fiecare ar fi primit ce i se cuvine, Bulstrode ar fi fost nevoit să-și spună rugăciunile la Botnay Bay⁵.

– Ce vrei să spui? se interesă domnul Hawley, vârându-și mâinile în buzunare și înfundându-se puțin sub portal.

Dacă Bulstrode se adevăra a fi un nemernic, atunci Frank Hawley avea un suflet de profet.

– Am căpătat informația de la un tip care era vechi partener de-al lui Bulstrode. Am să-ți spun când l-am întâlnit întâia’ dată, își aminti Bambridge, înălțându-și brusc arătătorul. Faptul s-a petrecut la licitația de la Larcher, dar pe-atunci nu știam nicio boabă despre el – și mi-a lunecat printre dește – era pe urmele lui Bulstrode, fără doar și poate. Îmi zicea omul ăla că îl poate stoarce pe Bulstrode de orice sumă pofteste, că îi știe toate secretele. Oricum, mi-a trântit totul la Bilkley: îi trăgea zdravăn la măsă. A’ dracului să fiu dacă avea de gând să depună mărturie la tribunalul regelui; da-i soiul’ ăla de inși guralivi, vorbăria dă afară din ei peste gard și peste șanț, până ce ar fi în stare să se fălească, știu eu, și cu o umflătură la genunchi că-i în stare să le aducă biștari. Omu’ trebuie să știe când să pună punct și basta.

Domnul Bambridge emise această cugetare cu un aer de dezgust, satisfăcut că lăudăroșenia lui dovedea un admirabil simț a ceea ce se cuvenea.

– Cum îl cheamă pe omul acela? Unde poate fi găsit? se interesă domnul Hawley.

– Cât despre locul unde-i de găsit, l-am lăsat la treabă la „Capul Sarazinului”; dar de numit se numește Raffles.

– Raffles! Exclamă domnul Hopkins. Am livrat furnituri pentru înmormântarea lui, chiar ieri. A fost îngropat la Lowick. Domnul Bulstrode l-a însoțit până la groapă. O înmormântare foarte cuviincioasă.

Printre ascultători se stârni senzație. Domnul Bambridge scosese o înjurătură în care „pucioasa” era cuvântul cel mai blajin, iar domnul Hawley, încruntându-și sprâncenele și aplecându-și capul, exclamă:

– Cum? Unde a murit omul acela?

– La Stone Court, grăi postăvarul. Menajera zicea că era neam cu stăpânul ei. A sosit acolo bolnav, vineri.

– Păi cum, abia miercuri am băut un pahar cu el, comentă Bambridge.

– L-a tratat vreun doctor? interveni domnul Hawley.

– Da, domnul Lydgate. Domnul Bulstrode l-a vegheat o noapte întreagă. A murit în cea de-a treia dimineață.

– Zi-i mai departe, Bambridge, insistă domnul Hawley. Ce ți-a povestit omul ăla despre Bulstrode?

Grupul se și mărise, prezența funcționarului municipal constituind o garanție că acolo se petrecea ceva ce merita să fie ascultat; și domnul Bambridge își livră narațiunea în urechile a șapte spectatori. În linii mari, înfățișa ceea ce noi cunoaștem, inclusiv episodul cu Will Ladislaw, căruia i se adăugase oarecare culoare locală și unele evenimente: era povestea de a cărei dezvăluire se temuse Bulstrode – și pe care sperase că a îngropat-o pentru totdeauna, odată cu cadavrul lui Raffles; era stafia vieții lui precedente care-i dădea târcoale, în timp ce, trecând călare pe lângă portalul hanului „Dragonul Verde”, bancherul tocmai își manifesta încrederea că pronia îl scăpase de ea. Da, pronia cerească. Nu-și mărturisise nici măcar lui însuși că făcuse ceva în direcția atingerii aceluia țel; acceptase doar ceea ce părea să i se fi oferit. Era cu neputință de dovedit că ar fi făcut vreun gest menit să grăbească plecarea pe lumea cealaltă a sufletului aceluia om.

Dar clevetirile pe socoteala lui Bulstrode se răspândiră în Middlemarch cu iuțeala fumului. Domnul Frank Hawley continuă să strângă informații, trimițând la Stone Court un funcționar în care se putea încrede, sub pretextul de a se interesa de fân, dar în realitate pentru a culege tot ce se putea afla de la doamna Abel despre Raffles și boala lui. În felul acesta ajunsese la cunoștința sa că domnul Garth îl aduse pe omul acela la Stone Court, în cabrioleta lui, și prin urmare domnul Hawley folosi un prilej pentru a-l vedea pe Caleb, trecând pe la biroul acestuia ca să-l întrebe dacă avea timp să se ocupe de un arbitraj, de va fi nevoie, și apoi chestionându-l în treacăt despre Raffles. Lui Caleb nu-i scăpă niciun cuvânt injurios la adresa lui Bulstrode, afară de amănuntul – pe care fu forțat să-l admită – că renunțase să mai lucreze pentru el, în cursul săptămânii trecute. Domnul Hawley făcu deducțiile cuvenite și, cu convingerea fermă că Raffles îi istorisise și lui Garth povestea sa iar ca urmare acesta renunțase la administrarea afacerilor lui Bulstrode, câteva ceasuri mai târziu îi comunică această opinie domnului Toller. Declarația fu transmisă mai departe, până ce pierdu cu totul amprenta de deducție și fu luată drept o informație venită direct din sursa lui Garth, încât până și un istoric zelos ar fi putut trage concluzia că însuși Caleb fusese principalul autor al publicității făcute în jurul fărădelegilor lui Bulstrode.

Domnului Hawley nu-i trebui mult ca să-și dea seama că nici dezvăluirile făcute de Raffles, nici împejurările morții sale nu ofereau un motiv pentru intervenția legii. Se duse călare, în persoană până la Lowick, ca să poată arunca o privire în registrul stării civile și să discute întreaga chestiune cu domnul Farebrother, care nu se arăta mai surprins decât avocatul la vestea că ieșise la lumină un secret urât despre domnul Bulstrode, deși totdeauna avusese suficient spirit de echitate pentru a nu trage concluzii întemeiate pe propria sa antipatie. Dar în timp ce discutau, în mintea domnului

Farebrother își făcea loc în tăcere altă combinație, care anticipa ceea ce avea în curând să fie rostit cu glas tare în Middlesmarch ca un rezultat necesar, când „aduni doi și cu doi”. Odată cu motivele care păstrasera vie în sufletul lui Bulstrode frica de Raffles, în mintea preotului străfulgeră și gândul că frica trebuia să aibă ceva de-a face cu mărinimia arătată față de medicul său; și, cu toate că rezistă gândului că acea mărinimie ar fi putut fi acceptată în mod conștient ca o formă de mită, nu-și putea alunga presimțirea că încurcătura ivită ar putea avea un efect nefast asupra reputației lui Lydgate. Își dădu seama că, pentru moment, domnul Hawley nu știa nimic de felul cum doctorul fusese salvat subit de urmările amenințătoare ale datoriilor și avu grijă să nu atingă nici pe departe acest subiect.

– Ei bine, rosti el, răsuflând adânc și dorind să abată în direcția dorită discuția incontrollabilă despre ceea ce s-a putut întâmpla – deși nimic nu se putea dovedi în mod legal – stranie istorie! Așadar, interesantul nostru Ladislaw are o genealogie ciudată! O tânără doamnă cu spirit ales și un patriot polonez muzician, alcătuiau un trunchi destul de verosimil pentru obârșia lui, dar nu aș fi bănuț niciodată că există și altoiul unui evreu cu casă de împrumuturi pe amanet. Oricum, nu se poate ști ce o să iasă din asemenea amestec. Unele soiuri de impurități slujesc la clarificarea amestecului.

– Este exact lucrul la care m-aș fi așteptat, zise domnul Hawley, încălecând. Mă așteptam să aibă orice soi de sânge străin, evreiesc, corsican sau țigănesc.

– Știu că este una dintre oile duminale negre, Hawley. Dar el personal se poartă ca un om cu-adevărat dezinteresat, depărtat de cele pământești.

– Vai, vai, asta e vena duminale de *Whig*, replică domnul Hawley, care își luase deprinderea de a spune, în chip de scuză, că Farebrother era un tip atât de-al naibii de simpatic și inimos, încât îl puteau confunda din greșeală cu un *Tory*.

Domnul Hawley se întoarse acasă fără a se gândi sub alt unghi la îngrijirile date lui Raffles de către Lydgate decât ca o probă dată în favoarea lui Bulstrode. Dar vestea că Lydgate căpătase brusc posibilitatea nu numai de-a scăpa de execuția sechestrului inițiată în casa lui, ci și de a-și plăti toate datoriile contractate în Middlesmarch se răspândi rapid, adunând în jurul ei ipoteze și comentarii care îi dădură o nouă consistență și un nou avânt, umplând curând și urechile altor persoane, pe lângă domnul Hawley, cărora nu le trebui mult timp pentru a descoperi o relație semnificativă între felul subit în care doctorul dispusese de bani și dorința lui Bulstrode de a înăbuși scandalul produs de moartea lui Raffles. S-ar fi putut ghici, fără greș, că banii proveneau de la Bulstrode, chiar și dacă n-ar fi existat o dovadă palpabilă; deoarece se aflase anterior, din circuitul bârfelilor lansate pe seama afacerilor

lui Lydgate, faptul că nici socrul, nici propriile lui neamuri nu se arătasera dispuși să facă ceva pentru a-l ajuta; dar proba directă a fost furnizată nu numai de către un funcționar de la bancă, ci și de inocenta doamnă Bulstrode în persoană, care-i pomeni de împrumut doamnei Plymdale. Aceasta, la rândul-i, îi povesti nurorii sale din clanul Toller, care le povesti tuturor. Se simțea că afacerea urma să dobândească un caracter atât de public și de important, încât necesita prânzuri pentru a fi hrănită, și multe invitații fură lansate și acceptate tocmai atunci pe baza scandalului privitor la Bulstrode și Lydgate; văduve, soții și doamne singure se porniră pe treabă și frecventară ceaiurile mai des ca de obicei; și toată suflarea obștească sociabilă, de la „Dragonul Verde” până la „Dollop”, se pomeni într-o vervă pe care n-ar fi putut-o provoca dezbaterea unei teme dacă Lorzii aveau să arunce sau nu la coș Proiectul de Reformă.

Căci cu greu se mai îndoia cineva că un motiv scandalos se ascundea în spatele dărnicii lui Bulstrode față de Lydgate. Într-adevăr, domnul Hawley, în primul rând, invită o societate selectă, incluzându-i pe cei doi doctori, împreună cu domnul Toller și Wrench, cu scopul anume de a purta o discuție strânsă asupra probabilităților bolii lui Raffles, expunându-le toate amănuntele culese de la doamna Abel în legătură cu certificatul lui Lydgate, precum că moartea se datora unei crize de *delirium tremens*; *gentlemenii* din profesia medicală, care umblau cu toții netulburați pe potecile bătute când era vorba de afecțiunea aceea, declarară însă că în detaliile relatate nu puteau să vadă nimic care ar putea să fie transformat într-un temei pozitiv de suspiciune. Dar temeiurile morale ale suspiciunii rămâneau; motivele puternice pe care le avea, evident, Bulstrode pentru a se descotorosi de Raffles, și faptul că tocmai în acel moment critic îi oferise lui Lydgate ajutorul despre care știuse pesemne, de o bună bucată de vreme că avea nevoie; mai mult încă, oamenii se arătau dispuși să-l creadă pe Bulstrode capabil de lipsă de scrupule și nu se dădeau îndărăt de la a gândi că și Lydgate se putea lăsa la fel de lesne mituit ca atâția alți oameni trufași, când s-au aflat la mare ananghie, din pricini bănești. Chiar dacă banii i-ar fi fost dați doar pentru a-și ține gura, fără să fi cunoscut scandalul existent în viața anterioară a lui Bulstrode, împrejurarea arunca o lumină odioasă asupra lui Lydgate, împotriva căruia se mârșise de mult că e slugarnic în raporturile cu bancherul, de dragul de a-și croi o poziție predominantă și de a-i discredita pe membrii mai vechi ai profesiei sale. De aceea, în ciuda negării oricărui semn direct de vinovăție în legătură cu moartea întâmplată la Stone Court, societatea selectă a domnului Hawley se împrăștie cu impresia că afacerea „avea o înfățișare urâtă”.

Dar dacă convingerea aceea vagă despre vina nedefinită era suficientă pentru a determina multe sceptice clătinări din cap și insinuări mușcătoare în

rândurile seniorilor proeminenți ai profesiei, pentru spiritul obștei ea dobândi acea putere superioară pe care o deține misterul asupra faptului.

Fiecare prefera să construiască ipoteze asupra modului cum se prezenta situația, decât pur și simplu să cunoască adevărul, căci ipoteza deveni curând mai demnă de încredere decât cunoașterea, și prezenta mai multă toleranță față de factorul incompatibil. Până și cleветirile mai definite, privind perioada anterioară a vieții lui Bulstrode, se contoceau, pentru unii, cu masa misterului, asemenea unei cantități de metal viu, destinată a fi turnată în tipare, dar care lua chipurile cele mai fantastice, după voia cerului.

Aceasta era linia de gândire sancționată cu precădere de doamna Dollop, vajnica patroană de la „Stacana” din Slaughter Lane, care se vedea adesea nevoită să reziste pragmatismului superficial al clienților ei, dispuși să creadă că relatările colportate de ei din lumea exterioară aveau o forță egală cu ceea ce „încolțise” în mintea ei. Cum de i se năzăriseră toate, habar n-avea, dar le vedea acolo, dinaintea ei, de parcă ar fi fost trase cu creta pe tăblia căminului – „cum ar zice Bulstrode, lăuntru lui era *așa de negru*, că dacă părul de pe cap i-ar fi cunoscut gândurile, și l-ar fi smuls de la rădăcină”.

– Ciudat lucru, interveni domnul Limp, un cizmar meditativ, cu vedere slabă și glas pițigăiat. Păi cum, am citit în *Goarna* că astea au fost vorbele Duceului de Wellington când s-a făcut din alb negru și a trecut în tabăra cealaltă, la romani.

– Se prea poate, încuviință madam Dollop. Dacă un nemernic a zis una ca asta, cu-atât mai vârtos de ce n-ar spune-o și altu’. Da’, așa „ipocrat” cum a fost el și cum ținea frânele în mână cu samavolnicie, de parcă niciun paroh din țară n-ar fi fost destul de bun pentru el, uite c-a fost silit să se ia după sfatul și povața lui Aghiută, și Aghiută i-a venit de hac.

– Ehe, he, ăsta-i un complice pe care nu-l poți alunga din țară, grăi domnul Crabbe, geamgiul, care adunase un maldăr de noutăți și bâjbăia ca orbetele printre ele. – Da’, pe cât mă taie pe mine capu’, îs unii de zic că Bulstrode se pregătea s-o șteargă, de teamă să nu fie dat de gol, chiar în zilele astea.

– O să fie făcut să-și ia tălpășița, fie că vrea ori ba, își dădu cu părerea domnul Dill, bărbierul, care tocmai picase și el. L-am ras azi-dimineață pe Fletcher, funcționarul lui Hawley, ăl de are un deget betegit – și el zice că toți într-un gând vor să se descotorosească d-alde Bulstrode. Domnu’ Thesiger e mâniat foc pe el și vrea să-l alunge din parohie. Și sunt *gentlemen*i în oraș care zic că mai degrabă ar prânzi cu un ins venit de la ocnă decât cu el. „Și mai grabnic m-aș învoi și eu cu așa ceva, a zis Fletcher, pentru că ce poate suporta mai greu stomacul omului, decât să vină careva și să-și facă tovărășia nesuferită cu evlavlia lui, și să facă fasoane de parcă nu i-ar fi ajuns nici cele

Zece Porunci, și în tot timpul ăsta să fie mai blestemat decât jumătate dintre oamenii de la manej”, așa a zis domnu’ Fletcher cu gura lui.

– O să fie totuși o treabă proastă pentru oraș, dacă pleacă de aici banii lui Bulstrode, afirmă domnul Limp, cu glas tremurător.

– Las’ că sunt oameni mai buni care-și cheltuiesc banii mai rău, zise cu glas tare un vopsitor, ale cărui mâini stacojii nu se potriveau deloc cu fața lui cumsecade.

– Da’ n-o să-și păstreze banii, pe cât mă duce pe mine mintea, opină geamgiul. Eu zic cum c-ar fi careva de-l are la mână și poate să-l jupoaie de avere. Pe cât mă duce pe mine capul, l-ar putea scutura de fiecare *penny*, dacă s-ar duce la judecată.

– Nici vorbă de așa ceva! exclamă bărbierul, care se simțea cu ceva mai presus de societatea adunată la „Dollop”, ceea ce nu-l împiedica însă s-o agreeze. Domnul Fletcher zice că nici vorbă de așa ceva. Zice că pot ei să dovedească mult și bine a cui odraslă era acest june. Ladislav, și tot n-ar face mai mare scofală decât dacă ar adevăra că se trage din Feni6 – n-ar putea să pună mâna pe niciun *penny*.

– Ia’-n ascultă aici acum! interveni indignată madam Dollop. Mulțumesc Domnului că mi-a luat copiii în preajma lui, dacă asta-i tot ce poate face legea pentru cei rămași fără mamă. Atunci, după socoteala dumitale, nu contează cine ți-e tată și mamă! Cât despre plecat urechea la ce îndrugă un avocat fără să întrebe pe nimeni – stau și mă minunez de un om cu deșteptăciunea dumitale, dom’le Dill. Se știe bine că se-nfruntă totdeauna două părți, dacă nu și mai multe; altminteri cine s-ar mai duce la pruces, tare aș vrea să știu? Păcătoasă poveste, așa ni se arată toată legea asta cu susu-n jos, dacă n-are rost să mai dovedești a’ cui fiu ești. Poate Fletcher să o țină strună cu asta, dacă-i place, dar eu una-ți zic, pe *mine* să nu mă *fletcheresti*!

Domnul Dill se prefăcu a râde, compliment adus abilității doamnei Dollop, o femeie în stare de mult mai multe decât să le dea de furcă avocaților; fiind dispus să se supună la oricâte împunsături din partea unei patroane care avea împotriva lui argumentul unei lungi socoteli scrise cu tibișir.

– Dacă ajung la judecată și totul e adevăr curat, cum zicea lumea, îs mai multe lucruri de care trebuie să se țină seama în afară de bani, grăi geamgiul. Mai e și sărmanu’ creștinu’ ăla de-i mort și dus dintre cei vii: pe cât am putut eu afla, a văzut el zile când trăia ca un *gentleman* cu mult mai subțire decât Bulstrode.

– *Gentleman* mai subțire! te cred, aprobă madam Dollop, și un om cu mult mai bine clădit, pe câte am auzit. Cum am zis când domnul Baldwin, încasatorul de impozite, a venit acilea și, stând coala unde stai dumneata, zice:

„Bulstrode a adunat toți banii pe care i-a adus în orașul ăsta din tâlhării și pungășii”; zic eu: „Nu mă face cu nimic mai înțeleaptă, domnu’ Baldwin: mi-a înghețat sângele în vine numai cât m-am uitat la el, chiar din clipa când și-a arătat mutra pe Slaughter Lane, vrând să cumpere casa sub acoperișul căreia îmi pun și eu capul. Oamenii cinstiți nu se uită la culoarea butoiului cu faină și nu se zgâiesc la tine de parc-ar vrea să-ți străpungă cu privirea șira spinării, așa, de florile mărlui.” Uite, așa i-am zis, și domnu’ Baldwin poate să-mi fie martor.

– Și pe bună dreptate, ce să mai vorbim să ne-amețim, glăsui domnul Crabbe. Pentru că, după câte înțeleg eu, acest Raffles, așa cum îi zice, era un om voinic, rumen la obraz de-ți era mai mare dragu’, și găseai la el cea mai bună tovărășie din lume – cu toate că acum zace mort în cimitirul din Lowick, fără doar și poate: și după câte pot eu pricepe, ezigstă unii care s-ar *cuveni* să știe mai multe despre felul cum a ajuns acolo.

– Te cred! încuviință madam Dollop cu o umbră de batjocură față de aparenta bâjbâială a domnului Crabbe. Când un om a fost momit într-o casă singuratică, când pe-acolo sunt inși ce pot plăti spitalele și infirmierele pentru juma’ din ținut, dar se hotărăsc să stea chiar ei de veghe zi și noapte, și nu se ivește prin preajma lui nimeni decât un doftor care se știe că nu ține de nimic, și-i sărac de n-are nici parale pentru o frânghie ca să se spânzure, și după aia iaca-i curge bănetul din buzunare de-i poate plăti domnului Byles măcelarul, unde-i ținea cont deschis pentru cele mai alese bucățele de nu mai știu când, că la Sân’ Mihai trecut se împlinise un an de când nu-i mai dăduse un ban – să nu-mi vină careva să-mi spună că nu s-au petrecut acolo uneltiri din alea pentru care-s trecute slujbe de iertare în cartea de rugăciuni; n-am nevoie să stau privind, gândind și chibzuind.

Madam Dollop își roti privirea prin local, cu aerul unei patroane deprinse să-și domine societatea. Cei mai curajoși izbucniră într-un cor de adeziuni; dar domnul Limp, după ce mai trase o dușcă, își împreună mâinile turtite și le strânse zdravăn între genunchi, plecându-și privirea asupra lor, pierdut într-o contemplație cețoasă, ca și cum puterea arzătoare a cuvântării doamnei Dollop i-ar fi secătuit de tot și i-ar fi pârlolit mințile, până ce aveau să fie puse iar în funcțiune de umiditatea altor vorbe.

– De ce mai bine nu l-ar dezgropa și să cheme Procurorul? se întrebă vopsitorul. S-a făcut asta de zeci și zeci de ori. Dacă a fost la mijloc vreo năzdrăvănie urâtă, ar putea să-i prindă ițele.

– Nu ăștia, dom’le Jonas! rosti emfatic madam Dollop – și știu eu ce le poate pielea la doftori. Sunt mult prea șmecheri ca să-i dai de gol. Și doftorul Lydgate ăsta, care ținea zor-nevoie să fie tăiați în bucăți morții, înainte de li s-a scurs bine răsuflarea din trup – ce mai, e limpede ca bună ziua

ce folos voia el să tragă, tot zgâindu-se în măruntaiele persoanelor respectabile. Poți fi sigur, cunoaște el droguri de nu le poți nici adulmea, nici vedea, nici înainte și nici după ce au fost înghițite. Ce mai, am văzut cu ochii mei picături prescrise de doctorul Gambit, că doar e doctorul clubului nostru și are un haractir frumos, și a adus mai mulți copii vii pe lume decât oricare altă ființă din Middlemarch – zic că am văzut chiar eu picăturile, că nu era nicio deosebire, fie că se aflau în pahar sau afară, și totuși a doua zi te apucau colicele. Așa că las pe seama chibzuinței voastre, să judecați sunguri. Nu-mi spuneți mie! Tot ce zic eu e slavă Domnului că nu l-au luat pe doftoru' ăsta Lydgate la clubul nostru. Mulți dintre cei născuți din pântecul unei mame ar fi putut să se căiască amarnic.

Subiectele discuției purtate la hanul „La Dollop” furnizaseră o temă comună pentru toate clasele sociale din oraș, fuseseră duse la Rectoratul din Lowick, pe de o parte, și la Tipton Grange, pe de alta, ajunseseră integral la urechile familie Vincy și fuseseră discutate cu triste referiri la „biata Harriet”, de către toți prietenii doamnei Bulstrode, înainte ca Lydgate să fi știut lămurit de ce îi arunca lumea priviri atât de ciudate și înainte ca Bulstrode însuși să fi suspectat trădarea secretelor sale. Nu fusese deprins să aibă relații prea cordiale cu vecinii lui, și de aceea nu putea simți lipsa semnelor de cordialitate; pe lângă aceasta, făcuse câteva călătorii ca să-și rezolve diferite afaceri, întrucât acum ajunse la concluzia că nu mai era nevoie să părăsească Middlemarch-ul și, în consecință, se simțise capabil să pună la punct problemele pe care până atunci le lăsase în suspensie.

– O să facem un voiaj la Cheltenham, peste o lună sau două, îi spusese soției sale. În orașul acela poți avea, odată cu aerul bun și cu apele, mari avantaje spirituale, și șase săptămâni petrecute acolo vor fi deosebit de întremătoare pentru noi.

Credea cu adevărat în avantajele spirituale și avea de gând ca, din momentul acela, să-și închine și mai mult viața cucerniciei, din pricina acelor ultime păcate pe care și le reprezenta ca fiind ipotetice, și rugându-se tot la modul ipotetic pentru iertarea lor: „Dacă prin aceasta am încălcat cumva legea sfântă”.

Cât despre Spitalul Nou, se feri să-i mai adauge ceva lui Lydgate, temându-se să dea în vileag o schimbare prea bruscă a planurilor sale, imediat după moartea lui Raffles. În adâncul sufletului se temea că Lydgate suspectează o abatere intenționată de la prescripțiile lui și, dacă suspecta într-adevăr acest lucru, trebuia să bănuiască și existența unui motiv. Dar lui Lydgate nu-i fusese dezvăluit nimic privitor la istoria lui Raffles, și pe Bulstrode îl rodea neliniștea ca nu cumva să facă vreun lucru care să dea certitudinea că o anumită metodă de tratament poate fie să salveze, fie să

ucidă, Lydgate personal pleda neconținut împotriva unui astfel de dogmatism; el nu avea niciun drept să vorbească și, în schimb, avea toate motivele să păstreze tăcere. De aceea Bulstrode se simțea asigurat în chip providențial. Singurul incident care-l făcuse să i se clatine serios liniștea fusese o întâlnire întâmplătoare cu Caleb Garth, care își scosese însă pălăria în fața lui, cu o blajină gravitate.

Între timp, printre oamenii de vază ai târgului creștea o aprigă pornire împotriva lui Bulstrode.

Urma să se țină în Town Hall o adunare, dezbătând o problemă care căpătase o importanță arzătoare în urma apariției unui caz de holeră în oraș. De când se aprobase Actul Parlamentului, care fusese votat în grabă, autorizând impuneri pentru măsuri sanitare, în Middlemarch fusese constituit un comitet pentru controlul unor măsuri de asemenea natură, iar *wihig*-ii și *tory*-i reuniți duseseră la capăt multe acțiuni de curățenie și de prevenire. Acum se punea problema ca un petec de pământ situat în afara orașului să fie prefăcut în teren pentru îngropăciune, pe calea sau a străngerii de fonduri prin impunere, sau prin subscripție individuală. Adunarea urma să fie deschisă și se aștepta să ia parte la discuții aproape toți cetățenii din oraș cu oarecare trecere. Domnul Bulstrode era membru în comitet și, exact înainte ca pendula să fi bătut de douăsprezece, o porni de la bancă, cu intenția de a lansa planul unei subscripții publice. Stăpânit de ezitarea impusă de proiectele sale, se ținuse câțeva vreme în umbră și simțea că în dimineața aceea trebuia să-și reia vechea poziție de om de acțiune și cu influență în treburile obștești ale orașului unde se aștepta să-și sfârșească zilele. Printre diferitele persoane care mergeau în aceeași direcție îl zări și pe Lydgate; își dădură mâna, discutară obiectivul adunării și intrară împreună în clădire.

Părea că toți oamenii simandicoși sosiseră mai devreme decât ei. Mai rămăseseră însă câteva locuri libere, aproape de capătul întinsei mese centrale, și o luară într-acolo. Domnul Farebrother stătea în fața lor, nu departe de domnul Hawley; toți membrii breslei medicale se aflau acolo; domnul Thesiger urcase la tribună, iar domnul Brooke din Tipton stătea la dreapta lui.

Lydgate observă un schimb de priviri cu subînțeles, când el și cu Bulstrode își luară locurile.

După ce președintele deschise dezbaterile, conform rânduielii, subliniind avantajele rezultate din cumpărarea prin subscripție publică a unui teren suficient de întins pentru a fi, în cele din urmă, utilizat drept cimitir municipal, domnul Bulstrode – cu al cărui glas cam ascuțit, dar vorbind potolit și curgător, orașenii erau deprinși la adunări de genul acesta – se ridică și ceru voie să-și exprime opinia. Lydgate surprinse iarăși privirile acelea curioase, schimbate între participanți, înainte ca domnul Hawley să se ridice și

să rostească cu glasul lui ferm, răsunător:

– Domnule președinte, solicit ca, înainte de a-și exprima cineva părerea asupra acestui punct, să mi se permită a vorbi despre o chestiune de domeniul opiniei publice, pe care nu numai eu, ci mai mulți *gentlemen* aci de față, o considerăm ca fiind preliminară.

Modul de a vorbi al domnului Hawley, chiar când împrejurările ceremonioase îi țineau în frâu „limbajul oribil”, era formidabil prin conciziunea seacă și stăpânirea de sine pe care o oglindea. Domnul Thesiger încuviință cererea, domnul Bulstrode se așează și domnul Hawley continuă:

– În cele ce am de spus, domnule președinte, nu vorbesc doar în numele meu: vorbesc cu consensul și la cererea expresă a nu mai puțin de opt dintre concetățenii mei care se găsesc în imediata noastră apropiere. Simțământul nostru comun este că trebuie să i se ceară domnului Bulstrode – și îi cer chiar acum acest lucru – să se demită din funcțiile publice pe care le deține nu numai în calitate de contribuabil, ci și de *gentleman* printre *gentlemen*. Există unele practici și acțiuni asupra cărora datorită circumstanțelor, legea nu poate să se pronunțe, deși s-ar putea ca acestea să fie mai vinovate decât multe altele supuse unei penalizări legale. Oamenii onești și *gentlemenii* se văd nevoiți să se apere singuri cum pot mai bine, și suntem ferm decisi să procedăm astfel, atât eu cât și prietenii pe care-i pot socoti clienții mei în această afacere. Nu afirm că domnul Bulstrode s-a făcut vinovat de acte rușinoase, dar îi pretind fie să dezmintă și să combată declarațiile scandaloase făcute împotriva lui de un om actualmente decedat, și care a murit în casa lui – și anume afirmația că a fost mulți ani angajat în practici nefaste și că și-a câștigat averea prin procedee neonestе – fie să se retragă din funcțiile care îi puteau fi îngăduite în calitate de *gentleman* printre alți *gentlemen*.

Ochii tuturor persoanelor din încăpere se întorseseră asupra domnului Bulstrode, care, de la prima menționare a numelui său, trecuse printr-o criză sufletească aproape prea violentă pentru a fi suportată de structura lui fragilă. Lydgate, care suferea la rândul lui efectul unui șoc asemănător cu cel provocat de teribila interpretare a unui augur nefast, simți – cu toate acestea – că propria lui ură și iritare era temperată de instinctul tălmăduitorului care se gândește mai întâi să ofere un prim ajutor sau o ușurare a suferindului, în clipa când văzu prăbușirea totală ce se citea pe fața lividă a lui Bulstrode.

Acesta avusese viziunea fulgerătoare că viața lui fusese, până la urmă, un eșec, că era un om dezonorat și trebuia să se dea îndărăt înaintea privirii celor față de care, îndeobște, luase atitudinea unui critic – simțea că Dumnezeu se lepădase de el în fața oamenilor și-l lăsase neocrotit sub batjocura triumfătoare a celor bucuroși să vadă că ura lor e îndreptățită. În

suflet i se strecură impresia de totală zdruncinare a jocului echivoc angajat cu propria lui conștiință, în felul în care tratase viața complicei sale; un joc echivoc care acum se întorcea în chip veninos împotriva sa, arătându-i colții ascuțiți ai minciunii descoperite: toate acestea îi invadau ființa în chip de spasme ale teroarei, care nu izbutesc să ucidă, ci lasă auzul încă treaz pentru vâlul de dispreț ce le va urma. Senzația cumplită de a fi expus oprobiului public luase subit locul impresiei că și-a redobândit liniștea și siguranța; și aceasta nu se întâmpla în alcătuirea nervoasă grosolană a unui criminal, ci ataca nervii susceptibili ai unui om al cărui nucleu sufletească era deprins cu înțâietatea și predominarea, cheazăuite de condițiile vieții duse până atunci.

Dar nucleul lui sufletească conșine și o forță de reacție. Prin întreaga lui afirmație trupească răzbătea filonul unei voințe pline de ambiție, al instinctului de autoconservare, care țâșnise mereu la suprafață ca o vâpaie, împrăștiindu-i toate spaimele dogmatice și care, chiar în timp ce stătea acolo ca obiect al compătimirii celor milostivi, începea să se întetească și să licărească, sub paloarea lui ca de cenușă. Înainte ca ultimul cuvânt să fie ieșit din gura domnului Hawley, Bulstrode simți că se cuvenea să răspundă, și că răspunsul lui trebuia să dea o ripostă acuzațiilor aduse. Nu cuteza să se ridice și să spună. „Nu sunt vinovat, acuzațiile sunt false, de la un capăt la celălalt”; chiar dacă ar fi cutezat așa ceva, i s-ar fi părut, sub povara pătrunzătoare sale impresii de a fi trădat de pronie, o încercare la fel de vană întocmai ca și cum ar fi tras pe el, pentru a-și acoperi goliciunea, o zdreanță ferfenițită, gata să se rupă-n bucăți la cea mai mică încordare.

Câteva clipe, domni o tăcere desăvârșită, în timp ce întreaga asistență se uita țintă la Bulstrode. Stătea absolut neclintit, rezemându-se țeapăn de spătarul fotoliului; nu se încumeta să se ridice, iar când începu să vorbească, își apăsă puternic mâinile pe brațul fotoliului. Glasul i se auzea însă perfect, deși mai răgușit ca de obicei, iar cuvintele erau pronunțate deslușit, chiar dacă făcea o pauză între o frază și alta, de parcă ar fi avut răsuflarea scurtă. Vorbi, întorcându-se mai întâi către domnul Thesiger, iar apoi uitându-se la domnul Hawley:

– Protestez în fața dumneavoastră, *Sir*, în calitate de slujitor al bisericii, împotriva încuviințării unor procedee dictate de o ură virulentă față de persoana mea. Cei care-mi sunt ostili sunt bucuroși să dea crezare oricărei calomnii rostite împotriva mea de o limbă prea slobodă. Iar conștiințele lor devin severe față de mine. Afirmați că defăimătorii căroră urmează să le devin victimă mă acuză de practici condamnabile – la acest pasaj glasul lui Bulstrode urcă și căpătă un accent mai mușcător, până ce se asemănă cu un strigăt înăbușit – dar cine va fi acuzatorul meu? Nu niște oameni care duc vieți necreștinești, ba chiar scandaloase – nu oameni care folosesc ei înșiși unelte

josnice pentru a-și duce la îndeplinire țelurile, oameni a căror profesie este o țesătură de șicane, care-și cheltuiesc veniturile pentru desfătări senzuale, în vreme ce eu mi-am închinat existența propășirii celor mai nobile țeluri legate de viața aceasta și de cea viitoare.

După pronunțarea cuvântului „șicane”, se produse o larmă crescândă, alcătuită pe jumătate din murmure, pe jumătate din șuierături, în timp ce patru persoane se ridicară în picioare ca un singur om – domnul Hawley, domnul Toller, domnul Chichely și domnul Hackbutt; dar izbucnirea lui Hawley fu instantanee și-o întrecu pe-a celorlalți, lăsându-i fără glas.

– Dacă te referi la mine, *Sir*, îți pretind dumitale și oricui ar mai dori-o să-mi cercetați îndeaproape viața profesională. Cât despre creștinesc sau necreștinesc, repudiez creștineasca dumitale trăncăneală fariseică, iar în ce privește felul cum îmi cheltuiesc eu venitul, nu profesez principiul de a întreține tâlhari și de a le fura unor vlăstare legiuite moștenirea ce li se cuvine, în scopul de a susține religia și de a trece drept un sfânt Ucide-Bucurii. Nu mă prefac a avea conștiința frumoasă; dar nu am găsit încă criteriul de frumos, necesar pentru a măsura acțiunile dumitale, *Sir*. Și îți pretind din nou să treci la explicații satisfăcătoare, cu privire la cleветirile ce circulă pe seama dumitale sau altminteri să te retragi din funcțiile în care, noi, cel puțin, refuzăm să-ți mai fim colegi. Afirm, *Sir*, că refuzăm să colaborăm cu un om al cărui caracter nu este curățat de umbrele infame aruncate asupra lui, nu numai de unele relatări asupra trecutului, ci și de acțiuni recente.

– Dă-mi voie, domnule Hawley, interveni președintele – iar domnul Hawley, care tot mai scotea flăcări pe nări, făcu o plecăciune cam nerăbdătoare și se așeză la loc, cu mâinile înfundate adânc în buzunare –. Domnule Bulstrode, cred că nu e de dorit să prelungim discuția de față, adăugă domnul Thesiger, întorcându-se spre palidul și tremurătorul lui vecin, trebuie deci să mă alătur celor cerute de domnul Hawley, ca o expresie a sentimentului unanim, și să consider ca o datorie din partea dumitale, de vreme ce te mărturisești creștin dreptcredincios, ca să te speli, pe cât posibil, de ponegririle nefericite. În ce mă privește, eu unul voi fi dispus să-ți dau deplin prilej și ascultare. Dar trebuie să spun că atitudinea dumitale actuală este penibil de neconformă cu acele principii cu care ai năzuit să te identifiți și de a căror cinstire mă simt legat să mă îngrijesc. Îți recomand acum, în calitate de pastor al dumitale și de persoană care speră să îți redobândești respectul meritat, să părăsești această încăpere și să eviți o intervenție ulterioară în aceste treburi.

După o clipă de ezitare, Bulstrode își luă pălăria de pe dușumea și se ridică încet, dar înclășă cu mâna colțul fotoliului, împleticindu-se în așa hal, încât Lydgate era sigur că nu-i mai rămăsese suficientă putere pentru a merge

nesprijinit. Ce se cuvenea să facă? Nu putea să vadă cum un om se prăbușește la doi pași de el, lipsit de orice ajutor. Se ridică și-i oferi brațul lui Bulstrode, și în felul acesta îl conduse afară din încăpere; totuși, acțiunea care ar fi putut izvorî din blândă datorie și pură compasiune, în clipa aceea îi trezea o nespusă amărăciune. Părea că pune parafa lui pe asocierea încheiată între el și Bulstrode, asociere al cărui tâlc deplin, așa cum pesemne se înfățișase în mintea altora, îl vedea abia acum. Se strecura în sfârșit în mintea sa convingerea că omul acela, care se rezema de brațul lui, îi dăduse cele o mie de lire în chip de mită și că, într-un fel, tratamentul lui Raffles fusese sabotat dintr-o pricină vinovată. Deducțiile se înlănțuiau strâns; orașul aflase de împrumut, credea că e o mituire și deci erau cu toții convinși că el primise banii ca să tacă.

Bietul Lydgate, cu mintea zbătându-i-se sub încheștarea acelei revelații, se vedea până una alta forțat, moralmente, să-l conducă pe domnul Bulstrode la bancă, să trimită un om după trăsura lui și să aștepte pentru a-l însoți acasă.

Între timp, problema dezbătută de adunare ieșise de pe rol și se fărâmițase în discuții aprinse purtate între diferite grupuri, asupra afacerii care-i implica pe Bulstrode și pe Lydgate.

Domnul Brooke, care auzise până atunci doar aluzii imprecise la această istorie, și pe care îl stingherea foarte mult ideea că „mersese nițel prea departe” în susținerea lui Bulstrode, căpătă acum informații din belșug și simți cum îl cuprinde o întristare binevoitoare când discută cu domnul Farebrother despre rolul urât care-i era atribuit lui Lydgate. Domnul Farebrother urma să se întoarcă la Lowick.

– Urcă în trăsura mea, îl pofti domnul Brooke. Fac un ocol ca să o văd pe doamna Casaubon. Urma să se întoarcă din Yorkshire ieri seara. O să-i facă plăcere să mă vadă, știi.

Așa că pleacă împreună, domnul Brooke flecărind cu speranța bonomă că, în realitate, nu există nimic dubios în atitudinea lui Lydgate – un tânăr pe care se obișnuise să-l vadă situat cu mult deasupra unchiului său, *Sir Godwin*. Domnul Farebrother vorbea puțin: era profund îndurerat – înzestrat cu o pricepere pătrunzătoare a slăbiciunilor omenești, nu putea avea certitudinea că, sub presiunea unor nevoi umilitoare, chiar și Lydgate nu-și înjosise conștiința.

Când trăsura coti în fața porți conacului, Dorothea, care se plimba pe aleile cu pietriș, veni să-i întâmpine.

– Ei bine, draga mea, începu domnul Brooke, tocmai am venit de la o adunare, o adunare pe teme sanitare, știi.

– Era și domnul Lydgate acolo? întrebă Dorothea, care avea o

înfățișare plină de sănătate și de însuflețire și stătea cu capul descoperit în lumina sclipitoare a lui aprilie. Vreau să-l văd și să mă sfătuiesc pe îndelete cu el în legătură cu Spitalul Nou. M-am angajat față de domnul Bulstrode să fac acest lucru.

– O, scumpa mea, spuse domnul Brooke, am auzit vești rele, vești rele, știi.

Trecură prin grădină spre poarta cimitirului, deoarece domnul Farebrother dorea să se ducă la vicariat și Dorothea ascultă până la capăt această tristă poveste.

Ascultă stăpânită de un profund interes și îl rugă să-i repete de două ori faptele și impresiile ce-l priveau pe Lydgate. După o scurtă tăcere, oprindu-se la poarta cimitirului și adresându-se domnului Farebrother, rosti cu tărie:

– Doar nu-l crezi pe domnul Lydgate vinovat de ceva josnic? Eu una nu pot crede așa ceva. Haideți să descoperim adevărul și să-l spălăm de acuzații!

⁵ Colonie penitenciară din Australia (n.t.).

⁶ Locuitori străvechi din câmpiile Angliei centrale (n.t.).

CARTEA A OPTA
APUS ȘI RĂSĂRIT

LXXII

*Suflete pline-s geamăne oglinzi,
Calm, vast tablou reflectă-n fața lor,
Repetând ce-i în urmă.*

Generozitatea impetuoasă a Dorotheei, care ar fi sărit imediat să-l dezvinovățească pe Lydgate de bănuiala de a fi acceptat bani ca mită, suferi o melancolică înfrânare, când ajunse să privească toate circumstanțele legate de acel caz, în lumina experienței domnului Farebrother.

– Este gingaș să atingi asemenea chestiune, o lămuri el. Cum putem noi să cercetăm așa ceva? Ancheta trebuie să fie întreprinsă ori în mod public, de către magistrat și judecătorul de instrucție, ori în mod particular, chestionându-l pe Lydgate. Pentru prima modalitate nu dispunem de un punct de pornire serios, altminteri Hawley ar fi adoptat-o; cât despre abordarea acestui subiect cu Lydgate, mărturisesc că m-aș feri de o asemenea discuție. Probabil că ar lua-o drept o insultă mortală. Nu o dată am constatat din proprie experiență cât e de dificil să discuți cu el despre probleme personale. Și ar trebui să cunoști dinainte adevărul despre comportamentul lui, ca să poți avea încredere că vei obține un rezultat bun.

– Sunt convinsă că nu este vinovat; cred că oamenii sunt aproape întotdeauna mai buni decât îi socotesc semenii lor, rosti Dorothea.

Câteva dintre cele mai intense experiențe trăite de ea în ultimii doi ani, îi sădiseră în minte o puternică opoziție față de orice înlănțuire de ipoteze nefavorabile cu privire la alte persoane; și pentru întâia oară o cam nemulțumea atitudinea domnului Farebrother. Îi dispăcea felul acela circumspect de a cântări consecințele, în loc de a manifesta o încredere arzătoare în strădaniile pentru justiție și îndurare, care urmau să biruie prin însăși forța lor emoțională. Două zile mai târziu, Farebrother prânzea la conac cu unchiul ei și cu soții Chettam, și când desertul se afla pe masă, încă

neconsumat, și servitorii ieșiseră din încăpere, iar domnul Brooke clătina din cap, picotind, Dorothea atacă din nou subiectul, cu o nouă vioiciune.

– Domnul Lydgate va înțelege că atunci când prietenii săi aud o calomnie răspândită pe seama lui, prima lor dorință trebuie să fie aceea de a-l disculpa. Care este rostul nostru pe pământ, dacă nu cel de a ne face reciproc viața mai puțin grea? Nu pot rămâne indiferentă față de necazurile unui om care m-a ajutat atunci când *eu* căzusem pradă necazului și m-a îngrijit când am fost bolnavă.

Tonul și maniera Dorotheei nu vădea mai multă energie decât în urmă cu trei ani, dar experiențele prin care trecuse de-atunci încolo îi dăduseră mai mult drept de a exprima o opinie fermă. *Sir James Chettam*, însă, nu mai era tânărul timid și gata să încuviințeze orice dorință a ei, care o pețea pe atunci; acum era un cumnat îngrijorat, plin de o pioasă admirație pentru cumnata lui, dar stăpânit neconținut de teamă ca nu cumva ea să cadă pradă vreunei noi iluzii aproape la fel de dăunătoare ca și măritișul cu *Casaubon*. Acum, gentilomul zâmbea mai puțin decât în zilele acelea de burlăcie supusă; și când rostea: „*Exact*”, era mai curând o introducere la o opinie contrară. Ba Dorothea descoperi chiar, spre uimirea ei, că trebuie să se deprindă să nu-i fie frică de el – cu atât mai mult cu cât devenise, într-adevăr, cel mai bun prieten al ei. De data aceasta nu căzură de acord.

– Dar, Dorothea, începu el cu un ton de dojană, nu-ți poți lua asupra ta sarcina de a te amesteca în felul acesta în viața unui om, în numele lui. Lydgate trebuie să știe – cel puțin, va ajunge curând să știe – în ce situație se găsește. Dacă își poate spăla el însuși reputația, o va face. Trebuie să acționeze personal.

– Și eu cred că prietenii lui trebuie să aștepte până ce se va ivi ocazia nimerită, întări domnul Farebrother. E posibil – m-am simțit adeseori eu însumi copleșit de atâtea slăbiciune, încât pot să înțeleg cum până și un om cu înclinări onorabile, așa cum l-am considerat întotdeauna pe Lydgate, poate să se lase uneori ispitit a accepta bani oferiți în chip mai mult sau mai puțin indirect, ca mită destinată să-i asigure tăcerea asupra unei fapte scandaloase, cufundate de mult în negura trecutului. Spun că pot să înțeleg acest lucru dacă omul s-ar afla sub presiunea unor împrejurări grele – dacă ar fi fost hărțuit, așa cum sunt sigur că s-au petrecut lucrurile cu Lydgate. Nu aș putea crede niciodată ceva mai rău despre el, decât dacă aș fi pus în fața unor asemenea dovezi de netăgăduit. Dar există o teribilă Nemesis, care urmărește anumite greșeli, încât cei dornici au întotdeauna posibilitatea de a le interpreta drept crime: nu poți aduce alte dovezi în favoarea omului acuzat, decât conștiința și afirmațiile lui.

– O, ce situație crudă! exclamă Dorothea, frângându-și mâinile. Și

dumneata nu ai vrea să fii unica persoană care a crezut în nevinovăția omului, chiar dacă restul lumii l-a renegat? Pe lângă aceasta, faptele anterioare ale unui om vorbesc pentru el.

– Dar, draga mea doamnă Casaubon, grăi domnul Farebrother zâmbind cu gentilețe în fața ardoarei ei – caracterul unui om nu este dăltuit în marmură, nu constituie ceva solid și inalterabil. Reprezintă un element viu și schimbător și se poate îmbolnăvi la fel ca și trupurile noastre.

– Atunci poate fi salvat și vindecat, protestă Dorothea. Eu una nu măș teme să-i cer domnului Lydgate să-mi spună adevărul, ca să-l pot ajuta. De ce să-mi fie teamă? Acum, James, dacă tot nu voi cumpăra moșia, nu aș putea proceda așa cum a propus domnul Bulstrode, luându-i locul în ce privește susținerea Spitalului; și trebuie să mă consult cu domnul Lydgate pentru a cunoaște ce perspective am de a face binele, menținând totodată planurile actuale. Acesta este cel mai bun prilej din lume pentru mine de a-i solicita încrederea; și el va fi în stare să-mi spună anumite lucruri care ar putea clarifica toate împrejurările. Pe urmă l-am susține cu toții și l-am scoate din încurcătură. Oamenii slăvesc în fel și chip curajul, afară de curajul pe care l-ar putea dovedi în legătură cu cei mai apropiați semeni ai lor.

Ochii Dorotheei aveau o strălucire lichidă, iar inflexiunile schimbate ale glasului ei îl treziră pe domnul Brooke, care începu să asculte conversația.

– E adevărat că o femeie se poate aventura să facă anumite încercări de a-și manifesta simpatia, care anevoie ar izbândi dacă le-ar întreprinde un bărbat, recunosc domnul Farebrother, aproape convertit de ardoarea Dorotheei.

– Negreșit, o femeie e ținută să fie atentă și să asculte de cei care cunosc mai bine decât de ea, interveni Sir James, încruntându-se ușor. Orice vei face până la urmă, Dorothea, deocamdată s-ar cuveni cu-adevărat să te ții în rezervă și să nu ai, în mod deliberat, niciun amestec în această afacere Bulstrode. Încă nu știm ce poate să iasă la lumină. Presupun că te declari de acord cu mine, nu? încheie el, uitându-se la domnul Farebrother.

– Cred că de fapt, ar fi mai cuminte să așteptăm, răspunse acesta.

– Da, da, scumpa mea, se pronunță și domnul Brooke, fără a ști prea bine la ce punct ajunsese discuția, dar aducând o contribuție, în general, adecvată. E lesne să mergi prea departe, știi. Nu trebuie să-ți lași ideile să o ia razna împreună cu tine. Cât despre graba ta de a investi banii în proiecte, nu merge, știi. Garth m-a atras într-o măsură neobișnuită la reparații, desecări, genul ăsta de lucruri; ba cu una, ba cu alta, am scos la bani din buzunar într-o măsură neobișnuită. Trebuie să strâng frâul. Cât despre dumneata, Chettam, cheltuiești o avere pe gardurile acelea de stejar înălțate în jurul domeniului.

Dorothea, supunându-se în silă acestei lipse de încurajare, se duse cu

Celia în bibliotecă, unde era de obicei salonul ei.

– De data asta, Dodo, poți să ascuți de spusele lui James, o sfătui Celia, altminteri o să intri într-un bucluc. Totdeauna ai pățit așa, și ai să mai pățești când te-apuci să faci după pofta inimii tale. Și cred că ești norocoasă acum, avându-l pe James care să gândească în locul tău. El te lasă să-ți urmezi planurile tale, numai că te împiedică să fii dusă de nas. Și asta e avantajul de a avea un cumnat în locul unui soț. Un soț nu te-ar lăsa să te ții de planurile tale.

– Ca și cum aș avea nevoie de un soț! exclamă Dorothea. Doresc doar să nu-mi fie ținute sentimentele în frâu la fiecare întorsătură de situație.

Doamna Casaubon era încă destul de nedisciplinată pentru a nu se putea stăpâni să plângă de mânie.

– Nu, zău așa, Dodo, urmă Celia cu un timbru ceva mai gutural ca de obicei – ești plină de contradicții: mai întâi vrei una, pe urmă alta. Obişnuiai să te supui domnului Casaubon într-un chip aproape rușinos; cred că, dacă ți-ar fi cerut-o el, ai fi renunțat pentru totdeauna să mă mai vezi.

– Firește că m-am supus lui, fiindcă era de datoria mea, așa îmi dicta sentimentul ce-l aveam pentru el, răspunse Dorothea, privind prin prisma lichidă a lacrimilor.

– Atunci, de ce nu poți gândi că e de datoria ta să te supui nițel dorinței lui James? întrebă Celia, convinsă că argumentarea ei este irezistibilă. Fiindcă el dorește doar ceea ce e spre binele tău. Și, firește, bărbații se pricep mai bine în orice domeniu – afară de cele în care se pricep mai bine femeile.

Dorothea râse și uită de lacrimi.

– Ei bine, mă refer la copii și la lucruri dintr-astea, explică Celia. Eu una nu i-aș ceda lui James, dacă aș ști că greșește, cum făceai tu cu domnul Casaubon.

LXXIII

*De-om covârșit aibi milă: – un rău
pribeag ne poate vizita.*

După ce potoli neliniștea doamnei Bulstrode spunându-i că soțului ei i se făcuse rău la adunare, dar că era convins că se va întrema în curând, iar el avea să treacă din nou să-l consulte a doua zi, doar dacă nu trimeteau după el mai degrabă, Lydgate porni direct spre casă, apoi încălecă și călări până la o depărtare de trei mii de oraș, numai să nu poată da nimeni de el.

Simțea cum devine violent și-și iese din minți, de parcă ar fi turbat sub durerea unor împunsături: era gata să blesteme ziua în care venise în Middlemarch. Tot ce i se întâmplase până atunci părea o simplă pregătire pentru fatalitatea aceea odioasă, care căzuse ca o pacoste peste ambiția sa onorabilă și care, probabil, avea să-i facă până și pe oamenii cu criterii dubioase să privească reputația lui drept pătată pentru totdeauna. În asemenea momente, cu greu poate scăpa omul de mizantropie. În proprii săi ochi, Lydgate se considera o victimă, iar toți ceilalți erau factorii nocivi care îl urgisiseră. Intenționase ca totul să iasă altfel; iar ceilalți dăduseră năvală în viața lui și îi zdruncinaseră țelurile. Căsătoria lui părea o calamitate pe care nimic nu o putea tempera, și-i era teamă să se întâlnească cu Rosamunda înainte de a se fi răcorit în acea revărsare de mânie solitară ca nu cumva simplul fapt de a o vedea să-l exaspereze într-atâta, încât să se poarte cu ea într-un mod necontrolat. În viețile mai tuturor oamenilor există perioade în care cele mai alese calități ale lor pot să arunce o umbră deprimantă asupra icoanelor care alcătuiesc viziunea lor lăuntrică: sentimentele tandre ale lui Lydgate erau prezente în momentul acela numai doar sub formă de temeri ca nu cumva să le încalce, și nu ca o emoție care să-l încline către afecțiune. Căci era foarte nefericit. Numai cine cunoaște supremația vieții intelectuale – viața care poartă în ea sămânța unui țel și a unui gând înnobilitor – poate înțelege

măhnirea unui om prăbușit din activitatea aceea senină, în încheștarea cu sâcâielile lumești, vârtej care înghite și pustiește sufletele.

Cum ar fi putut trăi mai departe fără a se disculpa, printre oamenii care-l suspectau de corupție? Cum ar fi putut să se depărteze în tăcere de Middlemarch, ca și cum s-ar fi retras în fața unei osânde juste? Și, pe de altă parte, cum urma să înceapă a se disculpa?

Pentru că scena de la adunarea municipală, la care abia fusese martor, deși nu-i oferise niciun fel de detalii, fusese de ajuns pentru a-l face să-și înfățișeze cu desăvârșită claritate propria lui situație. Evident, Bulstrode se temuse de o serie de divulgări scandaloase din partea lui Raffles. Lydgate putea acum să reconstituie toate probabilitățile cazului. „Era înspăimântat să nu trădeze ceva în prezența mea: nu voia altceva decât să mă lege printr-o obligație puternică – de asta a trecut subit de la duritate la mărinimie. Și poate că a avut de furcă cu pacientul – se poate să nu fi ascultat de dispozițiile mele. Mă tem că așa a făcut. Dar, fie că a ascultat sau nu, lumea crede că, într-un fel sau altul, l-a otrăvit pe omul acela și că eu am închis ochii la crima lui, dacă nu cumva l-am ajutat s-o comită. Și totuși – și totuși se poate să nu se fi făcut vinovat de suprema încălcare a legii; și este posibil ca schimbarea față de mine să fi însemnat doar o îmbunare reală a firii sale – o răzgândire, așa cum a susținut el. Ceea ce numim noi «posibil» e câteodată adevărat, în timp ce lucrul căruia ne vine mai ușor să-i dăm crezare este de o falsitate grosolană. În ultimele lui raporturi cu acest om, se poate ca Bulstrode să-și fi păstrat mâinile curate, în pofida bănuiei mele că lucrurile s-au desfășurat invers.”

În situația lui apărea o cruzime paralizantă. Chiar dacă renunța la oricare alt considerent decât acela de a se disculpa și dacă întâmpina înălțările din umeri, privirile reci și ocolirea ca pe o acuzare și făcea o declarație publică asupra tuturor faptelor, așa cum le cunoștea el, cine i-ar fi dat crezare? Ar fi însemnat să acționeze ca un idiot dacă oferea propria lui mărturie asupra atitudinii sale și declară: „Dar nu am luat bani cu mită”. Împrejurările ar fi rămas oricând mai tari decât afirmația lui. Și, pe lângă aceasta, dacă ar fi mărturisit totul despre el însuși, însemna să facă și unele declarații privitoare la Bulstrode, care ar fi dat naștere unor suspiciuni și mai sumbre împotriva bancherului. Trebuia să afirme că nu știuse nimic de existența lui Raffles când îi pomenise prima dată lui Bulstrode de arzătoarea lui nevoie de bani, și că acceptase banii cu totală nevinovăție, ca un rezultat al comunicării făcute anterior, neavând habar că putea să fi apărut vreun motiv nou pentru acordarea împrumutului, odată cu chemarea lui pentru a-l consulta pe omul acela. La urma urmei, bănuiala asupra motivelor care îl determinaseră pe Bulstrode să procedeze astfel, putea să fie neîntemeiată.

Dar se mai iveră întrebarea dacă el ar fi acționat exact în același fel în

cazul în care nu ar fi luat banii. Desigur, dacă l-ar fi găsit pe Raffles încă în viață la sosirea lui, starea lui necesitând continuarea tratamentului, și dacă și-ar fi imaginat atunci vreo încălcare a dispozițiilor sale din partea lui Bulstrode, ar fi făcut o anchetă riguroasă și, în cazul că faptele i-ar fi verificat bănuielile, ar fi renunțat la tratarea cazului, în ciuda obligației recent contractate. Dacă însă n-ar fi primit banii – dacă Bulstrode nu și-ar fi revocat nicio clipă recea lui recomandare de a se declara falit – oare s-ar fi abținut el, Lydgate, de la deschiderea unei anchete, chiar atunci când și-ar fi găsit pacientul mort? S-ar mai fi ferit el oare să-l jignească pe Bulstrode – și oare și-ar fi înfățișat cu aceeași forță sau semnificație incertitudinea asupra oricărui tratament medical și argumentul că recomandările lui ar putea trece drept greșite în ochii majorității confrăților?

Acesta era ungherul stânenit al conștiinței lui Lydgate, în timp ce revizuiua faptele și rezista oricărui reproș posibil. Dacă ar fi fost independent, chestiunea tratamentului indicat unui pacient și categorica regulă că trebuia să aplice personal sau să controleze cum se aplică ceea ce socotea el mai eficient pentru apărarea vieții ce-i fusese încredințată, ar fi fost punctul asupra căruia s-ar fi arătat mai dârz. Așa cum stăteau lucrurile, s-a bazat pe considerentul că nesupunerea la indicațiile lui – oricum s-ar fi putut produce – nu putea fi judecată o crimă căci, după opinia ce se bucura de mare autoritate, aplicarea dispozițiilor sale avea tot atâtea șanse de a deveni fatală, și deci afacerea intra pur și simplu în sfera formalismului. În vreme ce, în perioada lui de libertate, denunțase neconținut convertirea îndoielii medicale în îndoială morală și afirmase că „Cel mai pur experiment făcut în domeniul tratamentului poate totuși să fie aplicat conștiincios: mie îmi revenea răspunderea să mă îngrijesc de viața pacientului și să iau măsuri care, după opinia mea, par cele mai bune. Știința este, în mod normal, mai scrupuloasă decât dogma religioasă. Dogma acordă un privilegiu greșelii, pe când însăși rațiunea de a fi a științei este o luptă cu greșeala și are menirea de a păstra conștiința trează.” Vai! De data asta conștiința științifică intrase în compania degradantă a obligațiilor bănești și a calculelor egoiste.

„Există oare vreun slujitor al medicinei, printre toți cei din Middlemarch, care să-și pună atâtea întrebări ca mine?” își spuse bietul Lydgate stăpânit de o nouă izbucnire de răzvrătire împotriva destinului său oropsit. „Și totuși, vor gândi cu toții că au dreptul de a pune o distanță mare între mine și ei, de parcă aș fi lepros! Clientela și reputația mea sunt definitiv condamnate – de asta îmi pot da seama. Chiar dacă aș putea fi absolvit printr-o mărturie demnă de crezare, pentru lumea binecuvântată de aici nu ar fi prea mare deosebire. Am fost etichetat ca fiind pătat și, orice s-ar întâmpla, în ochii lor voi rămâne un om discreditat”.

Se și iviseră din belșug semne care până atunci îl derutaseră, arătând că tocmai când își achitase datoriile și se repusese voios pe picioare, concetățenii se fereau de el sau îi aruncau căutături stranii, și ajunsese la cunoștința lui că, în două împrejurări, niște pacienți de-ai lui chemaseră alt medic. Acum motivele erau chiar prea lămurite. Începuse boicotul general.

Nu-i de mirare că firea energică a lui Lydgate prefăcea lesne un eșafodaj zadarnic într-o rezistență îndărătnică. Brazda care se ivea la răstimpuri pe fruntea lui lată nu era un accident lipsit de înțeles. În clipa când intră din nou în oraș, după plimbarea făcută călare, în primele ceasuri de durere usturătoare, își fixase în minte să rămână în Middlemarch, în ciuda celor mai nefaste acțiuni ce se puteau pune la cale împotriva lui.

Nu intenționa să bată în retragere în fața calomniei, ca și cum i s-ar fi supus. Se hotărâse să o înfrunte până la capăt și nicio acțiune de-a lui nu avea să trădeze că era speriat. Generozității, ca și puternicei tendințe de sfidare înrădăcinate în adâncul firii sale, le revenea meritul că se hotărâse să nu evite a-și mărturisi deschis obligația ce-l lega de Bulstrode. E adevărat că asocierea cu omul acela îi fusese fatală – e adevărat că, dacă ar mai fi avut în mână cele o mie de lire, cu toate datoriile încă neplătite, i-ar fi restituit imediat banii lui Bulstrode și mai degrabă s-ar fi apucat să cerșească decât să recurgă la o salvare murdărită de suspiciunea unei mituiri (căci, țineți minte, era unul dintre cei mai orgolioși oameni); cu toate acestea, nu avea să-și întoarcă fața de la acel muritor zdrobit al cărui ajutor îl folosise, și nici nu se gândea să facă un efort jalnic de a obține propria lui achitare, urlând învinuiri împotriva altuia. „Voi proceda așa cum judec că e drept, și nu voi da explicații nimănui. Vor încerca să mă înfometeze, dar...”, își urma el meditația, cu o fermitate încăpățânată; dar se apropia de casă, și gândul la Rosamunda se strecură din nou în acel loc de frunte de unde fusese alungat de zbaterile chinuitoare ale onoarei și mândriei rănite.

Cum avea să primească Rosamunda toată întorsătura luată de situație? Aici era o altă povară a lanțului pe care se vedea silit să-l târască, și sârmanul Lydgate se afla într-o dispoziție prea proastă pentru a-i putea suporta autoritatea mută. Nu simțea niciun imbold de a-i povesti necazul pe care în curând trebuiau să-l împărtășească. Prefera să aștepte o dezvăluire lăsată în voia hazardului, menită a fi adusă în curând de cursul întâmplărilor.

LXXIV

*Hărăzește-ne îndurarea de a putea
ajunge la adânci bătrâneți
împreună.*

Cartea lui Tobias: Rugăciunea pentru căsătorie.

În Middlemarch o soție nu putea ignora multă vreme opinia proastă exprimată de cetățenii orașului cu privire la soțul ei. Nicio amică intimă nu și-ar fi putut împinge atât de departe prietenia încât să-i facă nevestei o declarație explicită asupra faptului neplăcut cunoscut sau atribuit soțului ei; dar când o femeie ale cărei gânduri se bucură de mult răgaz se vede dintr-o dată antrenată într-o chestiune foarte neplăcută pentru semenii ei, intră în joc diferite impulsuri morale, ce tind s-o stimuleze să vorbească. Unul dintre ele e candoarea. A fi candid înseamnă, în frazeologia Middlemarch-ului, a prinde primul prilej ivit pentru a le face cunoscut prietenilor tăi că nu ai vederi prea optimiste asupra capacității, conduitei sau poziției lor; dacă erai înzestrat cu o candoare robustă, niciodată nu așteptai să-ți fie cerută părerea. Pe urmă, mai intervenea și dragostea de adevăr – o frază mare, dar însemnând, în acest context, indignarea vie resimțită de o prietenă care vede că soția are un aer mai fericit decât îi permite caracterul soțului ei, sau că se arată prea satisfăcută de soarta ce-i fusese hărăzită: sărmana făptură, trebuie să i se facă vreo aluzie la faptul că, dacă ar cunoaște adevărul, ar fi mai puțin încântată de soarta ei și ar comanda feluri mai ieftine la supeu. Mai puternică decât toate este însă intenția acordată salvării spirituale a unei prietene, spirit care se numește uneori și suflet, oferindu-i-se șansa să profite de pe urma unor remarci posomorâte, însoțite de priviri meditative aruncate asupra mobilelor și de atitudini ce dau a înțelege că vorbitoarea e departe de a spune ce-i stă pe inimă, fiindcă menajează susceptibilitatea ascultătoarei. În ansamblu, se poate

afirma că, în toate acestea acționează arzătoare imbolduri caritabile, slujind telul virtuos de a-ți face semenul fericit spre binele lui.

Cu greu s-ar fi putut găsi în Middlemarch alte soții ale căror nefericiri matrimoniale să fie apte a stimula în măsură mai mare această activitate morală, decât Rosamunda și mătușa ei Bulstrode. Doamna Bulstrode nu era ținta antipatiilor și nu făcuse niciodată rău – în mod conștient – vreunei făpturi omenești. Bărbații o priviseră totdeauna ca pe o femeie frumoasă și cumsecade, și consideraseră drept încă un semn al ipocriziei lui Bulstrode faptul că-și alesese de nevastă o membră a familie Vincy cu sânge roșu în vine și nu una dintre persoanele acelea fantomatice și melancolice, potrivite cu redușă prețuirea acordată de el plăcerilor pământenești.

Când se produsese acele dezvăluiri scandaloase pe seama soțului ei, cunoștințele schimbară între ele remarci: „Ah, biata femeie! Ea e cinstită ca lumina zilei – poți fi sigură că n-a bănuț nimic rău în legătură cu el!” Prietenele ei intime se întindeau la taifas despre „biata Harriet”, își imaginau ce va simți sărmana de ea după ce va ajunge să afle totul și încercau să ghicească în ce măsură îi parveniseră veștile. Nu se manifesta nicio pornire împotriva ei; mai curând o bunăvoință care se prăpădea să verifice ce ar fi nimerit pentru ea să simtă și să facă, ținând seama de împrejurări; și, desigur, imaginațiile doamnelor erau ocupate cu evocarea caracterului și biografiei ei din vremea când se numea Harriet Vincy și până în zilele noastre. Trecând în revistă viața doamnei Bulstrode și poziția sa, era inevitabil ca vorbitoarele să o asocieze și pe Rosamunda, ale cărei perspective sufereau aceeași ofilire ca și ale mătușii sale. Rosamunda era supusă unor critici mai aspre și era mai puțin compătimită, cu toate că și ea – în calitate de membră a bunei și străvechii familii Vincy, care fusese cunoscută dintotdeauna în Middlemarch – era privită ca o victimă a căsătoriei cu un intrus. Cei din clanul Vincy aveau desigur slăbiciunile lor, dar măcar acestea erau vizibile la suprafață: niciodată nu găseai ceva rău de „scos la iveală” în privința lor. Doamna Bulstrode era cruțată de orice asemănare cu soțul ei. Vinile lui Harriet păstrau un caracter personal.

– Totdeauna a aruncat praf în ochi – declară doamna Hackbutt, pregătind ceaiul pentru o societate restrânsă – deși a prins obiceiul de a se pune în fașon cu evlavie, doar ca să țină isonul soțului ei; a încercat să-și ridice capul mai sus decât restul Middlemarch-ului, făcând cunoscut că invită la ei pastori și pe Dumnezeu știe cine, din Riverston și din alte locuri.

– Asta nu-i poți lua în nume de rău, o apără doamna Sprague, fiindcă puțini oameni bine din oraș au catadicsit să fie în relații cu Bulstrode, și trebuia să aibă și Harriet pe cineva care să se așeze la masa ei.

– Domnul Thesiger a contribuit totdeauna la menținerea fațadei lor,

continuă doamna Hackbutt. Cred că acum trebuie să regrete.

– Dar în adâncul inimii n-a ținut niciodată la el – asta o știe oricine – spuse doamna Tom Toller. Domnul Thesiger nu cade niciodată în extreme. Păstrează calea adevărului în ceea ce are mai evanghelic. Doar pastori ca domnul Tyke, care vor să folosească culegerile de imnuri ale dizidenților și soiul ăsta ordinar de religie, l-au găsit pe Bulstrode pe gustul lor.

– Mi se spune că domnul Tyke se simte tare abătut din pricina lui, reluă doamna Hackbutt. Și are tot dreptul să fie: se zice că Bulstrode a asigurat jumătate din întreținerea familiei Tyke.

– Și firește că asta înseamnă o discreditare a doctrinelor lui, opină doamna Sprague, care era mai în vârstă și avea vederi desuete. O să mai treacă multă vreme până când o să se mai laude cineva din Middlemarch că este metodist.

– Cred că nu trebuie să punem faptele rele ale oamenilor pe seama confesiunii lor, interveni doamna Plymdale, cea cu chipul de șoim, care până atunci ascultase în tăcere.

– Vai, scumpa mea, suntem toate niște uituce, exclamă doamna Sprague. Desigur, nu s-ar fi convenit să discutăm despre asta, de față cu dumneata.

– Sunt sigură că nu am niciun motiv de a fi părtinitoare, ripostă doamna Plymdale, roșind. E adevărat că domnul Plymdale avea relații bune cu domnul Bulstrode și că Harriet Vincy se împrietenise cu mine cu mult înainte de măritișul ei. Dar totdeauna mi-am menținut părerile și i-am arătat în ce privință greșește, biata făptură. Cât despre religie, trebuie să recunosc că domnul Bulstrode ar fi putut săvârși tot ce-a săvârșit, ba chiar și mai rău, fără a fi totuși adeptul vreunei confesiuni. Nu zic că nu făcea prea mult pe cucernicul – personal, prefer moderația. Dar adevărul rămâne adevăr. Presupun că oamenii judecați la curtea cu juri nu sunt toți peste măsură de cucernici.

– Ei bine, zise doamna Hackbutt, urmând dibaci, tot ce pot spune este că eu cred că s-ar cădea să se despartă de el.

– Nu pot susține asemenea afirmații, grăi doamna Sprague. L-a luat de bărbat la bine și la rău, știi.

– Da, dar „rău” nu poate niciodată să însemne descoperirea că soțul tău e copt pentru Newgate⁷, zise doamna Hackbutt.

– Închipuie-ți, să trăiești cu un astfel de om! Eu una m-aș aștepta să mă otrăvească.

– Da, și eu cred că înseamnă o încurajare a crimei când soții respectabile îngrijesc și servesc asemenea soți, se pronunță doamna Toller.

– Iar biata Harriet a fost o soție bună, întări doamna Plymdale. Îl

socotea pe bărbatul ei cel dintâi dintre oameni. Nu-i vorbă, nici el nu i-a refuzat niciodată nimic.

– Ei bine, vom vedea ce va face, conchise doamna Hackbutt. Presupun că încă nu știe nimic, biata făptură. Sper sincer și am credința că nu o voi întâlni, căci așa fi speriată de moarte ca nu cumva să las să-mi scape ceva despre soțul ei. Crezi că a ajuns vreo aluzie la urechile ei?

– N-aș crede, spuse doamna Toller. S-a aflat că el a căzut la pat și nu s-a mișcat din casă de la adunarea de joi; dar ea s-a dus ieri cu fetele la biserică, și purtau niște bonete toscane noi. Harriet avea și o pană. N-am observat ca evlavia ei să-i schimbe cu ceva îmbrăcămintea.

– Totdeauna poartă modele foarte reușite, interveni doamna Plymdale, puțin cam înțepată. Și pana aceea știu că a pus să-i fie vopsită în bleu pal, anume ca să se asorteze cu rochia. Nu pot să nu recunosc, Harriet are acest merit: vrea să facă lucrurile cum trebuie.

– Cât despre faptul dacă știe ce s-a întâmplat, realitatea nu-i mai poate fi ascunsă multă vreme, zise doamna Hackbutt. Familia Vincy știe, fiindcă domnul Vincy a asistat la adunare. A fost o lovitură grea pentru el. Este în joc soarta fiicei și a surorii lui.

– Da, într-adevăr, încuviință doamna Sprague. Nimeni nu-și închipuie că domnul Lydgate o să mai poată umbla cu capul sus prin Middlemarch; situația e atât de îndoielnică în legătură cu cele o mie de lire pe care le-a împrumutat taman la moartea acelui om. Te face pur și simplu să te înfiori.

– Trufia trebuie să sufere o prăbușire, cuvântă doamna Hackbutt.

– Nu-mi pare atât de rău de Rosamunda Vincy, cât de mătușa ei, declară doamna Plymdale. Fata avea nevoie de o lecție.

– Presupun că Bulstrozii or să plece să locuiască pe undeva prin străinătate, își dădu cu părerea doamna Sprague. Așa se procedează, în general, când se întâmplă vreun lucru de rușine într-o familie.

– Harriet va primi o lovitură absolut ucigătoare, afirmă doamna Plymdale. Nu cred să mai fi fost vreodată o femeie atât de zdrobită. O compătimeșc din inimă. Cu toate cusururile ei, n-ai să găsești multe femei mai bune decât ea. Ca fată avea purtările cele mai cuminți, era totdeauna bună la inimă și deschisă la suflet ca lumina zilei. Puteai să te uiți în sertarele ei oricând pofteai – arătau tot așa. Și tot astfel le-a crescut și pe Kate și Ellen. Vă puteți închipui cât de greu îi va veni să pribegască printre străini.

– Doctorul spune că asta le-ar recomanda și soților Lydgate, rosti doamna Sprague. Zice că unul ca Lydgate s-ar fi convenit să se țină printre francezi.

– Aș zice că ei i-ar conveni destul de mult așa ceva, comentă doamna Plymdale; are un fel de ușurătate în felul ei de-a fi. Dar trăsătura asta a

moștenit-o de la maică-sa; nici gând s-o fi căpătat de la mătușa ei Bulstrode, care totdeauna i-a dat povață bună și, după câte știu eu, mai degrabă ar fi măritat-o cu altcineva.

Doamna Plymdale se afla într-o situație care-i provoca oarecare complicații sentimentale. Existase nu numai intimitatea ei cu doamna Bulstrode, ci și o profitabilă relație de afaceri a mării firme de vopsitorie Plymdale cu domnul Bulstrode, ceea ce pe de o parte o făcea să vrea ca părerea mai tolerantă asupra caracterului bancherului să se adeverească, dar pe de alta îi trezea o spaimă cu-atât mai mare de a nu părea că încearcă să-i micșoreze vina. De asemeni, înrudirea recentă a familiei sale cu Toller-ii o pusese în legătură cu cele mai alese cercuri, lucru care o mulțumea sub toate aspectele, în afară de tendința ei spre acele vederi serioase, pe care le considera a fi cele mai bune. Conștiința pătrunzătoare a acelei femei micuțe era oarecum tulburată de procesul de adaptare la criteriile „noi” – opuse viziunii sale – și de mângâirile și satisfacțiile încercate în fața ultimelor evenimente, menite probabil să-i umilească pe cei care necesitau umilire, dar, totodată, să se abată nimicitor asupra vechii sale prietene, ale cărei cusururi ar fi preferat să le vadă pe un fundal de prosperitate.

Între timp, înaintarea iminentă a calamității nu o zdruncinase pe biata doamnă Bulstrode altfel decât sub forma unei tainice tulburări, care fusese mereu prezentă în sufletul ei, de la ultima vizită făcută de Raffles la „Crânguri”. Când omul acela odios venise să bolească la Stone Court, iar soțul ei hotărâse să rămână acolo și să-l vegheze, acceptase ca faptul să-și găsească justificarea în afirmația că Raffles fusese cândva salariatul său și-i primise ajutorul, ceea ce prilejuia o atitudine de bunăvoință față de el, în halul lui de neajutorare și decădere; iar de-atunci fusese încurajată în chip inocent de vorbele mai optimiste rostite de soțul ei cu privire la sănătatea sa personală și de atenția ce continua să o acorde afacerilor. Calmul fusese tulburat când Lydgate îl adusese acasă de la adunare bolnav și, în ciuda asigurărilor încurajatoare primite în zilele ce urmară plângea în taină, convinsă că soțul ei nu suferea numai de o boală trupească, ci și de ceva care-i afecta spiritul. Nu-i dădea voie să-i citească cu glas tare, și abia dacă o lăsa să stea cu el, pretinzând că suferă de o sensibilitate nervoasă la sunete și la mișcări; și totuși, ea bănuia că, încuindu-se în cameră, voia să se ocupe de hârtiile lui. Era sigură că se întâmplase ceva. Poate că pierduse mulți bani; și pe ea o ținea în bezna ignoranței. Neîndrăznind să-și chestioneze bărbatul, i se adresă lui Lydgate în cea de a cincea zi după adunare, când nu ieșise din casă decât pentru a se duce la biserică.

– Domnule Lydgate, te rog să vorbești deschis cu mine; vreau să cunosc adevărul. I s-a întâmplat ceva domnului Bulstrode?

– A suferit un mic șoc nervos, răspunse Lydgate, dornic să scape de întrebare.

Simțea că nu era rolul lui să facă destăinuirea aceea penibilă.

– Dar ce anume i l-a provocat? întrebă doamna Bulstrode, uitându-se drept la el, cu ochii ei mari, negri.

– În aerul sălilor publice, plutește adesea ceva nociv explică Lydgate. Oamenii puternici rezistă acestui factor care poate înrâuri starea anumitor persoane, în funcție de delicatețea organismului lor. Adeseori e imposibil să stabilești momentul precis când s-a produs un atac – sau, mai bine zis, să spui de ce rezistența cuiva cedează într-un anumit moment.

Pe doamna Bulstrode nu o satisfăcu răspunsul lui. Îi stăruia în suflet convingerea că se abătuse asupra soțului său o pacoste care-i era ascunsă, și firea ei se împotriva energic unei astfel de tănuiri. Ceru îngăduința ca fetele să stea cu tatăl lor și se duse cu trăsura în oraș pentru a face câteva vizite, bazându-se pe ipoteza că, dacă s-ar fi aflat că ceva a ieșit prost în afacerile domnului Bulstrode, avea să vadă ori să audă vreun semn în legătură cu aceasta.

Trecu pe la doamna Thesiger, care nu era acasă, și apoi se duse la doamna Hackbutt, de partea cealaltă a cimitirului. Doamna Hackbutt o zări de la o fereastră a etajului, și amintindu-și de teama pe care o manifestase în urmă cu câteva zile la gândul de a o întâlni pe doamna Bulstrode, se simți aproape obligată, de dragul consecvenței, să trimită vorbă că nu e acasă; dar împotriva acestei atitudini protesta subita ei dorință puternică de a trăi senzația unei întrevederi în care era ferm hotărâtă să nu facă nici cea mai ușoară aluzie la ceea ce-i umbla prin minte.

De aceea doamna Bulstrode fu poftită în salon și doamna Hackbutt veni s-o primească, ținându-și buzele mai strânse și frecându-și mâinile mai des decât o făcea de obicei, acestea fiind precauțiunile adoptate împotriva unui limbaj prea slobod. Era hotărâtă să nu întrebe cum se simțea domnul Bulstrode.

– De aproape o săptămână n-a ieșit nicăieri, decât la biserică, spuse doamna Bulstrode, după câteva remarci introductive. Domnul Bulstrode s-a îmbolnăvit atât de rău la adunarea de joi, încât nici nu mi-a venit să părăsesc casa.

Doamna Hackbutt își frecă dosul mâinii ținută lipit de piept cu palma celeilalte mâini, și lăsă să-i rătăcească privirea peste desenul carpetei.

– A fost și domnul Hackbutt la adunare? stăruie doamna Bulstrode.

– Da, a fost, zise doamna Hackbutt, fără a-și schimba atitudinea. Cred că terenul urmează a fi cumpărat prin subscripție publică.

– Să sperăm că nu vor mai fi și alte cazuri mortale de holeră, ca morții

să fie îngropați acolo, grăi doamna Bulstrode. Trecem printr-o încercare cumplită. Dar eu am considerat întotdeauna Middlemarch-ul ca un loc foarte sănătos. Probabil că văd astfel lucrurile fiindcă m-am obișnuit cu orașul acesta încă din copilărie, și n-am cunoscut niciodată un oraș în care mi-ar plăcea mai mult să trăiesc, mai cu seamă spre sfârșitul vieții.

– Desigur că m-aș bucura să locuiești mereu la Middlemarch, doamnă Bulstrode, declară doamna Hackbutt, cu un suspin slab. Oricum, trebuie să învățăm să ne resemnăm, indiferent ce soartă ne-ar fi hărăzită. Deși sunt sigură că totdeauna vor fi în acest oraș oameni care să-ți dorească binele.

Doamna Hackbutt ardea de dorință de-a adăuga: „Dacă primești sfatul meu, ai să te desparți de soțul dumitale”, dar era clar că biata femeie habar n-avea de trăsnetul ce sta gata să cadă asupra capului ei, și doamnei Hackbutt personal nu-i sta în putință decât să o pregătească puțin. Doamna Bulstrode se simți deodată străbătută de un fior rece; neîndoielnic că se ascundea ceva neobișnuit îndărătul acelor vorbe ale doamnei Hackbutt; dar, deși pornise cu dorința de a fi pe deplin informată, se trezi acum incapabilă să urmărească până la capăt curajosul ei țel și schimbă subiectul conversației, trecând la un interogatoriu asupra tinerilor Hackbutt. Curând își luă la revedere, înștiințându-și gazda că se duce să o vadă pe doamna Plymdale. Mergând într-acolo, încercă să-și imagineze că la adunarea aceea trebuie să se fi iscat vreun conflict neobișnuit de aprig între domnul Bulstrode și câțiva dintre frecvenții lui adversari – poate că unul fusese chiar domnul Hackbutt. Asta ar fi lămurit totul.

Dar când deschise conversația cu doamna Plymdale, explicația aceea consolatoare îi păru că nu mai stă în picioare.

„Selina” o primi cu o efuziune patetică și cu o dispoziție de a nu da răspunsuri edificatoare la subiectele cele mai comune, care cu greu ar fi putut să aibă vreo legătură cu o ceartă banală care avusese ca rezultat principal o perturbare a sănătății domnului Bulstrode. De la bun început doamna Bulstrode se gândise că mai degrabă ar interoga-o pe doamna Plymdale, decât pe oricare altă cunoscută; spre surprinderea ei, însă, descoperi că o veche prietenă nu este totdeauna și persoana căreia îți vine cel mai ușor să-i faci confidențe: amintirea unor mărturisiri făcute în alte împrejurări crea o barieră – se ivi și neplăcerea de a fi compătimită și informată de cineva care pe vremuri avea obiceiul să-i cedeze ei întâietate. Căci anumite cuvinte cu tâlc misterios, pe care doamna Plymdale le lăsa să cadă, vorbind despre hotărârea ei de a nu întoarce niciodată prietenilor spatele, o convinseseră pe doamna Bulstrode că trebuie să se fi întâmplat un soi de nenorocire și, în loc de a fi în stare să întrebe, în felul ei franc, înnăscut: „La ce faci aluzie?”, se trezi nerăbdătoare să plece acasă înainte de a fi aflat ceva mai mult. În mintea ei

începu să se înfiripeze convingerea răscolitoare că nenorocirea aceea reprezenta ceva mai grav decât o simplă pierdere bănească, căci își dăduse foarte bine seama și fusese adânc tulburată de faptul că Selina de astă dată, întocmai ca și doamna Hackbutt mai înainte, se ferea să ia în seamă tot ce-i spunea despre soțul ei, de parcă ar fi evitat să remarce o pată în viața prietenei.

Își luă la revedere cu o grabă nervoasă și-i spuse vizitiului să o ducă la depozitul domnului Vincy. Pe parcursul aceluia drum spaima ei deveni atât de puternică, hrănită de impresia aceea de orbecăială în întuneric, încât, când intră în biroul fratelui ei, îi tremurau genunchii și, pe fața ei de obicei înfloritoare, apăruse o paloare mortală. Cam același efect îl produse și asupra domnului Vincy vederea surorii sale; se ridică de pe scaun ca să o întâmpine, o luă de mână și rosti cu nesocotința lui impulsivă:

– Domnul să te ajute Harriet, știi totul!

Momentul acela, fu, poate, mai rău decât toate cele ce-i urmară. Conținea acea experiență concentrată care, în marile crize emoționale, revelează tendința unui temperament și are un caracter profetic pentru actul ultim care va încheia lupta intermediară. Dacă nu și-ar fi amintit de Raffles, doamna Bulstrode ar fi continuat să se gândească doar la ruina financiară, dar în clipa aceea, odată cu privirea și cuvintele fratelui său, mintea îi fu săgetată de ideea vreunui act vinovat al soțului ei – apoi, terorizată, avu viziunea soțului ei expus dezonoarei – și pe urmă, după o clipă de rușine dogoritoare în care simți doar ochii lumii ațintiți asupra-i, dintr-un salt, inima sa fu alături de el; îndoliată dar fără a-i reproșa nimic, se solidariza cu rușinea și izolarea lui. Toate acestea se petrecură în sufletul ei într-o vertiginoasă străfulgerare, pe când se cufunda într-un fotoliu și-și înălța ochii spre frate-su, aplecat asupra-i.

– Nu știu nimic, Walter. Ce este? rosti Harriet, cu glasul stins.

El îi dezvălui totul, într-un fel foarte lipsit de artificii, în crâmpie scurte, făcând-o atentă că scandalul depășea cu mult orice probă concretă, îndeosebi cu privire la sfârșitul lui Raffles.

– Lumea e făcută să pălăvrăgească, zise el. Chiar dacă un om a fost achitat de un juriu, tot or să trăncănească, or să clatine din cap și or să-și facă cu ochiul – așa cum merge lumea, adesea gurile-rele nici nu se sinchiesc dacă este vinovat ori ba. E o lovitură nimicitoare, și îi dăunează lui Lydgate la fel de mult ca și lui Bulstrode. Nu pretind să spun eu care este adevărul. Îmi doresc numai să nu fi auzit niciodată de numele Bulstrode sau de-al lui Lydgate. Mai bine ai fi rămas toată viața o Vincy, și Rosamunda la fel.

Doamna Bulstrode nu-i replică nimic.

– Dar trebuie să suporti situația cât poți de bine, Harriet. Oamenii nu te blamează pe *tine*. Și am să fiu alături de tine, orice ți-ai pune în gând să

faci, o asigură fratele ei, cu o afecțiune colțuroasă, dar bine intenționată.

– Dă-mi brațul ca să mă duc la trăsură, Walter, zise doamna Bulstrode. Mă simt foarte slăbită.

Și când ajunse acasă, fu obligată să-i spună fiicei sale:

– Nu mi-e bine, draga mea; trebuie să mă duc și să mă întind. Ai tu grijă de papă. Lasă-mă liniștită. N-am să cinez.

Se încuie în camera ei. Avea nevoie de timp ca să se deprindă cu conștiința mutilată, cu biata ei viață trunchiată, înainte de a putea să treacă cu pas ferm la noul loc ce-i fusese hărăzit. O lumină nouă, necruțătoare căzuse asupra caracterului soțului său, și nici ea nu putea să-l judece cu îngăduință; cei douăzeci de ani, în cursul cărora știuse să se ascundă de ea, crezuse în el și-l venerase, acum îi reveneau în minte cu amănunte care făceau ca atitudinea lui să-i pară odioasă înșelătoare. Se însurase cu ea având în spate trecutul acela urât, așa încât ei nu-i rămăsese de astă-dată niciun strop de încredere în el ca să-i apere nevinovăția în fața celor mai rele acuzații ce i se aduceau. Pentru firea ei, de o notorie onestitate, împărțășirea unei dizgrații meritate devenea ceva mai amar decât pentru oricare alt muritor.

Dar femeia aceea, cu o educație perfectă, ale cărei fraze și deprinderi ofereau o ciudată cârpăceală de idei luate de ici și de colo, avea un spirit loial. Nu era în stare să-l abandoneze, sub niciun aspect, pe omul a cărui prosperitate o împărțășise aproape jumătate din viața ei și care o îndrăgise cu nestrămutată fidelitate – fiindcă acum căzuse o pedeapsă pe capul lui. Există ființe care abandonează, stând la aceeași masă cu cel părăsit și dormind în același pat cu el, ofilindu-i și mai mult sufletul prin apropierea aceea lipsită de iubire. Când își încuiase ușa, a știut că va trebui să o descuie mai târziu, gata să coboare la nefericitul ei soț, să adopte durerea lui, și să spună despre vina lui: „voi jeli și nu-ți voi aduce nicio mustrare”.

Dar avea nevoie de timp ca să-și adune puterile; avea nevoie să-și ia rămas-bun, suspinând, de la bucuria și mândria vieții ei. După ce se hotărî să coboare, se pregăti prin câteva mici acțiuni care ar fi putut să pară curată nebunie în ochii unui privitor cu inima împietrită; reprezentau felul ei de a comunica tuturor spectatorilor, vizibili și invizibili, că începuse o viață nouă, în care îmbrățișa umilința. Își scoase toate podoabele și își îmbrăcă o rochie neagră simplă, iar în loc de a purta toca ei foarte împodobită și părul aranjat în bucle mari, își pieptănă părul pe spate, lăsându-l să iasă afară din rama unei simple bonete, care o făcea să arate brusc ca o metodistă din perioada de început a acestui cult.

Bulstrode, care știa că soția sa ieșise în oraș și se întorsese acasă spunând că nu se simte bine, își petrecuse timpul în prada unei agitații egale cu a ei. Prevăzuse că soția va afla adevărul de la alte persoane și acceptase

probabilitatea aceea ca pe o formulă mai ușoară pentru el decât orice spovedanie. Acum însă, când își imagina că sosise în sfârșit pentru ea momentul cunoașterii adevărului, aștepta rezultatul cu sufletul la gură. Fiicele sale fuseseră obligate să consimtă a-l părăsi și, deși îngăduise să i se aducă ceva de mâncare nici nu se atinsese de bucate. Simțea cum se stinge încet, cufundat într-o nenorocire lipsită de orice compasiune. Poate că niciodată nu avea să mai citească afecțiune pe fața soției sale. Iar dacă se întorcea spre Dumnezeu, acolo părea să nu capete alt răspuns decât apăsarea ce ți-o dă răsplata primită după faptă.

Se-nserase, bătuse ceasul opt, mai înainte ca ușa să se deschidă și în odaie să intre soția sa. Nu îndrăznea să-și înalțe privirea spre ea. Stătea cu ochii plecați, și când se apropie de el, doamnei Bulstrode îi păru că este mai mic – părea atât de ofilit și de chirchit. Un impuls alcătuit din mila de curând trezită și o veche tandrețe o străbătu ca un talaz și, punându-și mâna peste mâna lui, rezemată de brațul fotoliului, iar cu cealaltă înconjurându-i umerii, glăsui solemn, dar cu bunătate:

– Ridică-ți privirea, Nicholas.

El își înălță privirea, cu o ușoară tresărire și, preț de o clipă, o privi pe jumătate uluit: fața ei palidă, straiete schimbate, ca de doliu, tremurul din jurul gurii, totul grăia: „Știu”, și totuși mâinile și ochii Harrietei se odihneau cu blândețe pe el... Izbucni în plâns și lăcrimară împreună, ea așezându-se alături de el.

Însă nu-și puteau vorbi despre rușinea pe care o îndurau și el și ea, sau despre faptele care se abătuseră asupra lor. Spovedania lui era mută, iar fângăduiala ei de devotament, tot așa. Deși avea o minte deschisă, totuși se ferea de cuvinte care ar fi exprimat cunoașterile lor reciproce, așa cum s-ar fi ferit de pala focului. Ea nu putea întreba: „Câte din toate astea sunt doar calomnii și suspiciuni false?”, iar el nu putea afirma: „Sunt nevinovat”.

LXXV

*„Le sentiment de la fausseté des
plaisirs présents et l'ignorance de la
vanité des plaisirs absents, causent
l'inconstance.”⁸*

Pascal

Pe fața Rosamundei jucase iarăși un licăr de veselie când casa îi fusese eliberată de figura aceea amenințătoare și când toți creditorii dezagreabili fură plătiți. Dar nu era voioasă; viața ei conjugală nu-i împlinise nicio speranță și fusese prădată de orice posibilități lăsate visării. În acel scurt interval de acalmie, Lydgate, amintindu-și că, în orele lui de frământare, avusese adesea ieșiri furtunoase, și îngrijorat de suferința pe care Rosamunda fusese nevoită să o îndure, vădea o gentilețe plină de solitudine față de ea; dar și el își pierduse o parte din vechiul lui entuziasm și simțea încă nevoia de a se referi la o schimbare economică în felul lor de a trăi ca la o chestiune de la sine înțeleasă, încercând s-o împace treptat cu situația, și înăbușindu-și mânia când ea își exprima dorința de a-și muta reședința la Londra. Când nu-i dădea asemenea răspuns, îl asculta tânjind și se întreba pentru ce mai merită să trăiască. Cuvintele aspre și disprețuitoare căzute de pe buzele soțului său la mânia îi jigniseră adânc vanitatea, pe care la început tot el i-o trezise, iar ceea ce considera ea drept felul lui pervers de a privi lucrurile îi inspira o tainică repulsie. Această stare o făcea să-i primească toată tandrețea ca pe un surogat sărăcăcios al fericirii pe care nu izbutise să i-o dea. Erau dezavantajați față de vecinii lor și nu mai exista nicio deschidere spre Quellingham – nu găsea nicio deschidere spre nicăieri, cu excepția vreunei scrisori ocazionale primite de la Will Ladislav. Se simțea atinsă și dezamăgită de hotărârea lui Will de a părăsi Middlemarch-ul, căci – în pofida celor știute și ghicite despre admirația

lui pentru Dorothea – nutrise în taină credința că el îi închina, sau va ajunge neapărat să-i închine mult mai multă admirație, Rosamunda fiind una dintre acele femei care se leagănă în iluzia că oricare bărbat întâlnit le-ar fi preferat pe ele, dacă preferința sa nu ar fi fost lipsită de speranțe. Doamna Casaubon era o femeie foarte bine, din toate punctele de vedere, iar Will își manifestase interesul pentru ea înainte de a o fi cunoscut pe doamna Lydgate. Rosamunda luă felul lui de a o trata – constând dintr-un amestec de jucăușă vânătoare de greșeli și hiperbolică galanterie, drept o deghizare a unui simțământ mai profund, iar în prezența lui simțea acea agreabilă gâdilare a vanității și trăia în acea atmosferă de dramă romantică, pe care prezența lui Lydgate, lipsită de suficientă vrajă, nu o mai putea crea. Ba chiar își închipuia – ce nu și-ar închipui bărbații și femeile, pe aceste tărâmurii? – că Will își exagera admirația pentru doamna Casaubon în scopul de a-i stârni ei gelozia. În felul acesta își descoperise o ocupație creierul sărmane Rosamunda, înainte de plecarea lui Will. Se gândea că din el ar fi ieșit un soț mult mai potrivit pentru ea decât găsise în persoana lui Lydgate. Nicio concepție nu s-ar fi putut dovedi mai falsă decât aceasta, deoarece nemulțumirea resimțită de Rosamunda în căsnicia ei se datora însăși condiției căsătoriei, necesităților de toleranță, și de moderare a eului propriu, pe care ea le impune, și nu firii soțului ei; dar noțiunea plină de ușurătate a unui „Mai bine” ireal avea un farmec sentimental care îi mai înviora plictisul. Construia o mică idilă care urma să aducă o variație în platitudinea vieții ei. Will Ladislav trebuia să rămână veșnic celibatar și să trăiască în preajma ei, spre a-i fi veșnic la dispoziție, închinându-i o pasiune precis definită, deși niciodată pe deplin exprimată, din care, când și când, urmau să fâșnească limbi de flăcări, dând naștere la scene interesante. Plecarea lui îi pricinuisese o dezamăgire proporțională cu închipuirile și-i sporise în chip jalnic sila de Middlemarch; dar mai întâi visase o alternativă urzită în jurul plăcerilor ce-i rezerva relația ei cu familia, la Quellingham.

De atunci necazurile vieții conjugale se agravasera și absența altei consolări o încuraja să mediteze cu regret la acea firavă idilă cu care se hrănise cândva. Bărbații și femeile comit greșeli deprimante cu privirile la propriile sentimente, luându-și nostalgiile vagi și stinghere uneori drept geniu, alteori drept evlavie și, mai des încă, drept o iubire puternică. Will Ladislav scrisese epistole flecare, adresate pe jumătate ei, pe jumătate lui Lydgate, și ea răspunse: intuia că nu era probabil ca despărțirea lor să rămână definitivă, iar acum râvnea din toată inima o singură schimbare; ca Lydgate să se mute la Londra; la Londra totul avea să fie plăcut, și ea pornise să acționeze mânăta de calma hotărâre de a dobândi acest rezultat, când se ivi o fâgăduială subită, și încântătoare care o însufleți.

Apăruse cu puțin înainte de adunarea aceea memorabilă ținută în sala primăriei, și nu era nici mai mult nici mai puțin decât o scrisoare trimisă de Will Ladislaw lui Lydgate, centrată, într-adevăr, pe noul său interes pentru planuri de colonizare agricolă, dar menționând în treacăt că ar putea găsi cu cale să facă în săptămânile următoare o vizită la Middlemarch – o necesitate foarte plăcută, afirmă el, aproape la fel de bine-venită ca și o vacanță pentru un elev de școală. Spera că mai dispune de vechiul lui loc pe carpetă și că se mai găsea un stoc mare de muzică pus deoparte pentru el. Dar se declara absolut nesigur cu privire la dată. În timp ce Lydgate îi citea Rosamundei scrisoarea, fața ei arăta ca o floare redeșteptată la viață, devenind mai dragălașă și mai atrăgătoare. Acum nu mai trebuia să înfrunte nimic de îndurat: datoriile erau plătite, sosea domnul Ladislaw, iar Lydgate avea să fie convins să părăsească Middlemarch-ul și să se stabilească la Londra, care „se deosebea atât de mult de un oraș provincial”.

Părea că întrezărise un crâmpei de dimineată strălucitoare. Curând însă cerul se întunecă iarăși deasupra capului bieteii Rosamunda. Soțul ei era cuprins din nou de-o tristețe ale cărei pricini nu i le împărtășea nicidecum, căci se temea să-și dezvăluie sentimentele lui contradictorii în fața apatiei și răstălmăcirii ei – dar care căpătă curând o explicație dureros de ciudată, străină de tot ce cunoscuse până atunci din ceea ce i-ar putea înrâuri fericirea. În noua ei fază de voioșie, spunându-și că Lydgate trece doar printr-o criză de ursuzenie mai rea ca de obicei, care-l făcea să-i lase remarcile fără răspuns și, în mod evident, să se ferească din calea ei cât mai mult, se hotărâse, la câteva zile după adunare și fără a-i pomeni lui nimic, să trimită invitații la o mică serată, având convingerea de nezdruccinat că făcuse un pas judicios, deoarece oamenii păreau să se țină la distanță de ei, ori ea voia să restabilească vechiul ritm al relațiilor sociale. După ce invitațiile aveau să fie acceptate, intenționa să-l pună la curent și pe Lydgate și să-i dea o înțeleaptă povață asupra modului în care se cuvine să se poarte un medic cu vecini lui; căci Rosamunda își dădea cele mai solemne ifose posibile cu privire la îndatoririle altora. Dar toate invitațiile fură refuzate, și ultimul răspuns negativ pică în mâinile lui Lydgate.

– Asta-i mângăleala lui Chichely. Despre ce-ți scrie? întrebă Lydgate cu un ton mirat, în timp ce-i înmâna biletul. Rosamunda fu obligată să-l lase să vadă conținutul și, aruncându-i o căutătură severă, tună:

– La ce naiba ai trimis invitațiile fără să-mi spui, Rosamunda? Te rog, insist, să nu inviți pe nimeni în casa aceasta. Presupun că ai mai invitat și pe alții, și te-au refuzat.

Ea nu scoase o vorbă.

– Mă auzi? urlă Lydgate.

– Da, desigur că te aud, replică Rosamunda, întorcându-și capul într-o parte, cu unduirea grațioasă a unei păsări cu gât lung.

Lydgate își azvârli capul pe spate, fără niciun fel de grație, și ieși din cameră, dându-și seama că se află într-o stare de spirit primejdioasă. Prin mintea Rosamundei trecu gândul că devenea din ce în ce mai insuportabil – fără să fi avut niciun motiv special pentru atitudinea aceea bățoasă. Predispoziția de a nu-i împărtăși ceva de care era sigur dinainte că n-avea s-o intereseze creștea, prefăcându-se într-un obicei mecanic, așa că ea ignoră orice amănunt legat de mia aceea de lire, afară de faptul că împrumutul îl acordase unchiul ei Bulstrode. Toanele odioase ale lui Lydgate și aparenta ocolire a căminului lor de către vecini – o împrejurare rămasă inexplicabilă pentru ea – nu puteau fi puse defel în legătură cu înlăturarea dificultăților bănești. Dacă invitațiile ar fi fost acceptate, s-ar fi apucat să invite și pe mamă și restul familiei, pe care nu-i mai văzuse deloc de câteva zile, și acum își puse boneta ca să iasă și să cerceteze ce se întâmplase cu ei toți, ghicind subit că s-ar fi urzit o conspirație destinată să o lase cufundată în izolare, cu un soț dispus să ofenseze pe toată lumea. Trecuse de ora cinei, și-și găsi părinții singuri în salon. O întâmpinără cu figuri triste, spunându-i: „Ei, draga mea!” și nimic mai mult. Niciodată nu-și mai văzuse tatăl atât de abătut și, așezându-se lângă el, zise:

– S-a întâmplat ceva, papă?

El nu răspunse, dar doamna Vincy o întreabă:

– Vai, draga mea, n-ai auzit nimic? N-o să treacă mult până să ajungă și la urechile tale.

– E vorba de Tertius? întreabă Rosamunda, pălind. Ideea de necaz se asocia imediat, de la sine, cu ceea ce fusese inexplicabil pentru ea în purtarea lui.

– Vai, scumpa mea, da. Când te gândești că te-ai măritat ca să te lovești de asemenea necazuri! O duceai destul de rău cu datoriile, dar asta va fi și mai rău.

– Stai, stai, Lucy, interveni domnul Vincy. N-ai auzit nimic despre unchiul tău Bulstrode, Rosamunda?

– Nu, papă, mărturisi sărmana făptură, simțind cum necazul acesta parcă nu ar fi făcut parte din tot ceea ce trăise până atunci, ci ar fi fost vreo purtare invizibilă ce-o prindea într-o încleștare de fier care făcea să i se topească sufletul.

Tatăl său îi povesti totul, încheindu-și astfel spusele:

– E mai bine pentru tine să știi cum stai, scumpa mea. Cred că Lydgate nu va avea încotro și va trebui să părăsească orașul. Lucrurile s-au întors împotriva lui. Aș zice că nu putea împiedica această desfășurare. Nu-l

înviniuesc că ar fi făcut vreun rău, urmă domnul Vincy.

Până atunci, fusese întotdeauna dispus să-i găsească lui Lydgate toate vinile posibile.

Rosamunda primi o lovitură puternică. I se părea că nimeni nu avea parte de o ursită mai aspră și mai crudă decât a ei; să se fi măritat cu un om care devenise ținta unor suspiciuni infame! În multe cazuri, rușinea este resimțită ca fiind partea cea mai rea a crimei, și ar fi fost nevoie de o mare doză de reflecție – lucru de care Rosamunda nu se dovedise niciodată în stare – pentru a descurca ițele și a pricepe, în momentele acelea, că nenorocirea era mai mică decât dacă s-ar fi aflat în mod cert despre o acțiune criminală comisă de soțul ei. Toată rușinea lumii părea să se fi concentrat acolo. Și ea, inocentă, se măritase cu omul acela având convingerea că el și familia lui reprezentau o glorie! Păstră față de părinți reticența ei dintotdeauna și spuse doar că, dacă Lydgate ar fi procedat după dorința ei, de mult ar fi părăsit Middlesmarch-ul.

– Suportă lovitura mai presus de orice așteptări! constată maică-sa, după plecarea ei.

– A, slavă Domnului! exclamă domnul Vincy, care era la pământ.

Dar Rosamunda se duse acasă stăpânită de un sentiment de justificată silă față de soțul ei. Ce făcuse de fapt – cum acționase în realitate? Asta nu știa. Dar de ce nu-i spusese totul? Nu atinsese față de ea subiectul acesta și, bineînțeles, ea nu-i putea vorbi. O dată îi venise în minte să-l roage pe tatăl ei să o lase să se întoarcă iar acasă; dar chibzuind pe îndelete, perspectiva aceea îi apărui cu desăvârșire searbădă: o femeie măritată, înapoiată pentru a trăi laolaltă cu părinții – în asemenea poziție, viața nu părea să mai aibă niciun sens pentru ea, nu se putea vedea într-o asemenea situație.

În următoarele două zile, Lydgate observă o schimbare în purtarea ei și crezu că îi ajunseră la urechi veștile proaste. Avea oare să deschidă discuția asupra lor, sau va menține la nesfârșit tăcerea care părea să implice că îl judecă vinovat? Trebuie să ne amintim că mintea lui trecea printr-o stare morbidă, în care aproape orice contact trezea suferință.

Desigur, în acest caz, Rosamunda avea un temei egal de a se plânge de rezerva și lipsa lui de încredere față de ea; dar, în sufletul lui covârșit de amărăciune, se scuza singur; nu era oare îndreptățit să evite neplăcerea de a-i vorbi, de vreme ce ea, acum când cunoștea adevărul, nu simțea niciun imbold de a discuta cu el? Dar pe un plan mai profund, Lydgate își dădea seama că el căzuse în culpă, ceea ce îl făcea să se frământa, și tăcerea dintre ei deveni intolerabilă pentru amândoi; era ca și cum ar fi plutit împreună în voia valurilor pe o epavă, fără să se uite unul la altul.

Se gândi: „Sunt un neghiob. Oare n-am renunțat să mă mai aștept la ceva? M-am însurat cu grija, nu cu ajutorul.” Și în seara aceea îi spuse:

– Rosamunda, ai aflat ceva care te-a necăjit?

– Da, răspunse ea, punând deoparte broderia la care continuase să lucreze, cufundată într-o toropeală semiconștientă, cu totul deosebită de comportarea ei obișnuită.

– Ce-ai auzit?

– Totul, îmi închipui. Mi-a spus papă.

– Că lumea mă consideră un netrebnic?

– Da, rosti Rosamunda cu glas abia auzit, începând să coasă din nou, cu gesturi automate.

Urmă o tăcere. Lydgate se gândea: „Dacă are măcar un dram de încredere în mine – dacă ar avea cea mai vagă idee despre ceea ce simt eu, s-ar cuveni să-mi vorbească acum și să spună că nu mi-am meritat nenorocirea”.

Dar Rosamunda, la rândul ei, își mișca mai departe degetele, cuprinsă de langoare. Aștepta ca orice avea să fie rostit pe tema aceea să vină de la el. Ce știa ea? Iar dacă el nu săvârșise nicio fărădelege, de ce nu făcea ceva ca să se dezvinovățească?

Această tăcerea a ei revărsă un nou torent de fiere în dispoziția amară care-l îndemnase pe Lydgate să-și spună că nimeni nu mai credea în el; nici măcar Farebrother nu le mai călcase pragul. Se hotărâse să-i pună Rosamundei întrebări, cu intenția ca, prin conversație, să împrăștie ceața înghețată adunată între ei, dar simțea cum hotărârea lui e paralizată de o ranchiună dezolantă. Până și necazul acela, ca și restul, părea să fie privit de Rosamunda de parcă i-ar fi aparținut numai ei.

Pentru soția sa, el era o ființă aparte, făptuind mereu lucrurile împotriva cărora obiecta ea. Se ridică de pe scaun cu un impuls mândru și, vârfându-și mâinile în buzunare, se învârti de la un capăt la celălalt al încăperii. În tot acest timp îi da ghes intuiția intimă că ar trebui să-și stăpânească mânia și să-i spună totul, convingând-o de realitatea faptelor. Fiindcă aproape învățase lecția că trebuie să se adapteze la firea ei și, deoarece ea dispunea de prea puțină căldură sufletească, trebuia să ofere el mai multă. Curând reveni la intenția de a-și deschide inima: nu trebuia să piardă prilejul. Dacă izbutea să o facă să simtă, cu oarecare solemnitate, că avea de-a face cu o calomnie pe care trebuia s-o înfrunte și nu să fugă de ea, și că tot necazul îl lovise din pricina disperatei sale nevoi de bani, ar fi fost un moment potrivit pentru a-l pleda cu căldură că trebuiau să fie uniți în hotărârea de a se descurca cu cât mai puține cheltuieli posibile, ca să poată trece prin furtuna aceea și să-și păstreze independența. Se gândea să-i menționeze măsurile concrete pe care dorea să le ia și să-i câștige colaborarea. Era constrâns să încerce acest lucru – altminteri ce-i mai rămânea de făcut?

Nu știu cât timp se învârtise, stingherit, în sus și-n jos prin cameră,

dar Rosamunda simțea că de mult ar fi vrut să-l vadă odată așezându-se. Începuse și ea a chibzui că prilejul era nimerit pentru a-l îndemna stăruitor să facă ceea ce se cuvenea. Oricare ar fi fost adevărul privitor la toată calamitatea aceea, nu-i dădea pace o teamă care se făcea simțită mai presus de orice.

În cele din urmă, Lydgate se așează, nu pe scaunul lui obișnuit ci pe unul mai apropiat de Rosamunda, aplecându-se spre ea și privind-o cu gravitate, înainte de a ataca din nou tristul subiect. Până în minutul acela se stăpânise și se pregătea să vorbească, cu o notă solemnă în glas, ca pentru o ocazie care nu avea să se mai repete. Tocmai deschisese gura, când Rosamunda, lăsând să-i atârne moale mâinile, se uită la el și glăsui:

– Cu siguranță, Tertius...

– Da?

– Cu siguranță că de data asta ai renunțat în sfârșit, la ideea de a rămâne în Middlemarch. Nu mai pot trăi aici. Haide să plecăm la Londra. Papă și toți ceilalți spun că ai face mai bine să pleci. Orice nenorocire aș avea de suportat, ar fi mai lesne pentru mine dacă m-aș afla departe de acest oraș.

Lydgate se simțea strivit de o jalnică oropsire. În locul aceluiașuvoi de critici pentru care se pregătise, încordându-și eforturile, iată că trebuia să treacă iarăși prin vechea încercare. Nu putea să îndure. Schimbându-și rapid atitudinea, se ridică și ieși din odaie.

Poate că dacă ar fi avut destulă tărie pentru a persista în hotărârea lui de a fi cu atât mai ferm, cu cât era ea mai slabă, seara aceea s-ar fi încheiat cu un rezultat mai bun. Dacă furia lui ar fi putut suporta frâna aceea, ar fi fost încă în stare să modeleze mentalitatea și voința Rosamundei. Nu putea nutri certitudinea că orice fire, oricât de inflexibilă sau deosebită ar fi, va putea opune rezistență influenței venite din partea unei ființe înzestrate cu o personalitate mai robustă. Asemenea firi pot fi luate cu asalt și convertite pentru moment, devenind o parte a sufletului care le împresoară în ardoarea avântului său. Dar bietul Lydgate purta înlăuntrul sufletului său o rană care zvâcnea și energia sa se dovedi mai prejos de misiunea asumată.

Începutul unei înțelegeri reciproce și al hotărârii comune părea la fel de îndepărtat ca oricând; ba chiar drumul spre armonie părea tăiat de impresia unui efort absolut zadarnic. Trăiau de la o zi la alta, cu gândurile încă dezbinat, Lydgate văzându-și mai departe de treburile lui, cu disperare, iar Rosamunda simțind, cu oarecare îndreptățire, că purtarea soțului ei era crudă. Nu avea rost să-i mai spună ceva lui Tertius; dar când va bate ceasul să sosească Will Ladislav, era hotărâtă să-i povestească lui totul. În pofida reticenței sale obișnuite, avea nevoie de cineva care să recunoască ce nedreptăți suferise.

8 Nestatornicia umană este prilejuită de impresia că plăcerile prezentului sunt false și de ignorarea deșertăciunii plăcerilor de care nu ne putem bucura (fr.) (n.t.).

LXXVI

*Milă-amor, pace-ndurare,
Disperații le-aduc rugi,
Și-unor virtuți de-nălțare,
Dăruiesc mulțumiri vii.*

.....
*Iertarea-are al inimii preaplin,
Mila-are chip uman;
Iubirea-i om pe un tron divin,
Iar pacea, strai uman.*

William Blake, *Cântecele Inocenței*

Peste câteva zile, Lydgate călărea spre Lowick Manor, ca urmare a unei invitații adresate de Dorothea. Invitația nu fusese neașteptată, deoarece venise după o scrisoare primită din partea domnului Bulstrode, în care bancherul declara că dădea din nou curs măsurilor referitoare la plecarea sa din Middlemarch și-i reamintea lui Lydgate de comunicările prealabile făcute cu privire la Spitalul Nou. Fusese de datoria lui, înainte de a face alți pași, să înfățișeze iarăși problema doamnei Casaubon, care acum dorea – ca și mai înainte – să discute chestiunea cu Lydgate. „Se poate ca vederile dumitale să fi suferit unele schimbări, scria domnul Bulstrode, dar și în cazul acesta este de dorit să le expui în fața ei.”

Dorothea îi aștepta sosirea cu un interes arzător. Deși, din respect pentru sfătuitorii ei masculini, se opriase de la ceea ce *Sir James* numea: „amestecul în această afacere Bulstrode”, situația grea a lui Lydgate nu lăsa nicio clipă de liniște minții sale, și când Bulstrode puse din nou pe tapet problema Spitalului, simți că venise pentru ea prilejul pe care fusese împiedicată să-l grăbească. În căminul ei îmbelșugat, sau rătăcind pe sub

crengile copacilor seculari din parc, gândul îi zbură la soarta altora și emoțiile îi erau întemnițate. Ideea unei acțiuni binefăcătoare, aflate la îndemâna ei, „o obseda ca o patimă”, și cum nevoia altuia îi răsărea deodată în fața ochilor sub forma unei imagini precis conturate, o făcea să fie preocupată de năzuința de a oferi o alinare și răpea orice gust tihnei sale. Nutrea o speranță încrezătoare în întrevedere aceea cu Lydgate, neținând seama nicio clipă de cele ce se spuneau despre rezerva care-l caracteriza; și neținând deloc seama că ea era o femeie tânără. Nimic nu i-ar fi putut părea mai puțin însemnat Dorotheei decât insistența asupra tinereții și a sexului ei, când se simțea împinsă către manifestarea solidarității ei umane.

Cum stătea și aștepta în bibliotecă, nu se putu opri să re trăiască toate scenele din trecut care-l aduseseră pe Lydgate în mijlocul amintirilor sale. Toate își datorau sensul căsătoriei ei și necazurilor aduse de căsnicie – dar nu: se iveau alte două ocazii în care imaginea lui Lydgate se asocia în mod penibil cu soția lui și cu altcineva. Durerea îi fusese alinată, dar lăsase să mijească în sufletul ei o ipoteză asupra a ceea ce ar putea însemna pentru Lydgate căsătoria lui, și o susceptibilitate față de cea mai ușoară aluzie la doamna Lydgate. Asemenea gânduri erau pentru ea precum acțiunea unei drame și o făceau să-i strălucească ochii, dând un aer de intensitate întregii sale făpturi, deși se mărginea să privească, pe fereastra bibliotecii cu mobile brune, la gazonul și mugurii sclipitori, în culori crude, care se reliefau pe fundalul tufișurilor de plante veșnic verzi, cu nuanțele lor închise.

Când Lydgate intră în încăpere, Dorothea fu aproape izbită de schimbarea întipărită pe fața lui, schimbare bătătoare la ochi pentru ea, care nu-l mai văzuse de două luni. Nu era vorba de faptul că se trăsese la față, ci de acea stare, trădată adeseori chiar de chipurile tinere, care rezultă din prezența stăruitoare a mâniei și descurajării. Privirea ei cordială, când îi întinse mâna, îi îndulci expresia, dar numai cu o undă de melancolie.

– De multă vreme țiineam să te văd, domnule Lydgate, spuse Dorothea după ce se așezară față-n față. Dar am amânat să te invit, până ce domnul Bulstrode nu mi s-a adresat din nou, în legătură cu Spitalul. Știu că avantajul de a păstra administrarea lui separată de cea a Dispensarului depinde de dumneata sau, cel puțin, de condițiile prielnice la care ești încurajat să speri, ținându-l sub controlul dumatile. Și sunt sigură că nu vei refuza să-mi spui exact ce gândești.

– Vreți să decideți dacă trebuie să acordați Spitalului un sprijin generos, grăi Lydgate. Dacă-mi urmez îndemnul conștiinței, nu vă pot sfătui să faceți acest lucru în funcție de vreo activitate a mea. S-ar putea să fiu obligat să părăsesc orașul.

Vorbea cu fraze tăioase, măcinat de durerea disperării că nu va putea

duce la îndeplinire un scop căruia Rosamunda își pusese în gând să i se opună.

– Nu cumva din cauză că nu ai pe nimeni care să creadă în dumneata? întrebă Dorotheea, slobozindu-și cuvintele cu claritate, din preaplinul inimii. Cunosc nefericitele falsități debitate pe seama dumitale. Am știut din prima clipă că sunt false. Nu ai făcut niciodată ceva josnic. Nu ai putea săvârși nimic dezonorant.

Era prima asigurare de încredere pe care o auzeau urechile lui Lydgate. Trase aer adânc în piept și rosti:

– Vă mulțumesc.

Nu putea spune mai mult: era ceva foarte nou și straniu în viața lui, ca puținele cuvinte de încredere venite de la o femeie să însemne atâta pentru el.

– Te rog stăruitor să-mi povestești cum s-a desfășurat totul, urmă Dorothea, fără teamă. Sunt sigură că relevarea adevărului te va absolve de învinuire.

Lydgate se ridică din fotoliu și se duse la fereastră, uitând în ce loc se află. De atâtea ori se aplecase, în mintea lui, asupra posibilității de a explica totul, făcând abstracție de aparențele agravante care ar fi pledat, poate, în chip părtinitor, împotriva lui Bulstrode: și de-atâtea ori se hotărâse împotriva acestei posibilități; de atâtea ori își spusese în sinea lui că afirmațiile sale nu ar schimba cu nimic impresiile oamenilor – încât vorbele Dorotheei sunau acum ca o tentație de a săvârși un act pe care sobrietatea lui îl etichetase drept nechibzuit.

– Povestește-mi, te rog, urmă Dorothea cu o franchețe simplă. Și pe urmă ne putem sfătui. Nu e plăcut să lași oamenii să judece pe cineva pe baze greșite, când acest lucru poate fi împiedicat.

Lydgate se întoarse, amintindu-și unde se află, și văzu chipul Dorotheei, care-l privea cu o duioasă și încrezătoare gravitate. Prezența unei firi nobile, generoasă în dorințele sale, caldă în caritatea ei, ne schimbă optica: începem să vedem din nou lucrurile cu contururile lor mai vaste, mai domoale, și să credem că și noi putem fi judecați și văzuți în deplinătatea caracterului nostru. Întrăurirea aceea începuse să acționeze și asupra lui Lydgate, care multe zile în șir văzuse viața cu ochii unei ființe târâte, zbătându-se inutil în mijlocul gloatei. Se așeză la loc și simți cum își redobândește vechea personalitate, conștient că se află alături de o faptură care crede în el.

– Nu vreau, începu el, să mă arăt aspru cu Bulstrode, care mi-a împrumutat o sumă de care aveam nevoie – deși mai degrabă m-aș fi lipsit de banii lui. Este hăituit și nenorocit și mai are doar un biet strop de viață în el, dar mi-ar face plăcere să vă spun totul. Va fi o mângâiere pentru mine să-mi îndrept cuvintele într-acolo unde încrederea mi-a fost acordată de la bun

început și unde nu voi apărea că țin să ofer mărturie pentru a-mi apăra propria onestitate. Veți fi leală și față de altul așa cum ați fost leală și față de mine.

– Te rog să ai încredere în mine, grăi Dorothea, nu voi repeta absolut nimic fără învoirea dumitale. Dar cel mai mărunț lucru ce-aș putea face ar fi să spun că mi-ai clarificat toate împrejurările și acum știu că, în niciun caz, nu ești vinovat. Domnul Farebrother mi-ar da crezare, ca și unchiul meu, și *Sir James Chettam*. Ba chiar știu că sunt în *Middlemarch* unele persoane la care m-aș putea duce; și, cu toate că nu mă cunosc prea bine, m-ar crede. Ar ști că nu urmăresc alte țeluri decât adevărul și dreptatea. Mi-aș da orice osteneală ca să te disculp. Eu am foarte puține lucruri de făcut. Nu pot face altceva mai bun pe lumea aceasta.

Glasul Dorotheei, în timp ce trasa acel plan copilăresc a tot ce-avea să întreprindă, putea fi luat ca o dovadă că era capabilă să realizeze de fapt totul. Tandrețea inflexiunilor ei feminine părea gata să înalțe o baricadă de apărare împotriva celor gata să acuze. *Lydgate* nu stătu să-și spună că gazda vădea o exaltare donquihotească; se lăsă, pentru prima dată în viața lui, în voia simțământului încântător de a se bizui în întregime pe o simpatie generoasă, fără nicio frână impusă de rezerva orgoliului. Și îi povesti totul, din momentul când – sub apăsarea dificultăților sale bănești – se adresase, pentru prima dată lui *Bulstrode*; treptat, antrenat de ușurarea de a vorbi, trecu la o dezvăluire mai amănunțită a celor ce-i umblaseră prin minte – afirmând deschis faptul că tratamentul aplicat de el pacienților se opunea practicii dominante, ajungând în cele din urmă la îndoielile lui, la idealul său în materie de datorie medicală, și la incertitudinea în care se zbătea: dacă acceptarea banilor adusesese vreo schimbare în înclinarea lui particulară și în comportarea sa profesională, deși nu alterase întru nimic îndeplinirea oricărei îndatorii recunoscute în mod public.

– De atunci a ajuns la cunoștința mea, adăugă el, că *Hawley* a trimis pe cineva să o descoase pe menajera de la *Stone Court*, iar femeia i-a spus că i-a dat pacientului tot opiul din fiola lăsată de mine, precum și o porție zdravănă de rachi. Dar asta nu e cu nimic împotriva prescripțiilor uzuale, chiar a celor date de profesioniști de mâna întâi. Suspiciunile ivite împotriva mea nu au vreun reazem în această direcție: se întemeiază pe convingerea că am primit bani, că *Bulstrode* avea motive puternice de a dori moartea omului și mi-a dat banii aceia drept mită, ca să mă învoiesc la anumite practici vătămătoare, fatale pacientului; în orice caz, că aș fi fost mituit ca să-mi țin gura. Sunt exact suspiciunile care se agață în chipul cel mai îndărătnic de un om, deoarece corespund unor predispoziții omenești și nu ai niciodată dovezi împotriva lor. Cum de s-a întâmplat să mi se încalce ordinele, asta e o întrebare al cărui răspuns nu-l cunosc. Mai există posibilitatea ca *Bulstrode* să

nu se fi făcut vinovat de nicio intenție criminală – ba chiar e posibil să n-aibă nimic de-a face cu neascultarea și pur și simplu să se fi abținut de a menționa abaterea menajerei. Dar toate acestea nu au nicio legătură cu convingerea publică. Este unul dintre acele cazuri în care un om se trezește condamnat numai pe baza caracterului său. Se crede că ar fi comis o crimă, în vreun mod nedefinit, numai pentru că a avut un mobil de a o făptui, iar caracterul lui Bulstrode m-a contaminat și pe mine, doar fiindcă am luat bani de la el. Sunt pur și simplu ca lovit de mălură, ca un bob de grâu vătămat – treaba este făcută și nu poate fi desfăcută.

– O, ce soartă aspră! exclamă Dorothea. Înțeleg cât de greu îți vine să te justifici singur. Și toate acestea să se fi abătut asupra dumitale, care ai intenționat să duci o viață pusă în slujba unor țeluri mai înalte decât muritorii de rând și să descoperi ce-i mai bine. Nici prin gând nu-mi trece să accept ca această situație să rămână imuabilă. Știu ce ideal urmăreai. Îmi aduc aminte ce mi-ai spus când mi-ai vorbit pentru prima dată despre Spital. Nu există mângâiere la care să mă fi gândit mai mult decât la aceasta: să iubești ceea ce este mareț, să te străduiești a-l atinge, și să dai greș.

– Da, încuviință Lydgate, simțind că descoperise în sfârșit terenul pe care se înălța deplina semnificație a mângâierii sale. Aveam anumite ambiții. Voiam ca totul să se înfățișeze altfel pentru mine. Credeam că am mai multă tărie morală și stăpânire de sine. Dar obstacolele cele mai teribile sunt de asemenea natură că nimeni nu le poate vedea, afară de tine însuși.

– Ce-ar fi, rosti cu ton meditativ Dorothea, ce-ar fi să menținem spitalul așa cum este acum, și dumneata să rămâi aci, deși ai beneficia de prietenia și de sprijinul numai a câtorva; atunci pornirea ostilă manifestată împotriva dumitale s-ar stinge treptat; ar apărea împrejurări în care oamenii s-ar vădea siliți să recunoască ce nedreptți au fost cu dumneata, fiindcă ar constata că ai intenții curate. Poți însă să dobândești o mare faimă, ca Louis și Laennec, despre care te-am auzit vorbind, și vom fi cu toții mândri de dumneata, încheie ea, cu un zâmbet.

– Asta s-ar putea adevări, dacă mi-aș redobândi vechea încredere în forțele mele, spuse Lydgate pe un ton jalnic. Nimic nu mă amărăște mai cumplit decât ideea de a întoarce spatele și de a da bir cu fugiții dinaintea acestei calomnii, lăsând-o să-și facă mendrele în urma mea. Totuși, nu-i pot cere nimănui să pună la bătaie o sumă importantă pentru un plan care depinde de mine.

– Pentru mine ar merita negreșit să fac acest efort, afirmă Dorothea, cu simplitate. Numai că, gândește-te. Mă simt foarte jenată fiindcă e vorba de banii mei, și mi se spune că am prea puțini pentru unul dintre proiectele mele mari, care mi-era cel mai scump, și totuși am prea mulți. Nu știu ce să fac. Am

un venit personal de șapte sute de lire pe an, și alte o mie nouă sute anual lăsate de domnul Casaubon, plus vreo trei-patru mii de lire, bani gheață, depuși în bancă. Voiam să scot o parte din bani, pe care să-i înlocuiesc apoi treptat din venitul meu care-mi prisosește, și să cumpăr cu ei un teren pe care să întemeiez un sat menit să fie o școală de bună organizare și de muncă; dar *Sir James* și cu unchiul meu m-au convins că așa întâmpina un risc prea mare. Așa că, vezi, lucrul de care m-aș bucura cel mai mult ar fi să-mi investesc banii într-o inițiativă valoroasă; mi-ar plăcea să fac mai bună viața oamenilor. Mă simt foarte stingherită – toți banii ăștia curg în mâna mea, deși nu am nevoie de ei.

Un zâmbet împrăștiat norul mohorât de pe fața lui *Lydgate*. Sinceritatea de copil cu ochi gravi cu care *Dorothea* rostea toate acestea era irezistibilă, îmbinându-se în chip încântător cu prompta ei înțelegere pentru experiența înaltă. (Despre experiența inferioară, cum se dovedește a fi cea care joacă mare rol în mersul lumii, biata doamnă *Casaubon* avea o cunoaștere mioapă, nebuloasă, prea puțin ajutată de imaginația sa). *Dorothea* luă zâmbetul lui *Lydgate* drept o încurajare a planurilor ei.

– Cred că-ți dai seama acum că ai vorbit mânat de prea multe scrupule, zise dânsa, pe-un ton convingător. Spitalul ar fi una dintre acțiunile binefăcătoare; iar a doua ar fi să-ți reîntregești și să-ți reînsănătoșești viața.

Lui *Lydgate* îi pieri zâmbetul de pe buze.

– Aveți și bunătatea suflați-vă și banii necesari pentru a realiza toate acestea, dacă ar putea fi făcute, zise el. Dar...

Ezită un scurt răstimp, privind în gol pe fereastră; iar ea rămase într-o tăcută așteptare. În cele din urmă, se întoarse spre *Dorothea* și-i spuse năvalnic:

– De ce nu v-aș mărturisi? Dumneavoastră cunoașteți ce fel de legături înseamnă căsnicia. Veți înțelege totul.

Dorothea simți că începe să-i bată mai iute inima. Avea parte și de durerea aceasta? Se temu însă să rostească vreun cuvânt, și el urmă imediat:

– Este imposibil pentru mine să acționez în vreo direcție – să fac vreun pas – fără a ține cont de fericirea soției mele. Lucrul a cărui îndeplinire m-ar putea face fericit, dacă aș fi singur, a devenit imposibil pentru mine. Nu o pot vedea suferind. S-a măritat cu mine fără a ști la ce se angajează, și poate ar fi fost mai cuminte pentru ea să nu fi făcut acest pas.

– Știu, știu ce înseamnă, nu ai fi în stare să-i provoci vreo suferință, dacă nu ai fi obligat s-o faci, zise *Dorothea*, păstrând amintirea intensă a propriei sale vieți.

– Și soția mea și-a pus în gând să nu rămână în oraș. Vrea să plece de aici. Necazurile prin care a trecut au obosit-o, rosti *Lydgate*, întrerupându-se

iarăși, ca nu cumva să fi spus prea mult.

– Dar când și-ar da seama ce lucruri bune ar putea ieși dacă ar rămâne aici... îl muștră Dorothea, privindu-l pe Lydgate de parcă ar fi uitat motivele asupra cărora meditase abia cu puțin înainte.

El nu vorbi imediat.

– Nu și-ar da seama, răspunse în cele din urmă, sec, simțind că declarația aceea se putea lipsi de alte explicații. Și, într-adevăr, mi-am pierdut orice brumă de curaj de a-mi putea duce viața aici.

Făcu o pauză scurtă și apoi, cedând impulsului de a o lăsa pe Dorothea să vadă mai în profunzime dificultățile vieții sale, adăugă:

– Trebuie să recunosc că necazurile noastre au lovit-o în mod confuz. Nu am fost în stare să vorbim între noi despre asta. Nu-mi pot da seama ce idee și-a format în mintea ei privitor la noua întorsătură a lucrurilor: s-ar putea să o chinuie teama că am comis într-adevăr ceva mârșav. Eu port vina: se cădea să am o atitudine mai deschisă. Dar am trecut printr-o suferință crudă.

– Mă pot duce să stau eu de vorbă cu ea? întrebă Dorothea cu fervoare. Mi-ar accepta simpatia? I-aș spune că nu meriți blamul, în fața judecății nimănui, afară de a dumitale personal. I-aș spune că toate mințile cinstite te vor absolvi de orice vină. I-aș îmbărbăta inima. Vrei să o întrebi dacă pot veni s-o văd? Am mai vizitat-o odată.

– Sunt sigur că poți, spuse Lydgate, prinzând din zbor propunerea, cu oarecare speranță. Se va simți onorată – îmbărbătată, cred, de dovada că cel puțin dumneavoastră mă stimați. Nu-i voi vorbi despre venirea dumneavoastră – ca să nu o poată atribui intervenției mele. Știu foarte bine că nu s-ar cuveni să las pe alții să-i vorbească, dar...

Se întrerupse, și o clipă domni tăcerea. Dorothea se stăpâni să-i spună ce plutea în mintea ei – cât de limpede se convinsese că pot exista bariere invizibile în conversația dintre soț și soție. Până și expresia compătimirii deșteptate de chestiunea aceasta putea să producă o rană. Reveni la aspectul mai exterior al situației lui Lydgate, rostind cu voioșie:

– Și dacă doamna Lydgate ar afla că aveți prieteni care cred în dumneata și sunt gata să te sprijine, atunci ar putea fi bucuroasă să rămâi la locul dumitale, să-ți redobândești speranțele și să înfăptuiești ceea ce intenționezi. Poate că atunci ar înțelege că procedezi just, că ai dreptate să încuviințezi propunerea făcută de mine de a-ți continua activitatea în spital. Și sunt convinsă că ai proceda astfel, nu-i așa, dacă ai avea credința că ți se oferă mijlocul de a-ți folosi cunoștințele?

Lydgate nu răspunse, și ea văzu că dezbătea propunerea în cugetul lui.

– Nu e nevoie să iei imediat o hotărâre, urmă Dorothea cu blândețe. Peste câteva zile va fi încă destul de devreme pentru mine ca să-i trimit

domnului Bulstrode răspunsul așteptat.

Lydgate tot mai pregeta, dar în cele din urmă se porni să vorbească iar, pe un ton categoric.

– Nu; prefer să nu-mi mai lăsați niciun interval pentru ezitare. Nu mai sunt destul de sigur pe mine – mă refer la ceea ce aș fi în stare să fac, în împrejurările schimbate ale vieții mele. Ar însemna să adopt o atitudine incorectă, dacă aș lăsa ca alte persoane să se angajeze la vreo acțiune serioasă, care depinde de mine. Până la urmă, s-ar putea să fiu obligat să plec de-aici; văd prea puțin șanse de a proceda altfel. Întreaga chestiune prezintă un caracter prea problematic; nu pot accepta ca din cauza mea să fie irosită generozitatea dumneavoastră. Nu – lăsați ca Spitalul Nou să se unifice cu vechiul dispensar și totul să meargă așa cum s-ar fi întâmplat dacă eu n-aș fi apărut în oraș. De când am început munca la Spital, am ținut un registru prețios; îl voi trimite unui om căruia să-i fie de folos, încheie el, cu amărăciune. Multă vreme de-aici înainte nu mă pot gândi la altceva decât să-mi câștig existența.

– Mă doare foarte mult să te aud vorbind cu atâta deznădejde, stăruie Dorothea. Ar fi o fericire pentru prietenii dumitale, care cred în viitorul ce te așteaptă și în puterea dumitale de a înfăptui lucruri mari, să le îngădui să te salveze de această alternativă. Gândește-te și dumneata cât de mulți bani am eu; ar fi ca și cum mi-ai lua o povară de pe umeri, dacă ai primi o parte din ei în fiecare an, până te-ai elibera din câtușele acestei nevoi de a scoate un venit. De ce n-ar face oamenii asemenea lucruri? Este atât de greu să izbutești cât de cât să restabilești un echilibru al lucrurilor. Și iată, aceasta ar putea fi un mijloc.

– Dumnezeu să vă binecuvânteze, doamnă Casaubon! exclamă Lydgate, ridicându-se. Părea mânat de același impuls care dăduse tărie cuvintelor sale și își lăsă mâna pe spătarul marelui jilț de piele în care șezuse. Este bine că aveți asemenea sentimente. Dar nu mi se cuvine să-mi îngădui a beneficia de pe urma lor. Nu prezint suficiente garanții. Nu am voie să mă cufund în degradarea de a primi o rentă pentru o muncă pe care n-am împlinit-o. E foarte clar pentru mine că nu contez pe altceva decât pe plecarea cât mai grabnică din Middlemarch. Vreme îndelungată, în cel mai fericit caz, nu voi fi în stare să mai câștig vreun ban în acest oraș, și e mai ușor să-ți schimbi viața într-un loc nou. Trebuie să fac ceea ce fac și alți oameni și să gândesc exact în felul în care îi place lumii și care aduce bani; să descopăr o mică pârtie liberă în vălmășagul din Londra și să-mi fac loc cu coatele; să mă stabilesc într-o stațiune balneară sau să plec în vreun oraș din sud, unde există sumedenie de englezi trândavi, și să mă împing singur de la spate; cam așa se prezintă genul de scoică în care va trebui să mă târăsc, încercând să-mi păstrez sufletul viu.

– Dar asta nu e o purtare curajoasă, protestă Dorothea, înseamnă să abandonezi lupta.

– Într-adevăr, nu este curajoasă, încuviință Lydgate, dar ce te faci când un om se teme de paralizia care se apropie pe furiș de el? Apoi urmă, pe alt ton: Totuși, dumneavoastră ați contribuit la o mare schimbare, mi-ați redat curajul, afirmându-vă încrederea în mine. Totul îmi pare mai suportabil de când am discutat cu dumneavoastră; și dacă m-ați putea justifica în mintea altor câteva persoane, îndeosebi a domnului Farebrother, vă voi fi profund recunoscător. Aspectul pe care aș dori să nu-l menționați este amănuntul că mi-au fost încălcate dispozițiile. Asemenea declarație ar fi imediat deformată. La urma urmei, nu există nicio mărturie împotriva mea, în afară de opinia preconcepută a oamenilor. Puteți, așadar, să repetați propria mea relatare asupra faptelor.

– Domnul Farebrother va crede, iar ceilalți vor crede și ei, afirmă Dorothea. Pot spune despre dumneata tot ce va face să apară ca o stupiditate presupunerea că te-ai putut lăsa mituit pentru a comite o ticăloșie.

– Nu știu, grăi Lydgate, cu un fel de geamăt în glas. Mită n-am luat. Dar există o palidă nuanță de mituire, numită prosperitate. Așadar, îmi veți face și celălalt mare serviciu de a veni să-mi vizitați soția?

– Da, voi veni. Îmi amintesc cât de drăgălașă este, zise Dorothea, în a cărei minte fiecare impresie lăsată de Rosamunda se săpase adânc. Sper că mă va simpatiza.

În timp ce se depărta, pe calul său, Lydgate gândea: „Această tânără făptură are o inimă de-ajuns de mare pentru Fecioara Maria. Evident, nu se gândește câtuși de puțin la viitorul ei și și-ar pune cheazășie pe loc jumătate din venit de parcă nu și-ar dori nimic altceva decât un fotoliu în care să stea și de unde să poată privi în jos, cu ochii aceia limpezi, la sărmanii muritori ce-i înălță rugi. Pare să aibă ceea ce n-am mai întâlnit la nicio femeie până acum – o resursă de prietenie față de bărbați – un bărbat poate să fie prieten cu ea. Pesemne că, în sufletul ei, Casaubon a stârnit un fel de halucinație a unui act de eroism. Mă întreb dacă ar putea simți și o altfel de pasiune pentru un bărbat? Ladislaw? Negreșit că între ei se înfiripase un sentiment neobișnuit. Și Casaubon trebuie să fi simțit ceva. Ei bine – dragostea ei i-ar putea ajuta unui bărbat mai mult decât banii de care dispune.”

La rândul ei, Dorothea își făcuse imediat un plan menit să-l scape pe Lydgate de obligația contractată față de Bulstrode, despre care simțea, în mod cert, că alcătuia o parte, deși mică, din apăsarea înăbușitoare ce avea de suportat. Se așează pe dată la măsuță, sub inspirația întrevederii avute, și-i scrisese un scurt bilet pentru a argumenta că avea mai multe drepturi decât domnul Bulstrode la satisfacția de a furniza suma ce-i servise pentru a se

elibera de datorii – că nu ar fi amabil din partea lui Lydgate să nu-i permită posibilitatea de a-l ajuta într-o chestiune mărunță, lucru care ar fi însemnat o adevărată favoare pentru ea, deoarece avea de îndeplinit atât de puține îndatoriri precise cu banii ce-i prisoseau. Putea să o considere creditor, sau să-i dea orice alt nume pe care-l presupunea împlinirea cererii formulate. Alătură în plic un cec de o mie de lire și se hotărî să ia scrisoarea cu ea a doua zi, când se va duce să o vadă pe Rosamunda.

LXXVII

*Și-astfel, căzând, o pată au lăsat,
Marcând pe-un om nespus de dăruit,
Cu-o bănuială.*

Shakespeare, *Henric al V-lea*

În ziua următoare Lydgate fu silit să plece la Brassing și îi spuse Rosamundei că va lipsi până seara. În ultima vreme, ea nu trecuse dincolo de casa și grădina lor, decât când se dusesse la biserică, și o dată ca să-l vadă pe papă, căruia îi spuse: „Dacă Tertius se hotărăște să plece, o să ne ajuți să ne mutăm, nu-i așa, papă? Presupun că vom avea foarte puțini bani.” Iar domnul Vincy declarase: „Da, copila mea o sută ori două nu contează la mine. La atâta mă țin curelele.” Cu aceste excepții, stătuse acasă, cufundată într-o languroasă melancolie și așteptare, cu mintea concentrată asupra sosirii lui Ladislaw, devenit unicul ei punct de speranță și interes; și asociind acest eveniment cu unele noi stăruințe pe lângă Lydgate ca să ia măsurile necesare pentru mutarea din Middlemarch la Londra, începu să se simtă asigurată că venirea prietenului va stimula intens plecarea, fără să-și dea însă deloc seama cum anume. Acest mod de a crea înlănțuiri cauzale era prea răspândit pentru a fi considerat, în chip imparțial, drept o nebulie specifică Rosamundei. Și tocmai acest gen de înlănțuiri prilejuiește cel mai dureros șoc când este curmat; căci a prevedea logic cum s-ar putea ajunge la un anumit efect înseamnă să ții seama de eșecuri și de anumite obstacole posibile; dar a nu întrezări nimic altceva decât cauza dorinței noastre și, lipsit de ea, efectul jinduit, ne scutește de îndoieli și dă un pronunțat caracter intuitiv spiritelor noastre. Acesta este procesul care se petrecea cu biata Rosamunda, în vreme ce rânduia obiectele din jur cu aceeași drăgălășenie de totdeauna, doar cu ceva mai multă încetineală; sau se așeza la pian, cu intenția de a cânta ceva, și apoi se

răzgânde, zăbovind totuși pe taburet, cu degetele-i dalbe suspendate pe capacul de lemn, ațintindu-și privirea în gol, pradă unui plictis visător. Starea de melancolie devenise atât de pronunțată încât Lydgate simțea o ciudată sfială în prezența Rosamundei, ca în fața unui perpetuu reproș tăcut, și bărbatul puternic, dominat de actualele lui susceptibilități față de acea frumoasă făptură fragilă a cărei viață părea, cumva, să o fi năruit, îi evita privirea și uneori tresărea la apropierea soției, teama de ea și teama pentru ea începând să se facă și mai năvalnic simțite după ce deznădejdea le alungase pentru un timp.

Dar în dimineața aceea, Rosamunda coborî din odaia ei de la etaj – unde stătea câteodată ziua întreagă când Lydgate era plecat – gătită pentru o plimbare în oraș. Avea de pus la poștă o scrisoare – o misivă adresată domnului Ladislaw și scrisă cu o discreție fermecătoare, dar concepută anume ca să-i grăbească sosirea, printr-o aluzie la necazurile recente. Jupâneasa, rămasă singura slujnică a casei lor, observă că a coborât îmbrăcată de plimbare și gândi: „Sărmana făptură, n-am mai văzut vreo cucoană să arate așa de drăgălașă, cu o simplă bonetă pe cap.”

Între timp, în mintea Dorotheei luase contur proiectul de a-i face o vizită Rosamundei precum și alte numeroase gânduri, privind atât trecutul, cât și viitorul probabil, care se concentră tot în jurul acelei vizite. Până în ziua precedentă, când Lydgate o făcuse să întrezărească o frântură dintr-o anumită frământare intervenită în viața lor conjugală, imaginea doamnei Lydgate fusese totdeauna asociată, pentru ea, cu cea a lui Will Ladislaw. Chiar și în momentele cele mai neplăcute – atunci când fusese afectată de bârfelile dureroase relatate de doamna Cadwallader – efortul Dorotheei, până și cel mai puternic impuls al ei, fusese acela de a justifica poziția lui Will, apărându-l de orice presupuneri și concluzii denigratoare; iar când, în cursul întâlnirii lor următoare, interpretase la început cuvintele lui drept o aluzie probabilă la un sentiment nutrit în taină pentru doamna Lydgate, sentiment pe care el ținea să și-l smulgă din inimă pentru a nu se lăsa în voia lui, Dorothea avusese o viziunea fulgerătoare, ce-o mâhnea și o îndemna totuși la iertare, făcând-o să întrezărească farmecul pe care l-ar oferi prilejurile statornice de a ține companie acelei făpturi frumoase, care, mai mult ca sigur, îi împărtășea toate gusturile, așa cum – fără îndoială – îi împărtășea pasiunea pentru muzică. Urmaseră însă cuvintele rostite de el la despărțire – puținele cuvinte pasionate care-i sugeraseră că ea însăși era ținta iubirii pe care încerca s-o biruie, și că iubirea ce-i purta ei se hotărâse să nu o mărturisească nimănui, ci să o poarte cu el în suflet, în surghiun. De la despărțirea aceea, Dorothea, încrezându-se în iubirea ce-i purta Will, încrezându-se, cu o mândră încântare, în delicatul lui simț al onoarei și în hotărârea ca nimeni să nu poată fi îndreptățit a-i pune

la îndoială purtarea, nu mai simțea niciun ghimpe în inimă la gândul stimei ce i-ar putea acorda Will doamnei Lydgate. Avea certitudinea că stima aceea era mai presus de blam.

Există unele persoane care, atunci când ne iubesc, ne inspiră un fel de elevație morală, de purificare prin însăși încrederea pură pe care ne-o arată; ne impun integritate și puritate, iar păcatele noastre devin acea specie de sacrilegiu care dărâmă altarul invizibil al încrederii. „Dacă tu nu ești bun, atunci nimeni nu este bun” – aceste simple cuvinte pot da o copleșitoare semnificație răspunderii, cuprind un potențial de remușcare de o intensitate nimicitoare.

Aceasta era firea Dorotheei: erorile, generate de pasiune, se înfățișau alături de canalele deschise ale caracterului ei arzător; și în vreme ce greșelile vizibile ale altora îi inspirau o milă adâncă, nu dispunea încă de nicio resursă izvorâtă din experiența ei pentru a putea întui subtilitățile complexe ale unor păcate ascunse. Dar această simplitate a Dorotheei, ce trasa portrete ideale pentru alții pornind de la concepția încrezătoare ce-și forma despre ei alcătuia una dintre marile forțe cu care era înzestrată feminitatea ei. Și, de la început, avusese o puternică înrâurire asupra lui Will Ladislaw. Când se despărțise de ea, acesta simțise că vorbele puține prin care încercase să-i comunice sentimentele ce-i inspira și prăpastia creată între ei de averea moștenită n-aveau decât de câștigat de pe urma conciziunii lor, atunci când le va fi interpretat Dorothea; simțea că în mintea ei își găsisese cea mai înaltă prețuire.

Și avea dreptate în această privință. În lunile scurse de la despărțirea lor, Dorothea simțise un încântător și trist repaus intervenit în relațiile dintre ei doi, ca o ființă lăuntric întreagă și fără pată. Sufletul ei dispunea de o neobosită forță antagonică, forță ce ieșea la iveală în apărarea fie a planurilor, fie a persoanelor în care credea, iar nedreptățile pe care simțea că le suferise Will din partea soțului ei și a condițiilor exterioare, oferind altora tocmai temeiurile de a-l micșora în ochii lumii, izbuteau doar să dau o anumită tenacitate afecțiunii și judecății ei pline de admirație. Și-acum, odată cu dezvăluirile făcute despre Bulstrode, ieșise la lumină un alt fapt ce afecta poziția socială a lui Will, și care stârnea din nou rezistența lăuntrică a Dorotheei, în acel ungher al lumii ei, hotărnicite de grilajele parcului.

„Tânărul Ladislaw este nepotul unui cămătar evreu, un pungaș”, fraza aceea intrase cu emfază în dialogurile purtate pe tema afacerii Bulstrode, la Lowick, Tipton și Freshitt, și reprezenta o etichetă și mai urâtă atârnată pe spinarea bietului Will, decât: „italian cu șoricei albi”. Bătosul Sir James Chettam era convins că satisfacția sa personală era cu totul îndreptățită când se gândea, placid, că de astă dată se adăugase încă o leghe la distanța ca de la cer la pământ creată între Ladislaw și Doroteea, ceea ce-i permitea să-și

înlătura orice neliniște venită dintr-acolo, deoarece devenise prea absurdă. Și poate că încercase o anumită plăcere atrăgându-i domnului Brooke atenția asupra aceluia urât aspect din genealogia lui Ladislaw, ca o lumânare nouă în lumina căreia să-și poată vedea propria lui nebulă.

Dorothea observase animozitatea cu care nu numai o dată fusese reamintit rolul lui Will în acea istorie penibilă, dar nu scoase niciun cuvânt, fiind frânată acum – așa cum nu se simțise mai înainte când vorbea despre Will – de conștiința unei relații mai profunde între ei, destinată să rămână pentru totdeauna cufundată într-o taină sfințită. Dar tăcerea îi învăluia emoția statornică într-o strălucire mai durabilă; și nenorocirea care făcea parte din destinul lui Will și pe care se părea că alții erau dornici să i-o azvârle în spinare ca un oprobriu, nu izbutea decât să înnaripeze cu și mai mult entuziasm gândul ei obsesiv.

Nu-și făurise nicio iluzie despre o legătură mai apropiată între ei doi, și totuși nu se hotărâse să renunțe. Acceptase cu mare simplitate întreaga relație dintre ea și Will ca pe o parte a suferințelor ei conjugale. Și ar fi socotit condamnat să nutrească un permanent regret lăuntric pentru că nu era întru totul fericită, fiind mai degrabă dispusă să stăruie asupra lucrurilor de prisos ce-i hărăzise soarta. Putea să îndure ideea că bucuriile mai de seamă datorate afecțiunii ei zăceau doar în memorie, iar ideea unei noi căsnicii îi apărea ca o propunere respingătoare a vreunui pețitor despre care deocamdată nu știa nimic, dar ale cărui merite, așa cum le vedeau prietenii ei, ar fi fost un izvor de chinuri pentru ea: „cineva care să administreze averea în numele tău, draga mea”, așa suna sugestia atrăgătoare formulată de domnul Brooke cu privirile la caracteristicile unui mire adecvat. „Mi-ar plăcea să mi-o administrez singură, dacă aș ști ce să fac cu ea”, spunea Dorothea. Subscria la propria ei declarație că nu se va mărita niciodată și, în lunga vale a vieții sale, care arăta atât de plată și lipsită de tăblițe indicatoare, se va orienta doar ținând drumul drept și urmărindu-și tovarășii de drum.

Această obișnuită stare de spirit inspirată de Will Ladislaw se intensificase în toate orele ei de trezie, de când își propusese să-i facă o vizită doamnei Lydgate, și alcătuia un fel de fundal pe care i se înfățișa figura Rosamundei, fără a-i împiedica de astă dată interesul și compătimirea. Firește, se crease o anumită distanță mintală: o anumită barieră ridicată în calea încrederii depline dintre această soție și soțul pentru care totuși fericirea ei devenise o lege. În nefericirea aceea însă, nicio terță persoană nu putea interveni în mod direct.

Dar Dorothea se gândea cu milă adâncă la însingurarea ce trebuie să se fi abătut în viața Rosamundei din pricina suspiciunilor aruncate asupra soțului; și cu siguranță că dacă ea avea să-și exprime stima pentru Lydgate și

simpatia față de soția lui, atitudinea aceasta îi va putea ajuta.

„Am să-i vorbesc despre soțul ei” își spunea Dorothea, în timp ce trăsura o ducea spre oraș. Lîmpedea dimineață de primăvară, miresmele pămîntului reavăn, frunzulițele proaspete ușor încrețite, care-și arătau belșugul de verdeață ivindu-se pe jumătate întredeschise, păreau să facă parte din voioșia ce i-o prilejuise o îndelungată convorbire avută cu domnul Farebrother, care acceptase bucuros explicația justificatoare a conduitei lui Lydgate.

„Îi voi aduce doamnei Lydgate vești bune, și poate că îi va face plăcere să stăm de vorbă și să vadă în mine o prietenă”.

Dorothea mai avea și alt comision de făcut în Lowick Gate: era vorba despre un clopot nou, cu tonalitate frumoasă, pentru clădirea școlii, și cum fusese nevoită să coboare din trăsură foarte aproape de locuința soților Lydgate, se duse pe jos până acolo, după ce-i spusese vizitiului să aștepte câteva pachete ce-i vor fi aduse din magazin. Ușa dinspre stradă era deschisă și servitoarea folosea această ocazie pentru a se uita afară, la trăsura oprită în raza ei vizuală, când deveni clar pentru ea că doamna care, „era de la trăsură” venea spre casa lor.

– Doamna Lydgate este acasă? întrebă Dorothea.

– Nu știu sigur, *milady*; am să văd, dacă sunteți bună să intrați, răspunse Marta, puțin cam fîstăcită din pricina șorțului ei de bucătărie, dar destul de dezghețată pentru a fi sigură că „madam” n-ar fi fost titulatura potrivită pentru acea tânără văduvă cu port regesc, cu o trăsură și o pereche de cai. Fiți bună să intrați, și eu am să mă duc să văd.

– Spune-i că a venit doamna Casaubon, zise Dorothea, în timp ce Marta o luă înainte, intenționând să o conducă în salon și apoi să urce la etaj, pentru a vedea dacă Rosamunda se întoarce de la plimbare.

Străbătura partea mai largă a holului și cotiră pe coridorul care ducea spre grădină. Ușa salonașului avea zăvorul tras și Marta, poftind-o înăuntru fără a arunca o privire prin încăpere, așteptă ca doamna Casaubon să intre și după aceea se întoarce, ușa deschizându-se și apoi închizându-se la loc fără zgomot.

În dimineața aceea, Dorothea era înzestrată cu o clarviziune mai redusă ca de obicei, căci în mintea ei se întrețeseau imaginile lucrurilor așa cum fuseseră până atunci și cum urmau să fie. Se trezi de cealaltă parte a ușii fără a vedea nimic deosebit, dar imediat auzi un glas, vorbind pe un ton potolit, care o făcu să tresară, dându-i parcă impresia de visare cu ochii deschiși; înaintînd, fără să-și dea seama, doi-trei pași dincolo de colțul ieșit în afară a unui raft cu cărți, zări, în străfulgerarea orbitoare a certitudinii care dezvăluie brusc toate contururile, ceva care o făcu să rămână încremenită,

nemaisimțindu-se destul de stăpână pe sine pentru a vorbi.

Așezat cu spatele spre ea, pe o sofa lângă perete și aflată în linie cu ușa pe care intrase, era Will Ladislaw; foarte aproape și întorcând spre el o față îmbujorată căreia înlăcrimarea îi dăruia o nouă strălucire, stătea Rosamunda, cu boneta lăsată pe spate în vreme ce Will, aplecat către ea, îi prinse în mâna lui ambele ei mâini înălțate și-i vorbea cu glas scăzut și înfierbântat.

Absorbită de agitația ei, Rosamunda nu observase silueta care se apropiase în tăcere; dar când Dorothea, după prima clipă interminabilă de contemplare a acelei priveliști, se dădu îndărăt încurcată și se împletici împiedicându-se de o mobilă, Rosamunda își dădu seama subit de prezența ei și, cu o tresărire spasmodică, își smulse mâinile și se ridică, uitându-se la Dorothea care, neavând încotro, se oprise. Will Ladislaw, sărind de pe sofa, își roti și el privirea și, întâlnind ochii Dorotheei, cu o nouă fulgerare în ei, păru că se preface în stană de piatră. Dar vizitatoarea își abătu numaidecât privirile de la ei spre Rosamunda și rosti cu o voce fermă:

– Scuzați-mă, doamnă Lydgate, servitoarea nu știa că sunteți aici. Am venit să las o scrisoare importantă pentru domnul Lydgate și doream să o predau personal în mâinile dumneavoastră.

Puse scrisoarea pe măsuta care-i împiedicase retragerea și apoi, cuprinzându-i pe Rosamunda și pe Will într-o singură privire și făcându-le o plecăciune distantă, ieși repede din odaie, întâlnindu-se pe culoar cu Marta, mirată, care-i spuse că-i pare rău dar stăpâna nu-i acasă, și apoi o petrecu pe acea stranie *lady* până-n prag, făcând reflecția că persoanele din lumea mare au, probabil, mai puțină răbdare să aștepte decât celelalte.

Dorothea trecu strada cu cel mai elastic pas posibil și se urcă repede în trăsură.

– Du-mă la Freshitt Hall, îi spuse vizitiului, și oricine s-ar fi uitat la ea ar fi crezut că, deși arăta mai palidă ca de obicei, niciodată nu fusese însuflețită de o energie mai stăpânită. Și, într-adevăr, așa putea fi definită starea prin care trecea. Parcă ar fi sorbit din plin o batjocură care-i stârnea mai curând alte simțăminte decât susceptibilitate. Văzuse un lucru care se afla cu atât mai prejos de credințele ei, încât emoțiile i se învălmășeau, retrăgându-se năvalnic din fața acelei imagini, și se adunau într-un torent învolburat și lipsit de țel. Îi trebuia un motiv concret asupra căruia să-și îndrepte agitația. Se simțea capabilă să umble și să muncească o zi întreagă, fără pic de mâncare sau băutură. Și era ferm decisă să-și ducă la îndeplinire scopul cu care pornise la drum în dimineața aceea, și anume să treacă pe la Freshitt și Tipton spre a le spune lui *Sir James* și unchiului ei tot ce dorea ea să afle amândoi despre Lydgate, a cărui singurătate conjugală în fața grelei încercări prin care trecuse

căpăta acum în ochii ei o nouă semnificație și-i inspiră o dorință și mai aprinsă de a-l apăra. Niciodată în tot zbuciumul vieții ei conjugale, când ori de câte ori se ivise câte un fior fusese grabnic potolit, nu simțise ceva asemănător cu acea triumfală putere de indignare și luă reacția aceasta drept semnul unei noi țării.

– Dodo, grozav îți mai strălucesc ochii! exclamă Celia, după ce *Sir James* ieșise din cameră. Și nici nu vezi oamenii sau obiectele la care te uiți, pe Arthur sau altceva. Ai de gând să întreprinzi ceva neplăcut, las' că știu eu. E un lucru care-l privește pe domnul Lydgate, sau s-a întâmplat altceva?

Celia fusese deprinsă să urmărească atitudinile surorii sale, așteptându-se la orice din partea ei.

– Da, draga mea, s-au întâmplat o grămadă de lucruri, spuse Dorothea, cu timbru plin.

– Mă întreb ce anume, grăi Celia, încrucișându-și alene brațele și aplecându-se înainte, rezemată în coate.

– A, toate necazurile tuturor oamenilor de pe fața pământului, urmă Dorothea, ducându-și mâinile la ceafă.

– Doamne păzește, Dodo, și ai de gând să pui la cale un plan pentru salvarea lor? întrebă Celia, cam stingherită de aiurelile acelea demne de Hamlet.

Dar *Sir James* reveni, gata să o însoțească pe Dorothea până la Grange, și ea își sfârși expediția cu bine, neabătută în hotărârea luată, până coborî în pragul casei sale.

LXXVIII

*De-ar fi ieri și de-aș sta-n mormânt,
Drept monument cu-al ei duios
amor.*

Rosamunda și Will rămaseră nemișcați – habar n-au avut câtă vreme – tânărul privind către locul unde stătuse Dorothea, iar ea uitându-se la el, cu îndoială. Rosamundei i se păru că trecuse un timp nesfârșit; în adâncul sufletului ei nu stăruia atât supărarea, cât mulțumirea pentru cele ce se întâmplaseră. Firile superficiale visează o subjugare lesnicioasă a emoțiilor altora, încrezându-se, implicit, în mărunta lor magie care le permite să abată curentecele mai profunde și fiind convinse că, prin gesturi și remarci drăgălașe, vor face ca lucrul inexistent să pară că ar avea viață. Știa că Will primise o lovitură crudă, dar era prea puțin deprinsă să-și imagineze stările de spirit ale altor oameni altfel decât ca un material croit după tiparul dorințelor sale, și credea în puterea ei personală de a îmbuna și subjugă. Până și Tertius, cel mai pervers dintre bărbați, se lăsa, în cele din urmă, întotdeauna domesticit; împrejurările fusese îndărătnice, dar Rosamunda ar fi repetat totuși în zilele acelea, așa cum făcuse și înainte de căsătorie, că niciodată nu renunța la un lucru pe care-și pusese în gând să-l obțină.

Întinse mâna și-și lăsă vârful degetelor pe mâneca hainei lui Will.

– Nu mă atinge! exclamă musafirul, rostind cuvintele ca o plesnitură de bici, țâșnind departe de ea și schimbându-se la față, devenind din îmbujorat, alb și apoi negru, de parcă întregul lui organism ar fi vibrat sub durerea împunsăturii.

Se roti, ducându-se până în celălalt capăt al încăperii, și rămase în colțul opus, cu mâinile vârâte în buzunare și, capul răsturnat pe spate, privind apig nu la Rosamunda, ci spre un punct situat la distanță de ea.

Rosamunda se simți adânc jignită, dar semnele ei de supărare făceau

parte din categoria celor pe care doar Lydgate era deprins să le interpreteze. Își redobândi brusc calmul și se așează, desfăcându-și panglicile bonetei care-i atârna pe spate și pe care o puse jos, alături de șal. Mâinile mici, pe care și le împreună dinainte, erau foarte reci.

Cea mai sănătoasă reacție imediată din partea lui Will ar fi fost să-și ia pălăria și să plece; dar nu simți niciun impuls de a proceda astfel – dimpotrivă, simțea înclinația oribilă de a rămâne acolo și a o face țândări pe Rosamunda sub mânia lui. Îi era la fel de imposibil să îndure lovitura soartei pe care o atrăsese asupra lui, fără a-și descărca furia, cum i-ar fi fost unei pantere să suporte rana făcută de lancia fără a țâșni ca să muște. Și totuși, cum i-ar fi putut spune unei femei că e gata să o blesteme? Scotea fum pe nări, sub apăsarea unei bune-cuviințe ce nu-l lăsa să-și dea frâu liber și pe care era forțat să o recunoască, și se afla într-un echilibru primejdios, când glasul Rosamundei aduse tocmai vibrația decisivă. Pe un ton sarcastic, cu sonoritate de flaut, ea glăsui:

– N-ai decât să te duci după doamna Casaubon și să-i explici.

– Să mă duc după ea! Explodă el, cu o nuanță tăioasă în glas. Crezi că s-ar întoarce măcar să se uite la mine, sau că orice cuvânt rostit de mine va cântări vreodată pentru ea mai mult decât un fulg murdar? Să-i explic! Cum ar putea un bărbat să explice ceva pe socoteala unei femei!

– Îi poți spune ce poțestești despre mine, adăugă Rosamunda, cu un tremur mai pronunțat în voce.

– Îți închipui că ar ține mai mult la mine dacă te sacrific pe tine? Nu stă în firea ei să fie măgulită că m-am făcut vrednic de dispreț – să creadă că îi voi fi statornic ei fiindcă m-am purtat ca un mișel cu tine.

Începu să se învârtă prin odaie, cuprins de neastâmpărul unei fiare sălbatice care-și zărește prada, dar n-ajunge până la ea. Deodată izbucni iarăși:

– Nu am avut nicio speranță până acum – oricum, nu aveam prea multe nădejdi în ceva mai bun. Aveam însă o singură certitudine. Că are încredere în mine. Orice au spus sau au făcut oamenii pe socoteala mea, ea a crezut în mine! Și încrederea asta s-a spulberat! N-o să mă mai considere niciodată altceva decât un prefăcut meschin – prea galant ca să mă adresez cerului altfel decât prin măguliri, și totuși, gata să mă vând pe ocolite, pentru orice măruniș azvârlit de diavol. O să se gândească la mine ca la o ofensă întruchipată adusă ei, din prima clipă când ne-am...

Will se opri, ca și cum ar fi apucat în mână ceva care nu trebuia să fie aruncat și făcut țândări. Găsi alt mijloc de a-și descărca tulburarea, agățându-se iar de cuvintele Rosamundei, de parcă ar fi fost niște reptile ce trebuiau gătuite și azvârlite cât colo.

– Să-i explic! Spune-i unui om să explice cum a căzut în iad! Să-mi

explic preferința! Niciodată nu am manifestat o preferință pentru ea, la fel cum nu simți o preferință să respiri. Pusă alături de ea, nicio altă femeie nu există! Mai curând aş atinge mâna ei moartă, decât să ating mâna oricărei alte femei în viață.

În timp ce săgețile acelea otrăvite erau slobozite la adresa ei, Rosamunda aproape că nu se mai recunoștea ea însăși și-i părea că se trezește la o nouă existență cumplită. Nu încerca impresia de repulsie rece și categorică, nu-și mai simțea îndreptățită reticența ei, ca de atâtea ori în fața unei furtunoase izbucniri a supării lui Lydgate; întreaga ei sensibilitate era îndreptată către uluitoarea noutate a suferinței; simțea cum se ghemuiește, îngrozită, sub șfichiuirea biciului; o senzație încă netrăită. Ceea ce simțea de obicei o altă fire, opusă ei, i se întipărea acum ca fierul roșu în suflet și-i mușca, asemeni unor colți, conștiința. Când Will își curmă vorba, Rosamunda devenise imaginea dezolării bolnave: buzele-i erau albite și ochii îi oglindeau o consternare fără lacrimi. Dacă în fața ei ar fi stat Tertius, înfățișarea aceea nenorocită i-ar fi stârnit un fior și s-ar fi prăbușit alături de ea ca să o consoleze, cu dezmiardarea unor brațe puternice, pe care adesea o socotise prea puțin vrednică de prețuire.

Să i se ierte lui Will că nu îl mâna asemenea pornire de milă. Nu simțea nicio legătură preconcepută cu femeia aceea, care-i irosise o comoară ideală a vieții lui, așa încât el nu se considera vrednic de blam. Știa că este crud, dar deocamdată nu simțea niciun impuls spre compasiune.

După ce sfârși de vorbit, continuă să se învârtască prin odaie, pe jumătate năuc, în timp ce Rosamunda stătea într-o desăvârșită neclintire. În cele din urmă, Will părând să cumpănească, își luă pălăria; totuși rămase câteva momente indecis. Îi vorbise într-un mod care făcea anevoie de rostit o frază de politețe banală; și, cu toate acestea, acum că ajunsese la punctul de a se despărți de ea fără a-i vorbi, evita gestul acesta ca pe o brutalitate; se simțea înțepenit și prostit în mânia lui. Se apropie de polița căminului și-și rezemă brațul de ea, așteptând în tăcere – fără să știe ce anume. Focul răzbunării mai dogorea în sufletul lui și nu izbutea să scoată niciun cuvânt de retractare; cu toate acestea, în mintea sa stăruia gândul că, întors la căminul acela unde se bucurase de o prietenie consolatoare, găsise înstăpânită acolo nenorocirea – i se dezvăluisese subit o durere aflată atât în afara casei, cât și înăuntrul ei. Și ceea ce părea o tristă prevestire îi apăsa sufletul, și parcă i-l prindea încet în clești implacabili: presimțirea că viața sa ar putea ajunge să fie înrobite de femeia aceasta neajutorată, care se aruncase asupra-i împinsă de o lugubră disperare. Încerca o posomorâtă răzvrătire împotriva acestui fapt pe care subita lui îngrijorare îl întrezărise, și când ochii îi căzură asupra feței răvășite a Rosamunde, îi păru că dintre ei doi el era mai demn de compătimire; căci

durerea trebuie să intre în slăvita lume a amintirii, înainte de a se putea preface în compasiune.

Și rămaseră astfel multe minute în șir, față-n față, la mare depărtare, cufundați în tăcere; chipul lui Will fiind încă stăpânit de o turbare mută, iar al Rosamundei de o durere mută. Sărmana ființă nu avea niciun pic de vlagă pentru a face să scapere vreun strop de mânie; în schimb teribila prăbușire a iluziei către care se încordase întreaga ei nădejde îi dădea o lovitură care o zguduise prea din temelii; micul ei univers zăcea în ruine și simțea cum se clatină în mijlocul cioburilor, ca o conștiință singuratică și înspăimântată.

Will ar fi dorit să o audă rostind ceva care să aștearnă o umbră moderatoare peste spusele lui crude; avea senzația că propriile lui cuvinte stăteau și priveau la amândoi, batjocorind orice încercare de a mai reînvia camaraderia. Dar Rosamunda nu spunea nimic și, în cele din urmă, înfrângându-se pe sine cu un ultim efort disperat, musafirul întrebă:

– Să vin diseară să-l văd pe Lydgate?

– Cum vrei, răspunse Rosamunda, cu un glas ce abia se auzea.

După aceea Will ieși din casă, fără ca Marta să fi știut o clipă că fusese pe-acolo.

După plecarea lui, Rosamunda încercă să se scoale de pe scaun, dar căzu leșinată. Când își veni în simțiri, îi era prea rău ca să facă efortul de a se ridica să sune clopotul și rămase acolo, pierdută, până ce fata în casă, surprinsă de îndelungata absență a stăpânei, se gândi pentru prima dată să o caute și prin încăperile de la parter. Rosamunda îi spuse că se simțea bolnavă și slăbită și voia să fie ajutată să urce la etaj. Când ajunsese sus, se trânti pe pat îmbrăcată și zăcu într-o aparentă toropeală, cum i se mai întâmplase odată, într-o zi de memorabilă mâhnire.

Lydgate veni acasă mai devreme decât se așteptase, pe la cinci și jumătate, și o găsi acolo. Constatarea că era bolnavă aruncă oricare alt gând pe planul al doilea. Când îi luă pulsul, ochii Rosamundei se opriră asupra lui cu mai multă stăruință decât îi arătase de multă vreme încoace, ca și cum ar fi simțit oarecare mulțumire că se afla el acolo. Pricepu într-o clipită deosebirea și, așezându-se lângă ea, își strecură cu blândețe brațul pe sub trupul ei și, aplecat asupra-i, spuse:

– Biata mea Rosamunda! Te frământă ceva?

Agățându-se de gâtul lui, ea izbucni în hohote de plâns și în țipete isterice, și un ceas întreg Lydgate nu făcu altceva decât să o dezmiere și să o îngrijească – își imagina că Dorothea venise s-o vadă și că toate efectele acelea asupra sistemului ei nervos, care implicau evident o reapropiere în menajul lor, se datorau tulburării stârnite de noile impresii provocate de bine-venita vizită.

LXXIX

*Ci iată, în visul meu am văzut cum
tocmai când sfârșiră de vorbit,
pășiră aproape de o foarte
mocirloasă baltă, aflată în mijlocul
câmpiei; iară ei, fiind fără băgare
de seamă, câteși doi căzură pe
negândite în mlaștină. Numele
mlaștinei era: Dezolare.*

Bunyan. *Călătoria pelerinului*

După ce Rosamunda se liniști și Lydgate o părăsi, sperând că în curând avea să adoarmă sub efectul unui calmant, doctorul se duse în salon ca să ia o carte lăsată acolo, cu gândul de a-și petrece seara în odaia lui de lucru, și văzu pe masă scrisoarea ce-i adresase Dorothea. Nu se încumetase s-o întrebe pe Rosamunda dacă o vizitase doamna Casaubon, dar lectura scrisorii îl încredință de acest fapt, deoarece Dorothea menționa că avea să aducă singură misiva.

Când sosi Will Ladislav, ceva mai târziu, Lydgate îl întâmpină cu o mirare care arătă limpede că nu i se pomenise de vizita lui precedentă, iar Will nu putea întreba: „Doamna Lydgate nu ți-a spus că am venit azi-dimineață?”

– Biata Rosamunda s-a îmbolnăvit, adăugă Lydgate imediat după ce-i urase bun sosît.

– Sper că nu e ceva serios, zise Will.

– Nu, doar un ușor șoc nervos, urmare a unei anumite agitații. În ultima vreme a fost muncită de multe griji. Trebuie să recunosc adevărul, Ladislav: sunt un prăpădit de ghinionist. De la plecarea ta, am trecut de câteva ori prin purgatoriu, iar în ultimele săptămâni am ajuns la un impas mai

greu ca oricând. Presupun că abia ai coborât din poștalion – arăți cam dărâmat – n-ai cutreierat suficient prin oraș ca să prinzi cu urechea câte ceva?

– Am călătorit toată noaptea și am ajuns la „Cerbul Alb” azi-dimineață, la opt. M-am încuiat în odaie și m-am odihnit, declară Will, simțind că este un prefăcut, dar nevăzând altă cale decât aceea de a căuta să evite întrebarea.

Și apoi, ascultă în versiunea lui Lydgate relatarea necazurilor pe care i le zugrăvise Rosamunda, în felul ei. Ea nu menționase faptul că numele lui Will fusese legat de povestea aceea publică – întrucât amănuntul acela nu o afectase în mod nemijlocit – și Ladislav află acum pentru prima dată.

– Am socotit mai nimerit să-ți spun că numele tău e amestecat în aceste dezvăluiri, urmă Lydgate, care putea înțelege mai bine decât majoritatea oamenilor în ce măsură revelația ar putea să-l usture pe Ladislav. Precis că ai să afli totul de-ndată ce scoți nasul în oraș. Presupun că Raffles a stat într-adevăr de vorbă cu tine.

– Da, recunosc Will, sardonice. Voi fi norocos dacă bârfeala n-o să facă din mine persoana cea mai terfelită din toată afacerea asta. Cred că ultima versiune o să arate cam așa: eu am pus la cale împreună cu Raffles asasinarea lui Bulstrode și în acest scop am fugit din Middlemarch.

Se gândea: „iată o notă nouă în sunetul numelui meu care ar fi fost menită să-l facă atrăgător auzului ei; oricum, ce mai pot să însemne toate astea acum?”

Dar nu pomeni nimic despre oferta ce-i făcuse Bulstrode. Will manifesta foarte multă franchețe și nepăsare cu privire la treburile lui personale, dar printre trăsăturile cele mai alese pe care i le modelase natura era și o delicată generozitate, care-l avertiza să recurgă la reticență în această direcție. Se feri să spună că refuzase banii lui Bulstrode, în momentul când tocmai aflase că nenorocul lui Lydgate se trăgea exact din acceptarea lor.

În mijlocul confidențelor sale, Lydgate se arată de asemenea reticent. Nu făcu nicio aluzie la atitudinea manifestată de Rosamunda sub povara supărărilor îndurate, iar despre Dorothea afirmă doar atât: „Doamna Casaubon a fost unica persoană care a ținut să-mi spună că nu dă crezare niciuneia dintre suspiciunile lansate împotriva mea”. Observând o schimbare pe fața lui Will, evită să-i mai pomenească numele, simțind că ignoră prea multe despre relația dintre ei, pentru a nu se teme că vorbele lui ar putea exercita vreo înrăurire ascunsă și dureroasă asupra celor doi. Și-i trecu prin minte că Dorothea era cauza reală a vizitei actuale făcută de Will la Middlemarch.

Cei doi bărbați se compătimeau reciproc, dar numai Will ghicea ce proporții căpăta zbulciumul interlocutorului său. Când Lydgate vorbi cu disperată resemnare despre intenția de a se stabili la Londra și adăugă cu un

zâmbet palid: „O să te avem din nou alături, bătrâne amic”, Will simți o întristare imposibil de exprimat și tăcu chitic. În dimineața aceea, Rosamunda stăruise pe lângă el să-l înduplece pe Lydgate la acest pas și Will avea impresia că ar contempla într-o lanternă magică un viitor în care el însuși luneca în acea inerție dezolantă, în voia meschinelor solicitări ale împrejurărilor – atitudine care constituie mai frecvent istoria unei decăderi, decât un unic și fundamental compromis la care te-ai pretat cândva.

Ne aflăm pe marginea primejdioasă a unei prăpăstii atunci când începem să contemplăm pasiv devenirile noastre viitoare și ne vedem propriile figuri mâunate, cu un apatic consimțământ, către abateri searbede și înfăptuiri sărăcăcioase. Bietul Lydgate gemea în sinea lui, aplecat peste buza acelei genuni, iar Will se apropia de multe. În seara aceea îi părea că cruzimea exploziei sale împotriva Rosamundei îi crease un soi de obligație și se temea de acea îndatorire; se temea de bunăvoința nebănuitoare a lui Lydgate: se temea de propriul lui dezgust față de viața sa ratată, care avea să-l lase plutind într-o ușurățate lipsită de țel.

LXXX

*Dai aspre legi! și totuși porți
Al Domnului cel mai blând har;
Frumusețe nu-i, la vii sau morți,
Ca un surâs pe-al tău chip clar.
Florile-ți râd pe-al lor răzor
Mireasmă-i pasu-unduior;
De rele Stelele păzești;
Prin tine-s vii și tari, vechimile
cerești.*

Wordsworth, *Odă către Datorie*

Când Dorothea îl văzuse pe domnul Farebrother, în cursul dimineții, îi promisese că la întoarcerea ei de la Freshitt să cineze în casa parohială. Se vizita des cu familia Farebrother, ceea ce-i îngăduia să spună că nu se simțea deloc singură la Manor și să reziste, deocamdată, prescripției severe de a-și lua o doamnă de companie. Când ajunse acasă și-și aminti de angajamentul luat, se bucură și, descoperind că-i mai rămânea un ceas înainte de a se putea îmbrăca pentru cină, se duse drept la școală și se cufundă într-o conversație despre clopotul cel nou, cu învățătorul și cu învățătoarea, acordând o atenție arzătoare micilor detalii și căpătând dramatica impresie că duce o viață foarte aferată. În drum spre casă se opri să stea de vorbă cu bătrânul Master Bunney, care puneau-n răzoare câteva semințe de flori și schimbă replici pline de tâlc cu acel înțelept rural, aflând ce recolte ar da cel mai bun randament pe o anumită fâșie de teren precum și rezultatele a șaizeci de ani de experiență cu privire la soluri – anume, că dacă ai un sol moale, mai merge, dar dacă se arată umed, umed, umed, cât să plămădești din el o mogâldeață, ce mai, atunci...

Descoperind că spiritul ei sociabil o făcuse să ajungă aproape în

întârzire, se îmbracă zorită și se duse la casa parohială, ceva mai devreme decât era nevoie. Casa aceea nu era niciodată plicticoasă, domnul Farebrother, ca un al doilea White din Selborne, având neconținut ceva nou de povestit despre necuvântătorii lui oaspeți și *protégés*, și dăscălindu-i pe băieți să nu-i chinuiască; tocmai izbutise să facă dintr-o pereche de țapi frumoși răsfățații întregului sat, care-i lăsa să se plimbe la largul lor pe ulițe, asemenea unor animale sacre. Seara se scurse cu voioșie până după ora ceaiului, Dorothea vorbind mai mult ca de obicei și întinzându-se la taifas cu domnul Farebrother asupra unor istorii având ca eroi fapte capabile să comunice între ele pe calea antenelor proprii și care, din câte cunoaștem noi, s-ar putea prea bine să dispună și de parlamente reformate, când deodată câteva sunete nearticulate atraseră atenția tuturor.

– Henrietta Noble, grăi doamna Farebrother zărindu-și sora târându-se disperată printre picioarele mobilelor, ce se întâmplă?

– Mi-am pierdut cutiuța mea de бага. Mă tem că au rostogolit-o pe undeva pisoii, spuse firava doamnă bătrână, continuând fără voie să emită sunete ca de castor.

– Și e de mare preț, mătușă? întrebă domnul Farebrother, punându-și ochelarii și cercetând cu privirea covorul.

– Mi-a dăruit-o domnul Ladislaw, spuse Miss Noble. O cutie nemțească foarte drăguță, dar când cade, totdeauna se rostogolește mai departe.

– A, dacă ți-a dăruit-o domnul Ladislaw, grăi domnul Farebrother, pe un ton de profundă înțelegere, ridicându-se să caute și el.

În cele din urmă, cutiuța fu găsită sub un șifonier și Miss Noble o strânse la piept cu încântare, declarând:

– Ultima oară se ascunsese sub un grătar al căminului.

– Asta e o poveste amoroasă pentru mătușa mea, lămuri domnul Farebrother, zâmbindu-i Dorotheei, în timp ce-și relua locul.

– Dacă Henrietta Noble se atașează de cineva, doamnă Casaubon, glăsui cu emfază mama vicarului, i se devotează ca un câine – ar lua pantofii persoanei respective drept pernă, și-ar dormi cu capul pe ei.

– Cu pantofii domnului Ladislaw aș face așa ceva, declară Henrietta Noble.

Dorothea încerca să o răsplătească printr-un zâmbet. Era surprinsă și necăjită să descopere că inima îi bătea violent și că în zadar mai încearcă după aceea să revină la însuflețirea ei dinainte. Alarmată de propriile ei reacții, temându-se să nu se mai producă și alte semne de trădare a unei atitudini pe care și-o impusese, se ridică și spuse cu glas scăzut, stăpânită de o îngrijorare nedeghizată:

– Trebuie să plec, m-am obosit peste măsură.

Domnul Farebrother, înzestrat cu o înțelegere ageră, se ridică și zise:

– E adevărat, pesemne că v-ați epuizat vorbind în apărarea lui Lydgate. Genul ăsta de efort își arată efectele asupra cuiva de îndată ce agitația s-a terminat.

Îi dădu brațul, conducând-o acasă la Manor, dar Dorothea nu încercă să mai vorbească, nici măcar atunci când vicarul îi spuse noapte bună.

Se simțea la capătul puterilor și se cufundase din nou, neajutorată, în ghearele unei neliniști de care nu putea scăpa. Trimițând-o la culcare pe Tantripp cu câteva cuvinte rostite cu glas stins, își încuie ușa și, făcând câțiva pași prin încăperea pustie, își apăsă creștetul capului cu amândouă mâinile, și gemu:

– Ah, îl iubeam cu adevărat!

Sosi apoi ceasul în care valurile de suferință o copleșiră prea puternic ca să-i mai lase vreo putere de gândire. Nu era în stare decât să plângă și să murmure, printre hohote, jelindu-și credința pierdută, pe care o sădise și o cultivase, făcând-o să crească dintr-o infimă sămânță, încă din zilele petrecute la Roma – jelindu-și bucuria pierdută, bucuria de a-și închina, cu dragoste și tăcută statornicie, existența unui om care, discreditat în ochii altora, își păstra prețuirea în gândul ei; jelindu-și mândria pierdută, mândria de a domni în amintirea lui; jelindu-și dulcea și vaporosă perspectivă de a spera că, de-a lungul vreunei cărări, să se mai poată întâlni cândva, recunoscând că au rămas aceeași, și să privească anii lăsați în urma lor ca pe o zi încheiată abia ieri.

În ceasul acela reedită ceea ce ochii milostivi ai solitudinii au căutat veacuri la rând de-a lungul conflictelor spirituale ale omului: râvni ca asprimea și răceala și osteneala fizică dureroasă să-i aducă eliberarea de misterioasa și imateriala apăsare a durerii; zăcea pe pardoseala goală și lăasă ca în juru-i să se adune răcoarea nopții, în vreme ce trupul ei de femeie cu suflet mare era răscolit de suspine, aidoma unui copil copleșit de deznădejde.

Două imagini – două forme vii – îi sfâșiau inima în două, de parcă ar fi fost inima unei mame care-și vede pruncul despicat de sabie și strânge la piept o jumătate sângerândă, în timp ce privirea ei urmărește, în agonie, cealaltă jumătate purtată de femeia mincinoasă care n-a cunoscut nicicând fiul de mamă.

Iată, în căldura unui zâmbet receptiv, în comunicarea vibrantă a cuvintelor, iată făptura strălucitoare în care se încrezuse – care venise la ea ca un duh al zorilor vizitând bolta întunecoasă unde zăcea ea ca mireasă a unei vieți istovite; și acum, cu o acută conștiință încă niciodată cu-adevărat deșteptată până atunci, își întindea brațele spre el și-i striga amarnic că apropierea lor era de fapt icoana unei despărțiri; își descoperea propria

pasiune, cu accentul neșovăitor al deznădejdi.

Și iată, în depărtare, și totuși stăruind în preajma ei, însoțind-o oriunde își purta pașii și ea, se afla Will Ladislaw – o credință schimbată, secătuită se speranță, o iluzie dată de gol; ba nu, un om viu, către care însă nu se putea îndrepta niciun vaier de milă plină de păreri de rău, pornit din miezul disprețului, al indignării și al trufiei geloase și călcate în picioare.

Flacăra mâniei care o mistuia pe Dorothea nu putea fi stinsă cu ușurință și ardea cu pâlpâiri capricioase de reproș usturător. De ce se insinuase în viața ei, care ar fi putut să fie de-ajuns de împlinită și fără apariția lui? De ce îi adusesese privirea lui ieftină și vorbele lui născute doar pe buze, tocmai ei, care nu avea nimic de rând să-i dea în schimb? Știuse că o amăgește – voise, chiar în clipa bunului-rămas, să o facă a crede că-i dăruiește întregul preț al inimii lui, când știa prea bine că îl cheltuise pe jumătate mai înainte. De ce nu se mărginise să stea contopit în mulțimea anonimă a celor de la care ea nu cerea nimic și pentru care se ruga doar să fie mai puțin vrednici de dispreț?

În cele din urmă, își pierdu până și vloga necesară pentru strigătele înăbușite și gemetele ei: lunecă în suspine deznădăjduite și hohoti acolo, pe dușumeaua rece până ce adormi.

În ceasurile friguroase ce vestesc zorile, când în jurul ei totul era învăluit într-o lumină difuză, se deșteptă – fără a se întreba ce se întâmplase – ci cu conștiința limpede că privește în ochii suferinței. Se ridică, se înfășură într-un halat călduros și se așază într-un fotoliu mare, unde adesea stătuse de veghe. Avea destulă vigoare pentru a suporta noaptea aceea grea fără a-și simți trupul slăbit, în afară de oarece durere și osteneală; dar de la deșteptare, starea ei se schimbase; se simțea ușurată, de parcă sufletul i-ar fi fost izbăvit de conflictul acela teribil; nu se mai lua la trântă cu mâhnirea, ci putea să stea alături de ea, ca o tovarășă statornică, și să o facă părtașa gândurilor ei. Căci acum gândurile își luau zborul în stoluri. Nu era felul Dorotheei – după ce trecuse de punctul culminant al unei crize – să rămână chircită în cochilia strâmtă a calamității suferite, în mizeria degradantă a unei conștiințe care vede destinul altcuiva doar ca pe-un accident al propriului ei destin.

Acum începu să reconstituie în minte, în mod deliberat, dimineața de ieri, forțându-se să stăruie asupra fiecărui detaliu și a semnificației lui posibile. Trăise oare singură scena aceea? Era cumva o întâmplare care o privea numai pe ea? Se sili să se gândească la cele petrecute ca la un episod legat de viața altei femei – o femeie către care pornise cu dorința de a-i aduce o rază de înseninare și de mângâiere în tinerețea ei înnourată. În prima răbufnire de indignare geloasă și dezgust, când părăsise încăperea aceea odioasă, zvârlise cât colo toată îndurarea care o îndemnase să-și ia însărcinarea de a face acea vizită. Îi învăluisese, atât pe Will, cât și pe

Rosamunda, în disprețul ei arzător și îi păruse că Rosamunda pierise din ochii ei, arsă pentru totdeauna. Dar imboldul josnic care face ca o femeie să se poarte mai crud cu o rivală decât cu un iubit necredincios, nu avea tăria de a se impune din nou în mintea Dorotheei, acum când spiritul de justiție, dominant în alcătuirea ei sufletească, înfrânse tumultul lăuntric și-i înfățișase măsura mai adevărată a lucrurilor. Toate gândurile însuflețite prin care își zugrăvisese până atunci încercările grele străbătute de Lydgate și de acea tânără căsnicie care, la fel ca a ei, părea să aibă frământările ei ascunse și frământările ei evidente; toată această experiență vie și plină de compasiune îi revenea acum ca o forță: se afirma așa cum se afirma o cunoaștere dobândită, care nu ne mai lasă să privim faptele așa cum le vedeam în vremea ignoranței noastre. Și își struni mânia iremediabilă, spunându-și că se cuvine ca durerea s-o împingă să-și ofere ajutorul și nu să-i interzică efortul. Indiferent de criza care ar putea submina acele trei vieți, al căror contact cu existența ei îi crease o îndatorire – de parcă ar fi avut de-a face cu niște oranți purtând ramura sfântă – instrumentele salvării nu trebuiau căutate în închipuire: fuseseră alese pentru ea. Năzuia către dreptatea desăvârșită, ca să-și poată dura înlăuntrul sufletului un tron de pe care să-și cârmuiască voința rătăcitoare. „Ce s-ar cădea să fac – cum ar trebui să acționez acum, chiar astăzi, dacă mi-aș putea strânge în pumn suferința, silind-o să tacă, ca să mă pot gândi la cei trei!”

Îi trebuise multă vreme ca să ajungă la întrebarea aceasta, și o suliță de lumină străpungea bezna din odaie. Trase perdelele și se uită spre fâșia de drum ce se întindea sub ochii ei, cu câmpiile ce se zbăteau dincolo de margini, în afara porților de intrare pe domeniu. Pe drum trecuse un bărbat cu o boccea în spate și o femeie ducându-și în brațe pruncul; pe câmp putea urmări siluete mișcându-se – poate păstorul cu câinele lui. În depărtare, unde se arcuia cerul, mizea o culoare sidefie; simțea nețărâmură lumii și însuflețirea oamenilor, îndreptându-se în felurite chipuri, către trudă și îndurare. Persoana ei alcătuia și ea o părticică din viața aceea involuntară, palpitantă spre care nici nu putea să-și îndrepte privirea ca o simplă spectatoare, din adăpostul acela luxos, și nici să-și astupe ochii cu mâna, închistată într-o văicăreală egoistă.

Nu-i apărea încă absolut clar ce se va hotărî să facă în ziua aceea, însă gândul la o acțiune care să poată fi înfăptuită o stimula ca un murmur ce se apropia și avea să devină curând un sunet lămurit. Își scoase veșmintele, care păreau că poartă în ele ceva din osteneala unei vegheri dureroase, și începu să-și facă toaleta. Curând o sună pe Tantripp, care veni cu halatul ei de casă.

– Cum așa, doamnă, nici nu v-ați întins în pat toată noaptea asta binecuvântată! izbucni Tantripp, uitându-se mai întâi la pat și pe urmă la fața Dorotheei care, deși se îmbăiaase, avea obraji palizi și pleoapele trandafirii ale

unei *mater dolorosa*. O să vă ucideți cu mâinile dumneavoastră, asta o să se întâmple. Oricine ar putea să gândească acum că aveți dreptul să vă găsiți puțină mângâiere.

– Nu fi neliniștită, Tantripp, o potoli Dorothea, zâmbind. Am dormit; nu mi-e rău. O să savurez o ceașcă de cafea – adu-mi-o cât mai grabnic. Și vreau să-mi pregătești rochia mea nouă, și mai mult ca sigur că astăzi voi avea nevoie și de boneta mea cea nouă.

– Zac de mai bine de o lună și vă tot așteaptă, madam, iar eu am să fiu cât se poate de mulțumită să vă văd purtând vreo doi coți de crep mai puțin pe straie, zise Tantripp, aplecându-se să aprindă focul. Este o chibzuială și în doliu, cum am zis totdeauna; și trei cute la capătul fustei și o ruță simplă la bonetă, și dacă a mai arătat cineva ca un înger, apoi așa vă înfățișați dumneavoastră cu voaleta pe obraz – asta se potrivește foarte bine cu al doilea an de doliu. Cel puțin, așa gândesc eu, încheie Tantripp, privind îngrijată la foc – și dacă ar gândi careva să se-n-soare cu mine în speranța că aş purta cumva doi ani în șir zăbranicile ale slute, jelindu-l întruna, păi atunci ar însemna că-i amăgit de trufie, și-atâta tot.

– Focul e bun așa cum arde acum, buna mea Tan, zise Dorothea, vorbind ca pe vremurile frumoase din vechiul Lausanne, numai că avea glasul foarte scăzut. Acum, adu-mi cafeaua.

Se înfundă în jilțul cel încăpător și-și rezemă capul de spătar, cu un gest de aprobare și oboseală, în timp ce Tantripp se depărtă, minunându-se de strania contradicție vădită de tânără ei stăpână – ca tocmai în dimineața când avea mai mult ca oricând o față de văduvă, să fi cerut o ținută de doliu mai moderată, pe care o ocolise până atunci. Tantripp n-avea să găsească niciodată cheia acestui mister. Dorothea voia să-și confirme ei însăși că nu avea dinainte o viață mai puțin activă, fiindcă îngropase o bucurie intimă; și cum o urmărirea tradiția că veșmintele noi făceau parte din orice început, simțea nevoia să se cramponeze până și de acest neînsemnat sprijin exterior, pentru a putea lua cu calm o hotărâre. Căci hotărârea nu era ușor de luat.

Cu toate acestea, la orele unsprezece o pornise spre Middlemarch, după ce ajunsese la ideea de a face – în chip cât mai liniștit și neobservat posibil – a doua încercare de a o vedea pe Rosamunda.

LXXXI

*Du erde warst auch diese Nacht
beständig,
Und athmest neu erquickt zu
meinem Füßen,
Beginnest schon mit Lust mich zu
umgeben,
Du regst und rührst ein kräftiges
Beschliessen
Zum höchsten Dasein immerfort zu
streben*

Faust – 2-er Theil⁹

Când Dorothea se află din nou la ușa lui Lydgate, vorbind cu Marta, doctorul se găsea în odaia alăturată, cu ușa întredeschisă pregătindu-se să iasă în oraș. Îi auzi vocea și veni imediat s-o întâmpine.

– Credeți că doamna Lydgate mă poate primi azi-dimineață? întrebă ea, după ce reflectase că ar fi mai bine să renunțe de a face vreo aluzie la vizita sa precedentă.

– N-am nicio îndoială că poate, spuse Lydgate, frânându-și gândul trezit de înfățișarea Dorotheei, care era la fel de schimbată ca și a Rosamundei – dacă veți fi atât de amabilă să intrați și să-mi dați voie să-i spun că sunteți aici. De când ați trecut ieri pe la noi, nu s-a simțit prea bine, dar acum s-a mai întremat și cred, după toate probabilitățile, că va fi îmbărbătată văzându-vă din nou.

Era limpede că Lydgate, așa cum se așteptase Dorothea, nu știa nimic despre împrejurările în care se petrecuse vizita din ajun, ba chiar părea să-și imagineze că se desfășurase conform cu intențiile ei. Dorothea pregătise un

bilețel în care-i ceruse Rosamundei s-o vadă, urmând să-l dea servitoarei dacă nu l-ar fi întâlnit pe Lydgate, dar acum era tare neliniștită de rezultatul anunțului lui.

După ce o conduse în salon, doctorul se opri să scoată o scrisoare din buzunar și să i-o pună în mână, spunându-i:

– Am scris-o noaptea trecută și aveam de gând să o duc la Lowick, în drumul meu. Când cineva este recunoscător pentru o faptă prea minunată pentru banale mulțumiri, scrisul pare ceva mai puțin nesatisfăcător decât vorbirea – cel puțin nu *auzi* cât de neadecvate îți sunt cuvintele.

Fața Dorotheei se luminează.

– Eu trebuie să-ți mulțumesc pentru ceva mai însemnat, dacă m-ai lăsa să fac acest lucru pentru dumneata. Ai consimțit? grăi ea, cuprinsă brusc de o îndoială.

– Da, chiar azi îi trimit lui Bulstrode cecul înapoi.

Nu mai adăugă nimic, ci urcă la Rosamunda, care isprăvisese și ea târziu cu îmbrăcatul și lăncezea, întrebându-se de ce să se mai apuce, obișnuita ei hărnicie la lucruri mici îndemnând-o – chiar și în zilele de întristare – să se apuce de vreo îndeletnicire de care trăgea lent ore în șir, sau din care se oprea la mijloc, lipsită de interes. Arăta rău, dar își recăpătase obișnuitele ei maniere tihnite, iar Lydgate se temuse s-o tulbure cu întrebări. Îi povestise despre scrisoarea doamnei Casaubon, conținând cecul, și după aceea spuse:

– A sosit Ladislaw, Rosy; a stat cu mine aseară; cred că va veni diseară la noi. Mi s-a părut că arată cam prăpădit și deprimat.

Iar Rosamunda nu-i răspunse nimic.

De astă dată, când veni sus, i se adresă cu multă blândețe:

– Rosy, scumpa mea, doamna Casaubon a venit din nou să te vadă; o să-ți facă plăcere s-o primești, nu-i așa?

Nu-l surprinse că ea se îmbujoră și schiță un gest ca o tresărire, după agitația produsă de întrevederea din ajun – o agitație binefăcătoare, socotea dânsul, de vreme ce părea să o fi apropiat din nou de el.

Rosamunda nu se încumetă să pună nu. Nu îndrăzneă să atingă faptele din ajun nici măcar cu o intonație a vocii. De ce venise din nou doamna Casaubon? Răspunsul înfățișa un gol pe care Rosamunda îl putea umple cu spaimă, căci cuvintele sfâșietoare ale lui Will Ladislaw făcuseră din fiecare gând legat de Dorothea o arsură vie pentru ea. Cu toate acestea, în prada noii sale incertitudini umiltoare, nu cuteza să facă altceva decât să consimtă. Nu spuse da, dar se ridică și-l lăsă pe Lydgate să-i pună un șal ușor pe umeri, în timp ce o asigura:

– Eu plec imediat.

Apoi mintea îi fu străbătută de o intuiție ce-o îndemnă să ceară:

– Te rog, spune-i Martei să nu mai aducă pe nimeni altcineva în sufragerie.

Și Lydgate aprobă, crezând că-i înțelegea pe deplin dorința. O conduse jos, până-n sufragerie, și apoi se întoarse, remarcând în sinea lui că era un soț destul de stângaci dacă lăsa ca încrederea soției sale în el să depindă de influența altei femei.

Rosamunda, înfășurându-se în șalul mătăsos, în timp ce pășea către Dorothea, își înfășura sufletul într-o rece rezervă. Oare doamna Casaubon venise să-i spună ceva despre Will? Dacă așa stau lucrurile, își luase o libertate care o stârnea pe Rosamunda și se pregăti să întâmpine fiecare cuvânt al Dorotheei cu o impasibilitate politicoasă. Prea o duruse felul cum Will îi călcase mândria în picioare, ca să mai simtă vreo pocăință față de el ori Dorothea: ofensa suferită de ea părea gravă. Dorothea nu era numai femeia „preferată”, ci poseda și avantajul formidabil de a fi binefăcătoarea lui Lydgate; iar în viziunea confuză și îndurerată a bieteii Rosamunda, părea că această doamnă Casaubon – femeia aceea care avea întâietate în tot ce se leagă de soarta ei – trebuie să fi venit de astă dată cu impresia că deține un avantaj asupra ei, și mânată de o animozitate care o împingea să-l folosească. E drept că nu numai Rosamunda, ci oricare altă persoană – cunoscând datele exterioare ale cazului, și nu simpla inspirație sub imboldul căreia acționa Dorothea – ar fi putut prea bine să se întrebe de ce mai venea.

Arătând aidoma fermecătoarei năluci a propriei sale ființe, grația-i zveltă în molatecul șal alb, cu gura copilăresc rotunjită și obrajii sugerând blândețe și nevinovăție, Rosamunda se opri la trei pași de musafirul ei și-i făcu o plecăciune. Dar Dorothea, care-și scosese mânușile – sub un impuls căruia nu-i putea rezista ori de câte ori dorea să încerce o senzație de libertate – înaintă și, cu fața oglindind o tristă dar dureroasă franchețe, îi întinse mâna. Rosamunda nu se putu feri să-i întâlnească privirea, nici să pună mânuța ei în mâna Dorotheei, care i-o prinse cu un aer de ocrotire maternă; și imediat începu să o frământa o îndoială asupra propriilor ei prejudecăți. Privirea Rosamundei descifra iute expresia fețelor; văzu că obrazul doamnei Casaubon arăta palid și schimbat față de întâlnirea din ajun, totuși era binevoitoare, la fel ca și ferma moliciune a mâinii ei. Dorothea contase însă prea mult pe tăria ei: claritatea și intensitatea hotărârii sale mintale din acea dimineață prelungeau o exaltare nervoasă care făcea ca organismul ei să răspundă la orice solicitare la fel de primejdios ca și o piesă cizelată din cel mai fin cristal venețian; și, uitându-se la Rosamunda, se trezi deodată că-i saltă inima în piept și că nu e în stare să vorbească – avea nevoie de toată energia pentru a-și opri lacrimile. Izbuti să se stăpânească și emoția care undui o clipă peste chipul ei părea

duhul unui suspin; dar spori impresia Rosamundei că starea de spirit a doamnei Casaubon era cu totul alta decât ceea ce-și imaginase ea.

Așa că se așezară, fără niciun cuvânt de introducere, pe cele două fotolii care se nimeriseră să se afle mai aproape și, în același timp, unul lângă altul, deși Rosamunda, când făcuse la început plecăciunea, se gândise să stea la o bună distanță de doamna Casaubon. Dar încetă de a se mai gândi cum avea să se sfârșească totul – ci se întrebă doar ce avea să urmeze. Și Dorothea începu să vorbească cu desăvârșită simplitate, din ce în ce mai fermă pe măsură ce înainta.

– Ieri am avut o misiune pe care n-am dus-o până la capăt, iată de ce mă aflu aici din nou, atât de curând. Nu o să mă consideri un musafir nepoftit, când am să-ți spun că am venit să-ți vorbesc despre nedreptatea care i s-a făcut domnului Lydgate. O să te încurajeze – nu-i așa? – să afli despre el o sumă de lucruri pe care ar putea să nu-i placă să ți le spun personal, tocmai fiindcă îl disculpă și sunt spre onoarea lui. O să-ți facă plăcere să știi că soțul dumitale se bucură de prietenii calde, că are amici care n-au încetat să creadă în caracterul lui ales. O să-mi îngădui să-ți vorbesc despre asta, fără să gândești că îmi iau o libertate prea mare?

Tonul cordial, rugător, ce părea să plutească cu generoasă detașare pe deasupra faptelor ce umplură mintea Rosamundei, ca motive de împotrivire și ură între ea și femeia aceea, se așternea acum alinător ca un curent cald peste temerile ei șovăitoare. De bună seamă, faptele acelea erau prezente în mintea doamnei Casaubon, dar nu avea de gând să vorbească despre nimic legat de ele. Rosamunda încercă o ușurare prea mare, ca să mai simtă și altceva în momentul acela. Răspunse drăgălaș, cu calmul renăscut al sufletului ei:

– Știu că ai fost foarte bună. O să-mi facă plăcere să aud orice-mi veți povesti despre Tertius.

– Alaltăieri, grăi Dorothea, când l-am invitat să vină la Lowick ca să-mi împărtășească opinia lui despre treburile spitalului, mi-a istorisit totul despre conduita și simțămintele sale legate de această tristă împrejurare, care i-a făcut pe oamenii ignoranți să arunce suspiciuni asupra lui. Mi-a mărturisit aceste lucruri numai pentru că am fost foarte cutezătoare și l-am întrebat. Aveam credința că nu a putut acționa în mod dezonorant și l-am rugat să-mi înșire toată istoria. Mi-a mărturisit că nu mai relatase nimănui faptele, nici chiar dumitale, deoarece i se pare penibil să afirme: „Nu sunt vinovat”, ca și cum asta ar fi fost o dovadă în sine, când de fapt niște oameni vinovați ar pretinde același lucru. Adevărul este că nu avea habar despre omul acela, Raffles, sau despre existența unor secrete urâte privitoare la persoana lui; și se gândea că domnul Bulstrode îi oferise banii deoarece se căise, împins de generozitatea inimii sale, pentru că mai întâi îi refuzase. Singura lui grijă în ce

privește acel pacient fusese aceea de a-l trata cât mai bine și era stingherit de faptul că acest caz nu se încheiase așa cum prevăzuse el; dar atunci credea, și mai crede și astăzi, că se prea poate ca nimeni să nu fi nutrit vreo intenție rea. Și le-am spus toate acestea domnului Farebrother și domnului Brooke și lui Sir James Chettam; toți au încredere în soțul dumitale. Asta o să te îmbărbăteze, nu-i așa? Asta are să-ți dea curaj?

Fața Dorotheei se însuflețise și, așa cum scânteia spre Rosamunda, foarte aproape de ea, aceasta se simți cuprinsă de un soi de timiditate, ca în fața unui superior, în prezența ardoarei acelei ființe vii care uita se sine. Rosti, stânjenită, îmbujorată:

– Mulțumesc, sunteți foarte amabilă.

– Și soțul dumitale simțea că a greșit îngrozitor fiindcă nu și-a descărcat sufletul, vorbindu-ți despre asta. Dar îl vei ierta. Lucrurile s-au petrecut astfel pentru că se preocupă prea mult de fericirea dumitale decât de orice altceva – simte cum viața lui e contopită cu a dumitale și-l doare mai mult ca orice faptul că nenorocirile lui te lovesc pe dumneata. Mie mi-a putut vorbi pentru că sunt o persoană neutră. Și pe urmă l-am întrebat dacă aş putea veni să te văd, deoarece îmi pun mult la inimă necazurile lui și ale dumitale. De asta am venit ieri, și vin și azi. Necazul este atât de greu de îndurat, nu-i așa? Cum am putea trăi gândindu-ne că cineva îndură necazuri – necazuri sfâșietoare – și că am putea să-l ajutăm, dar că nu încercăm deloc?

Dorothea, purtată cu totul de valul simțământului căruia-i dădea glas, uitase de orice altceva, și, de fapt, îi vorbea acum din inimă Rosamundei despre încercările prin care trecuse chiar ea. Emoția îi pătrunse tot mai mult în cuvinte, încât modulațiile ei ar fi putut răzbi până în străfundul oricărui suflet, ca un strigăt înăbușit, țâșnit din inima unei făpturi care suferă în beznă. Și, fără să-și dea seama, își puse iar mâna pe mânăța strânsă cu căldură mai înainte.

Rosamunda, cu o durere care-i stăpânea întreaga ființă, ca și cum o rană ascunsă i-ar fi fost tatonată cu degetul, izbucni într-un plâns isteric, cum făcuse cu o zi mai înainte, când se agățase de gâtul soțului ei. Biata Dorothea simțea cum se năpustește peste ea talazul propriei mâhniri – fără să vrea se gândea la vina ce-o putea avea Will Ladislav în vârtejul iscat în mintea Rosamundei. Începea să se teamă că nu va mai fi în stare să se controleze destul până la capătul acestei întâlniri, și-n vreme ce mâna i se odihnea încă în poala Rosamundei, care își retrăsese mâna din strânsoarea ei, Dorothea se lupta cu suspinele ce-i înălțau pieptul. Încercă să se stăpânească, gândind că episodul acela putea fi o răscruce pentru trei vieți – dar nu și pentru a ei; nu, acolo se produse irevocabilul; dar pentru cele trei vieți care se întretaiau cu a ei, cele trei vieți aflate în solemnă vecinătate a primejdiei și deznădejdiei.

Fragila făptură care plângea alături de ea – da, poate că mai era încă vreme pentru a o izbăvi de nefericirea unor legături false, incompatibile; iar momentul acela nu se asemana cu niciun altul: se putea ca ea și Rosamunda să nu se mai afle niciodată împreună, păstrând cu aceeași lucidă amintire, plină de fiori, a zilei de ieri, vie încă pentru amândouă. Simțea că relația dintre ele căpătase o formă destul de deosebită ca să-i acorde o putere de influență deosebită, deși habar nu avea că doamna Lydgate cunoștea pe deplin măsura în care erau implicate simțămintele ei persoanele.

Experiența Rosamundei trecea printr-o criză iscată mai recent, pe care nici măcar Dorothea nu putea să și-o imagineze; suferise izbitura primului șoc mare, se prefăcuse în țăndări lumea ei de vis, tărâmul unde avusese cea mai mare încredere în propriile-i puteri, arătându-se critică față de ceilalți; iar această ciudată și neașteptată manifestare de sensibilitate, venind de la o femeie de care se apropiase cu aversiune și cu o teamă șovăitoare, ca de o persoană sortită neapărat să nutrească împotriva ei o ură izvorâtă din gelozie, făcuse să i se zdruncine cu-atât mai mult sufletul sub impresia că viețuise până atunci într-o lume necunoscută, care tocmai se prăbușise peste ea.

Când pieptul Rosamundei încetă să palpate și dădu în sfârșit deoparte batista în care-și ascunsese fața, ochii ei, dezorientați ca două albastrele, întâlniră privirea Dorotheei. Ce rost avea să se mai gândească la comportare, după plânsul acela? Și Dorothea avea o expresie aproape la fel de copilăroasă, păstrând pe obraz urma uitată a unei lacrimi mute. Între ele două, mândria zăcea la pământ.

– Vorbeam despre soțul dumitale, urmă Dorothea, cu oarecare timiditate. Alaltăieri mi s-a părut că avea o înfățișare dureros de schimbată, din pricina suferinței. Nu-l mai văzusem de luni de zile. Spunea că se simțise tare însingurat în mijlocul încercărilor prin care trecuse, dar cred că le-ar fi îndurat mult mai ușor dacă ar fi fost capabil să se poarte absolut deschis cu dumneata.

– Tertius e atât de enervat și de nerăbdător dacă îi spun ceva, zise Rosamunda, închipuindu-și că i se plânsese Dorotheei de atitudinea ei. S-ar cădea să nu se mire că evit să discut cu el despre subiecte penibile.

– Și-a atras singur blamul asupra lui, pentru că a refuzat să vorbească, explică Dorothea. Despre dumneata a spus doar că nu ar putea trăi fericit făcând ceva care ți-ar pricinui nefericire – că, desigur, căsnicia lui reprezintă o legătură menită să-i afecteze alegerea în orice privință; și din acest motiv mi-a refuzat propunerea de a-și păstra postul la Spitalul Nou, deoarece asta l-ar constrânge să rămână în Middlemarch, și nu și-ar putea lua angajamentul să întreprindă ceva care te-ar îndurera. Mi-a putut mărturisi aceste lucruri fiindcă știe că în căsnicia mea am trecut prin multe încercări, din pricina bolii soțului

meu, care i-a dat peste cap planurile și l-a îndurerat; și mai știe că am învățat din experiența mea cât de greu este să umbli mereu cu frica de a nu îndurera pe cineva legat de tine.

Dorothea așteaptă puțin; desluși o vagă adiere de bucurie pe chipul Rosamundei. Dar cum nu venea niciun răspuns, urmă cu un tremur sporit în glas:

– Căsnicia reprezintă ceva profund deosebit de orice alt lucru. Uneori creează chiar o stare îngrozitoare, prin apropierea ce-o impune. Chiar dacă am iubi pe altcineva mai mult... mai mult decât pe cel cu care ne-am căsătorit, n-ar folosi la nimic... Sărmana Dorothea, împinsă de neliniștea ei palpitândă, nu putea vorbi decât întretăiat. Vreau să spun, mariajul ne absoarbe toată puterea de a dăruii sau primi orice satisfacție născută din genul acesta de iubire. Știu că ar putea fi foarte prețios pentru inima noastră... dar ne ucide căsnicia... și după aceea căsnicia sfărâmată ne însoțește în cuget asemenea unui omor săvârșit... iar toate celelalte pier. Și apoi soțul nostru... dacă ne-a iubit și s-a încrezut în noi, și noi nu l-am ajutat, ci i-am făcut din viață un blestem...

Glasul ei căpătase o tonalitate foarte joasă: o încerca teama de a nu apărea prea înfumurată și de a vorbi ca și cum ea însăși ar fi perfecțiunea întruchipată adresându-se erorii. Era prea preocupată de propria ei îngrijorare pentru a-și da seama că și Rosamunda tremura; și, dominată de nevoia de a exprima mai degrabă o solidaritate izvorâtă din compasiune decât o dojană, își puse mâinile peste ale Rosamundei și rosti fremătând:

– Știu, știu că simțământul poate fi foarte prețios... că ne-a luat prin surprindere... îți vine atât de greu să renunți... pare că ni s-ar trage moartea, dacă ne-am despărți de el... și noi suntem slabe – eu sunt slabă...

Talazurile propriiei ei suferințe, din mijlocul cărora se zbătea să scape pe altcineva, se năpustiră asupra Dorotheei cu o forță biruitoare. Se opri pradă unei agitații fără grai, fără lacrimi, dar simțindu-se de parcă înlăuntrul ei s-ar fi încăierat forțe contrarii. Fața ei căpătase o paloare mortală, buzele îi tremurau și-și apăsă deznădăjduită mâinile peste mâinile gazdei.

Năpădită de o emoție mai puternică decât a Dorotheei, Rosamunda, mânată de un impuls lăuntric nou, care dădea tuturor lucrurilor un alt aspect, cumplit, nedefinit – nu-și putea găsi cuvintele, dar fără voie își lipi buzele de fruntea Dorotheei, foarte apropiată de a ei, și un minut sau două cele două femei se încleștară una de alta, ca și cum ar fi înfruntat un naufragiu.

– Lucrul la care te gândești nu-i adevărat, rosti Rosamunda într-o șoptă înfrigurată, în timp ce tot mai simțea brațele Dorotheei în jurul ei, și îmboldită de o misterioasă pornire de a se elibera de ceva ce-o apăsa, de parcă ar fi fost o vină purtată în sânge.

Se depărtară privind-se drept în ochi.

– Când ai venit ieri – lucrurile nu stăteau așa cum ai crezut, spuse Rosamunda, pe același ton.

Dorothea care o asculta atent tresări surprinsă. Aștepta ca Rosamunda să se justifice.

– Tocmai îmi destăinuia cât de mult iubește altă femeie, și că trebuie să știu că nu ar fi nicicând în stare să mă iubească, glăsuî Rosamunda, tot mai zorită pe măsură ce urma. Și acum cred că mă urăște, fiindcă... fiindcă i-ai înțeles greșit purtarea, ieri. Spune că din pricina mea îl vei judeca greșit – vei crede că este un om fals. Dar nu se va întâmpla așa ceva din pricina mea. Niciodată n-a simțit niciun pic de dragoste pentru mine – știu bine că nu... totdeauna n-am contat decât prea puțin în ochii lui. Ieri mi-a mărturisit că pentru el nu există altă femeie, afară de dumneata. Și că vina pentru cele întâmplate o port doar eu. A spus că niciodată nu-ți va putea explica adevărul – din cauza mea. Dar acum ți l-am spus eu, și nu-mi mai poate adresa vreun reproș.

Rosamunda își despovărase sufletul, sub impulsuri pe care nu le cunoscuse până atunci. Își începuse spovedania sub înrâurirea emoției Dorotheei și, pe măsură ce își depăna mărturisirea, dobânda impresia că respinge reproșurile lui Will, care erau încă asemenea unei răni de pumnal în sufletul ei.

În adâncul sufletului Dorotheei se iscase o răsturnare de sentimente prea intense pentru a fi numită bucurie. Era un vârtej în care teribila încordare de-o zi și o noapte alcătuiau o suferință durabilă: putea doar să priceapă că senzația aceea va deveni bucurie când își va recăpăta puterea de a percepe. Pe moment fu conștientă de o imensă simpatie, nezăgăzuită; acum ținea la Rosamunda, fără conflicte, și răspunse deschis la ultimele ei cuvinte:

– Nu, nu-ți mai poate adresa niciun reproș.

Cu obișnuita ei tendință de a supraestima binele la alții, simțea o pornire plină de căldură către Rosamunda, pentru efortul generos cu care-i răscumpăraseră suferința, fără a socoti că efortul acela însemna doar un reflex al propriei ei generozități.

După ce păstrase tăcere un scurt răstimp, Dorothea întrebă:

– Nu-ți pare rău că am venit azi-dimineață?

– Nu, ai fost foarte bună cu mine, răspunse Rosamunda. Nu credeam că vei fi atât de bună. Mă simțeam foarte nefericită. Nici acum nu sunt fericită. Totul este atât de trist.

– Dar vor veni zile mai bune. Soțul dumitale va fi apreciat la valoarea lui. Și se bizuie pe dumneata pentru a-l consola. Te iubește mult. Cea mai grea pierdere ai fi suferit-o pierzând această iubire, dar n-ai pierdut-o – rosti Dorothea.

Încercă să alunge gândul prea copleșitor al propriei ei fericiri, de teamă că nu va izbuti să îndrume din nou afecțiunea Rosamunde către soțul ei.

– Atunci, Tertius nu găsește că eu sunt de vină? întrebă Rosamunda, înțelegând acum de ce Lydgate i-ar fi putut spune orice doamnei Casaubon și că, neîndoielnic, aceasta se deosebea de orice altă femeie.

Poate că în întrebarea ei plutea un ușor iz de gelozie. Pe chipul Dorotheei începu să fluture un zâmbet, când spuse:

– Nu, nici gând! Cum de ți-ai putut închipui așa ceva?

Dar în momentul acela ușa se deschise și intră Lydgate:

– Mă întorc în calitate de medic, anunță el. După ce am plecat, am fost obsedat de două fețe palide: doamna Casaubon arăta de parcă ar fi avut la fel de multă nevoie de îngrijire medicală ca și tine, Rosy. Și m-am gândit că nu mi-am făcut datoria, lăsându-vă împreună; așa că, după ce am vizitat familia Coleman, m-am întors acasă. Am observat că ați venit pe jos, doamnă Casaubon, și cerul s-a înnorat – cred că va veni o ploaie. Pot trimite pe cineva să cheme trăsura să vă ia?

– A, nu! Sunt puternică, îmi place să merg pe jos, spuse Dorothea ridicându-se, cu însuflețirea zugrăvită pe față. Doamna Lydgate și cu mine am tăfăsuț după pofta inimii și a sosit timpul să plec. Totdeauna am fost acuzată că nu am măsură și că vorbesc prea mult.

Îi întinse mâna Rosamunde și-și spuseră liniștit, deschis, la revedere, fără sărutări sau alte manifestări de efuziune: vibrase între ele prea multă emoție autentică, pentru a se folosi de semnele acelea superficiale.

În timp ce Lydgate o conducea până la ușă, Dorothea nu-i spuse nimic despre Rosamunda, dar îi vorbi despre domnul Farebrother și de ceilalți prieteni, care ascultaseră cu încredere istoria lui.

Când se întoarse la Rosamunda, ea se trântise pe sofa, doborâtă de o osteneală plină de resemnare.

– Ei bine, Rosy, întrebă el, aplecându-se deasupra ei și atingându-i părul – ce părere ai despre doamna Casaubon, acum după ce ai cunoscut-o mai bine?

– Cred că trebuie să fie mai bună decât oricare altă persoană pe care am cunoscut-o, zise Rosamunda, și este foarte frumoasă. Dacă te duci atât de des să discuți cu ea, vei fi mai nemulțumit de mine ca oricând.

Lydgate râse de expresia: „atât de des”.

– Dar, oricum, te-a făcut să te-arăți mai puțin nemulțumită de mine.

– Cred că da, răspunse Rosamunda, privindu-l în față. Ce cercăne ai și, dă-ți la o parte părul din ochi.

El își ridică mâna lată și albă, supunându-se, și se simți recunoscător

că-i dăduse această mică dovadă de interes. Închipuirea hoinară a sărmanei Rosamunda se întorsese acasă teribil de biciuită, și destul de blajină ca să se cuibărească în vechiul adăpost disprețuit. Și adăpostul se afla încă acolo: Lydgate acceptase, cu tristă resemnare, îngustarea drumului ce-i era sortit. O alesese pe făptura aceea fragilă și luase în brațele sale povara vieții ei. Trebuia să umble cum putea, purtând în chip jalnic acea povară.

9 *Statornic tu mi-ai fost, pământ, în noapte,
Când toate le-am crezut pierdute.
Azi bucurii îmi dai tu prin prezență
Și hotărâre îmi trezești în suflet.*
Goethe, *Faust*, partea a 2-a.
(Traducere de Lucian Blaga)

LXXXII

„Jalea-n față-mi, bucuria-n urmă.”

Shakespeare, *Sonete*

Se știe prea bine că exilații se nutresc cu speranțe și că n-ar rămâne în surghiun dacă n-ar fi nevoiți. Când Will Ladislav se exilase de bună voie din Middlemarch, nu pusese un obstacol mai puternic în calea întoarcerii decât propria lui hotărâre, care nu era în niciun caz o barieră de oțel, ci, pur și simplu, o stare de spirit susceptibilă de a se prinde într-un menuet cu alte stări de spirit, și de a face o plecăciune alteia, zâmbindu-i și cedându-i locul, cu o ușurință plină de politețe. Pe măsură ce lunile treceau, îi păruse tot mai greu să-și spună de ce, la urma urmei, n-ar da o fugă înapoi la Middlemarch – măcar de dragul de a auzi ceva despre Dorotheea – și, dacă într-o asemenea vizită fulger ar fi avut șansa, prin vreo stranie coincidență, de a se întâlni cu ea, nu exista pentru el niciun motiv de rușinare fiindcă făcuse o călătorie inocentă până acolo, călătorie pe care o presupusese cândva că n-o va întreprinde. De vreme ce despărțirea dintre ei era ireversibilă, cu siguranță că se putea aventura pentru scurt timp în vecinătatea ei; cât despre prietenii suspicioși care o păzeau ca niște balauri – opiniile lor păreau să capete din ce în ce mai puțină greutate, odată cu scurgerea timpului și cu schimbarea de aer.

Și iată că se ivise un motiv absolut lipsit de legătură cu Dorothea, care părea că transformă călătoria la Middlemarch într-un fel de datorie filantropică. Will acordase o atenție dezinteresată unei noi așezări în vestul îndepărtat, proiectat pe baza unui anumit plan, iar lipsa de fonduri necesare ducerii la îndeplinire a acestei inițiative mărețe îl făcuse să se întrebe dacă drepturile lui asupra lui Bulstrode nu și-ar găsi o utilizare laudabilă, transformând banii ce-i fuseseră oferiți într-un mijloc de realizare a unui proiect care părea capabil să aducă un beneficiu colectiv! Întrebarea i se părea

foarte îndoielnică lui Will, și sila ce i-o trezea gândul de a intra din nou în relații cu bancherul l-ar fi făcut să o înlăture iute, dacă nu i-ar fi răsărit în minte probabilitatea că judecata lui ar putea să se orienteze în mod mai sigur în urma unei vizite în Middlemarch.

Țelul acesta și-l fluturase Will în fața ochilor, pentru a-și oferi un pretext de a se întoarce. Avusese de gând să-i facă lui Lydgate confidențe și să discute cu el chestiunea bănească, și intenționase să se amuze, în puținele seri ale șederii sale, făcând muzică și glume peste glume cu frumoasa Rosamunda, fără a-și neglija prietenii de la casa parohială din Lowick și, dacă aceasta se afla aproape de Manor, nu era el de vină. Neglijase familia Farebrother încă dinainte de plecarea sa, din cauza unei orgolioase rezistențe față de eventuala acuzație că ar fi căutat în mod indirect să obțină întrevederi cu Dorothea; dar foamea ne domesticește, și Will ajunsese tare flămând de contururile unei anumite siluete și de sunetul unei anumite voci. Nimic nu le putuse înlocui – nici opera, nici conversațiile cu politicieni zeloși, nici primirea măgulitoare (prin unghere întunecoase) de care se bucurase semnătura sa nouă, dedesubtul unor articole.

Și astfel se întorsese, prevăzând, plin de speranță, cum avea să se petreacă aproape totul în mica lui lume familiară; și temându-se, la drept vorbind, că vizita lui n-avea să-i aducă nicio surpriză. Găsise însă lumea aceea cotidiană într-un stadiu teribil de dinamic, în care până și șăgălnicia și lirismul se prefăcuseră într-un element exploziv; iar prima zi a acelei vizite deveni cel mai fatal moment al vieții sale. În dimineața următoare, se simțise atât de hărțuit de coșmarul pe care i-l înfățișau consecințele – îl înspăimântase atât de rău rezultatele imediate aflate sub ochii lui – încât, în timp ce-și lua micul dejun, văzând cum sosește diligența de Riverston, ieși afară în grabă și cumpără un bilet, ca să poată fi scutit, cel puțin pentru o zi, de necesitatea de a face sau a spune ceva în Middlemarch. Will Ladislav trecea prin una dintre acele crize sufletești întortocheate, care intervin mai des în experiența cuiva decât ne-am putea imagina, din pricina superficialității cu care oamenii se pripesc să emită judecăți categorice. Îl găsise pe Lydgate, căruia îi purta cel mai sincer respect, zbatându-se în greutatea care solicita simpatia lui temeinică și declarată cu franchețe; iar motivul pentru care, în ciuda acelei solicitări, Will considera că era preferabil să evite orice intimitate sau chiar orice contact pe viitor cu Lydgate, era tocmai de natură să facă imposibilă o asemenea atitudine. Pentru o ființă înzestrată cu temperamentul susceptibil al lui Will – lipsit de orice zonă neutră de indiferență, gata să transforme tot ce se abătea asupra sa în ciocnirile unei drame pasionale – dezvăluirea făcută de Rosamunda, anume că, într-o măsură, fericirea ei depindea de el, crease o dificultate pe care explozia lui de mânie împotriva ei o sporise peste măsură.

Își ura propria-i cruzime, și totuși se temea să se arate pe de-a-ntregul îmbufnat; trebuia să se ducă din nou la ea; prieteniei dintre ei nu i se putea pune capăt subit, iar nefericirea ei constituia o forță care-l speria. Și în tot acest timp nu întrezărea în viața ce-l aștepta mai multe perspective de bucurie decât dacă i-ar fi fost retezate membrele și ar fi pornit-o de la capăt în cărje. În cursul nopții chibzuiuse dacă nu era cuminte să ia poștalionul, nu spre Riverston, ci spre Londra, lăsându-i lui Lydgate un bilet care să ofere un motiv pentru retragerea lui. Dar corzi puternice îl trăgeau îndărăt, oprindu-l de la plecarea aceea bruscă; veștejirea fericirii sale, când se gândea la Doroteea, zdrobirea acelei unice speranțe care-i mai rămăsese, în pofida necesității incontestabile de a se despărți de ea, însemnau pentru el o suferință prea proaspătă pentru a se putea resemna cu ea și a se pierde într-o depărtare, care nu ar fi fost decât deznădejde.

Astfel că nu trecu la aplicarea altei hotărâri, decât aceea de a lua poștalionul de Riverston. Și se întoarse cu același vehicul, când încă nu s-enserase, după ce se decisese că în seara aceea trebuia să se ducă la Lydgate. Știm că Rubinconul era un pârau cu totul neînsemnat la vedere; semnificația lui consta în întregime din anumite circumstanțe invizibile. Will se simțea aidoma celui forțat să treacă peste micul lui șanț de hotar, dincolo de care nu zărea o împărăție, ci supunere îndurerată.

Dar ne este dat uneori, chiar în viața noastră cotidiană, să fim martorii influenței izbăvitoare a unei firi nobile, a cărei divină strădanie întru salvare se poate traduce printr-un simplu act de solidaritate altruistă. Dacă Dorothea, după noaptea ei de zbucium, nu s-ar fi dus din nou în vizită la Rosamunda – poate că discreția ei ar fi dobândit un caracter mai elevat, dar cu siguranță că situația nu ar fi luat o întorsătură la fel de favorabilă pentru cei trei adunați pe același covoraș din fața căminului, în casa lui Lydgate, în seara aceea, la șapte și jumătate.

Rosamunda fusese pregătită pentru vizita lui Will, și îl primi cu răceală amorțită, pusă de Lydgate pe seama epuizării ei nervoase, despre care nu putea presupune că ar avea vreo legătură cu Will. Și în timp ce stătea acolo tăcută, aplecată asupra lucrului ei de mână, Lydgate ceru scuze, cu nevinovăție, în numele soției sale, rugând-o totodată să se rezeme de spătar și să se odihnească. Will se simți ca vai de lume, fiind nevoit să joace rolul unui prieten care-și face prima apariție, și o salută pe Rosamunda, în timp ce gândurile lui erau preocupate de sentimentele ei provocate de scena din ajun, care părea încă să-i includă pe amândoi, în mod inexorabil, ca viziunea dureroasă a unei îndoite nebunii. Se nimeri ca nimic să nu-l cheme pe Lydgate afară din încăpere; dar când Rosamunda turnă ceaiul și Will veni lângă ea să-i întindă ceașca lui, ea-i pusese pe farfurioară un petec de hârtie împăturită.

Will îl văzu și-l ascunse repede, dar când se înapoie la han, inima nu-i dădea deloc ghes să desfacă bilețelul. Probabil că ceea ce-i scrisese Rosamunda avea să-i întipărească mai adânc impresiile dureroase lăsate de seara aceea. Totuși, îl deschise și-l citi la lumânarea de la capătul patului. Cu scrisul ei îngrijit, curgător, erau așternute doar aceste câteva cuvinte:

„I-am spus totul doamnei Casaubon. Nu are nicio părere greșită despre tine. I-am spus adevărul fiindcă a venit să mă vadă și a fost foarte amabilă. Acum nu vei avea ce să-mi reproșezi. Nu am schimbat cu nimic lucrurile pentru tine.”

Efectul acestor cuvinte nu a fost bucurie curată. În timp ce zăbovea asupra lor, cu imaginația aprinsă, Will simțea cum îi ard obrajii și urechile la gândul celor petrecute între Dorothea și Rosamunda – nefiind sigur în ce măsură Dorothea putea să-și simtă încă demnitatea rănită, fiindcă fusese necesar să i se ofere o explicație a purtării lui. În sufletul ei, putea încă să asocieze persoana lui cu situații schimbate, care să reprezinte o deosebire iremediabilă – o alterare durabilă a raporturilor lor. Cu închipuirea lui neobosită, se ațâța singur până ajunsese într-un hal de îndoială doar cu puțin mai ușor de suportat decât cea a omului scăpat dintr-un naufragiu în cursul nopții și se trezește pe un tărâm necunoscut, împresurat de beznă. Până în ziua păcătoasă din ajun – cu excepția aceluia moment de ultragiu petrecut cu mult în urmă, în aceea odaie, și în prezența aceleiași persoane – toate imaginile reciproce, toate gândurile ce-și dedicaseră unul altuia, se desfășuraseră ca într-o lume aparte, unde raza soarelui cădea pe involți crini albi, unde niciun soi de rău nu stătea la pândă și unde nu pătrundea alt suflet.

Dar acum – avea oare să se mai întâlnească Dorothea cu el pe acel tărâm?

LXXXIII

*Zi bună-acum, sufletului trezit
Ce nu din teamă ție îți stă strajă;
Iubirea-alte-icoane acum ți-a făurit,
Din odăiță țese lumii vrajă.*

Doctor DONNE

A doua dimineață după vizita făcută Rosamundei, Dorothea se afla după două nopți de somn zdravăn și nu numai că-și ștersese orice urmă de osteneală, dar se simțea înviorată de parcă ar fi înmagazinat în ea o mare cantitate de forță care-i prisosea – adică mai multă forță decât putea izbuti să concentreze asupra vreunei activități. Cu o zi înainte, făcuse câteva plimbări lungi peste câmpii și vizitase de două ori casa parohială: dar în viața ei nu i-ar fi destăinuit cuiva de ce își petrecuse timpul în felul acela sterp, iar în dimineața aceea era cam supărată pentru asemenea neastâmpăr copilăresc. Ziua aceea avea s-o petreacă în chip cu totul diferit. Ce putea găsi de făcut prin sat? Vai, Doamne! Nimic. Toată lumea era sănătoasă și avea flanele; nu-i murise nimănui porcul și era sâmbătă dimineață, când fiecare freca de zor dușumelele și pragurile de piatră ale caselor și când în zadar te-ai fi dus la școală. Dar mai existau diferite aspecte pe care Dorothea încerca să le lămurească și se decise să se repeadă plină de energie asupra celui mai grav dintre ele. Se așeză în bibliotecă, în fața micului ei teanc personal de cărți tratând despre economie politică și alte materii înrudite, din care căuta să obțină o lumină asupra celei mai bune modalități de ați cheltui banii astfel ca să nu-ți nedreptățești semenii, sau – ceea ce e cam tot una – ca să le faci cât mai mult bine posibil. Era un subiect cu mare pondere și, dacă ar fi fost măcar în stare să-l stăpânească, cu siguranță că mintea s-ar fi fixat asupra lui. Din nefericire, mintea îi lunecă departe de acest subiect vreme de un ceas întreg, și la capătul acestuia, se trezi

citind de câte două ori aceleași fraze, cu gândul stăpânit de prezența intensă a multor altor lucruri, niciunul dintre ele conținut în text. Era o situație fără speranță. Se cuvenea cumva să ceară trăsura și să se ducă la Tipton? Nu; din vreun motiv sau altul, prefera să rămână la Lowick. Dar mintea ei pribeagă trebuia să fie readusă la ordine: există o artă și în autodisciplină; și dădu de mai multe ori ocol bibliotecii cafenii, chibzuind prin ce fel de manevră și-ar putea aduna gândurile răătăcitoare. Poate că mijlocul cel mai bun era să-și ia asupra ei o sarcină simplă – ceva de care trebuia să se țină cu strășnicie. O temă potrivită n-ar fi oferit-o, oare, geografia Asiei Mici, domeniu care-i atrăsese adesea dojeni din partea domnului Casaubon, pentru cunoștințele ei dezlănate? Se duse la cabinetul cu hărți și desfășură una dintre ele; da, în dimineața aceasta trebuia în sfârșit să se asigure că Paflagonia nu se afla pe coasta levantină și să risipească bezna totală care-i înconjura pentru ea pe Chalybi, statornicindu-l în mod ferm pe țărmurile pontului Euxin. Puteai să studiezi de minune o hartă, când era dispus să te gândești la altceva, căci era alcătuită din numiri care se puteau preface într-un refren, dacă reveneai asupra lor. Dorothea se apucă de treabă cu zel, aplecându-se mult peste harta ei și rostind numirile pe-un ton audibil, potolit, care adesea se transforma într-adevăr într-un refren.

Era amuzant ce mult aducea a școlăriță – după toată experiența profundă prin care trecuse – dând din cap și înșirând denumirile pe degete, țuguindu-și nițel buzele și întrerupându-se când și când ca să-și prindă fața în palme și să exclame: „Vai, Doamne! Vai, Doamne!”

Nu exista niciun motiv ca îndeletnicirea aceea să aibă vreun sfârșit, la fel ca și călușeii la bălci; dar, în cele din urmă, fu întreruptă, ușa se deschise și Dorotheei i se anunță sosirea domnișoarei Noble.

Micuța doamnă bătrână, care abia dacă ajungea cu boneta până la umărul Dorotheei, fu întâmpinată călduros, dar în timp ce gazda îi strângea mâna, bătrâna scoase numeroase sunete de-ale ei, ca de castor, ca și cum ar fi avut de spus ceva dificil.

– Te rog să iei loc, o pofti Dorothea, trăgând spre ea un fotoliu. E nevoie de participarea mea la ceva? M-aș simți tare bucuroasă dacă aș putea fi de folos.

– N-am să stau, grăi Miss Noble, băgând mâna în coșulețul ei și încleștând nervoasă un obiect dinăuntru. Mi-am lăsat un prieten în curtea bisericii.

Se cufundă în sunetele ei nearticulate și, fără să-și dea seama, scoase la iveală obiectul cu care se juca. Era cutiuța de бага, și Dorothea simți cum îi năvălește sângele în obraz.

– Domnul Ladislav, urmă timidă bătrânică. Se teme că te-a jignit și

m-a rugat să te întreb dacă îl poți primi pentru câteva minute.

Dorothea nu răspunse pe loc: îi trecu prin minte că nu-l putea primi în biblioteca aceea, unde părea să stăruie interdicția pronunțată de soțul ei. Aruncă o privire pe fereastră. Nu putea oare să iasă și să-l întâlnească în parc? Cerul era încărcat de nori și copacii începuseră să tremure, ca la apropierea furtunii. Pe lângă aceasta, se ferea să se ducă afară la el.

– Te rog să-l vezi, doamnă Casaubon, stăruie patetic *Miss Noble*, altminteri trebuie să mă întorc și să-i spun „Nu”, și asta o să-l doboare.

– Da, am să-l văd, zise Dorothea. Te rog să-i spui să vină.

Ar fi putut oare să procedeze altfel? Pentru moment nu dorea nimic, decât să-l vadă pe Will: posibilitatea de a-l întâlni se impusese stăruitor între ea și oricare alt scop, și totuși era stăpânită de o emoție vibrantă, ca o alarmă – anume impresia că, de dragul lui, săvârșea un act sfidător, vecin cu cutezanța.

După ce micuța doamnă se îndepărtă cu pașii ei micuți, ca să-și îndeplinească misiunea, Dorothea rămase în mijlocul bibliotecii, cu mâinile încleștate atârându-i dinainte, fără să încerce câtuși de puțin să ia o atitudine care să o arate demnă și desprinsă de cele întâmplare. Cel mai puțin era conștientă, tocmai în clipa aceea, de propriul ei trup: se gândea la ce se petrece, probabil, în mintea lui Will și la ranchiuna ce-i păstrasera alții. În numele cărei datorii ar fi avut obligația de a fi dură cu el? Împotrivirea față de o depreciere injustă se amestecase de la bun început cu sentimentul înfiripat în inima ei pentru el, iar acum, când inima-i se așezase la loc, după temerile încercate, rezistența împotriva celorlalți se dovedea mai puternică decât oricând. „Dacă îl iubesc prea mult, e din pricină că lumea s-a purtat atât de rău cu el” – în sinea ei, o voce mărturisea acest lucru unui public imaginar din bibliotecă, în clipa când ușa se deschise și-l zări pe Will dinaintea ei.

Nu se clinti, și musafirul păși spre ea cu mai multă îndoială și timiditate decât îi citise vreodată pe chip. Era într-o stare de incertitudine care-l făcea să se teamă ca nu cumva vreo privire sau vorbă de-a lui să nu-l condamne la o nouă îndepărtare de ea; iar pe Dorothea o speria propria ei emoție. Arăta de parcă ar fi fost pironită de o vrajă care o ținea nemișcată și o împiedica să-și descleșteze mâinile, în timp ce un dor intens, grav, gema înătmănat în ochii ei. Văzând că nu-i întinde mâinile, ca de obicei, Will se opri la un pas de ea și rosti stingherit:

– Ți sunt nespuse de recunoscător că ai acceptat să mă vezi.

– Voiam să te văd, grăi Dorothea, negăsind alte cuvinte.

Nu-i trecu prin cap să se așeze, și Will nu dădu o interpretare îmbucurătoare acestui fel regesc de a-l primi, ci spuse mai departe ceea ce-și pusese în gând să-i spună.

– Mă tem că mă socotești zănatic și poate nesocotit pentru că m-am

întors atât de curând. Am fost pedepsit pentru nerăbdarea mea. Cunoști – toată lumea cunoaște acum – o istorie penibilă despre neamurile mele. Am aflat de ea chiar înaintea plecării mele, și intenționez să-ți spun despre acest lucru – dacă ne-am fi reîntâlnit cândva.

Dorothea schiță o ușoară mișcare și își descleștă mâinile, dar și le împreună numaidecât din nou.

– Acum însă, afacerea aceasta constituie subiect de bârfeală publică, urmă Will. Voiam să afli ceva legat de acest lucru – ceva care s-a întâmplat înainte de plecarea mea și a contribuit să mă aducă îndărăt aici. Am crezut, cel puțin, că îmi scuză întoarcerea. Era ideea de a-l convinge pe Bulstrode să dedice o sumă de bani unui scop public – o sumă pe care se gândise să mi-o ofere mie. Poate e mai degrabă spre lauda lui Bulstrode că mi-a oferit, între patru ochi, o compensație pentru o veche nedreptate; era gata să-mi asigure un venit bun, ca să-și ispășească vina; dar îmi închipui că această istorie dezagreabilă a ajuns și la urechile dumitale.

Will se uită plin de îndoială la Dorothea, însă atitudinea lui căpătase ceva din curajul sfidător cu care se gândea totdeauna la faptul acela intervenit în destinul său. Adăugă: Îți dai seama că asemenea episod mă îndurerează sub toate aspectele.

– Da, da, îmi dau seama, rosti Dorothea, cu grabă.

– Nu am putut accepta un venit obținut dintr-o asemenea sursă. Eram sigur că ți-ai fi făcut o părere proastă despre mine dacă aș fi procedat astfel, continuă Will. De ce ar fi trebuit să-i mai pese acum dacă-i spunea sau nu asemenea lucruri? Doar îi declarase iubirea ce-i purta. Simțeam că... și totuși își curmă fraza.

– Ai acționat așa cum m-aș fi așteptat din partea dumitale, spuse Dorothea, cu chipul scânteietor, în timp ce capul i se înălța mai drept pe frumosu-i lujer.

– Știam că nu vei lăsa ca vreo împrejurare legată de obârșia mea să sădească în cugetul dumitale o prejudecată care să-mi dăuneze, deși era cert că alții așa vor reacționa, urmă Will, scuturându-și capul pe spate, după vechiul lui tic, și țintindu-și privirea în ochii ei, ca o chemare gravă.

– Dacă asta înseamnă să înfrunți o nouă încercare grea, ar fi pentru mine un nou motiv să stau neclintită alături de dumneata, glăsui Dorothea cu fervoare. Nimic nu mi-ar fi putut schimba părerile despre dumneata, decât... – inima-i creștea în piept, și-i venea greu să urmeze; făcu un mare efort pentru a rosti, cu glas scăzut și tremurător – decât gândul că ești altfel – nu atât de bun cum te-am crezut eu.

– Negreșit că mă crezi mai bun decât sunt în toate privințele afară de una, se avântă Will, dând frâu slobod simțirii sale, după ce Dorothea și-o

afirmase pe-a ei. Mă refer la credința statornică ce ți-am păstrat. Când am gândit că te îndoiești se asta, nu mi-a mai păsat de nimic altceva. Credeam că s-a sfârșit totul pentru mine și că nu mi-a mai rămas nimic de încercat... doar de îndurat vitregia împrejurărilor.

– Nu mă mai îndoiesc deloc de dumneata, declară Dorothea, întinzându-i mâna; o teamă vagă pentru soarta lui îi stimula afecțiunea pe care nu și-o putea mărturisi.

El îi luă mâna și o ridică la buze, scoțând un fel de suspin. Stătea cu pălăria și mânușile în cealaltă mână și ar fi putut sluji ca model pentru portretul unui regalist. Totuși, îi venea greu să-i dea drumul mâinii și Dorothea, retrăgându-și-o, cuprinsă de o tulburare care o deprima, privi pe fereastră și se depărtă.

– Ia te uită ce negri sunt norii și cum se mai zbat crengile copacilor, spuse ea, pășind spre fereastră; vorbea și umbla având doar o vagă idee despre ceea ce face.

Will o urmă la câțiva pași și se rezemă de spătarul înalt al unui fotoliu de piele, pe care se aventură acum să-și lase pălăria și mânușile, scuturându-se de insuportabila crustă de formalism la care fusese condamnat pentru prima oară în prezența Dorotheei. Trebuie să recunoaștem că în clipa aceea, când se rezemă de spătar, se simțea foarte fericit. Acum nu se mai temea de nimic din ceea ce-ar fi putut ea să simtă.

Rămaseră tăcuți, fără a se uita unul la altul, ci privind la tufișurile veșnic verzi, biciuite de vânt și dezvelindu-și dedesubtul pal al frunzelor, pe fundalul cerului ce se înnegrea. Niciodată nu se mai bucurase atât de mult Will de perspectiva unei furtuni: îl scutea de necesitatea de a pleca. Frunze și crenguțe erau învârtelte prin aer și tunetul se apropia. Lumina devenea tot mai sumbră, dar o scăpărare de fulger îi făcu pe amândoi să tresară, să privească, și apoi să zâmbească. Dorothea începu să spună la ce se gândise.

– Rău ai făcut afirmând că n-ai avut pentru ce să te mai strădui. Dacă am pierdut bunul nostru cel mai de preț, ne mai rămâne binele altor oameni, și pentru el merită să te străduiești. Unii pot fi fericiți. Mi-a părut că văd acest lucru mai limpede ca oricând, că mă scufundasem în adâncul dezolării mele. Abia de pot gândi cum aș fi suportat durerea, dacă simțământul acesta n-ar fi răsarit ca să mă întărească.

– Niciodată nu ai putut simți o durere atât de sfâșietoare ca a mea, spuse Will, atunci când gândeam că trebuie să mă disprețuiești.

– Dar eu m-am simțit și mai rău – mai rău, să ai o părere proastă... Dorothea pornise năvalnic, dar se opri la mijlocul frazei.

Will roși. Avea impresia că, orice-ar fi spus ea, era rostit în lumina unei fatalități care-i ținea despărțiți. O clipă păstră tăcerea, pe urmă vorbi

pătimaș:

– Cel puțin avem consolarea de a putea discuta fără ascunzișuri. De vreme ce trebuie să plec – de vreme ce trebuie să fim veșnic despărțiți – te poți gândi la mine ca la o ființă aflată pe marginea mormântului.

În timp ce vorbea, scăpărarea vie a unui fulger îi lumină pe fiecare dintre ei pentru ochii celui alt – și lumina păru să însemne groaza unei iubiri fără speranță. În clipa aceea Dorothea țâșni de la fereastră; Will o urmă, prinzându-i mâna cu un gest spasmodic și rămaseră astfel, cu mâinile încheștate, ca doi copii, privind la furtuna de-afară, pe când tunetul se rostogolea deasupra lor și trosnea înspăimântător, iar ploaia începu să cadă precipitat. Atunci se răsuciră, cu amintirea ultimelor lui cuvinte întipărită pe chipuri și, față-n față, nu-și mai desprinseră mâinile.

– Nu există speranță pentru mine, rosti Will. Chiar dacă m-ai iubi la fel cum te iubesc eu – chiar dacă aș fi totul pentru tine – aproape sigur că voi rămâne întotdeauna foarte sărac; la un calcul lucid, nu mă pot baza pe altceva decât pe un destin potrivnic. E cu neputință ca noi să ne aparținem vreodată. Poate este josnic din partea mea că am cerșit un cuvânt de la tine. Intenționam să plec în tăcere, dar nu am fost în stare să fac ceea ce plănuisem.

– Să nu regreti, spuse Dorothea, cu tonul ei clar, tandru. Prefer să împărtășesc tot acest zbcium al despărțirilor noastre.

Buzele îi tremurau, ca și ale lui. Niciodată nu se va ști care buze s-au mișcat mai întâi către cele din fața lor, dar se îmbinară într-un sărut tremurător; apoi se depărtară.

Ploaia se năpustea în geamuri ca împinsă de un duh mânios, și îndărătul ei izbea marea năvală a vântului; era unul dintre acele momente în care atât cei plini de treburile, cât și cei trândavi se opresc, înfiorați de o anumită teamă respectuoasă.

Dorothea se așeză pe locul cel mai apropiat, o sofa lungă și joasă din mijlocul încăperii și, cu mâinile împreunate în poală, se uita la mohorâta lume de afară. Will rămase o clipă nemișcat, privind-o, pe urmă se așeză lângă ea, și-și puse mâna peste mâinile ei, care se răsuciră cu palmele în sus, ca să se lase încheștate.

Stătură astfel, privindu-se, până ce ploaia se domoli și începu să cadă în tăcere. Amândoi fuseseră pradă unor gânduri cărora niciunul nu putea începe să le dea glas.

Dar când ploaia se potoli de tot, Dorothea se întoarse și se uită la Will.

Cu o exclamație înflăcărată, ca și cum l-ar fi amenințat menghina vreunui aparat de tortură, el sări în sus și strigă:

– Nu e cu putință!

Se duse și se rezemă de spătarul fotoliului și păru că dă o bătălie cu

propria-i mână, în vreme ce ea îl privea întristată.

– E tot atât de fatal ca și un om sau ca oricare altă grozăvie care desparte oamenii, izbucni el din nou; e intolerabil ca viața noastră să fie mutilată de accidente meschine.

– Nu, nu spune asta! Nu e nevoie ca viața ta să fie mutilată, rosti cu blândețe Dorothea.

– Ba da, trebuie, întări Will, furios. E crud din partea ta să vorbești astfel – de parcă s-ar putea găsi vreo consolare! Tu poți vedea dincolo de nefericirea adusă de aceste întâmplări, dar eu nu. E o purtare lipsită de bunătate, înseamnă că-mi azvârlî înapoi, ca pe un nimic, iubirea ce-ți închin eu, dacă poți vorbi astfel în fața realităților. Niciodată nu ne vom căsători.

– Cândva... am putea, spuse Dorothea, cu glas tremurător.

– Când? ripostă Will, cu amărăciune. Ce rost are să te bizui pe vreun succes al meu? E pur și simplu o loterie, dacă voi izbuti vreodată mai mult decât să-mi câștig existența în mod decent; doar dacă m-aș hotărî să mă vând, resemnându-mă cu rolul de condei mercenar și să devin purtătorul de cuvânt al cuiva. Pot întrezări perspectiva asta destul de clar. Nu i-aș putea oferi destinul meu niciunei femei, chiar dacă ea n-ar beneficia de o prosperitate la care să fie nevoită să renunțe.

Se înstăpâni tăcerea. Inima Dorotheei era dominată de o stare pe care jinduia s-o exprime, și totuși îi venea prea greu să-și găsească cuvintele. Se simțea în puterea lor, și totuși în clipa aceea în sufletul ei se desfășura o dezbatere mută. Și-i venea foarte greu să nu poată turna în cuvinte cele ce-i stăteau pe inimă. Will se uita mânios pe fereastră. Dacă s-ar fi uitat la ea, și nu s-ar fi îndepărtat, Dorotheei i-ar fi fost totul mai ușor. În cele din urmă se întoarse, rezemându-se mai departe de fotoliu și, întinzându-și cu un gest automat mâna spre pălărie, spuse cu un fel de exasperare:

– Rămas bun.

– A, nu pot îndura, o să-mi sfâșii inima, strigă Dorothea sărind de la locul ei, sub torentul pasiunii tinerești ce mătura din cale toate stavilele care o siliseră la tăcere, și, într-o clipită, lacrimi mari îi țâșniră din ochi, prelingându-i-se pe obraji. Nu-mi pasă de sărăcie – îmi urăsc bogăția!

Într-o clipită, Will fu lângă ea și o împresură cu brațele, dar Dorothea își trase capul pe spate și-l ținu puțin la distanță, cu blândețe, ca să poată vorbi mai departe: iar ochii ei mari, plini de lacrimi, îl priveau cu simplitate, în timp ce-i spunea, suspinând ca un copil:

– Am putea trăi foarte bine cu averea mea... e chiar prea mult... șapte sute pe an... am nevoie de atât de puțin... nu-mi trebuie rochii noi... și voi învăța ce preț are fiecare lucru.

LXXXIV

*E-n cuget la cărunți ori juni
C-aș sta în păcătosul rând,
Da-i vina lor; de gură-s buni,
Numele-mi vătămând.*

Neoacheșa Vergină

Era îndată după ce Camera Lorzilor respinsese Proiectul de Reformă: asta explică de ce domnul Cadwallader se nimerise să se plimbe pe pajiștea de lângă sera cea mare de la Freshitt Hall, ținând în mâinile sale, încrucișate la spate, ziarul *Times* în timp ce-i vorbea lui *Sir James Chettam* – cu aerul impasibil al unui pescuitor de păstrăvi – despre perspectivele ținutului. Doamna Cadwallader, baroneasa-văduvă *Lady Chettam*, și *Celia* alternau odihna pe scaunele din grădină cu scurte plimbări care să-l însoțească pe micul *Arthur*, care era transportat în căruțul lui și, precum se cade unui *Buda* infantil, sta sub ocrotirea umbrelei sale sfințite, împodobită cu frumoase franjuri de mătase.

Doamnele discutau și ele politică, deși mai pe sărite. Doamna Cadwallader o ținea strună cu necesitatea de a se acorda noi grade nobiliare: vărul ei îi dăduse drept certă vestea că *Truberry* trecuse în tabăra cealaltă, la instigația soției lui, care adulmecase prin aer ranguri de *pair* de la prima punere pe tapet a chestiunii Reformei și și-ar fi vândut sufletul chiar și diavolului, numai să câștige întâietate asupra mezinei sale, măritată cu un baronet. *Lady Chettam* considera că asemenea conduită era cât se poate de reprobabilă și amintea că mama doamnei *Truberry* purtase ca domnișoară numele de *Walsingham* din *Melspring*. *Celia* mărturisi că era mai drăguț să fii o „*Lady*” decât o „doamnă” și că lui *Dodo* nu i-ar fi păsat niciodată de precedență, dacă ar fi reușit ca lucrurile să meargă după voia ei. Doamna

Cadwallader socotea că obținerea dreptului la precedență îți oferea o satisfacție slabă, când toată lumea din jurul tău știe că nu ai măcar un strop de sânge albastru în vine, iar Celia, oprindu-se ca să se mai uite la Arthur, reluă:

– Totuși, ar fi foarte drăguț dacă ar fi viconte – și îi iese Înălțimii sale un dințișor! Ar fi putut să fie, dacă James avea titlul de conte.

– Scumpa mea Cealia, interveni soacra ei, titlul lui James valorează mult mai mult decât oricare conție nouă. Niciodată nu mi-am dorit ca tatăl lui să fie altceva decât *Sir James*.

– A, mă gândeam doar la dințișorul lui Arthur, spuse Celia, nestingherită. Dar uite că sosește unchiul meu.

Se repezi să-și întâmpine unchiul, în timp ce *Sir James* și domnul Cadwallader li se alăturară ca să formeze un singur grup cu doamnele. Celia își strecurase brațul pe sub brațul unchiului și el o bătea ușor peste mână, scoțând câte o exclamație cam melancolică: „Ei bine, scumpa mea!” Pe măsură ce se apropia, era evident că domnul Brooke avea un aer abătut, dar această stare fu pusă integral pe seama situației politice, și cum dădea mâna cu fiecare, fără a-i saluta decât cu fraza: „Ei bine, sunteți cu toți aici, știți”, vicarul spuse râzător:

– Nu-ți pune atât de mult la inimă respingerea Proiectului, Brooke; ați câștigat de partea voastră toată pleava din ținut.

– Proiectul, ,ai? Ah! făcu domnul Brooke, distrat și blajin. Respins, știi, ,ai? Lorzii merg prea departe, totuși, O să trebuiască să pună frânele. Vești triste, știți. Vreau să spun, aici, acasă; vești triste! Dar nu trebuie să arunci vina pe mine, Chettam.

– Ce s-a întâmplat? Întrebă *Sir James*. Sper că nu-i vorba de încă o împușcare a unui paznic de vânătoare. La așa ceva m-aș aștepta, când un individ de teapa lui Trapping Bass este lăsat de capul lui cu atâta ușurință.

– Paznic de vânătoare? Nu. Haideți să intrăm în casă; pot să vă spun totul în casă, știți, vorbi domnul Brooke, făcând un semn din cap spre Cadwallader, ca să arate că îi includea și pe ei în confidența pe care voia s-o facă. Cât despre braconieri ca Trapping Bass, știi, Chettam, continuă el, în timp ce intrau, când ești magistrat, nu-ți vine așa de ușor să condamni. Severitatea este foarte bună, dar totul este mult mai ușor când ai pe cineva dispus să treacă la fapte în locul tău. Și dumneata ai un locșor duios în inimă, știi – nu ești un Dracon, sau un Jeffrey, genul ăsta de om.

Era vădit că domnul Brooke se afla într-o stare de perturbare nervoasă. Când avea ceva penibil de spus, firea lui îl făcea de obicei să introducă anunțul în mijlocul unui șir de amănunte descusute, de parcă ar fi fost o doctorie care ar căpăta un miros mai plăcut prin amestecarea cu alte substanțe. Pălăvrăgi mai departe despre braconieri cu *Sir James*, până ce se

așezară cu toții, iar doamna Cadwallader, pierzându-și răbdarea pentru pisălogeala aceea, rosti:

– Mor de curiozitate să aflu veștile triste. Paznicul n-a fost împușcat; asta-i un lucru stabilit. Atunci, ce altceva se întâmplă?

– Ei, un lucru care ne pune la grea încercare, știți, spuse Brooke. Mă bucur că dumneata și cu vicarul vă aflați aici; este o chestiune de familie – dar dumneata ne vei ajuta pe toți să îndurăm vestea, Cadwallader. Mă văd nevoit să v-o aduc eu, dragii mei.

Domnul Brooke se uită la Celia.

– Nici nu-ți închipui ce este, știi. Și, Chettam, și pe dumneata o să te sâcăie peste măsură – dar, uite, n-ai fost în stare să împiedici asta, cum n-am fost nici eu. E ceva ciudat în întâmplări: pică singure, știi.

– Trebuie să fie ceva în legătură cu Dodo, zise Celia, care se deprinsese să se gândească la sora ei ca la o piesă primejdioasă a mașinării familiale.

Se așezase pe taburet, lângă genunchiul soțului ei.

– Pentru numele lui Dumnezeu, să auzim o dată ce ai de spus! exclamă *Sir James*.

– Ei bine, știi, Chettam; n-a ajutat la nimic testamentul lui Casaubon; era un soi de testament menit să înrăutățească lucrurile.

– Exact, încuviință grăbit *Sir James*. Dar ce s-a petrecut mai rău?

– Dorothea are de gând să se mărite din nou, știți, spuse domnul Brooke, dând din cap spre Celia, care-și înălță imediat ochii spre soțul ei, aruncându-i o căutătură înspăimântată, și-și puse mâna pe genunchiul lui.

Sir James aproape se albise la față, dar nu scoase o vorbă.

– Cerule îndurător! strigă doamna Cadwallader. Nu cumva cu tânărul Ladislaw?

Domnul Brooke încuviință din cap, rostind:

– Ba, da; cu Ladislaw. Și apoi se închise într-o tăcere prudentă.

– Vezi, Humprey! spuse doamna Cadwallader, fluturându-și brațele spre soțul ei. Încă o dată va trebui să recunoști că am un oarecare simț al previziunii; sau mai degrabă ai să mă contrazici și ai să fii la fel de orb ca întotdeauna. *Tu* ai presupus că tânărul *gentleman* plecase din ținut.

– Se prea poate să fi fost plecat și totuși să se fi întors, spuse vicarul, liniștit.

– Când ai aflat vestea asta? întrebă *Sir James*, căruia nu-i plăcea să audă pe altcineva vorbind, deși lui însuși îi venea greu să vorbească.

– Ieri, spuse domnul Brooke, blajin. M-am dus la Lowick. Dorothea a trimis după mine, știți. Totul s-a produs absolut subit – acum două zile niciunuia dintre ei nici măcar nu-i trecuse așa ceva prin cap – nici gând n-

aveau, știți. E ceva ciudat în lucruri. Dar Dorothea este absolut decisă – nu are rost să ne opunem. I-am expus părerea mea cu energie. Mi-am făcut datoria, Chettam.

– Mai bine l-aș fi provocat acum un an să ieșim pe teren și l-aș fi împușcat, izbucni *Sir James*, nu împins de intenții sângeroase, ci fiindcă simțea nevoia de a spune ceva tare.

– Zău așa, James, ar fi fost o treabă dezagreabilă, își dădu Celia cu părerea.

– Fii rezonabil, Chettam. Privește mai cu calm chestiunea, interveni domnul Cadwallader, mâhnit să vadă cum prietenul său, înzestrat cu o fire blajină, se lasă atât de copleșit de mânie.

– Nu-i vine prea ușor să fie calm unui om care are măcar un strop de demnitate – un strop de simț al echității, când chestiunea se petrece în propria lui familie – grăi *Sir James*, încă mocnind de indignare incandescentă. Este ceva pur și simplu scandalos. Dacă *Ladislav* ar fi avut măcar o scânteie de onoare, ar fi plecat pe dată din țară și nu și-ar mai fi arătat obrazul pe-aici. Oricum, nu mă surprinde. A doua zi după înmormântarea lui *Casaubon* am spus ce s-ar fi convenit să se facă. Dar nu mi s-a dat ascultare.

– Voi ai ceva imposibil, știi, Chettam, se apără domnul Brooke. Voi ai să fie expediat pe un vapor. Ți-am spus eu că pe *Ladislav* nu putem să-l manevrăm cum pofteam: avea ideile lui. E un tip remarcabil – totdeauna am spus că e un tip remarcabil.

– Într-adevăr, spuse *Sir James*, incapabil să-și înfrâneze o ripostă, păcat că ți-ai format o părere atât de înaltă despre el. Acestei opinii îi datorăm stabilirea lui prin împrejurimi. Datorită ei vedem cum o femeie ca Dorothea se înjosește prin măritișul acesta.

Sir James lăsa mici pauze între spusele sale, deoarece cuvintele nu-i veneau ușor pe buze.

– Un om pus la index în mod atât de categoric prin testamentul soțului ei, încât delicatețea ar fi trebuit să-i interzică a-l mai vedea – un om care o scoate din rândurile clasei sale, trăgând-o în sărăcie, și care are meschinăria de a accepta acest sacrificiu – totdeauna a adoptat o poziție criticabilă –, un ins cu obârșie proastă – și, *cred* un om cam lipsit de principii și cu un caracter ușuratic. Așa îl judec eu, încheie pompos *Sir James*, întorcându-se într-o parte și încrucișându-și picioarele.

– I-am arătat toate acestea Dorotheei, grăi domnul Brooke, în chip de scuză – mă refer la sărăcia, la abandonarea poziției sale sociale. I-am spus: „Scumpa mea, nu știi ce înseamnă să trăiești cu șapte sute de lire pe an, și să n-ai trăsură, și genul ăsta de lucruri, și să umbli printre oameni care n-au habar cine ești”. I-am pus picioru-n prag, expunându-i părerea mea. Dar te sfătuiesc

să vorbești personal cu Dorothea. Adevărul este că simte o antipatie față de averea lui Casaubon. O să auzi ce spune, știi.

– Nu, scuză-mă, n-am să-i vorbesc, replică *Sir James*, cu mai multă răceală. Nu pot suporta să o mai văd; e prea penibil. Mă doare prea mult ca o femeie ca Dorothea să săvârșească ceva atât de greșit.

– Fii drept, Chettam, interveni degajat vicarul, care se declara împotriva acelei supărări inutile. Se poate ca doamna Casaubon să acționeze în mod imprudent: renunță la o avere de dragul unui bărbat, iar noi, bărbații, avem unii despre alții o părere atât de proastă, încât anevoie putem numi înțeleaptă o femeie care se poartă astfel. Dar cred că nu trebuie să-i condamni atitudinea, socotind-o o acțiune greșită, în sensul strict al cuvântului.

– Ba da, o condemn, răspunse *Sir James*. Cred că Dorothea comite o acțiune greșită măritându-se cu Ladislaw.

– Dragul meu amic, suntem predispuși să definim drept greșită o acțiune fiindcă ne produce nouă neplăceri, grăi liniștit vicarul.

La fel ca mulți oameni care iau viața ușor, avea talentul de a rosti din când în când câte un adevăr cotidian celor care, înflăcărați de virtute, își cam pierdeau cumpăna. *Sir James* își scoase batista și începu să-i muște colțul.

– Totuși, e pur și simplu îngrozitor din partea lui Dodo, interveni Celia, dorind să-și justifice soțul. A spus că *niciodată* n-o să se mai mărite – cu nimeni pe lume.

– Am auzit-o și eu spunând același lucru, glăsui majetuoasă *Lady Chettam*, ca și cum declarația ei ar fi constituit o mărturie regală.

– A, în asemenea cazuri există de obicei o excepție trecută sub tăcere, interveni în discuție doamna Cadwallader. Singurul lucru care mă miră e că se mai află printre voi cineva care e surprins. N-ai făcut nimic ca să împiedicați acest mariaj. Dacă l-ai fi adus aici pe lordul Triton ca să-i facă curte și s-o încante cu filantropia lui, ar fi putut să o ia cu el înainte de sfârșitul anului. Niciun alt plan nu prezenta vreo siguranță. Domnul Casaubon a pregătit toate acestea în chipul cel mai frumos cu putință. S-a făcut antipatic – sau a fost voia Domnului să-l facă așa – și pe urmă a provocat-o să-l contrazică. Cel mai potrivit mod de a face ca o trădare să devină ispititoare este să o evaluezi la un preț atât de ridicat.

– Nu știu ce vrei să înțelegi prin noțiunea de „greșit”, Cadwallader, zise *Sir James*, simțindu-se încă puțin cam înțepat și răsucindu-se în fotoliu spre vicar. Nu este un om pe care să-l acceptăm în familie. Vorbesc cel puțin în numele meu, continuă el grijuliu, ferindu-și privirea de ochii domnului Brooke. Presupun că alții vor găsi compania lui prea plăcută ca să le mai pese dacă are o atitudine decentă sau nu.

– Ei bine, știi, Chettam, grăi domnul Brooke într-o dispoziție

admirabilă, masându-și piciorul, eu nu-i pot întoarce spatele Dorotheei. Trebuie să fiu un părinte pentru ea, până la un anumit punct. I-am spus: „Draga mea, nu mă voi opune să te duc la altar. Până atunci vorbisem cu tărie. Dar pot trece la dezmoștenire. Va costa bani și va fi sâcâitor, dar pot face și asta, știi”.

Domnul Brooke clătină din cap către *Sir James* și simți că își demonstrase forța de om hotărât și, totodată, acceptase partea considerată de el ca justă din supărarea baronetului. Picase peste un mijloc mai ingenios de a para atacurile decât își dăduse seama. Folosise un argument de care *Sir James* se rușina. Cea mai mare parte din reacția acestuia la vestea căsătoriei Dorotheei cu *Ladislaw* se datora, în bună măsură unei prejudecăți scuzabile – sau chiar unei opinii ce putea fi justificată și, în bună măsură, unei repulsii nu străină de gelozie, doar că puțin mai mică în cazul lui *Ladislaw* decât în cel al lui *Casaubon*. Era convins că măritișul acela înfățișa ceva fatal pentru Dorothea. Dar prin miezul acelui vâlmășag de impresii trecea un filon pe care un om bun și onorabil ca el n-avea deloc chef să-l recunoască, până și față de propria sa persoană, anume: fără doar și poate că unirea celor două moșii – *Tipton* și *Freshitt* – întinzându-se pline de farmec în interiorul unei îngrădituri inelare, era o perspectivă care-l măgulea pentru fiul și moștenitorul său. De aceea când domnul Brooke, clătinând din cap, apelase la argumentul dezmoștenirii, *James* se simți năpădit de o jenă bruscă; i se puse un nod în gât; ba chiar roși. Târât de prima izbucnire a mâniei sale, găsisese mai multe cuvinte ca de obicei; dar sprijinul domnului Brooke îi paraliza mai mult limba decât aluzia caustică a domnului *Cadwallader*.

Celia era însă bucuroasă să se poată amesteca și ea în vorbă și, după sugestia făcută de unchiul ei asupra ceremoniei nupțiale, întrebă cu o ardoare tot atât de moderată de parcă ar fi fost vorba de o invitație la cină:

– Vrei să spui că *Dodo* o să se mărite imediat, unchiule?

– Peste trei săptămâni, știi, răspunse domnul Brooke, neputincios. Nu pot face nimic pentru a împiedica această căsătorie. *Cadwallader*, adăugă el întorcându-se, pentru a-și compune o șubredă aparență de demnitate, către vicar, care comentă:

– *Eu* unul n-aș face niciun tămbălău pe tema asta. Dacă îi place să fie săracă, treaba ei! *Nimeni* n-ar fi suflat o vorbă dacă s-ar fi măritat cu acest tânăr fiindcă era bogat. O droaie de clerici cu beneficii sunt mai săraci decât vor fi. *Elinor*, aci de față, continuă provocatorul soț, și-a supărat familia măritându-se cu mine: abia dacă scoteam o mie pe an – și eram nătărău – *nimeni* nu găsea că e ceva de capul meu; nu purtam nici modelul potrivit de pantofi – toți bărbații se întrebau cum ar putea ține la mine o femeie. Pe cuvântul meu, trebuie să iau apărarea lui *Ladislaw*, până când voi auzi mai

multe lucruri rele despre el.

– Humphrey, toate astea sunt cai verzi pe pereți, și tu o știi prea bine, îi reteză vorba soția sa. La tine toate-s deopotrivă, cu asta începe și sfârșește orice. De parcă n-ai fi fost un Cadwallader! Oare își închipuie cineva că aș fi luat un monstru ca tine, dacă ai fi purtat alt nume?

– Și mai era și om al bisericii, remarcă *Lady Chettam*, cu ton aprobator. Despre Elinor nu se poate afirma că a coborât sub rangul ei. E greu de spus ce este domnul Ladislaw, ce părere ai, James?

Sir James scoase un ușor mârâit, mai puțin respectuos decât felul lui obișnuit de a-i răspunde mamei. Celia își înalță ochii spre el, ca o pisicuță meditativă.

– Trebuie să recunoaștem că în vinele lui curge o amestecătură înfricoșătoare, constată doamna Cadwallader. Fluidul de sepie al lui Casaubon, mai întâi, și pe urmă un viorist polonez răzvrătit, ori era cumva profesor de dans? Și pe urmă un bătrân cam...

– Absurdități, Elinor, grăi vicarul, ridicându-se de pe scaun. E timpul să plecăm!

– La urma urmei, este un vlăstar frumușel, conchise doamna Cadwallader, ridicându-se și ea, dornică să se mai pocăiască. Arată ca unul din frumoasele portrete vechi ale lui Crichley, înainte de au intrat idioții în pictura lui.

– Plec și eu cu voi, spuse grăbit domnul Brooke, sculându-se cu vioiciune. Trebuie să veniți cu toții și să prânziți la mine mâine, știți, ,ai, ce zici Celia, scumpa mea?

– Vii, James, nu-i așa? Întrebă Celia, luându-și de mână bărbatul.

– A, desigur, dacă-ți face plăcere, răspunse *Sir James*, trăgându-și vesta în jos, dar incapabil pentru moment să-și ajusteze și buna dispoziție pe chip. Adică, dacă nu urmează să ne întâlnim și cu alte persoane.

– Nu, nu, nu, asigură domnul Brooke, pricepând condiția. Dorothea nu va veni, știi, decât dacă te-ai fi dus să o vezi.

După ce *Sir James* și Celia rămaseră singuri, ea spuse:

– Te superi dacă iau trăsura ca să mă duc la Lowick, James!

– Cum așa, acum, pe loc? Întrebă soțul ei cu oarecare surprindere.

– Da, e foarte important, spuse Celia.

– Ține minte, Celia, eu nu pot s-o văd... repetă *Sir James*.

– Nici dacă ar renunța la măritiș?

– Ce rost are să întreb asta? Oricum, eu mă duc la grajduri. Am să-i spun lui Briggs să tragă trăsura în față.

Celia credea că era de mare folos, chiar dacă nu spunea acest lucru, să facă o călătorie până la Lowick în scopul de a influența hotărârea Dorotheei.

În tot cursul adolescenței sale simțise că-și poate înrâuri sora printr-un cuvânt judicios plasat – deschizând o fereastră pentru ca lumina zilei dăruită de înțelegerea ei să pătrundă printre lămpile în culori stranii, sub raza cărora Dodo vedea de obicei lumea. Iar Celia – mamă de familie, se simțea în mod firesc, mult mai capabilă să-și povățuiască sora lipsită de copii. Cum putea cineva să o înțeleagă pe Dodo la fel de bine ca sora ei, sau să o iubească cu tot atâta tandrețe?

Dorothea, prinsă cu treburi în budoarul ei, simți o undă de plăcere zărintu-și sora atât de curând după dezvăluirea proiectului matrimonial. Prevăzuse, chiar exagerând proporțiile, dezgustul prietenilor, ba se temuse că până și Celia ar putea fi ținută la distanță de ea.

– Vai, Kitty, sunt încântată! exclamă Dorothea, punându-și mâinile pe umerii Celiei, cu fața radiind de bucurie. Mai-mai să cred că n-ai să mai vii la mine.

– Nu l-am adus pe Arthur, fiindcă mă grăbeam, se scuză Celia, și se așezară pe două scăunele puse față-n față, atingându-și genunchii.

– Știi, Dodo, e tare rău, începu Celia, cu timbrul ei placid, gutural, având un aer cât se poate de drăgălaș, fără niciun fel de răsfăț. Ne-ai dezamăgit pe toți cum nici nu-ți închipui. Și nici nu mă pot gândi că se va întâmpla vreodată cu adevărat, doar nu te poți duce să trăiești în felul asta. Și pe urmă, ce vei face cu toate planurile tale? Nu se poate să te fi gândit vreodată la una ca asta. James și-ar fi dat toată osteneala pentru tine, și ai fi fost liberă să-ți duci traiul așa toată viața, făcând ce-ți place.

– Dimpotrivă, draga mea, spuse Dorothea, niciodată n-am putut face nimic din ce mi-a plăcut. Încă nu mi-am realizat niciun plan.

– Pentru că totdeauna ai dorit lucruri care nu se pot realiza. Dacă ai fi avut planuri mai realiste s-ar fi împlinit. Și cum poți să te măriți cu domnul Ladislaw, cu care nimeni dintre noi nu s-a gândit vreodată că *te-ai putea mărita!* Vestea îl șochează cumplit pe James! L-ai vrut de soț pe domnul Casaubon fiindcă avea un suflet atât de mare, și era așa de bătrân, și de deprimant, și de învățat; și acum, poftim, îți pui în gând să te măriți cu domnul Ladislaw, care n-are nici moșie, nici nimic altceva. Asta se întâmplă, presupun eu, din pricină că, într-un fel sau altul, te simți obligată să-ți faci cu mâna ta viața neconfortabilă.

Dorothea râse.

– Ei bine, e o treabă foarte serioasă, Dodo, urmă Celia, devenind mai impresionantă. Cum ai să-ți duci viața? Și vei trăi printre oameni ciudați. Iar eu n-am să te mai văd niciodată, și nici n-o să-ți pese de micul Arthur – și eu credeam totdeauna că ai să...

Lacrimile Celiei, care se iveau rar, i se adunaseră în ochi și colțurile

gurii îi zvâcniră.

– Scumpă Celia, rosti Dorothea cu gravitate tandră, dacă n-ai să mă mai vezi, nu va fi din vina mea.

– Ba da, va fi, răspunse Celia, cu aceeași mișcătoare alterare a trăsăturilor ei delicat cizelate. Cum pot să vin la tine, sau să te aduc la mine, când James nu poate suporta asta? Fiindcă, după părerea lui, nu e just ce faci tu – gândește că săvârșești o greșeală grozavă, Dodo. Dar tu totdeauna ai făcut asemenea greșeli; atâta că eu nu mă pot opri să te iubesc. Și nimeni nu înțelege unde vei locui, unde poți pleca?

– Plec la Londra, zise Dorothea.

– Cum ai să poți trăi veșnic pe o stradă? Și vei fi nespus de săracă. Ți-aș putea da jumătate din lucrurile mele, dar cum să fac, când n-am să te mai văd deloc?

– Fii binecuvântată, Kitty, grăi Dorothea, cu blândă căldură. Consolază-te: poate că James mă va ierta, cândva.

– Dar ar fi mult mai bine dacă nu te-ai mărita, spuse Celia, ștergându-și ochii și revenind la argumentele ei, atunci n-ar mai exista între noi nicio piedică. Și dacă n-ai face un pas de care nimeni nu te socotea capabilă; James a spus totdeauna că tu s-ar cuveni să fii o regină, dar purtarea asta nu-i defel indicată pentru o regină. Știi ce greșeli ai comis mereu, Dodo, și acum faci o nouă greșeală. Nimeni nu-l consideră pe domnul Ladislaw potrivit pentru tine. Și doar ai spus că nu te vei mai mărita niciodată.

– E foarte adevărat că aș fi putut fi mai înțeleaptă, Celia, replică Dorothea, și aș fi putut realiza ceva mai bun în viață, dacă aș fi fost mai bună. Dar asta am de gând să fac de acum înainte. Am făgăduit să mă mărit cu domnul Ladislaw, și îmi voi ține cuvântul.

În tonul cu care Dorothea rosti aceste lucruri se simțea o notă pe care Celia se învățase de mult s-o recunoască. Rămase câteva clipe tăcută, și apoi întrebă, ca și cum ar fi înlăturat orice polemică:

– Ține foarte mult la tine, Dodo?

– Așa sper. Eu țin foarte mult la el.

– Asta-i frumos, se pronunță Celia, consolatoare. Numai că aș fi vrut să ai mai degrabă un soț în genul lui James, cu o moșie foarte apropiată, ca să pot veni cu trăsura la tine.

Dorothea zâmbi, iar Celia avea o expresie de ajuns de meditativă. Deodată constată:

– Nu-mi pot da seama cum de s-a întâmplat totul.

Celia se gândea că ar fi plăcut să audă întreaga istorie.

– Cred și eu că nu poți, replică Dorothea, ciupindu-și sora de bărbie. Dacă ai ști cum am ajuns la hotărârea asta, nu ți s-ar părea prea minunat.

– Nu-mi poți povesti? Întrebă Celia, încrucișându-și comod brațele.

– Nu, draga mea, ar trebui să simți la unison cu mine, altminteri n-ai înțelege niciodată.

LXXXV

*Apoi ieșiră jurații, ale căror nume
sunau astfel: domnul Orbete,
domnul Netrebnic, domnul Șiretenie,
domnul Patimă, domnul Deșuchiatsu,
domnul Turbatu, domnul Mintosu,
domnul Vărmășie, domnul
Mincinosu, domnul Cruzime,
domnul Beznă și domnul
Necruțător; și-și dădură fiecare în
parte verdictul împotriva lui în
dezbaterile lor, iară după aceea
ajunseră la încheierea unanimă de
a-l aduce dinaintea judelei ca
vinovat. Și dintâiul între ei, domnul
Orbete, starostele, bolmăji: „Văd cu
limpezime că acest om este un
eretic”. Apoi grăi domnul
Netrebnic: „Să piară de pe fața
pământului asemenea ins!” „Așa să
fie, încuviință mieroș domnul
Șiretenie, căci urăsc până și
înfrățirea lui”. După care cuvântă
domnul Patimă: „Niciodată nu l-am
putut răbda”. „Nici eu, spuse
domnul Deșucheatu; căci osânde
întruna felul meu de a fi”.
„Spânzurați-l, spânzurați-l”, se
repezi și domnul Turbatu. „O
lepădătură jalnică”, își dădu cu*

părerea domnului Mintosu. „Inima mea se ridică împotriva lui”, se stropși domnul Vrăjmășie. „Este un nemernic”, ticlui domnul Mincinosul. „Furcile sunt prea bune pentru el”, rosti scrâșnit domnul Cruzime. „Să-l mistuim din calea noastră”, se-nnegură domnul Beznă. Apoi întări domnul Necruțător: „De mi s-ar dăruia și lumea, tot n-aș putea să mă împac cu el; drept care să-l târâm dinaintea judelei, sub osânda cuvenită pentru omor”.

Bunyan, Călătoria Pelerinului

Când nemuritorul Bunyan zugrăvește acest tablou al pasiunilor persecutoare care-și dau verdictul: „vinovat” – cine-l mai compătimește pe Credincios? De asemenea ursită rară și binecuvântată n-au avut parte prea mulți dintre oamenii mari; să te știi doar tu că ești lipsit de vină, în fața unei mulțimi care te condamnă – să fii sigur că nu ai fost denunțat pentru altceva decât pentru binele care sălășluiește în cugetul tău! Soarta vrednică de milă este aceea a omului care nu a putut pretinde titlul de martir, chiar dacă se convinsese că oamenii ce-aruncă cu pietre într-însul înfățișau doar hâde patimi întrupate – cel care știe că mulțimea îl lapidează nu fiindcă a propovăduit adevărul, ci pentru că nu este omul drept care s-a dat.

Conștient de acest lucru, Bulstrode se ofilea, în timp ce-și făcea pregătirile pentru a pleca din Middlemarch și a se duce să-și sfârșească viața zdrobită într-un jalnic refugiu, sub privirea indiferentă a unor necunoscuți. Neabătuta și îndurătoarea statornicie a soției sale îl eliberase de o spaimă, dar nu putea evita ca însuși prezența ei să constituie încă un tribunal în fața căruia nu putea să-și descarce sufletul și simțea nevoia să fie apărut. Tertipurile folosite când dezbătuse în forul său lăuntric cazul morții lui Raffles susținuseră concepția unei Atotștiințe căreia i se ruga; și totuși avea pe suflet o spaimă care nu-l lăsa să se expună judecății, spovedindu-se pe deplin soției; ce nume avea oare să dea ea actelor spălate și diluate de el ca argumente și motivări lăuntrice, și pentru care-i păruse relativ ușor să dobândească iertare? Nu putea îndura ideea că ea, în tăcere, va da veșnic actelor lui numele de

crimă. Se simțea învăluit în îndoiala ei: își trăgea tăria de a o înfrunta din impresia că soția lui încă nu avea temeiuri îndreptățite de a pronunța acea severă condamnare. Cândva, poate – când va fi pe patul morții – urma să-i dezvăluie totul; în umbra profundă a acelui moment, când ea îi va ține mâna în tenebrele ce se vor grămădi, l-ar putea asculta fără să i se încrânceneze carnea la atingerea lui. Poate: dar în viața lui se deprinsese cu ascunzișurile, iar imboldul de a se spovedi nu avea putere împotriva fricii de o umilință mai adâncă.

Îl stăpânea o sfielnică grijă față de soția sa, nu numai fiindcă îl speria orice judecată aspră din partea ei, ci și pentru că simțea o amărăciune adâncă văzând-o că suferă. Își trimisese fiicele interne la o școală de pe coasta mării ca să le poată ascunde cât mai mult posibil criza suferită de părintele lor. Eliberată, prin absența fetelor, de necesitatea insuportabilă de a-și justifica întristarea sa de a fi martora consternării lor înspăimântate, putea trăi fără constrângere, cu mahnirea care zi de zi înălbea câte o şuviță din păr, și-i toropea pleoapele.

– Spune-mi ceva, spune-mi ce ți-ar plăcea să fac, Harriet, i se adresase Bulstrode. Mă refer la dispozițiile privitoare la averea mea. Nu am intenția să vând pământul pe care-l posed prin împrejurimi, ci să ți-l lase ție, ca investiție sigură. Dacă ai vreo dorință cu această chestiune te rog să nu mi-o ascunzi.

La câteva zile după aceea, când se întorsese dintr-o vizită făcută fratelui său, doamna Bulstrode începu să-i vorbească soțului ei despre o problemă care de câțeva vreme îi umbla prin minte:

– Mi-ar plăcea să faci ceva pentru familia fratelui meu, Nicholas; și cred că suntem datori să ne răscumpărăm cu ceva față de Rosamunda și de soțul ei. Walter spune că domnul Lydgate trebuie să părăsească orașul, iar clientela lui aproape că nu mai face nici două parale, și le-au rămas foarte puțin bani cu care să se poată stabili altundeva. Mai degrabă m-aș lipsi de ceva de-al nostru, ca să pot răscumpăra cu ceva necazurile din familia sărmanului meu frate.

Doamna Bulstrode nu dorea să se apropie de realități mai mult decât permiteau cuvintele: „răscumpărarea cu ceva”, știind că soțul ei trebuie neapărat s-o înțeleagă. Dar acesta avea un motiv special pe care Harriet nu-l cunoștea, de a sta în cumpănă la auzul sugestiei ei. Ezită înainte de a rosti:

– *Nu-mi* este posibil să-ți împlinesc dorința în felul cum propui tu, draga mea. Domnul Lydgate a respins virtualmente, orice nou serviciu venit din partea mea. Mi-a restituit mia de lire pe care i-o împrumutasem. Doamna Casaubon i-a avansat suma în acest scop. Iată scrisoarea.

Scrisoarea păru că o rănește dureros pe doamna Bulstrode. Menționarea împrumutului făcut de doamna Casaubon părea să reflecte opinia

publică, și aceasta considera un lucru de la sine înțeles că toată lumea se ferea să aibă de-a face cu soțul ei. Păstră un răstimp tăcerea, și lacrimile i se rostogoleau una după alta, iar bărbia îi tremura în timp ce și le ștergea. Stând în fața ei, lui Bulstrode îi sângera inima la vederea acelui chip veștejit de suferință, care numai cu două luni în urmă înfloreau în plină strălucire. O îmbătrânise trista tovarășie pe care o ținea trăsăturile lui ofilite. Dorind s-o consoleze, adăugă:

– Mai sunt și alte mijloace, Harriet, prin care aș putea aduce un serviciu familiei fratelui tău, dacă îți face plăcere să-i ajuți. Și cred că ar fi spre folosul tău: ar fi un mod avantajos de a administra moșia, pe care am de gând să ți-o las ție.

Ea păru să acorde atenție proiectului.

– Garth s-a gândit odată să ia asupra lui administrarea domeniului Stone Court, în scopul de a-l plasa acolo pe nepotul tău, Fred. Inventarul urma să rămână cel de-acum, și ei trebuiau să plătească o anumită cotă din profituri, în locul obișnuitei rente. Asta ar fi un început promițător pentru tânăr, combinat cu postul lui, sub conducerea lui Garth. Acest aranjament ți-ar aduce o mulțumire?

– Da, mi-ar aduce, răspunse doamna Bulstrode, recăpătându-și o parte din energie. Sărmanul Walter este atât de abătut, încât aș încerca tot ce-mi stă în puteri ca să-l pot ajuta înainte de pleacă. Totdeauna ne-am avut într-adevăr ca frate și soră.

– Trebuie să-i faci chiar tu lui Garth propunerea, Harriet, urmă domnul Bulstrode, căruia nu-i făcea plăcere ceea ce avea de spus, dar care dorea să atingă țelul propus, îndemnat și de alte motive pe lângă intenția de a-și consola soția. Trebuie să-i declari că moșia e, virtualmente, a ta și că nu e deloc necesar să negocieze cu mine. Comunicările le poate primi prin intermediul lui Standish. Îți menționez acest detaliu, deoarece Garth a renunțat să mai fie agentul meu. Pot pune în mâinile tale un act redactat chiar de el, în care stabilește condițiile; și-i poți propune să-și reînnoiască acceptarea. Cred că ai șanse să accepte, când îi vei propune acest lucru, de dragul nepotului tău.

LXXXVI

Le cœur se sature d'amour comme d'un sel divin qui le conserve; de là l'incorruptible adhérence de ceux qui se sont aimés des l'aube de la vie et la fraîcheur des vieilles amours prolongés. Il existe un embaumement d'amour. C'est de Daphnis et Chlœe que sont faits Philémon et Baucis. Cette vieillesse là, ressemblance du soir avec l'aurore.

Victor Hugo, *L'Homme qui rit*¹⁰

Doamna Garth, auzindu-l pe Caleb intrând în coridor, pe la ceasul ceaiului, deschise ușa salonașului și spuse:

– Iată-te acasă, Caleb. Ai mâncat? (Mesele domnului Garth erau subordonate în mare măsură „afacerilor”).

– A, da, am luat un prânz bun – berbec rece și nu mai știu ce. Unde e Mary?

– În grădină cu Letty, așa cred.

– Fred n-a venit încă?

– Nu. Iarăși pleci fără să-ți iei ceaiul, Caleb? Întrebă doamna Garth, văzând că distratul ei soț își pune din nou pălăria pe care abia și-o scosese.

– Nu, nu, mă duc doar pentru un minut la Mary.

Mary se afla într-unul din ungherele ierboase ale grădinii, unde se zărea un leagăn atârnat la înălțime, între doi peri. Îți legase o eșarfă trandafirie pe cap, făcându-i un mic bor ca să-și adumbrească ochii de razele soarelui ce

cădeau drept, în timp ce o legăna strașnic pe Letty, care râdea și țipa ca o sălbatică.

Văzându-și tatăl, Mary lăsă leagănul și se duse să-l întâmpine, împingându-și pe spate eșarfa trandafirie și zâmbindu-i de la distanță, cu surâsul involuntar care oglindește o plăcere izvorâtă din iubire.

– Am venit după tine Mary, zise domnul Garth. Hai să ne plimbăm puțin!

Mary vedea prea bine că tatăl ei voia să-i împărtășească ceva deosebit: sprâncenele lui alcătuiau unghiul lor patetic și în glas îi suna o tandră gravitate; amănunțele acestea fuseseră pentru ea semne infailibile încă de pe când avea vârsta lui Letty. Îl luă de braț și se întoarseră spre casă pe sub șirul de nuci.

– O să treacă o bucată de vreme lungă și tristă, până ce ai să te poți mărita, Mary, începu tatăl ei, fără s-o privească, dar uitându-se fix la capătul bastonului pe care-l ținea în mână cealaltă.

– Nu tristă, tată, am de gând să fac din ea un răstimp plăcut, rosti Mary surâzătoare. Am fost singură și voioasă douăzeci și patru de ani și mai bine: presupun că nu va mai dura încă o dată pe-atâta.

Apoi, după o mică pauză, adăugă cu mai multă seriozitate, aplecându-și chipul înspre obrazul tatălui ei:

– Ei, ești mulțumit de Fred?

Caleb își strânse buzele și întoarse capul într-o parte, cu înțelepciune.

– Haide, tată, abia miercurea trecută l-ai lăudat. Ai spus că are o pricepere neobișnuită la inventar și un ochi bun pentru evaluarea lucrurilor.

– Am spus eu asta? Întrebă Caleb, cam pișicher.

– Da, am așternut totul pe hârtie, cu data, *anno Domini* și toate celelalte, răspunse Mary. Îți place ca lucrurile să fie făcute cu tot dichisul în registre. Și pe urmă are o purtare cu adevărat bună față de dumneata, tată; îți nutrește un profund respect, și nu văd cum ar putea cineva să aibă o fire mai bună decât a lui Fred.

– Mda, mda, vrei să-mi arunci praf în ochi, ca să-l socotesc o partidă bună.

– Nici gând, tată. Nu-l iubesc fiindcă e o partidă bună.

– Atunci pentru ce?

– O, Doamne, fiindcă l-am iubit dintotdeauna. Niciodată n-o să-mi placă la fel de mult să dojenesc pe altcineva, și asta e un punct asupra căruia trebuie să te gândești când îți alegi un soț.

– Vasăzică, hotărârea ta e absolut statornicită, Mary? Întrebă Caleb revenind la tonul lui inițial. Nu ți s-a mai ivit altă dorință, de vreme ce lucrurile au continuat ca și în ultimele luni? (Caleb cuprindea multe aspecte în

fraza aceea vagă – fiindcă mai bine mai târziu decât niciodată.) O femeie nu trebuie să-și forțeze inima – prin asta nu i-ar face niciun bine unui bărbat.

– Simțămintele mele nu s-au schimbat, tată, răspunse calm Mary. Îi voi păstra credință statornică lui Fred, cât timp îmi va păstra și el mie. Nu cred că unul dintre noi s-ar putea lipsi de celălalt sau ar putea ține mai mult la altă ființă, oricât de mult am admira alte persoane. Ar însemna o prefacere prea mare pentru noi – ca și cum ai vedea toate locurile vechi răscolite și cu denumirile schimbate. Trebuie să așteptăm încă multă vreme; dar Fred știe asta.

În loc de a vorbi imediat, Caleb păstra tăcerea și își înfigea bastonul în iarba aleii. Apoi rosti, cu emoție în glas:

– Ei bine, am o veste. Ce-ai zice dacă Fred s-ar duce să stea la Stone Court și ar administra moșia de-acolo?

– Cum s-ar putea realiza asta, tată? Întrebă Mary cu mirare.

– Ar administra-o în numele mătușii sale Bulstrode. Biata femeie a fost la mine, stăruind și rugându-se. Vrea să-i facă un bine flăcăului, și ar putea fi un lucru minunat pentru el. Gospodărimdu-se cu cumpătare, ar putea, încet-încet, să cumpere inventarul: și se vedește dăruit pentru agricultură.

– O, Fred va fi atât de fericit! E prea frumos ca să-mi vină a crede.

– A, dar bagă de seamă, urmă Caleb, întorcându-și capul în semn de avertisment. Trebuie să iau treaba pe umerii mei și eu să mă declar răspunzător și să văd de toate, iar asta o s-o cam, mâhnească pe maică-ta, deși s-ar putea să nu recunoască. Fred trebuie să dovedească chibzuință.

– Poate că-ți cer prea mult, tată, spuse Mary, strunindu-și bucuria. N-ar fi nicio fericire să-ți aduc un necaz nou pe cap.

– Na, na, na; munca e desfătarea mea, copilă, când nu o supără pe maică-ta. Și atunci, dacă tu și cu Fred vă veți căsători – la acest pasaj, glasul lui Caleb avu o ezitare abia perceptibilă – o să devină cumpătat și econom; iar tu ai deșteptăciunea maică-ti, și a mea de asemenea, într-un fel femeiesc; și o să-l ții din scurt; o să se dea el pe brazdă, așa că am vrut să-ți spun ție mai întâi – deoarece cred că ți-ar face plăcere să-i dai *tu*, vestea, între patru ochi. După asta, aș putea discuta pe îndelete cu el și apoi am putea porni la treabă și la rostuirea lucrurilor.

– Vai, scumpul, bunul meu tată! strigă Mary, petrecându-și brațele pe după gâtul părintelui său, în timp ce el își pleca pașnic capul, dornic să fie dezmiertat. Mă întreb dacă mai există vreo fată care să-l socotească pe tatăl ei cel mai bun om din lume!

– Aiureli, copilă; o să ai o părere mai bună despre soțul tău.

– Imposibil, zise Mary, revenind la tonul ei obișnuit – soții sunt o categorie inferioară de bărbați, care au nevoie să fie ținuți din scurt.

Când intrară în casă împreună cu Letty, care o zbughise la ei, Mary îl zări pe Fred în poarta livezii și se duse să-l întâmpine.

– Ce haine frumoase porți, tinere extravagant! Îl luă ea în primire, în timp ce Fred se opri locului, scoțându-și pălăria în fața ei, cu un formalism poznaș. Nu te-nveți cu economia!

– Ei nu, că prea ești răutăcioasă, Mary, se apără Fred. Uită-te numai la marginile acestor manșete! Doar periindu-le zdravăn mai arăt și eu respectabil. Strâng bani pentru trei costume – unul va fi costumul de nuntă.

– Ce caraghios arăți! Ca un *gentleman* dintr-un album demodat.

– A, nu, moda mai ține ea doi ani.

– Doi ani! Fii rezonabil Fred, spuse Mary, începând să se plimbe. Nu încuraja iluziile trandafirii.

– De ce nu? Cu ele trăiești mai bine decât cu perspectivele sumbre. Dacă nu ne putem căsători până-n doi ani, adevărul ne va face destul rău și singur, când o să apară.

– Am auzit o istorioară despre un tânăr *gentleman* care își făcea tot felul de iluzii optimiste și i-au dăunat.

– Mary, dacă ai ceva deprimant să-mi spui, o șterg de-aici; mă duc în casă cu domnul Garth. Mi-a pierit curajul. Taică-meu are o înfățișare atât de abătută – căminul nu mai arată ca odinioară. Nu mai pot suporta și alte vești proaste.

– Și ai considera o veste proastă dacă ți s-ar spune că ar urma să locuiești la Stone Court, să administrezi ferma și să vădești o prudență remarcabilă, agonisind bani în fiecare an, până ce întregul inventar și mobilierul ți-ar aparține și ai deveni un distins personaj agrar, cum spune domnul Borthrop Trumbull – cam îndesat, mă tem, și cu greaca și latina jalnic bătute de vânt și ploii?

– Nu faci altceva decât să înșiri niște fantasmagorii, nu-i așa, Mary? replică Fred, îmbujorându-se ușor, cu toate acestea.

– Abia adineauri mi-a pomenit tatăl meu de așa ceva, vorbind ca despre un lucru realizabil, ori tata n-a înșirat în viața lui fantasmagorii, răspunse Mary, înălțându-și acum ochii spre Fred, în timp ce el îi strângea mâna, până ce aproape că o duru; dar nu voia să se plângă.

– A, atunci aș putea să ajung un tip grozav de bun, Mary, și ne-am putea căsători pe loc.

– Nu așa repede, *Sir*; de unde știi că n-aș amâna mai degrabă cununia cu câțiva ani? Asta ți-ar lăsa răgazul să-ți dai în petic și atunci, dacă aș ține mai mult la altcineva, aș avea o scuză să te las frumușel să bați din buze.

– Te rog să nu glumești, Mary, vorbi Fred, cu adâncă emoție. Spune-mi serios că toate sunt adevărate și că veștile te-au făcut fericită – fiindcă pe

mine mă iubești mai presus de orice.

– Totul e adevărat, Fred, și aceste vești m-au făcut fericită, fiindcă te iubesc pe tine mai presus de orice, rosti Mary, pe tonul unei recitări mecanice.

Zăboviră pe treapta pragului, sub portalul cu acoperiș înclinat și Fred spuse, aproape în șoaptă:

– Când ne-am logodit prima oară, cu inelul de la umbrelă, Mary, obișnuiai să...

Spiridușul bucuriei începu să râdă mai cu hotărâre în ochii lui Mary, dar fatalul Ben sosi alergând în ușă, cu Brownie lătrând îndărătul lui și, ciocnindu-se de ei, zise:

– Fred și Mary! Nu veniți odată? Sau pot să vă mănânc eu porția de cozonac?

10 Inima e saturată de iubire ca de o sare divină ce-o conservă; aceasta explică de ce aceia care s-au iubit din zorii vieții rămân statornici, și prospețimea vechilor iubiri ce dăinuiesc până târziu. Există o îmbălsămare a iubirii. Filemon și Baucis sunt plămădiți din Dafnis și Cloe. Acest soi de bătrânețe conferă amurgului asemănarea cu aurora.

VICTOR HUGO, *Omul care râde* (n.t.)

FINAL

Fiecare limită reprezintă totodată un început ca și un sfârșit. Cine poate părăsi niște vieți tinere, după ce a stat vreme îndelungată în compania lor, fără a dori să afle ce soartă le-a fost hărăzită în anii ce-au urmat? Căci un crâmpei de viață, oricât de tipic ar fi, nu ne oferă mostra unei țeșături întregi: speranțele pot să nu se împlinească și o pornire înflăcărată poate fi urmată de o delăsare; puteri latente pot să-și găsească ocazia mult așteptată; o rătăcire trecută poate stimula o mare resurecție.

Căsătoria, care a însemnat piatra de hotar a atâtor narațiuni, înfățișează în același timp un mare început, cum a fost pentru Adam și Eva, care și-au petrecut luna de miere în Paradis, dar au avut prima lor odraslă printre spinii și scaieții pustietăților. Ea este, totodată, începutul eposului domestic – cucerirea treptată sau pierderea iremediabilă a acelei comuniuni depline care face din perindarea anilor o culminare, iar din perioada vârstei înaintate recolta unor duioase amintiri comune.

Unii pornesc la drum, aidoma cruciaților din vechime, cu o glorioasă armură de nădejde și entuziasm, dar sunt zdrobiți prin pribegie, cerând fiecare îngăduința celuiilalt și a lumii întregi.

Tuturor celor care s-au interesat de Fred Vincy și Mary Garth le va face plăcere să afle că ei doi n-au suferit un asemenea eșec, ci au ajuns la o solidă fericire reciprocă. Fred și-a surprins semenii în felurite chipuri. A devenit un om destul de distins prin părțile comitatului său, ca fermier practician și teoretician, și a publicat o lucrare despre: *Cultivarea Recoltelor Verzi și Economia Hrănirii Vitelor*, care i-a adus înalte elogii la întrunirile agricole. În Middlemarch admirația se manifesta mai rezervat: majoritatea persoanelor din oraș erau înclinate să creadă că meritele de autor ale lui Fred se datorau soției sale, deoarece nu se așteptaseră niciodată ca Fred Vincy să scrie despre sfecla furajeră.

Dar când Mary scrisese pentru băieții ei o cărțuie intitulată: *Viețile oamenilor mari, adaptate după Plutarh* și o tipări și publică la Cripp et Co, din Middlemarch, toată lumea fu dispusă să pună această lucrare pe seama lui

Fred, amintindu-și că el umblase pe la Universitate, „unde erau studii anticii” și ar fi putut fi cleric, dacă s-ar fi hotărât.

În felul acesta, reieșea limpede că Middlemarch-ul nu se lăsase niciodată înșelat și că nu e nevoie să mai lauzi pe cineva pentru că a scris o carte, devreme ce totdeauna o scrie de fapt altcineva.

Mai mult încă, Fred rămase de o seriozitate neabătută. La câțiva ani după căsătorie, îi mărturisise lui Mary că fericirea lui i se datora pe jumătate lui Farebrother, care-i trăsesese o scuturătură zdravănă la momentul potrivit. Nu pot spune că nu a fost niciodată indus în eroare de optimismul lui: randamentul recoltelor sau profiturile obținute de pe urma vânzării vitelor se adevereau a fi, îndeobște, sub aprecierile lui, și se arăta totdeauna dispus să creadă că ar putea scoate parale din cumpărarea unui cal cu care treaba până la urmă ieșea prost – deși, după cum aprecia Mary, desigur că vina o purta calul, și nu judecata lui Fred. Rămăsese îndrăgostit de echitație, dar rareori își îngăduia o zi de vânătoare călare și, când o făcea, era demn de remarcat cum se supunea riscului de a fi luat în răs pentru lașitate la sărirea gardurilor, părându-i-se că îi vede pe Mary și pe băieți stând pe poarta cu cinci bare sau ițindu-și capetele cârlionțate între gardul viu și șanț.

Aveau trei băieți: Mary nu se declara mulțumită că adusese pe lume numai vlăstare bărbătești; iar când Fred își dorea să aibă o fată aidoma ei, răspundea surâzătoare: „Ei nu, asta ar fi o încercare prea mare pentru maică-ta”. Doamna Vincy, în anii amurgului, și după ce gospodăria ei căpătase un lustru mai scăzut, se mângâia mult cu convingerea ei că cel puțin doi dintre băieții lui Fred erau autentici Vincy și nu „aducea la trășături cu Garth-ii”. Dar în taină, Mary se bucura că mezinul semăna foarte mult cu tatăl ei, așa cum trebuie să fi arătat acesta când purta pantaloni scurți, și vădea o minunată precizie la țintit, când juca bile sau azvârlea cu pietre ca să dea jos pere mustoase de pe crăci.

Ben și Letty Garth, care au deținut calitatea de unchi și mătușă mai înainte de a fi depășit vârsta de zece ani, se ciorovăiau adesea pe tema dacă e preferabil să ai nepoți ori nepoate; Ben susținând că era clar că fetele se pricepeau la mai puține treburi decât băieții, altminteri n-ar fi umblat mereu în fuste, ceea ce arăta ce lucruri neînsemnate li se hărăziseră; la care Letty, extrăgându-și multe dintre argumente din cărți, se înfuria, ripostând că Dumnezeu crease veșminte din piele pentru Adam și Eva deopotrivă – de asemeni, îi venise în minte și faptul că în Orient bărbații purtau tot un fel de fuste. Dar acest ultim argument, întunecând măreția celui precedent, întrecea măsura, căci Ben răspundea disprețuitor: „Sunt cu-atât mai nătărăi”, și imediat apela la maică-sa, ca să-i confirme dacă băieții nu au mai multe calități decât fetele. Doamna Garth decretă că amândouă speciile erau la fel de nesuferite,

dar că băieții erau, fără îndoială, mai voinici, puteau să alerge mai iute și să arunce cu precizie la o distanță mai mare. Cu această sentință de oracol, Ben de declara pe deplin satisfăcut, fără să-i pese de rezerva exprimată; dar Letty primi prost această apreciere, simțul ei de superioritate fiind mai dezvoltat decât mușchii.

Fred n-ajunse niciodată om bogat – optimismul lui nu-l împinsese să se aștepte la asta; dar, treptat, economisi suficient ca să devină proprietarul inventarului și al mobilierului de la Stone Court și munca lăsată de domnul Garth pe mâna lui îl ajuta să străbată în belșug prin acele „vremuri grele” care se ivesc totdeauna pentru fermieri.

Mary, în perioada când căpătă o înfățișare de matroană, deveni la fel de trupeșă ca și maică-sa; dar spre deosebire de aceasta, le preda băieților prea puțină învățătură sistematică, astfel că doamna Garth era alarmată că nu vor avea niciodată o temelie bună la gramatică și geografie. Cu toate acestea, când se duseseră la școală, fură considerați că știu destule lucruri – poate fiindcă nimic nu le plăcuse mai mult decât să stea cu mama lor. Când Fred călărea spre casă în serile de iarnă, i se înfățișa dinaintea ochilor imaginea plăcută a căminului scânteietor din salonul lambrizat, și-i părea rău de alți bărbați care nu o puteau avea pe Mary de soție; mai cu seamă de domnul Farebrother. Acum îi putea spune lui Mary, cu mărinimie: „Era de zece ori mai vrednic de tine decât sunt eu”.

– Nici vorbă că era, răspundea Mary, și din această pricină se putea descurca bine și fără mine. Dar tu – mă înfior să mă gândesc ce s-ar fi ales de tine – ajungeai vreun preot înglodat în datorii ca să-ți plătești calul închiriat și batistele de linon!

La o cercetare, s-ar putea eventual afla că Fred și cu Mary mai locuiesc încă și acum la Stone Court – că plantele agățătoare își aruncă încă spuma florilor peste frumoasele ziduri de piatră, în câmpia unde nucii se înalță într-un șir falnic – și că în zilele însorite, cei doi îndrăgostiți, care se logodiseră prima oară cu un inel de umbrelă, pot fi zăriți stând într-o tihnă încărunkită la fereastra deschisă de la care, în zilele bătrânului Peter Featherstone, i se poruncise adesea lui Mary să se uite afară după domnul Lydgate.

Părul lui Lydgate n-a apucat să albească. A murit când abia împlinise cincizeci de ani, lăsându-și soția și copilele înstărite, datorită unei însemnate asigurări pe viață încheiată de el. Își formase o clientelă excelentă, alternându-și activitatea, după sezoane, între Londra și o stațiune balneară de pe continent, deoarece scrisese un tratat despre gută – o afecțiune în favoarea căreia pleda o bună doză de bogăție. Mulți pacienți buni platnici se biziiau pe priceperea lui, dar totdeauna el s-a considerat un ratat; nu realizase ceea ce

intenționase cândva să realizeze. Cunoscuții îl considerau un om demn de invidiat pentru că avea o soție atât de fermecătoare, și nu s-a întâmplat nimic care să le zdruncine opinia. Rosamunda nu a mai comis niciodată vreo altă indiscreție compromițătoare. A continuat pur și simplu să fie blândă din fire, inflexibilă în judecata ei, dispusă să-și admonesteze soțul și capabilă să-i frustreze scopurile prin stratagemele ei. Pe măsură ce anii treceau, aceasta i se opunea tot mai puțin, drept care Rosamunda trase concluzia că învățase să aprecieze valoarea opiniei ei; pe de altă parte, se convinsese mai temeinic de talentul lui, acum că scotea un venit bun, și în locul coliviei de pe Bride Street, cu care fusese amenințată, îi asigură una toată numai flori și zorzoane aurite, potrivită cu o pasăre a paradisului, cu care semăna ea. Pe scurt, Lydgate era ceea ce se numește un om ajuns pe culmea succesului. Dar a murit înainte de vreme, de difterie, și după aceea Rosamunda s-a măritat cu un vârstnic și bogat medic, care s-a îngrijit cu bunătate de cei patru copii ai ei. Alcătuia un spectacol foarte drăgălaș alături de fiicele sale, plimbându-se în trăsură ei, și adesea vorbea despre fericirea dobândită ca despre o „răsplată” – nu spunea pentru ce anume, dar probabil se gândea la răsplata pentru răbdarea avută cu Tertius, a cărui fire niciodată nu fusese fără cusur și care, până în clipa din urmă, lăsă câteodată să-i scape cuvinte amare, mult mai memorabile decât semnele lui de căință. Odată o numise basiliscul lui, și când ea îi ceruse explicații, spusese că basiliscul era o plantă care înflorește minunat înfigându-și rădăcina în creierii unui om ucis. Rosamunda avea o replică placidă, dar energică, la asemenea ieșiri. De ce o alesese pe ea? Păcat că nu o luase de soție pe doamna Ladislaw, pe care totdeauna o elogia și o punea mai presus de ea. Și astfel conversația se termina în avantajul Rosamundei. Ar fi însă injust să nu arătăm că niciodată nu rostea un singur cuvânt de depreciere la adresa Dorotheei, păstrând o amintire evlavioasă a generozității cu care aceasta îi venise în ajutor, în criza cea mai acută a vieții ei.

Dorothea însăși nu visa să fie lăudată și pusă mai presus de alte femei, simțind că totdeauna ar fi putut înfăptui ceva mai bun, doar dacă ar fi fost ea mai bună și ar fi posedat mai multe cunoștințe. Totuși, nu se căia deloc că renunțase la poziția ei socială și la avere pentru a se mărita cu Will Ladislaw, iar acesta ar fi socotit cea mai mare rușine, precum și o mahnire pentru el, dacă soția lui s-ar fi căit. Erau legați printr-o iubire mai puternică decât oricare alte impulsuri capabile să o știrbească. Dorothea n-ar fi conceput o viață care să nu fie animată de emoție, și acum avea o viață plină de o activitate binefăcătoare, pe care o descoperea și desfășura pentru plăcerea ei, fără ostenele cu rezultat îndoielnic. Will deveni un fervent om politic, muncind cu spor în vremurile acelea când reformele erau inițiate cu un tineresc optimism – speranță într-o propășire imediată care s-a cam stins în zilele noastre – și, în

cele din urmă, a ajuns în Parlament ca reprezentant al unei circumscripții electorale care a suportat cheltuielile campaniei. Nimic n-ar fi fost pe placul Dorotheei, de vreme ce pe lume existau nedreptăți, decât ca soțul ei să se afle în vâltoarea luptei împotriva acestora, iar ea să-l ajute. Mulți dintre cei care o cunoșteau gândeau că era păcat ca o făptură aleasă și independentă ca ea să fie atât de absorbită în viața altei făpturi și să nu fie cunoscută în anumite cercuri decât ca soție și mamă. Dar ce altceva mai potrivit cu posibilitățile ei s-ar fi cuvenit să facă – nimeni nu știa exact nici măcar *Sir James Chettam*, care se mărginea la opinia negativă că nu s-ar fi cuvenit să se mărite cu *Will Ladislaw*.

Dar această opinie a cumnatului nu provocă o înstrăinare durabilă, și modul în care familia fu din nou întregită era caracteristic pentru toți cei pe care-i privea. Domnul Brooke nu putu rezista plăcerii de a corespunda cu *Will* și cu *Dorothea*; și într-o dimineață, când pana lui se dezlănțuise cu o remarcabilă cursivitate pe tema perspectivelor de Reformă Municipală, lunecă și în formularea unei invitații la *Grange* care, odată așternută pe hârtie, nu putea fi lichidată cu un preț mai mic decât sacrificarea (anevoie de conceput) unei întregi scrisori valoroase. În cursul lunilor cât durase această corespondență, domnul Brooke făcuse neconținut presupuneri sau aluzii – în discuțiile cu *Sir James Chettam* – la intenția sa de a proceda la dezmoștenire, și în ziua în care pana lui lansase îndrăzneța invitație, se duse la *Freshitt* înadins pentru a afirma că era mai convins ca oricând de motivele ce determinau măsura aceea energică, și anume o precauțiune împotriva oricărui amestec de viață inferioară în sângele moștenitorului neamului Brooke.

Dar în dimineața aceea, la *Hall* se petrecuse ceva tulburător. *Celia* primise o scrisoare care o făcuse să plângă în tăcere în timp ce o citea, iar când *Sir James*, neobișnuit să o vadă cu fața scăldată în lacrimi, întrebase neliniștit ce s-a întâmplat, ea izbucni într-un geamăt cum n-o mai auzise vreodată.

– *Dorothea* are un băiețuș. Și n-o să mă lași să mă duc s-o văd. Și sunt sigură că vrea să mă vadă. Și ea n-o să știe ce să facă cu bebelușul – o să procedeze greșit. Era cât pe-acți să moară. E îngrozitor la culme! Închipuie-ți că ar fi fost vorba de mine și de micuțul *Arthur*, și că pe *Dodo* ar fi împiedicat-o cineva să vină să mă vadă! Aș vrea să fii mai puțin sever, *James*!

– Doamne sfinte, *Celia*! exclamă *Sir James* foarte mișcat, ce vrei? Voi face orice poțtești. Te duc mâine la oraș, dacă asta dorești.

Și *Celia* dorea, într-adevăr, acest lucru.

După acest episod, sosi și domnul Brooke și, întâlnindu-l pe baronet în parc, începu să tăifăsuiească cu el, ignorând noutățile, pe care *Sir James* – din anumite motive – nu-și dădu osteneala să i le împărtășească imediat. Dar

când fu atinsă chestiunea dezmoștenirii, în felul obișnuit, el pronunță:

– Dragul meu domn, nu am eu căderea de a-ți dicta dumitale, dar, întrucât mă privește, aș lăsa baltă treaba asta. Aș lăsa ca lucrurile să rămână așa cum sunt.

Domnul Brooke se simți atât de surprins, încât nu descoperi pe loc cât de mult îl ușurase impresia că nimeni nu se aștepta la ceva special din partea lui.

Inima Celinei mărturisindu-și această dorință, era inevitabil ca *Sir James* să consimtă la o împăcare cu Dorothea și cu soțul ei. Când femeile se iubesc, bărbații învață să-și înăbușe antipatia reciprocă. *Sir James* nu-i arătă niciodată simpatie lui *Ladislaw*, iar *Will* prefera să se bucure de compania lui *Sir James* laolaltă cu a altor persoane: dovedeau o toleranță reciprocă, lucru ce părea nespus de ușor numai când Dorothea și Celia erau de față.

Ajunsesse de la sine înțeles că domnul și doamna *Ladislaw* să facă cel puțin două vizite pe an la *Grange* și, treptat, apărură la *Freshitt* un mic șir de verișori care se bucurau să se joace cu cei doi veri veniți în vizită la *Tipton*, de parcă sângele acestor rubedenii ar fi conținut o mixtură mai puțin dubioasă.

Domnul Brooke trăi până la adânci bătrânețe și moșia lui fu moștenită de fiul Dorotheei, care ar fi putut să reprezinte *Middlemarch*-ul în Parlament, dar refuzase, gândind că opiniile lui întâmpinau mai puține riscuri de a fi sugrumate rămânând în afara arenei politice.

Sir James nu încetă nicio clipă să considere a doua căsătoriei a Dorotheei drept o eroare; și, într-adevăr, așa rămase în tradiția din *Middlemarch*, unde li se povestea generațiilor mai tinere despre o fată frumoasă, care se măritase cu un pastor bolnăvicios, de ajuns de bătrân ca să-i fie tată, iar la un an și jumătate după moartea acestuia, renunțase la moșia ei pentru a se mărita cu vărul său – destul de tânăr ca să-i fie fiu fostului ei soț, fără niciun ban și de obârșie proastă. Cei care nu o văzuseră în viața lor pe Dorothea de obicei trăgeau concluzia că nu se putea să fi fost „o femeie cuviincioasă”, altminteri nu s-ar fi măritat nici cu unul, nici cu altul.

Hotărât că acele acte decisive ale vieții sale nu purtau pecetea unei frumuseți ideale. Erau rezultatul amestecat al unui tineresc și nobil imbold, luptând împotriva condițiilor unor stări sociale imperfecte, în care sentimentele mari capătă adesea aspectul erorii, iar marea credință, aspectul iluziei. Căci nu există făptură al cărei eu să se dovedească atât de puternic, încât să nu fie în mare măsură determinat de ceea ce se află în afară. O nouă sfântă Tereza cu greu ar mai avea azi ocazia de a reforma viața monahală, la fel cum o nouă *Antigonă* și-ar irosi în zadar pietatea eroică, sfidând totul pentru înmormântarea unui frate: mediul în care au fost plămădite faptele lor mărețe a pierit pentru totdeauna. Dar noi, oamenii insignifianți, cu acțiunile și

cuvintele noastre de fiecare zi, pregătim viețile multor Dorothee, dintre care unele pot înfățișa o jertfă mult mai dureroasă decât cea a Dorotheei a cărei poveste o cunoaștem.

Sufletul ei fin cizelat păstra încă minunatele lui soluții eroice, deși nu se vedeau în amănunțime. Firea ei, înzestrată cu o plenitudine vitală, ca fluviul acela a cărui forță a îngenuncheat-o Cyrus, s-a irosit, scurgându-se pe albiile care nu au un nume mare pe acest pământ. Dar înrâurirea ființei sale asupra celor din preajmă avea o influență neprețuită, căci sporirea binelui în lume depinde în parte de acte neistorice; și dacă pentru dumneata și pentru mine lucrurile nu merg chiar atât de prost cum ar fi putut să meargă, aceasta se datorează în bună măsură numărului celor care au trăit cu devotament o viață pierdută în anonimat și se odihnesc în morminte nevizitate de nimeni.